

**Tutkimus sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneiden
koulutus- ja työmarkkina-asemasta**

Leena Viinamäki & Anneli Pohjola

Tutkimus sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneiden koulutus- ja työmarkkina-asemasta

Sarja A. Tutkimukset 1/2016

Lapin ammattikorkeakoulu
Rovaniemi 2016

© Lapin ammattikorkeakoulu ja tekijät

Lapin ammattikorkeakoulun julkaisuja
Sarja A. Tutkimukset 1/2016

ISBN 978-952-316-157-3 (pdf)
ISSN 2342-2475 (verkkajulkaisu)

Kirjoittaja: Leena Viinämäki & Anneli Pohjola
Kansikuva: Leena Viinämäki & Pia Kuha

Lapin ammattikorkeakoulu
Jokiväylä 11 C
96300 Rovaniemi

Puh. 020 798 6000

www.lapinamk.fi/julkaisut

Sociopolis on Lapin korkeakoulukonsernin osaamis-
keskittymä, joka tekee yhteistyötä sosiaalian korkeakoulu-
jen, Pohjois-Suomen sosiaalian osaamiskeskus Posken
sekä käytännön toimijoiden ja asiakkaiden kanssa.
www.luc.fi/sociopolis

SISÄLLYS	
Kuvioluettelo	3
Taulukkoluetelo	4
Liitekuviot ja –taulukot	5
Liitteet	5
TIIVISTELMÄ	6
ABSTRACT	7
KIRJOITTAJAT	8
ALKUSANAT	9
1 TUTKIMUKSEN KAKSI PRIMUS MOTORIA	10
1.1 Sosiaalialan AMK-osaaminen alan työkentällä -verkostohanke	10
1.2 Sociopolis-yhteistyörakenne	11
2 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	12
2.1 Tutkimustehtävä	12
2.2 Tutkimusaineistot ja niiden analyysi	15
3 SOSIAALIALA JA SEN KOULUTUS YHTEISKUNNALLISEN MUUTOKSEN PYÖRTEISSÄ	19
3.1 Sosiaalisen ristipaineita	19
3.2 Sosiaalinen mahdollisuutena	23
3.3 Sosiaalialan paikka suomalaisessa elinkeinorakenteessa ja welfare mix -mallissa	26
3.4 Sosiaalialan työn kysynnän ja tarjonnan kohtaanto	34
4 SOSIONOMI (YLEMPI AMK) TUTKINTONA	42
4.1 Sosionomi (ylempi AMK) –tutkinnon paikka koulutusjärjestelmässä	42
4.2 Sosionomi (ylempi AMK) sosiaalialan tutkintona	47
5 SOSIAALIALAN OSAAMINEN	54
5.1 Sosiaalialan korkeakoulutusten tuottama osaaminen selvitysten kohteena	54
5.2 Osaamisalueiden laajuus ja eriytymisen tarve	59
5.3 Työelämä ja osaamistarpeet	66
6 KOULUTUS- JA TYÖMARKKINABIOGRAFIAT TYÖURIEN KUVAAJINA	75
6.1 Urapolkukuvausten aineisto ja tavoite	75
6.2 Koulutukselliset valinnat ja työhön sijoittuminen	76
6.3 Suhde tutkintoon ja palaute koulutukselle	81
7 SOSIONOMI (YLEMPI AMK) TYÖMARKKINAPAIKAN MÄÄRITTYMINEN	85
7.1 Kysymys ammattinimikkeistä	85
7.2 Koulutuksen tuottaman osaamisen ja työmarkkinoiden suhde	92
7.3 Asemoitumisen mahdollisuuksia työmarkkinoilla	96
8 POHDINTA	103
KIRJALLISUUS	109
LIITTEET	121

Kuvioluettelo

Kuvio 1.	Sosiaalialaa ja sen ammatillista osaamista koulutus- ja työmarkkinoilla haastavat tekijät.	13
Kuvio 2.	Osaamisen tulkintojen jännite suhteessa työelämä- lähtöiseen kysyntään, opiskelijoiden ammatillisen osaamisen tarpeisiin sekä oppilaitoslähtöiseen tarjontaan.	14
Kuvio 3.	Sosiaalialan ammattihenkilöstö palveluiden kysynnän ja tarjonnan kohtaantotilanteessa.	33
Kuvio 4.	Avoimet työpaikat eräissä sosiaalialan ammateissa (pohjoismainen ammattiluokitus) koko maassa keskimäärin vuosina 1997-2014.	35
Kuvio 5.	Sosionomi (AMK) ja sosiaalityön maistereiden valmistu- misen jälkeiset työttömyyskokemukset Talentian Urapolku- selvitysten mukaan (%).	36
Kuvio 6.	Työttömät työnhakijat eräissä sosiaalialan ammateissa (pohjoismainen ammattiluokitus) koko maassa keskimäärin vuosina 1997–2014.	37
Kuvio 7.	Lastentarhanopettajien, sosiaalialan ohjaajien ja neuvojien ym. sekä sosiaalityön erityisasiantuntijoiden kysynnän ja tarjonnan kohtaantotilanne kunnittain maaliskuussa 2016.	39
Kuvio 8.	Lastentarhanopettajien, sosiaalialan ohjaajien ja neuvojien ym. sekä sosiaalityön erityisasiantuntijoiden kysynnän ja tarjonnan kohtaantotilanne kunnittain syyskuussa 2016.	40
Kuvio 9.	Sosiaalialan tutkinnot suomalaisessa koulutus- järjestelmässä.	44
Kuvio 10.	Malli sosiaalityön ja sosiaalipalvelujen alueista.	65
Kuvio 11.	Sosiaalityön osaaminen.	68
Kuvio 12.	Sosiaalialan erityisosaamisen keskeisimmät ulottuvuudet.	73
Kuvio 13.	Sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon tehtävänimikkeistön määrittelyn intressitahoina työelämä, koulutusmarkkinat ja työhallinto.	105

Taulukkoluetelo

Taulukko 1.	Tutkimuksen aineistokartta.	15
Taulukko 2.	Työntekijyyden kehityslinjat Suomessa 1945–2013.	27
Taulukko 3.	Avoimet työpaikat, (vuosikeskiarvo) toimialan (TOL 2008) mukaan 2003–2015.	29
Taulukko 4.	Työlliset (1 000 henkeä) toimialoittain vuosina 2000–2015.	31
Taulukko 5.	Pieni ja suuri sosiaalipolitiikka.	43
Taulukko 6.	Ammattikorkeakoulututkintoihin (AMK & ylempi AMK) johtavien opintojen tavoitteet.	48
Taulukko 7.	Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinnot (AMK & ylempi AMK).	49
Taulukko 8.	Sosionomi (ylempi AMK) –tutkinnon suorittaneet sosiaali- ja terveysalan koulutusohjelmissa vuosina 2007–2013.	51
Taulukko 9.	Esimerkkejä tutkimus- ja kehittämishankkeista sosiaalialan korkeakoulutuksen duaalimallin eri kysymyksistä.	55
Taulukko 10.	Esimerkkejä tutkimuksista ja työryhmien selvityksistä sosiaalialan korkeakoulutuksen duaalimalliin liittyen.	56
Taulukko 11.	Sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien (sosionomi AMK) työssään tarvitsemat kvalifikaatiot.	61
Taulukko 12.	Sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien (sosionomi AMK) ydinosaamisalueet.	62
Taulukko 13.	Sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneiden näkemyksiä omasta ja sosiaalityöntekijöiden keskeisestä osaamisesta sekä vertailuna sosionomi (AMK) osaaminen.	63
Taulukko 14.	Sosionomi (AMK) -kompetenssit vuosina 2007, 2010 ja 2016.	69
Taulukko 15.	Sosionomi (ylempi AMK) -kompetenssit vuosina 2007 ja 2010.	70
Taulukko 16.	Esimerkkejä sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneiden opiskelu- ja työhistoriabiografioista.	80
Taulukko 17.	Sosionomi (AMK) ja sosiaalityön maisteritutkinnon suorittaneiden ensimmäinen tehtävänimike Talentian urapolkuseelvitysten mukaan (%).	86
Taulukko 18.	Esimerkkeinä kolme listausta sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneiden työtehtävänimikkeistä.	88
Taulukko 19.	Luonnos sosionomi (ylempi AMK) työelämäpaikan ja tehtävien määrittelyksi.	100

Liitekuviot ja –taulukot

Liitekuvio 1.	Suomen koulutusjärjestelmä.	121
Liitetaulukko 1.	Sosionomi (AMK) osaaminen alan työkentillä -hankkeen (2007–2010) julkaisut teemoineen.	122
Liitetaulukko 2.	Julkaisukartta ”Kartoitus sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneiden koulutus- ja työmarkkina-kansalaisuudesta” -osahankkeesta ilmestyneistä artikkeleista ja opinnäytetöistä.	123
Liitteet		
Liite 1.	Kysely sosiaalialan ylempään ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneille	124
Liite 2.	Sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneille opiskelu- ja työhistoriakysely.	137
Liite 3.	Lappilaisille perusturvajohtajille kysely sosionomi (ylempi AMK) – tutkinnon suorittaneiden keskeisistä työ- ja tutkimusmenetelmä-kvalifikaatioista.	139
Liite 5.	Opintopolku.fi tulokset haulle ”sosionomi (ylempi AMK)” 8.7.2016	145

TIIVISTELMÄ

Tausta: Hyvinvointipalvelujärjestelmässä sosiaali- ja terveyssektorit työllistivät lähes saman verran eli molemmat lähes 8 % maan työvoimasta vuonna 2015. Sosiaalipalveluissa työllisten osuus on ollut vuodesta 2008 alkaen terveystalveluja suurempi, ja alan työntekijämäärän ennakoitaan kasvavan tulevaisuudessa terveydenhuoltoa voimakkaammin. Sosiaalisen hyvinvoinnin tukeminen ja sosiaalisen eriarvoisuuden vähentäminen toimivat mitä parhaimpina terveyden edistäjinä, mitä tuodaan kuitenkin näkyviin verraten harvoin eri foorumeilla tapahtuvassa keskustelussa. Heikko sosioekonominen asema, epäsuotuisat asumisolot, syrjäytyminen, työttömyys, yksinäisyys ovat merkittäviä terveyttä kuormittavia ja uhkaavia tekijöitä. Ne asettavat merkittäviä tehtäviä sosiaalialan korkeakoulutukselle.

Tavoite: Tutkimus kohdentuu sosiaalialan ja erityisesti sen korkeakoulutuksen haasteiden tutkimiseen suhteessa 2000-luvun hyvinvointipalvelujärjestelmään, ja analyysin erityiskohteena on sosionomi (ylempi AMK) –koulutuksen työmarkkina-asema. Tutkimus on samalla sosiaalisen näkökulman paikantamista yhteiskunnallisten muutosprosessien, kuten esimerkiksi sosiaalialan ekonomisoitumisen, juridisoitumisen, pedagogisoitumisen, medikalisoitumisen ja digitalisoitumisen ristipaineissa.

Tutkimusasetelma: Tutkimuskysymykset jakaantuvat sekä yksilö- että rakennetasoille, joilta käsin analysoimme sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneiden työmarkkina-asemaa. Tutkimuksessa toteutuu monikerroksinen triangulatiivinen tutkimusasetelma, jossa tarkastelun keskiössä on tutkinnon asemoituminen koulutus- ja työmarkkinoiden näkökulmista. Kyselyt muodostavat tutkimuksen pääaineiston yksilötason näkökulmasta, jota kontekstoidaan rakennetason tarkastelulla tilastojen sekä tutkimus- ja hankekatsausten avulla.

Tulokset: Työmarkkinakäytäntöjen, ammattihenkilösäädösten, valtakunnallisten suositusten ja kannanottojen ohella sosionomi (AMK & ylempi AMK) –tutkinnon suorittaneiden työllistymismahdollisuuksia määrittävät paikalliset ja alueelliset työssäkäyntimahdollisuudet. Ne eriytyvät Etelä-Suomen hyviin ja Pohjois-Suomen heikompiin työllistymismahdollisuuksiin myötäillen alueiden yleistä työllisyystilannetta. Tutkinnon suorittaneen ”rekrytoitumiskvalifikaatiot” määrittelevät siten vain osan työllistymismahdollisuuksista. Sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneet työllistyvät hyvin ja monipuolisesti. He sijoittuvat julkisten sosiaalipalveluiden ja järjestöjen tehtäviin ja jossain määrin myös yksityiselle sektorille sekä lähialoille Kelaan, nuorisotyöhön ja työhallintoon. Ammattinimikkeissä painottuvat erilaiset johtamisen ja esimiestehtävät koulutukselle annettujen tavoitteiden mukaisesti. Myös erikoisosaamiseen viittaavat erityistyöntekijän tehtävät erottuvat urapoluissa. Monet työskentelevät erilaisissa ohjaajan tehtävissä, mitkä profiloituvat hyvin monilla tavoilla, ja mukana on esimerkiksi johtamiseen liittyvä toiminnanohjaajan nimike. Tehtäväkuviissa erottuvat lisäksi monenlaiset, myös alueellisen ja valtakunnan tason asiantuntijatehtävät.

Johtopäätökset: Nykytilanteessa sosiaalialalle työvoimaa rekrytoivat työnantajat, alan tutkintoja tuottavat koulutusorganisaatiot sekä työllistymistä ja opiskelua suunnittelevia kansalaisia palveleva työhallinto tuottavat hyvin kirjavan oppilaitosten visioiman, työnantajien realisoiman ja TE-hallinnon tilastoissa realisoitavan ammatti- ja tehtävänimikkeistön. Työelämän tehtävänimikkeiden muodostamisen logiikka, koulutusmarkkinoiden mahdollistaman ammattinimikkeistön logiikka sekä työhallinnon käyttämän ammattiluokituksen logiikat ovat eri ilmiöperustaisia. Tämä osaamisen tulkintojen jännite suhteessa työelämälähtöiseen kysyntään, opiskelijoiden ammatillisen osaamisen tarpeisiin sekä oppilaitoslähtöiseen tarjontaan muodostaa hämmäntävän triangelin. Siinä vaarana on, että eri intressiryhmät olettavat puhuvansa samasta ilmiöstä, vaikka ne tosiasiaassa puhuvat saman ilmiön eri ulottuvuuksista. Samalla helposti unohtuu, että sosiaalialan koulutus rakenne (*lähihoitajat, sosionomi (AMK & ylempi AMK) sekä sosiaalityöntekijä ja erikoissosiaalityöntekijä*) on selkeä ja toimiva, kun sen osaamisalueiden työnjaoista ja tunnettuudesta työmarkkinoilla huolehditaan.

AVAINSANAT

Avainsanat: sosiaalialan korkeakoulutus, sosionomi (AMK & ylempi AMK) -tutkinto, koulutus- ja työmarkkinat, hyvinvointipalvelujärjestelmä, sosiaalisen käsite, sosiaali- ja terveysala

ABSTRACT

STUDY ON THE EDUCATION AND LABOUR MARKET STATUS OF GRADUATES WITH A MASTER OF SOCIAL SERVICES DEGREE

Background: In the welfare system, the social and health sectors employed an almost equally large proportion, nearly 8% each, of the Finnish workforce in 2015. Since 2008, the share of employed people has been higher in social services than in health services, and the number of employees is expected to continue growing more strongly in social services than in health care. Supporting social well-being and reducing social inequality are excellent tools for promoting health, which is quite rarely brought up in discussions in the various forums. Poor socioeconomic status, unfavourable housing conditions, social exclusion, unemployment and loneliness are significant stress and risk factors for health. These place great demands on higher education in social services.

Objective: The study concentrates on surveying the challenges of social services, and especially higher education in the field, in relation to the 21st century welfare system, with the labour market status of the Master of Social Services education as a special subject of analysis. At the same time, the study involves establishing a social perspective under the conflicting pressures of societal change processes, such as the economisation, juridification, pedagogisation, medicalisation and digitalisation of social services.

Research design: The research questions are divided across the individual and structural levels, from which we analyse the labour market status of graduates with a Master of Social Services degree. The study implements a multiple triangulation research design, in which the examination focuses on the positioning of the degree from the perspectives of the education and labour markets. The surveys constitute the main material of the study from the individual-level perspective, which is put into context by structural-level examination through statistics as well as research and project reviews.

Results: In addition to labour market practices, qualification regulations, national recommendations and statements, the employment opportunities of graduates with a Bachelor or Master of Social Services degree depend on the local and regional job opportunities. These are good in Southern Finland and poorer in Northern Finland, in line with the general employment situation in the areas. Therefore, the recruitment qualifications of graduates only partially influence their employment opportunities. Graduates with a Master of Social Services degree are well and diversely employed. They find jobs in public social services and organisations, some also in the private sector and in neighbouring fields, such as Kela, youth work and employment administration. Most of the job titles are in management and supervisory duties in accordance with the goals set for the education. Specialist positions also commonly appear in the career paths. Many people work in various instructor positions, which are profiled in a myriad of ways, and the job titles also include that of activity counsellor, which is linked with management. In addition, the job descriptions feature many kinds of specialist duties, also at the regional and national level.

Conclusions: In the current situation, employers that are recruiting for social services, educational organisations providing degrees in the field as well as the employment administration, which serves citizens planning employment and studies, together produce a very wide variety of job titles and tasks envisioned by educational institutions and realised in different ways by employers and in the statistics of the employment and economic development administration. The creation of job titles in the working life, the professional titles enabled by the education market and the classification of professions used by the employment administration all have a different logic based on different phenomena. This tension in the interpretation of competences in relation to the working life-oriented demand, students' needs for professional expertise and the offering of educational institutions constitutes a confusing triangle. The risk is that the various interest groups think they are talking about the same phenomenon, even if they are really talking about different dimensions of the same phenomenon. At the same time, it may easily be forgotten that the educational structure in social services (*practical nurses, bachelors and masters of social services, social workers and special social workers*) is clear and functional, as long as we take care of the distribution of work across the various competence areas and ensure that the labour market is aware of it.

KEYWORDS

Keywords: higher education in social services, Bachelor of Social Services degree, Master of Social Services degree, education and labour markets, welfare system, social concept, social services and health care

KIRJOITTAJAT

Anneli Pohjola

YTT, sosiaalityön professori, Lapin yliopisto, Rovaniemi

Leena Viinamäki

YTT, yliopettaja, sosiaalialan koulutus, Lapin ammattikorkeakoulu, Kemin kampus

ALKUSANAT

Julkaisumme on tutkimus sosiaalialan ja erityisesti sen korkeakoulutuksen haasteista suhteessa 2000-luvun hyvinvointipalvelujärjestelmään. Samalla se on sosiaalisen näkökulman paikantamista yhteiskunnallisten muutosprosessien, kuten sosiaalialan ekonomisoitumisen, juridisoitumisen, pedagogisoitumisen, medikalisoitumisen ja digitalisoitumisen ristipaineissa pohjoisimman Suomen sosiaalialan korkeakoulutuksen parissa työskentelevien toimijoiden näkökulmasta. Lähtökohtana ovat suomalaisen korkeakoulutuksen toisiaan täydentävä duaalimalli sekä entistä ajankohtaisempi kysymys koulutusten tuottamasta osaamisesta ja sen kehittämisestä. Julkaisumme on ensimmäinen Lapin yliopiston ja ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutuksen muodostaman Sociopolis-yhteistyörakenteen tutkimusjulkaisu.

Keskitymme tutkimuksessamme sosionomi (ylempi AMK) -tutkintoon ja sen suorittaneiden työmarkkina-aseman tutkimiseen. Lapissa sosionomi (ylempi AMK) -tutkintoa on voinut suorittaa tammikuusta 2003 alkaen – viimeisin eli 8. vuosikurssi aloitti opiskelunsa syksyllä 2015. Aineistojemme keskiössä ovat koulutuksesta valmistuneiden näkemykset, mitä olemme täydentäneet muilla relevanteilla tutkimusaineistoilla. Uusissa tilanteissa aikaisemmat keskustelut koulutuksesta, osaamisesta ja tehtävistä on rakennettava uudelta pohjalta samalla, kun alan palvelurakenne muovautuu uudelleen. Se tarkoittaa läpileikkaavaa muutosta kaikessa ammatillisessa toiminnassa, mikäli tarkoitus on edistää ja kehittää palveluita, jotta uudistuksissa ei tultaisi vain teknisesti siirtäneeksi vanhoja toimintatapoja uusiin puitteisiin.

Aikaisempia työnjakoja koskevia keskusteluja on usein sävyttänyt oletus vanhojen rakenteiden ja työtapojen jatkuvuudesta ja vakiintuneiksi ajateltujen ammatillisten asemien pysyvyydestä, jolloin sosiaalialan uuden koulutusammattin olisi vain vallattava tila toiselta ammattiryhmältä ja asetettava tekemään työnjaossa samaa työtä. Nämä keskustelut ovat perustuneet tavoitteisiin muovata olevia työmarkkinoita ja ne ovat kerta toisensa jälkeen johtaneet umpiperään. Tutkimuksemme perustuu triangulatiiviseen tutkimusasetelmaan, jotta sosiaalialan korkeakoulutuksen duaalimallin ammatillisen pilarin sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnosta muodostuisi riittävän kokonaisvaltainen yleiskuva.

Kiitoksemme kohdentuvat erityisesti eri vaiheissa kyselyihimme vastanneille sosionomi (ylempi AMK) koulutuksesta valmistuneille sekä lappilaisille perusturvajohtajille. Voitto Kuosmasta kiitämme käsikirjoituksen työversion kommentoinnista sekä refereitä tutkimuksemme arvioinnista julkaisemista varten. Viivi Korkalaa kiitämme kyselyaineiston perusmuokkauksesta, ja Jaana Ilmastia saamastamme avusta viimeisimmän aineistomme keruussa eli lappilaisille perusturvajohtajille lähettämämme Webropol-kyselyn yhteydessä. Työ- ja elinkeinoministeriöstä kiitämme Hilikka Kattelusta, Petri Syvästä ja Mika Tuomaalaa julkaisuamme varten saamistamme tilastoista. Kiitämme myös kahta referettä saamistamme rakentavista kommenteista ja parannusehdotuksista, jotka helpottivat käsikirjoituksemme viimeistelyvaihetta.

Kemissä ja Rovaniemellä Syyspäiväntasauksen päivänä 2016

Leena Viinamäki

Anneli Pohjola

1 TUTKIMUKSEN KAKSI PRIMUS MOTORIA

1.1 Sosiaalialan AMK-osaaminen alan työkentällä -verkostohanke

Julkaisumme edeltäjinä ja pääasiallisina innoittajina ovat kuuden ammattikorkeakoulun toteuttama koulutus- ja kehittämishanke (1997–2001)¹ sekä Kemi-Tornion ammattikorkeakoulussa² toteutettu ”Sosiaalialan AMK-osaaminen alan työkentällä” -verkostohanke (2007–2010)³, minkä inspiroimana myös tämän tutkimuksen työstäminen käynnistyi. Toituneet tutkimus- ja kehittämishankkeet ovat osaltaan laajentaneet ja syventäneet ymmärrystä sosiaalialan korkeakoulutuksen roolista hyvinvointipalvelujärjestelmässä ja käytännön hyvinvointityössä (Henrikson & Wrede 2004; Mäkinen, Raatikainen, Rahikka & Saarnio 2009).

”Sosiaalialan AMK-osaaminen alan työkentällä” -verkostohanke (2007–2010) keskittyi sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen paikantamiseen. Sen tavoitteena oli syventää käsitystä koulutuksen tuottamasta teoreettisesta ja metodologisesta osaamisesta sekä jäsentää sosionomin (AMK) työmarkkina-asemaa, työtä ja osaamista alan työmarkkinoilla. Hankkeen tavoitteena oli myös selkiinnyttää ja tehdä näkyväksi sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon tuottamaa tutkimus- ja kehittämisosaamista, työmarkkina-asemaa ja työmarkkinakelpoisuutta. Lisäksi hanke pyrki vahvistamaan sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen keskinäisiä ja kansainvälisiä verkostoja sekä lisäämään yhteistyötä yliopistojen sosiaalityön koulutusohjelmien kanssa. (Liitetaulukko 1.)

Tässä tutkimuksessa, jota olemme työstäneet sen alkuvaiheessa aineistonkeräämisen yhteydessä työnimellä ”*Kartoitus sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneiden koulutus- ja työmarkkinakansalaisuudesta*”, selvitetään sosiaalialan ylempään ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden opiskelu- ja työmarkkinakokemuksia sekä paikkaa suomalaisessa hyvinvointipalvelujärjestelmässä. Siitä on ilmestynyt yhteensä viisi erillisartikkeliä kolmen eri ammattikorkeakoulun julkaisufoorumeilla sekä kaksi opinnäytetyötä, joista toinen on toteutettu sosionomi (AMK) -tutkinnon ja toinen tradenomi (AMK) -tutkinnon osana. (Liitetaulukko 1; Liitteet 1–3.)

Aikaisemmissa julkaisuissa on pohdittu sosionomi (AMK & ja ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneiden paikkaa suomalaisilla koulutus- ja työmarkkinoilla erityisesti suhteessa yliopistossa suoritettavaan maisteritutkintoon, jossa pääaineena on sosiaalityö. Lisäksi on pohdittu sitä, mitä lisäarvoa sosionomi (ylempi AMK) -tutkinto tuottaa tutkimusavustelle työn kehittämiseksi sekä millaisia kvalifikaatiovahvuuksia ja -vajeita tutkinnon suorittaneilla on kokemuksensa mukaan osaamisvaatimuksiltaan heterogeenistuvilla sosiaalialan työmarkkinoilla. Tutkimustamme voi luonnehtia summauksena keskustelusta, jota on käyty näistä sosiaalialan korkeakoulutuksen kysymyksistä 2000-luvulla.

¹ Espoon-Vantaan ammattikorkeakoulu, Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu, Lahden ammattikorkeakoulu, Oulun seudun ammattikorkeakoulu, Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu, Seinäjoen ammattikorkeakoulu (ks. tark. Jämsén (toim.) 2001).

² Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu ja Rovaniemen ammattikorkeakoulu organisoituivat 1.1.2014 **Lapin ammattikorkeakouluksi**.

³ Ks. tark. Liitetaulukot 1 ja 2 hankkeen julkaisuerittelystä.

1.2 Sociopolis-yhteistyörakenne

Julkaisu liittyy Lapin ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutuksen, Lapin yliopiston sosiaalityön oppiainepoolin ja Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus (Poske) väliin Sociopolis-yhteistyörakenteeseen. Kyseessä on ensimmäinen Sociopolis-hankkeen tutkimusjulkaisu, jossa pohditaan sosiaalialan ja erityisesti sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon tuottamaa osaamista hyvinvointipalvelujärjestelmän eri sektoreille. Lapin yliopiston ja ammattikorkeakoulun rehtoreiden 17.1.2012 allekirjoittaman Sociopolis-yhteistyörakennetta (Sosiaalityön ja sosiaalialan koulutukselle ... 2012) koskevan sopimuksen mukaan tavoitteena on terävöittää ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutuksen ja yliopiston sosiaalityön oppiainepoolin koulutusten yhteistyötä, työnjakoa, profiloitumista ja vetovoimaa. Lisäksi yhteistyöllä vahvistetaan alan työelämäyhteistyötä, soveltavaa tutkimusta sekä kehittämis- ja palvelutoimintaa. Sociopolis tukee molempien oppilaitosten sosiaaliseen hyvinvointiin kiinnittyvän osaamisen painopistettä ja on valtakunnallisesti ainutlaatuinen yhteistyörakenne. Sociopolis-osaamiskeskittymän yhtenä tehtävänä on muodostaa verkostomainen malli sosiaalialan työelämän ja korkeakoulujen väliselle yhteistyölle. Koulutuksen työelämälähtöisyyttä turvaamalla vastataan elinkeinoelämän, kolmannen sektorin ja julkisen sektorin osaamis- ja koulutustarpeisiin sekä vahvistetaan Lapin korkeakoulukonsernin rakenteita ja koulutuksen oman käytännön työelämän tieto- ja osaamisperustan kehittymistä. (Sociopolis, Työelämäyhteys.)

Sociopolis-yhteistyörakenteen mahdollistaman yhteistyön johtava tavoite on vahvistaa sosiaalialaa, sen koulutusta, kehittämistä, tiedontuotantoa ja yhteistä näkyvyyttä. Kouluttajina meitä kiinnostaa alan koulutusten profiloituminen ja osaamisen edistäminen. Yhteistyö mahdollistaa koulutuskysymysten näkeminen toisin, kuin olisi mahdollista vain yhden oppilaitoksen suunnasta tarkasteltuna. Kiinnostuksemme näkyy siinä, että sekä ammattikorkeakoulussa että yliopistossa koulutusta koskeva tutkimus on yksi tiedontuotannon vahva osa-alue. Samalla se tukee Sociopolis-yhteistyötä. Yhteistyötä helpottaa se, että Lapissa sosiaalialan korkeakoulutus keskittyy kahteen oppilaitokseen, Lapin ammattikorkeakouluun ja Lapin yliopistoon. Lapin ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutus toteuttaa ainoana Lapissa sosionomi (AMK) ja sosionomi (ylempi AMK) -tutkintoon johtavia koulutuksia. Lapin yliopiston sosiaalityön oppiainepooli tarjoaa yhteiskuntatieteiden maisterin tutkintoon johtavaa sosiaalityön pääainekoulutusta. Opiskelijoiden on mahdollista valita sosiaalityön koulutuksessa oppiaineen yleisten opintojen ohella sosiaalioikeuden suuntautumisvaihtoehto. (Sosiaalityön ja sosiaalialan koulutukselle ... 2012.)

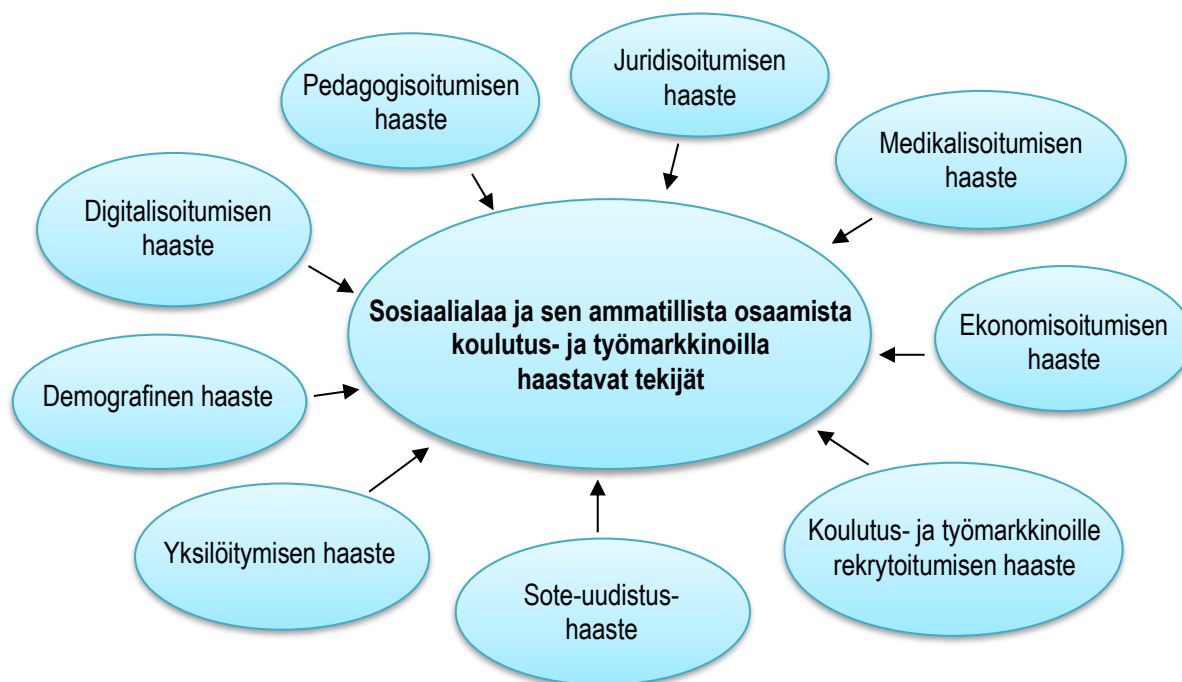
2 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

2.1 Tutkimustehtävä

Analysoimme tutkimuksessamme sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneiden työmarkkina-asemaa osana sosiaalialan koulutusten tuottamaa osaamisen ja asiantuntijuuden kokonaisuutta. Ylempi ammattikorkeakoulututkinto on sosiaalialan koulutuskentällä uusiin tutkintoon johtava koulutusmuoto, jonka tavoitteena on syventää sosionomi (AMK) -tutkinnon suorittaneen osaamista. Sisällöllisesti eri ammattikorkeakouluissa eri tavoin profiloituneet koulutusohjelmat painottavat erityisesti kehittämis- ja johtamisosaamisen omaksumista. Ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneet sosionomit ovat asemoituneet vähitellen sosiaalialan tehtävärakenteisiin ja työnjakoon, mutta ylempien AMK -tutkintojen kohdalla työmarkkina-aseman löytymisen on esitetty olevan odotettua hitaampaa (Landgrén & Pesonen 2014, 40; Kinos 2015, 27–28). Tutkimuksemme kiinnittyy jäsentämään sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneiden asemoitumisen mahdollisuuksia sosiaalialan työmarkkinoilla. Samalla pohdimme sosiaalialan työkentän jäsentymistä ja sen vaikeaa hahmottumista yhteiskunnallisena toiminta-alueena.

Analysoimme sosiaalialan ylempien ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden näkemyksiä koulutuksestaan ja paikantumisestaan työmarkkinoille. Täydennämme kuvaa sosiaalialan ammattikorkeakoulututkintojen eli sosionomi (AMK) ja sosionomi (ylempi AMK) -tutkintojen paikantumisesta työmarkkinoille aikaisemmilla sosiaalialan henkilöstöä koskevilla tutkimuksilla, koulutusta ja työmarkkinoita kuvaavilla raporteilla, alan koulutusta ja työvoimaa käsittelevillä tilastoilla sekä työnantajien näkemyksillä.

Lisäksi pohdimme, miten sosiaalialan muutoshasteet sekä alan ammatilliset tehtävät ja koulutukset paikantuvat eri intressisuunnista (Kuvio 1). Olennainen kysymys on, miten sosiaalisen ja sen osaamisen haasteisiin voidaan vastata hyvinvointipalvelujärjestelmän 2000-luvun murrosvaiheessa, jossa olemme historiallisen suuren sote-uudistuksen kynnyksellä. Uudistuksessa on tarkoitus integroida sosiaalinen ja terveydellinen hyvinvointipalveluissa, mutta keskusteluista puuttuu tyypillisesti sosiaalinen, tai se on marginaalissa.

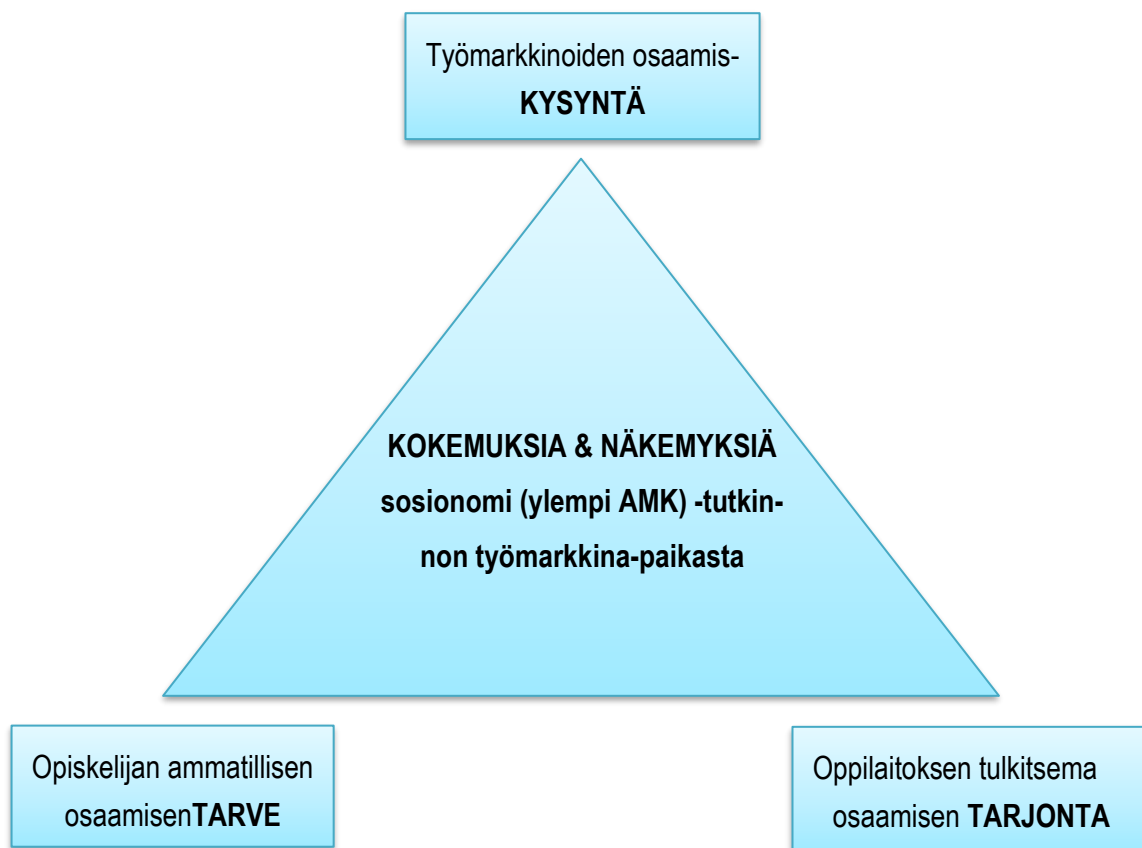
Kuvio 1. Sosiaalialaa ja sen ammatillista osaamista koulutus- ja työmarkkinoilla haastavat tekijät.

Pohdimme tässä julkaisussa myös, mitä tarkoittavat koulutus- ja työmarkkinoilla toimivien kannalta eri intressisuunnista (*opiskelijat, oppilaitokset, työvoimaviranomaiset*) sosiaalialaan vaikuttavat ekonomisoituminen, juridisoituminen, pedagogisoituminen, medikalisoituminen ja digitalisoituminen. Hyvinvointipalvelumuutosten lisäksi sosiaaliala joutuu vastaamaan myös sekä työvoimapulan että rahoituspuulan haasteisiin.

Tutkimuskysymykset jakaantuvat sekä yksilö- että rakennetasoille, joilta käsin analysoimme sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneiden työmarkkina-asemaa. Tarkastelemme tutkinnon asemoitumista sekä koulutus- että työmarkkinoiden näkökulmista (ks. Kuvio 2). Tutkimuskysymyksiksi ovat muotoutuneet:

- Millaisen jatkumon sosionomi (ylempi AMK) -tutkinto muodostaa sosionomi (AMK) -tutkinnolle?
- Mitkä ovat luontevia sosiaalialan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden työalueita ja työtehtäviä hyvinvointipalvelujärjestelmän henkilöstön tehtävärakenteessa?
- Millaisena sosiaalialan korkeakoulutusten työnjako duaalimallissa näyttäytyy sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon tuottaman osaamisen näkökulmasta?

Peilaamme ja keskustelutamme tutkimuskysymyksiämme sosiaalialan tutkintoja suorittaneiden kokemusten ja näkemysten sekä tutkimus- ja selvitystiedon pohjalta ja relevanttia tilastotietoa käyttäen.

Kuvio 2. Osaamisen tulkintojen jännite suhteessa työelämälähtöiseen kysyntään, opiskelijoiden ammatillisen osaamisen tarpeisiin sekä oppilaitoslähtöiseen tarjontaan.⁴

Koulutus- ja työmarkkinoiden välistä suhdetta voidaan kuvata työelämässä tarvittavan ammatillisen osaamisen (*työtehtäväkohtaiset kvalifikaatioprofiilit, lainsäädännössä määritellyt ammattihenkilöoikeudet*) ja oppilaitoksissa suoritettavien tutkintojen tuottaman muodollisen ammatillisen pätevyyden (*tutkintotodistuksen osoittama kompetenssi*) kautta. *Koulutusmarkkinakansalaisten* opiskeluratkaisuja ohjaavat työelämässä tarvittavat alati laajentuvat ja muuttuvat ammatilliset osaamisvaatimukset sekä oppilaitosten laatimat tutkintokohtaiset kuvaukset tutkintojen tuottamasta ammatillisesta osaamisesta elämäntilanteittaisten reunaehtojen lisäksi. Työmarkkinoille siirtyvät ja siellä toimivat *työmarkkinakansalaiset* hankkivat työmarkkinoilla tarvitsemaansa ammatillista osaamista tutkinnoilla ja tutkintotodistuksilla, joilla he pyrkivät vakuuttamaan työnantajan työhönottotilanteessa. Oppilaitokset tuottavat työntekoon lupakirjoja tutkintotodistusten kautta ilman työpaikkatakuuta, ja työnantajat kilpailuttavat työhönottotilanteessa työnhakijoita keskenään heidän opiskelu- ja työhistorioidensa muodostamien kokonaisuuksien pohjalta (ks. Rinne & Salmi 1998, 166–179; Varje 2014, 54–83).

⁴ Vrt. Viinamäki 2015, 133; Viinamäki & Tissari 2010, 230.

2.2 Tutkimusaineistot ja niiden analyysi

Tutkimusaineistot

Tutkimusasetelma muodostuu yksilö- ja rakennetason sosiaalialan korkeakoulutuksen tarkastelusta, jossa keskiössä on sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneiden koulutus- ja työmarkkinapaikan aseoitumisen analyysi primääri- ja sekundääriaineistojen avulla. Vastaamme tutkimuskysymyksiin seitsemällä eri aineistolla, josta ensimmäinen on hankittu syksyllä 2008 (Liite 1) ja viimeisin syksyllä 2016 (Ammattibarometrit 2016; Taulukko 1).

Kyselyt muodostavat tutkimuksen pääaineiston yksilötason näkökulmasta, jota kontekstoimme rakennetason tarkastelulla tilastojen sekä tutkimus- ja hankekatsausten avulla.

Taulukko 1. *Tutkimuksen aineistokartta.*

Aineisto	N	n	Käyttötarkoitus
1. Kesäkuuhun 2008 mennessä sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneille toteutettu postikysely lokakuussa 2008 (Liite 1)	109	40	Aikaisemmista julkaisuista vielä analysoimattomia kysymyksiä suuntaa antavaan keskusteluun kompetenssi- ja kvaalifikaatiokeskusteluun
2. Kemi-Tornion amk:sta sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneille sähköpostitse tehty Koulutus- ja työmarkkinabiografiakysely 2012 (Liite 2)	49	14	Opiskelijoiden tapauskertomuksia koulutus- ja työmarkkinakansalaisuuden muotoutumisesta
3. Lappilaisille perusturvajohtajille tehty Webropol-kysely joulukuussa 2015–tammikuussa 2016 (Liite 3)	21	8	Perusturvajohtajien arvioita sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnosta
4. Talentia ry:n urapolkuseelvitykset 2005–2014	5		Sosiaalialan korkeakoulutettujen työmarkkinoille sijoittumistarkastelu
5. Tilastoja (Talentia, Tilastokeskus, Työ- ja elinkeinoministeriö, VIPUNEN)		10	Sosiaalialan korkeakoulutettujen työ- ja koulutusmarkkinoille sijoittumistarkastelu
6. Tutkimus- ja kehittämishankkeita sosiaalialan korkeakoulutuksen duaalimallista		8	Analyysia johtopäätöksistä hankevaikutavuuden näkökulmasta
7. Tutkimuksia ja selvityksiä sosiaalialan korkeakoulutuksen duaalimallista.		8	Analyysia johtopäätöksistä tutkimusvaikutavuuden näkökulmasta

Empiiristen aineistojen lisäksi hyödynnämme koulutus- ja työmarkkinatilastoja, aikaisempia tutkimuksia ja kehittämishankkeita sekä koulutusta ja työmarkkinoita koskevia

raportteja. Pyrimme näin menetellen saamaan useat empiiriset ja kirjalliset lähteet vuoropuheluun keskenään kokonaiskuvan saamiseksi sosionomi (ylempi AMK) –tutkinnon suorittaneiden työmarkkina-asemasta.

Primaariaineistot muodostuvat kyselyistä, joita olemme toteuttaneet yhteensä kolmessa eri vaiheessa.

Ensimmäisen empiirisen aineiston muodostavat ”*Kartoitus sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneiden koulutus- ja työmarkkinakansalaisuudesta*” postikyselyyn (Liite 1) saadut vastaukset (n=40). Hyödynnämme ensimmäisille, kesään 2008 mennessä sosiaalialan ylempi AMK -tutkinnon suorittaneille tekemämme kyselyn tuloksia. Valmistuneita on tuolloin ollut yhteensä 109 henkilöä Diakonia-ammattikorkeakoulun *Päihdeet ja syrjäytyminen* -ohjelmasta, Helsingin Stadian *Lapsi-, nuoris- ja perhetyön* ohjelmasta ja Kemi-Tornion sekä Seinäjoen ammattikorkeakoulujen *Sosiaalialan käytäntöjen kansalais- ja aluelähtöinen kehittäminen* -ohjelmista. Tutkinnon suorittaneista 93 (85 %) oli naisia. Kysely voitiin lähettää 86 tutkinnon suorittaneelle, koska 23:lla heistä oli osoitepalvelukielto ja yksi osoitteista oli väärä, joten emme saaneet kaikkien valmistuneiden yhteystietoja. Vastauksia saimme 40 eli 47 % perusjoukolle lähetetyistä (86) lomakkeista.

Aineistomme avulla tuomme esille ylemmstä ammattikorkeakoulututkinnosta alkuvaiheessa valmistuneiden näkemyksiä. Ensimmäisten sosiaalialan ylemmän AMK -tutkinnon suorittaneiden jäsenyykset osaamisestaan, koulutuksestaan ja työmarkkinasuhteistaan ovat erityisen tärkeitä, koska he ovat olleet niitä avainroolissa olevia pioneereja, jotka ovat raivanneet ylemmän tutkinnon asemaa työmarkkinoilla. He ovat siten olleet tietämättään vahvoja ylemmän tutkinnon asemoitumisen määrittäjiä.

Toisena empiirisenä aineistona olemme pyytäneet sähköpostitse keväällä 2012 Kemi-Tornion ammattikorkeakoulusta sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneita kirjoittamaan oman opiskelu- ja työhistoriakuvauksen (Liite 2). Hankimme numerotiedustelusta tutkinnon suorittaneiden reaaliaikaisia puhelinnumeroita lähettääksemme tekstiviestinä pyynnön sähköpostiosoitteesta tutkimustamme varten.

*Hei! Olet suorittanut sosionomi (ylempi AMK) –tutkinnon Kemi-Tornion ammattikorkeakoulusta. Voitko lähettää minulle sähköpostiosoitteesi 'tutkimuksellista yhteydenottoani' varten.
Yst. Terv. Leena (18.4.–24.4.2012.)*

Tekstiviestien lähettämisen lisäksi pyrimme tavoittamaan facebookin kautta tutkinnon suorittaneita vastaavalla pyynnöllä. Ammattikorkeakoulusta oli tuohon mennessä valmistunut yhteensä 49 sosiaalialan ylemmän tutkinnon suorittanutta, joista kahden yhteystietoja emme onnistuneet saamaan (Taulukko 1). Kuvauksen omasta koulutus- ja työurastaan kirjoitti 14 valmistunutta eli 30 % tavoitetuista henkilöistä. Luku on pieni, mutta se kattaa lähes joka kolmannen perusjoukostamme ja antaa siten hyvin kuvaa valmistuneiden koulutus- ja työmarkkinabiografiosta.

Kolmanneksi lähetimme vuoden 2016 taitteessa Lapin perusturvajohtajille (N=21) sähköpostilla minikyselyn (Liite 3), jolla kartoitettiin heidän näkemyksiään sosionomi

(ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneiden keskeisistä työ- ja tutkimusmenetelmäqualifikaatioista. Saimme kahdeksan vastausta eli noin kaksi viidestä perusturvajohtajasta vastasi suurimmaksi osaksi laadullisia kysymyksiä sisältävään kyselyyn. Tämä pieni työnantaja-aineisto täydentää osaltaan ylemmän tutkinnon työmarkkina-asemasta rakentuvaa kuvaa.

Sekundaariaineistoja eli käyttövalmiita tai lähes käyttövalmiita aineistoja tutkimuksesamme on yhteensä neljä erilaista aineistoa, joista osa on tilastoja ja osa valmiita selvityksiä, tutkimuksia ja hankekatsauksia.

Neljännän aineiston muodostavat Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry:n jäsentensä keskuudessa toteuttamat urapolkuseelvitykset, joista tarkastelemme työllisyystilannetta sekä työtehtävänimikkeiden muotoutumisprosessia vuodesta 2005 vuoteen 2014 ulottuvista selvityksistä. Lisäksi hyödynnämme kahta sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneiden koulutus- ja työmarkkinapaikkaa asemoivaa selvitystä referenssilähteenä omien kyselyjemme analyysien yhteydessä (Linnanvirta 2013; Kinos 2015) voidaksemme arvioida sosionomi (ylempi AMK) -työmarkkinapaikan muotoutumisprosessia lähihistoriallisesta tutkinnon vakiintumisvaiheen näkökulmasta.

Viidennen aineistokokonaisuuden muodostavat tilastot (*Talentia, Tilastokeskus, Työ- ja elinkeinoministeriö, Vipunen*), joiden avulla kontekstoimme sosiaalialan ammattien työllisyyden ja koulutuksen kehitystä. Lisäksi luomme tilastojen avulla ”suurta kuvaa” sosiaali- ja terveysalasta muiden toimialojen joukossa. Tilastojen käytettävyys on tutkimuksessa kuitenkin varsin ongelmallista, sillä osa tilastoista koskee sosiaali- ja terveysalaa kokonaisuutena, eikä sosiaalialaa ole mahdollista eriyttää omaan tarkasteluun. Lisäksi alan koulutus- ja ammattiryhmät eivät jäsenny riittävällä tarkkuustasolla tilastoissa. Osin tämä johtuu sosiaalialan ammattinimikkeiden suuresta kirjavuudesta ja osin siitä, että keskeisiäkään alan ammattinimikkeitä, kuten esimerkiksi sosiaalityöntekijä, ei ole tilastoitu selkeästi omana ryhmänä.

Kuudennen ja seitsemännän taustoittavan aineistokokonaisuuden muodostavat tutkimus- ja kehittämishankkeet sekä erillistutkimukset sosiaalialan koulutuksesta. Kuvamme niitä lyhyesti ja peilaamme niihin tuloksiamme, mutta emme ota varsinaisesti analyysin kohteiksi.

Aineistojen analyysi

Tutkimuksessa toteutuu monikerroksinen triangulatiivinen tutkimusasetelma (Denzin 1978; Stake 1995, 71–116) vastatessamme asettamiimme tutkimuskysymyksiin. Ensinnäkin hyödynnämme useita erilaisia aineistoja (*kysely ylemmän AMK-tutkinnon suorittaneille, valmistuneiden urapolkubiografiat, työnantajaminikysely*) asettamalla ne vuoropuheluun keskenään. Toiseksi tulkitsemme tutkimustuloksia useista teoreettis-metodologisista viitekehyksistä käsin, ja kolmanneksi tuotamme ja muokkaamme käsikirjoitusta kollektiivisesti tutkijaparina. Tutkimusasetelmassa toteutuu aineisto- ja tutkijatriangulaatio toisen tutkijan keskittyessä enemmän kyselyjen analysointiin ja toisen

tilasto- sekä hanke- ja tutkimuskatsausten analysointiin. Olemme kumpikin työstäneet tutkimusraporttia kokonaisuudessaan, mutta analyysin osalta työnjakoamme kuvaa se, että toinen on keskittynyt enemmän empiiristen aineistojen analyysiin (AP) ja toinen tilasto- ja virallislähteiden analyysiin (LV). Tällaisella ensivaiheen analyysityönjaolla tavoittelemme myös analyysin luotettavuutta, koska toinen meistä (LV) on kehittänyt sosiaalialan ylempää ammattikorkeakoulututkintoa pohjoisimman Suomen olosuhteisiin soveltuvaksi jo kokeiluvaiheesta lähtien.

Hyödynnämme tässä tutkimuksessa sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon varhaisvaiheessa suorittaneiden kyselyn muutamaa kysymystä sekä laadullisia avoimia vastauksia. Ne on analysoitu aineistolähtöistä sisällönanalyysia (Tuomi & Sarajärvi 2009) soveltaen siten, että vastaukset on luokiteltu mahdollisimman uskollisesti lomakkeeseen kirjoitettujen tekstien mukaan. Tarkoituksena on aineiston läpinäkyvyyden säilyttäminen, jota lisätään alkuperäisten aineistositaattien esittämisellä. Perusturvajohtajien miinikyselyn laadullista aineistoa kuvataan aineistositaatteja käyttäen sen pienuudesta johtuen. Valmistuneiden urapolkuja kuvaavia kirjoituksia analysoidaan tapaustutkimuksellisella (Yin 2014) otteella sisällönanalyysia käyttäen, jolloin pyritään pelkistämään tekstien keskeiset koulutusta ja työmarkkina-asemaa sekä niiden kehittämisehdotuksia koskevat näkökulmat. Erikseen analysoidaan sekä sosionomi (AMK) että sosionomi (ylempi AMK) tutkinto-opiskelijaksi hakeutumisen motiivit, sijoittuminen työtehtäviin uran eri vaiheissa sekä valmistuneiden suhde koulutukseensa ja heidän kehittämisehdotuksensa. Tapaustutkimusta sovelletaan kuvaamalla kirjoitusten pohjalta piirtyvät urapolkutyyppit. Tilastojen sekä tutkimus- ja kehittämishankkeiden ja erillistutkimusten analyysi pohjautuu ”kuvailevaan ymmärtämiseen”. Emme etsi syy-seuraussuhteita, vaan tavoittelemme kattavan kokonaiskuvan saamista tutkimuskysymyksiin vastaamisessamme (Kvale 1996, 79, 254).

Triangulatiivisuus toteutuu tutkimuksessa siten, että eri aineistoja ei raportoida erikseen, vaan keskenään lomittain ja vuoropuhelussa muiden tutkimusten ja kirjallisten lähdemateriaalien kanssa (Uljas-Rautio 2010, 149–182). Keskeisenä runkona toimivat aikaisemmat tutkimukset sekä ylempään tutkinnon suorittaneiden urabiografiat. Laadullisen analyysin ohella tutkimuksessa hyödynnetään niin sanottua faktanäkökulmaa analysoimalla koulutus- ja työmarkkinatilastoja. Kysymys faktoista on sosiaalialan koulutuksen ja työmarkkinoiden kohdalla kuitenkin ongelmallinen tilastojen puutteellisuuden vuoksi. Tuomme analyysin yhteydessä myös näitä sosiaalialan tilastoinnin ongelmakohtia näkyviksi.

3 SOSIAALIALA JA SEN KOULUTUS YHTEISKUNNALLISEN MUUTOKSEN PYÖRTEISSÄ

3.1 Sosiaalisen ristipaineita

Koulutus toteutuu aina yhteiskunnallisen kehityskulun kontekstissa. Pelkistetyn käsityksen mukaan sitä muovaavat lähinnä koulutusjärjestelmän ja työmarkkinoiden asetamat reunaehdot. Tähän liittyen oletuksena on, että koulutus asettuu suoraksi jatkumoksi yksilöllisenä kasvuna kohti työelämään valmiiksi soveltuvaa ammatillisuutta. Ehkä aikaisemmassa, staattisemmassa yhteiskunnassa näin on ollutkin, mutta nykyisessä murroksessa kaikki näyttää olevan liikkeessä ja koulutus asettuu osaksi tätä liikkuvaa muutosta. Asetelma kyseenalaistaa vallinneet koulutus-, osaamis- ja työelämäkäsitteet, mutta samalla kritiikin kohteiksi tulevat myös kaikki uudet näkökulmat. On entistä perusteellisemmin analysoitava koulutusta ja sen tuottaman osaamisen paikkaa yhteiskunnallisessa työnjaossa ja murroksessa (ks. myös Rinne & Salmi 1988; Brunila, Hakala, Lahelma & Teittinen 2013).

Kun tutkimme sosiaalialan vasta viimeisen neljännesvuosisadan aikana muotoutuneen koulutusrakenteen uusimman tutkintotulokkaan, sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon asemoitumista alan osaamis- ja tehtävärakenteeseen, olemme murroksen myötä tilanteessa, jossa on syytä pysähtyä pohtimaan pääpiirteitä myös sosiaalialan itsensä muutoksesta. Yhteiskunnallisissa ennakkoinneissa on usein tyypillistä esittää toisilleen vastakkaisia suotuisia ja epäsuotuisia pidettäviä kehityskulkuja. Sosiaaliala näyttää olevan mitä sopivin tällaisten erilaisten mahdollisuuksien tai uhkakuvien ääripäiden tarkasteluihin. Yhtäältä sosiaalinen näyttää liudentuvan ja ohenevan. Lisäksi sosiaaliala toimintasektorina on joutunut taloudellisten ongelmien puristukseen, joiden pohjalta piirtyy näkyviin vain vähän lupauksia antava alan tulevaisuus.

Silti toisaalta sosiaalialan palveluiden ja samalla työvoiman tarpeen nähdään olevan vääjäämättä kasvu-uralla demografisten muutosten, kuten ikääntymisen ja valikoivan muuttoliikkeen seurauksena sekä palveluvaateiden kasvaessa. Tähän vaikuttavat osaltaan sosiaalisten ongelmien moninaistuminen ja niiden jatkuva muodonmuutos sekä ilkeiksi kutsuttujen ongelmien kehittyminen (ks. esim. Salonen-Soulié 2013). Sosiaalisten tekijöiden vaikutus on myös tunnistettu merkittäväksi sairastavuuden riskiksi, jolloin keskeinen osuus terveyden edistämistä onkin sosiaalisten olosuhteiden parantamisessa. Valmistelussa oleva sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakennemuutos asettaakin sosiaalialalle paljon odotuksia kehittyneempien ja asiakaslähtöisten palveluiden työstämiseksi (ks. esim. Pohjola, Kemppainen & Väyrynen 2012).

Sosiaalialan koulutuksen kannalta suuri haaste sisältyy sosiaalisen asemoitumiseen tulevassa yhteiskuntakehityksessä. Elämme ideologisessa murroksessa, jossa postmodernin todellisuuden jäsentämisen hengessä kaikki nähdään muuttuvana ja virtaavana ja jossa perinteisiä rakenteita ei katsota tarvittavan, vaan rakenteiden ajatellaan pikemminkin olevan jäykkiä ja estävän tavoiteltavia muutoksia. Vaihtoehtoisesti niistä odotetaan muodostuvan notkeita ja joustavia verkostoja, jolloin ne elävät ja muovau-

tuvat hetkien mukaan uudelleen. Jatkumoilla ja historialla ei nähdä merkitystä tulevaisuuden ymmärtämisessä, vaan maailma todellistuu tässä ja nyt, jonka hetki on aina uusi. Silloin meitä eivät sido aikaisemmat yhteiskuntakäsitykset, yhdessä rakennetut poliittiset konsensukset, toimintatavat ja sosiaaliset sopimukset tai ideologiset arvositoumukset.

Olemme tavallaan neuvottomia, kun teollistumisen suuri kertomus ja vakauden aika-kausi ovat päättyneet ja uutta yhteiskunnallista kertomusta ei vielä osata hahmottaa. Vannomme muutoksen nimeen, mutta emme kykene jäsentämään sitä. Epävarmuuden aikaa kuvastaa aikaisemmista ajattelutavoista luopuminen ja ilmiöiden määrittely uudelleen. Myös ymmärrys ihmisen sosiaalisesta olemisesta ja hyvinvoinnin rakentumisesta muuttuu. Yksi muutoksen ilmentymä on sosiaalisen käsitteen murros ja liudentuminen. Hyvinvointivaltion suurelle kertomukselle on pyritty eri vaiheissa kirjoittamaan päätepiste puhumalla hyvinvointiyhteiskunnasta, hyvinvointitaloudesta, hyvinvoinnin pluralismista ja welfare mixistä, turvallisuudesta tai hyvinvoinnista ja terveydestä toisiinsa kiinnitettyinä. Käsitteistössä ei enää ole sosiaalista. Missä on sosiaalinen hyvinvointi?

Vaikka suurten kertomusten on nähty tulleen tiensä päähän, niin paradoksaalisesti yhteiskuntaamme hallitsee suuruuden ekonomia. Se on näkynyt niin kunta- ja palvelurakennemuutostusta koskevissa keskusteluissa kuin koulutuspolitiikan tulevaisuuden linjauksissa: uudistukset perustellaan suuruudella, jonka mukaan vain riittävä koko ja leveät hartiat voivat kantaa vastuut. Suuruuden mittasuhteina käytetään väestöpohjaa, lasten- ja nuorten ikäluokkien kokoa, oppilasmääriä tai tiettyjä palveluita tarvitsevan potentiaalisen asiakaskunnan määriä. Todellisina kriteereinä ovat kuitenkin raha ja hyvinvointipalveluiden ennakoitujen kuluerät, jotka keskusteluissa puetaan toisenlaisten käsitteiden muotoon. (Möttönen 2013; Meklin 2015). Käytetyt käsitteet ovat itse asiassa sosiaalisia suureita, yhteiskunnallisia ryhmyksiä kuvaavia, vaikka niiden sosiaalinen luonne verhoutuuakin.

Kieltämme hallitsevat kilpailukyky, taloudellinen kantokyky, tehokkuus, tuottavuus, vaikuttavuus ja muut taloudellisesti painottuneet tavoitteet, joilla on merkittävä paikkansa yhteiskunnallisessa toimintakokonaisuudessa. Talouspainotteisuus perustuu kuitenkin yksiarvoteoriaan, jolloin se ei kykene huomioimaan riittävästi yhteiskuntatodellisuuden eri puolia. Taloudellinen pääoma on lopulta vain yksi osatekijä keskeisiksi määritelystä pääoman muodoista. Sosiaalinen ja inhimillinen pääoma nousivat aikoinaan vahvasti yhteiskunnallista toimintaa jäsentävään kieleen, mutta tulivat sivuutetuiksi valtakäsitteiden keskiöstä varsin nopeasti. Ekonomisoituminen on vahvistunut siitä huolimatta, että tutkimukset ovat osoittaneet sosiaalisella pääomalla olevan selvä yhteys ihmisten hyvinvoinnin ja myös toimeentulon toteutumiseen. Esimerkiksi Markku Hyyppä on tutkimuksissaan todennut kulttuuriharrastuneisuuden pidentävän ikää (Hyyppä 2013). Hyvinvointi-indikaattorien kehittämistyön yhtenä keskeisenä tavoitteena on kehittää talouskeskeiselle bruttokansantuotteelle (BKT) vaihtoehtoisia hyvinvointia kuvaavia indikaattoreita (Saari, Viinamäki & Antikainen 2014).

Sosiaalinen ei ole muotia yhteiskunnan makroilmiöiden tarkasteluissa, mutta samoin näyttää käyvän myös meso- ja mikrotasoilla. Yhteiskuntatutkijat ovat todistaneet, miten yhteisöt ja yhteisöllisyys ovat kuolleet – vaikka ne itse asiassa voivat ja ovat voineet varsin hyvin. Taustalla on ollut yksilöityvän yhteiskuntakehityksen ideologinen nousu, jossa keskeisenä toimintavoimana nähdään valintoja tekevät, itse määräävät, oman etunsa tunnistavat yksilöt. Vapaina kansalaisina heidät on ideologisesti vapautettu myös toisistaan, sosiaalisista sidoksista ja vastuista.

Toisaalta näissä yhteiskunnallisissa painotuksissa esiintyy äärimmäistä ristiriitaisuutta. Yhtäältä korostetaan yksilöistä lähtevää ja yksilöihin palautuvaa käsitystä todellisuudesta, mutta samaan aikaan perheelle sosiaalisena instituutiona asetetaan vahva rooli ja painotetaan myös kansalaisyhteiskunnan järjestäytyneitä keskinäistä yhteistoimintaa sekä vapaaehtoistyötä toisten hyväksi. Silti näidenkin sosiaalisten toimintamuotojen taustalta kuultavat privatisoituneita päämääriä tulkitsevat yksilöihin palautuvat selitysmallit. Sosiaalisen on nykyisissä ajattelutavoissa aikaisempaa vaikeampi löytää kotiaan alun perin sen omista perusinstituutioista, perheestä tai yhteisöistä (Pohjola 2014, 98–106).

Kun siirrytään yhteiskuntapolitiikan sosiaaliselle, julkisten palveluiden, toiminta-areenalle, myös siellä on havaittavissa sosiaalisen ohenemista. Selvimmin tämä erottuu sosiaalipolitiikan käsitteen eroosiossa. Vielä Heikki Wariksen (1973, 5. painos, alkuperäispainos 1961) luokittelun mukaan sosiaalipolitiikkaan sisältyivät eri lohkoina sosiaaliturvapolitiikan lisäksi työpolitiikka ja asuntopolitiikka ja edelleen erikoislohkoiksi nimettyinä esimerkiksi terveydenhuoltopolitiikka, alkoholipolitiikka ja koulutuspolitiikka. Kyseisen perusteoksen ”Suomalaisen yhteiskunnan sosiaalipolitiikka” viidennen painoksen esipuheessa tekijä toteaa (mt., VI), miten eri painoksiin on ollut tehtävä ”huomattavia tarkistuksia ja täsmennyksiä, kun sosiaalipolitiikan eri lohkot noina vuosina kehittyivät nopeasti. Sosiaalipolitiikan laajeneminen ja tehostuminen on tämän jälkeen yhä vain lisääntynyt.” Vielä Olavi Riihisen toimittamassa jättiteoksessa ”Sosiaalipolitiikka 2017” (1992) sosiaalipolitiikan näkökulmien moninaisuuteen sisältyvät esimerkiksi puheenvuorot muuttuvasta koulutuksesta (Elovainio mt.), terveyspolitiikasta (Bäckman mt.) sekä asumisesta (Juntto mt.).

Sitä, missä kehityskulku on viimeksi kuluneen runsaan kahdenkymmenen vuoden aikana kääntynyt toisinpäin, ei ole ajoitettu ja kirjoitettu avoimesti näkyviin. Yhteiskunnan eriytymisprosessin myötä sosiaalipolitiikan ala on kuitenkin vähitellen supistunut ja kaventunut, vaikka erityisesti sen ytimessä olevat sosiaaliturvan ja sosiaalipalveluiden alueet ovat kasvaneet lama-aikojen leikkauksia lukuun ottamatta. Useat sosiaalipolitiikan erikoislohkot ovat erkaantuneet omiksi politiikkasektoreikseen. Tässä eriytymisessä suuruuden ekonomia ei ole toiminut. Sektoroituminen on paradoksaalisesti synnyttänyt toiminnallisia ja organisatorisia rajoja, joita on ollut tarve madaltaa vaatimalla yhteistyön tehostamista ja myös integroitumista uudelleen, kuten sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksessa tehdään. Itsenäistyvät sektorit ovat kuitenkin surutta syöneet osia emostaan ja kaventaneet sosiaalisen julkista toiminta-alaa.

Selkeimmin muutos näkyy terveydenhuollossa. Sen sijaan, että terveydenhuoltopoliittikka sisältyisi edelleen sosiaalipolitiikan piiriin, näyttää siltä, että siitä itsestään on kasvatettu yhteiskunnallisesti johtava toiminta-alue. Terveys ja sen edistäminen ovat nousseet keskeisiksi päämääriksi, joiden merkityksen kaikki toimijat hyväksyvät, onhan terveys myös jokaisen henkilökohtainen kohtalonkysymys. Sen tärkeydestä kertoo se, että terveyden edistämiseen on luotu oma politiikkaohjelma. Terveysalan työ on lisäksi selkeästi organisoitunut palvelujärjestelmässä, sen ammatillinen koulutus sekä perus- ja erityistason osaamisrakenteet ovat vakiintuneet ja niitä on jo pitkään valvottu tarkkojen ammatinharjoittamista koskevien säädösten nojalla.

Samalla terveyden voimistuva asiantuntijavalta on vahvistanut hallintaa muiden yhteiskunnallisten toiminta-alueiden yli. Tämä medikalisaatioksi nimetty kehityskulku sisältää sen, että yhä useampia inhimillisen elämän osa-alueita tarkastellaan terveyteen perustuvien tulkintojen läpi ja samalla niihin tarvitaan lääke- ja terveystieteellisen asiantuntemuksen antama legitimizeetti. Sosiaalisen jäsentymisen osalta tämä näkyy palvelujärjestelmän monien käytäntöjen muutoksen ohella esimerkiksi kuntauudistukseen liittyvissä linjauksissa, joissa puhutaan ”perusterveydenhuollosta ja siihen kiinteästi liittyvistä sosiaalitoimen tehtävistä” (Laki kunta- ja palvelurakennemuutuksesta 2007) sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakennemuutukseen liittyvien keskustelujen terveystieteellisyydessä.

Sosiaalinen on alkanut kadota ”hyvinvointi- ja terveys” -ilmaisujen lisääntyessä, joissa myös hyvinvoinnilla tarkoitetaan yhä useammin terveydellisiä asioita. Samalla jää varjoon se, että sosiaaliset olosuhteet ovat keskeisiä terveyteen vaikuttavia ilmiöitä. Heikko sosio-ekonominen asema, epäsuotuisat asumisolot, syrjäytyminen, työttömyys, yksinäisyys ovat merkittäviä terveyttä kuormittavia ja uhkaavia tekijöitä. Sosiaalisen hyvinvoinnin tukeminen ja sosiaalisen eriarvoisuuden vähentäminen toimivat mitä parhaimpina terveyden edistäjinä, mutta tätä tuodaan näkyviin yhä harvemmin. Palvelujärjestelmässä sosiaalisektori on terveyden kanssa tasasuuruinen, molemmat työllistävät lähes 8 % maan työvoimasta. Sosiaalisektorin työntekijämäärän on ennakoitu kasvavan terveydenhuoltoa voimakkaammin jatkossa. Kuntaliiton toteuttaman ARTTU2-ohjelman tieteellisen johtajan Pentti Meklinin (2015) mukaan sote-keskustelua hallitsee kuitenkin terveydenhuolto, vaikka sosiaalipalveluiden kustannusosuus on 42 % sote-kustannuksista.

Samaan aikaan sosiaalista kaventaa osaltaan myös ihmisten elämänpäiiriin liittyvien ilmiöiden pedagogisoituminen. Yksilöityvän yhteiskunnan kiinnikkeitä haetaan sosiaalisten siteiden ja yhteistoiminnan vahvistamisen sijasta yhä enemmän kansalaisten yksilöllisestä kasvusta ja käyttäytymisen ohjaamisesta oikeana pidettyyn suuntaan. Kansalaisten käytös tulee kasvatuksella ehdollistetuksi, kuten Nikolas Rose (1998) on todennut. Se merkitsee, että kasvatus laajenee ratkaisuksi aikaisempaa useampiin elämän ilmiöihin. Tavanomaisen koulutuksen lisäksi on lisääntyvä määrä esimerkiksi vanhempain kouluja, ihmishuokoulutusta, harrastekouluja ja itsensä tuntemiseen liittyviä kursseja tai tunteiden kohtaamisen koulutusta.

Myös lapsuus siirtyy yhä varhemmin koulutuksen kentäksi. Sosiaalisen näkökulmasta suuri muutos on päivähoidon toiminnallisen idean muuttuminen varhaiskasvatukseksi ja esikouluksi. Päivähoito on ollut merkittävä lähes kaikkia kuntalaisia koskeva sosiaalipalvelu ja se on usein kattanut kunnan sosiaalitoimen kustannuksista lähes puolet. Sen siirtäminen varhaiskasvatukseen osaksi opetustoimea todentaa omalta osaltaan yhteiskunnallisen ajattelun pedagogisoitumista. Kuitenkin lapsen kasvussa on keskeisesti kysymys sosiaalisesta, sosiaalistumisesta toimintaympäristöihin ja -yhteisöihin, kasvusta yhteiskunnan sosiaalisesti kypsäksi ja vastuulliseksi jäseneksi.

Lisäksi sosiaalista supistavana juonteena on tapahtumassa myös yhteiskunnallisten toimintojen juridisoitumista. Samalla kun arvot ja moraalikäsitteet moninaistuvat, vaikeisiin kysymyksiin haetaan ratkaisuja lainkäytön kautta arvotulkintojen sijasta, vaikka myös lainkäyttö perustuu pitkälle säädösten ja tilanteiden tulkintaan. Yhä useammat arkipäivän kiistat päättyvät oikeussaleihin, ja sosiaalialan asiakkaat voivat asioida palveluissa asianajajan tuella. Erilainen juridinen sovittelutoiminta yhdistää sekä juristeja, sosiaalisen ammattilaisia että vapaaehtoisia maallikoita. Samoin sosiaalityöntekijöiden osaamisessa korostuu sosiaalisen asiantuntijuuden lisäksi juridinen sosiaaioikeudellinen osaaminen. Olennaista kuitenkin on sosiaalisen tulkintayhteyden säilyminen juriidiikan hallitsemisen rinnalla.

3.2 Sosiaalinen mahdollisuutena

Sosiaalisen oheneminen on selkeästi näkyvässä muun muassa edellä esitettyjen yhteiskunnallisen yksilöllistymisen, ekonomisoitumisen, medikalisoitumisen, pedagogisoitumisen sekä juridisoitumisen vahvistumisen myötä. Lisäksi sosiaalinen käsitteenä on ollut kyseenalaistamisen kohteena. Sen määrittely on kohdannut tavallaan lasikaton: kun on esitetty aikakauteen sovitettua uudenlaista määrittelymuotoa, on haluttu jotain muuta, tai sosiaalista on ylipäänsä pidetty liian laajana ja epämääräisenä vangittavaksi tarkkarajaiseksi käsitteeksi. Silti voi kysyä, mikä tekee esimerkiksi terveydestä, kasvatuksesta tai juridiikasta selkeämpinä pidettyjä käsitteitä? Johtuuko se niiden todellisuutta ilmaisevasta substantiivimuodosta verrattuna sosiaaliseen kuvailevana adjektiivina? Vai ovatko sosiaalisen edustajat itse epäselviä ja keskenään ristiriitaisia suhteessa toiminta-alueensa jäsentämiseen? Mikä rooli tässä on sosiaalialan koulutuksella ja sen toimijoilla? Millainen ammatillinen identiteetti on mahdollista luoda sosiaalialan koulutuksista valmistuville, kun sosiaalinen käsitteenä näyttää katoavan?

Käsitteenä sosiaalinen tarkoittaa laajasti ymmärrettynä yhteisöä tai yhteiskuntaelämää koskevaa tai sen piirissä esiintyvää, yhteiskunnallista. Ihmisten elämisen tasolla se merkitsee yhteisöön sopeutuvaa ja yhteiskuntaelämään sopivaa sekä myös toimintana yhteishyvää tarkoittavaa ja ihmisiä auttavaa. (Aikio 1985, 574.) Lyhyesti sanottuna sosiaalisessa kyse on ihmisten luomista yhteiskunnallisista ja vastavuoroisista keskinäisistä suhteista (Törrönen 2016), jotka todellistuvat yhteiskuntajärjestyksen muodostamisissa puitteissa. Ihminen elää yhteiskunnassa ja on riippuvainen sen toimintamekanismeista, jolloin sosiaalinen on osaltaan erottamattomasti kietoutuneena kaikkeen.

Se on samalla lähtökohta, josta yhteiskunnallisia suhteita on mahdollista jäsentää. (Pohjola & Särkelä 2011, 299–300.)

Yhteiskunnallisuus ja yhteisöihin kuuluminen sekä siten myös sosiaalinen toiminta ovat ihmisille lajityypillisiä. Sosiaalinen sisältyy niin kiinteästi ihmisten elämään, että sen käsitteellinen häivyttäminen vaikuttaa oudolta sen lisäksi, että se on turhaa. Elämänkulkumme jäsentyy niissä yhteiskunnallisissa suhteissa, joiden tuottamien sukupolvi- ja avainkokemusten kautta kehityksemme tapahtuu. Tietyllä tavalla kannamme mukamme niitä historiallisia tapahtumia ja vaikutussuhteita, joiden piirissä olemme kasvaneet ja joihin olemme sosiaalistuneet. Ihmisen yhteiskuntasuhde on kaksisuuntainen: ihminen on yhteiskunnassa ja yhteiskunta ihmisessä (Leppiman 2010). Yhtäältä ihminen elää ja toimii yhteiskunnassa, osana sen mekanismeja, ja samalla yhteiskunta vaikuttaa ihmisessä, hänen historiassaan ja suhteissaan sekä kokemuksissaan ja merkitysten rakentamisessa. Elämänkulku on sosiaalinen ilmiö. Siksi sosiaalisen ymmärtäminen kaikessa auttamistyössä on välttämätöntä.

Sosiaaliseen voidaan vaikuttaa monilla eri tavoilla ja tasoilla. Keskeistä on ihmisten sosiaalisen hyvinvoinnin edistäminen. Sosiaaliturva, sosiaalipalvelut, sosiaalihuolto ja sosiaalityö ovat niitä konkreettisia yhteiskunnallisia toiminta-alueita, joilla sosiaalista hyvinvointia vahvistetaan. Sen toteutuminen ei kuitenkaan ole vain sosiaalipoliittinen kysymys, sillä kaikkien yhteiskunnallisten sektoreiden toiminta muokkaa osaltaan ihmisen elämisen edellytyksiä. Sosiaalista hyvinvointia tukevat niin omikse toiminta-alueeseen eriytyneet koulutus-, asunto-, terveys- ja työpolitiikka kuin myös muut yhteiskunnalliset toiminnat, kuten esimerkiksi ympäristöpolitiikka tai rahoituksen, kaupan sekä teollisen ja muiden elinkeinoalojen toiminnan onnistuneisuus. Sosiaalisen hyvinvoinnin näkökulma on tarpeen huomioida kaikissa politiikoissa.

Kysymys on sosiaalisesti kestävästä kehityksen nostamista taloudellisen ja ekologisen kestävyuden rinnalle. Sosiaalisen hyvinvoinnin ja kestävyuden edistäminen merkitsee myös koulutuksellista ja koulutettujen työntekijöiden rekrytoimisen haastetta, sillä sosiaalialan osaamista ja ymmärrystä tarvitaan oman alan lisäksi yhteiskunnan kaikilla toiminta-alueilla, myös ammatillisena asiantuntijuutena. On hyödyllistä, että sosiaalialalta valmistuneet sijoittuvat myös sosiaalialan ulkopuolelle muille yhteiskuntapolitiikan alueille.

Sosiaalisen vahvistaminen kaikilla politiikkalohkoilla edellyttää, että sosiaalinen hyvinvointi tunnistetaan yhteiskunnallisen kehityksen mahdollisuutena. Silloin se hahmottuu investointien kohteeksi, eikä perinteiseen tapaan supistettavana meno- tai kulueränä. Yhteiskunnan tärkein voimavara on hyvinvoivat kansalaiset, siksi onkin paradoksaalista, että heihin satsaamista ei yleensä mielletä investoimiseksi, vaan rahan kuluttamiseksi. (Pohjola & Särkelä 2011.) Ollaan huolestuneita sosiaalimenojen kasvusta, mutta ei sosiaalisten investointien alhaisuudesta. Kuitenkin yhteiskunnan kaikki mekanismit ovat kai tarkoitettu ihmistä varten. Vaikka toisaalta politiikan kielenkäytöstä alkaa saada kuvan, että ihmisen sijasta yhteiskunnan päätoimija onkin markkinavoimat

tai kilpailukyky, koska niiden menestymisestä ollaan eniten huolissaan. Kysymys pitäisikin asettaa toisinpäin, jos yhteiskunnallisena tavoitteena ei ole ihmisten sosiaalisen hyvinvoinnin toteutuminen, niin mikä päämäärämme on?

Yhteiskunnallisina toimijoina ihmiset joka tapauksessa satsaavat sosiaaliseen. He rakentavat arkipäiväänsä, sosiaalisia suhteitaan ja sidoksiaan toisiin ihmisiin. He antavat ja saavat keskinäistä sosiaalista tukea ja toimivat arjen yhteisöissä. Yhteisöllisyys on vahva sosiaalisen ilmentymä yksilöitymisen ideologian vastakkaisista väitteistä huolimatta. Ihmiset kiinnittyvät perheisiin, sukulaissiteisiin, ystävyys-suhteisiin, naapuristoihin ja asuinyhteisöihin sekä harrasteryhmiin ja työyhteisöihin tai keskinäisen tuen ryhmiin. Vaikka yksinäisyyden on todettu nousevan yhä merkittävämmäksi ongelmaksi (Saari 2010), niin vain harvat ihmiset elävät vailla mitään näistä yhteisöllisistä kiinnikkeistä. Yhteisöllisyys on kuitenkin monikasvoista: niihin voi sisältyä sekä sosiaalista tukea ja kannattelevia sidoksia että myös rajoitteita, kahleita tai epäsuotuisaa sosiaalista toimintaa. Uudet yhteisöt ovat kasvokkaisen kanssakäymisen ohella yhä useammin lisäksi virtuaalisia sosiaalisen median vuorovaikutusryhmiä, mikä kuvaa osaltaan yhteisöllisyyden elinvoimaa. (Väyrynen, Kostamo-Pääkkö & Ojaniemi 2015.) Ihmiset hakeutuvat omaehtoisesti sosiaalisiin suhteisiin toistensa kanssa, mikä rakentaa osaltaan sosiaalista hyvinvointia. Sosiaalinen on siten vahvasti myös yksityiseen elämänpäiiriin kuuluvaa, ei vain julkista politiikkaa, mikä on tarpeen muistaa sosiaalisen moninaisuutta ja myös koulutustarpeita paikannettaessa.

Järjestäytynyttä yhteisöllisyyttä edustaa monimuotoinen ja laaja kansalaistoiminta. Se tukee aktiivista kansalaisuutta ja osallisuutta, lisää sosiaalista pääomaa ja kanavoi merkittävästi ihmisten keskinäistä yhteisöllisyyttä. Suomessa järjestöjen jäsenyyksiä on noin 15 miljoonaa eli kolminkertaisesti väkilukumme verran. Vaikka osallistuminen kasautuu, niin silti on todettu väestöstä noin 75 prosentin kuuluvan elämänsä aikana johonkin yhdistykseen ja kolmannes on jatkuvasti jonkin yhdistyksen jäsenenä. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen johonkin toimintamuotoon osallistuu vuosittain noin joka neljäs täysi-ikäinen suomalainen. (Särkelä 2011, 146, 150–151.) Kansalaisjärjestöjen toiminta on merkittävä ihmisten sosiaalisen yhteenliittymisen areena, joka tarjoaa sosiaalisia suhteita, osallistumista, vertaisuutta ja vapaaehtoistoimintaa sekä vaikuttamismahdollisuuksia ja yhteisten etujen ajamista. Niillä on tärkeä rooli myös sosiaaliseen hyvinvointipolitiikkaan vaikuttamisessa.

Näitä sosiaalisten ilmiöiden valtavirtoja vasten on paradoksaalista, että sosiaalisen käsitteellä on yhteiskunnallisissa keskusteluissa heikko kaiku. Lukuisat tekijät puhuvat kuitenkin sen puolesta, että sosiaalinen nousee vahvasti uudelleen. Sitä nostavat niin paikallisten yhteistoiminnallisuuden muotojen lisääntyminen, työn uudelleen järjestäminen yhä enemmän yhteistoiminnallisina ja verkostollisina suhteina, uusyhteisöllisyyden uudenlainen rakentuminen, sosiaalinen media ja vapaaehtoistoiminnan uusi viriäminen. Sosiaalisen pääoman arvo terveyden ja toimintakyvyn vahvistajana tunnustetaan yhä selvemmin. Lisäksi osallisuuden vaade on muoti-ilmiönä esillä kaikkialla yhteiskunnassa ja sen toteutuminen on sosiaalinen prosessi. On nähtävissä, että uusi suuri kertomus on rakenteilla ja se rakentuu sosiaalisesti.

Sosiaalisen toiminnan ilmenemismuodot toteutuvat eri tasoilla ja eri muodoissa. Vaikka edellä on puhuttu ihmisistä ja heidän toiminnastaan yleiskategoriana ja annettu ymmärtää, että heidän keskuudessaan vallitsee tietynlainen samuus, on yhdenvertaisuuden nimessä kuitenkin muistutettava myös toimijoiden moninaisuudesta. Ihmiset eriytyvät toisistaan lukemattomien taustatekijöiden mukaan: sukupolven, sosiaalisen sukupuolen, sosio-ekonomisen aseman, koulutustaustan, alueellisten erojen, työllisyyshistorian, etnisyyden sekä kielen ja kulttuurin ja muiden eroja tuottavien lähtökohtien pohjalta. Eroista huolimatta he ovat yhteiskunnan jäseninä perusoikeuksiltaan yhdenvertaisia, jolloin sosiaalisen hyvinvoinnin tulee jakautua tasa-arvoisesti ihmisten taustasta riippumatta. Tähän meillä on vielä pitkä matka suomalaisessa yhteiskuntapolitiikassa. Esimerkiksi maahanmuuton myötä yhä enemmän moninaistuva yhteiskunta asettaa suuret haasteet sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseksi ja samalla sosiaalisen ammattilaisten osaamiselle. Moninaisessa yhteiskunnassa tarvitaan monenlaista osaamista ja ymmärrystä.

Kaikkiaan yhteiskuntamme erilaisine toimintoineen on monimuotoinen ja monimutkainen järjestelmien kokonaisuus. Sitä voidaan kutsua muuttuvaksi keskinäisten riippuvuuksien yhteiskunnaksi, jossa eri toimintaulottuvuudet ovat vahvasti kietoutuneet toisiinsa. Sosiaalisuus on yksi keskeinen perusmekanismi, joka ilmenee niin yksittäisen ihmisen sidoksissa toimintaympäristöönsä, ihmisten muodostamien ryhmien ja yhteisöjen toiminnassa, järjestäytyneen kansalaisyhteiskunnan eri toimintamuodoissa sekä yhteiskunnallisen politiikan päätöksenteossa. Tämä monimuotoisuus asettaa suuren haasteen sosiaalisen osaamiselle ja siten alan koulutukselle.

3.3 Sosiaalialan paikka suomalaisessa elinkeinorakenteessa ja welfare mix -mallissa

Sosiaalialalla sekä sosiaalialan ammattihenkilöstön että vapaaehtoistyötä tekevien toimijoiden paikkaa määrittävät toisaalta elinkeinorakenteen muutokseen liittyvät kehityskulut ja toisaalta hyvinvointipalvelujärjestelmän uudelleenrakenteistumisen erilaiset ulottuvuudet. Vaikuttavia tekijöitä ovat myös valtion yleinen taloudellinen tilanne sekä kansalaisten subjektiiviset palveluoikeudet. Elinkeinorakenteen ja työmarkkinakansalaisuuden muutokset heijastuvat hyvinvointipalveluiden tarpeeseen eri kansalaisryhmien keskuudessa. 1940-luvulla maatalousvaltaisen yhteiskunnan elämisen arki ja eri ikäisten kansalaisten palvelutarpeet olivat erilaisia verrattuna 2010-luvun palvelu- ja tietotalousvaltaisen yhteiskunnan elämisen arkeen ja hyvinvointipalvelutarpeisiin (Taulukko 2). 1940-luvun taloudellisen niukkuuden ajasta on siirrytty 2010-luvun subjektiivisen hyvinvoinnin korostamisen ja periaatteellisen palveluiden valinnanvapauden aikakauteen.

Elinkeinorakenteen muutos, väestön koulutustason ja elintason nousu, yleinen työmarkkinatilanne sekä hyvinvointipalvelujärjestelmän organisatoriset muutokset määrittävät myös välillisesti työmarkkinoiden ulkopuolella olevien kansalaisryhmien hyvinvointipalveluiden kysynnän ja tarjonnan kohtaantotilannetta. Muutokset heijastuvat sosiaalialan ammattihenkilöstön työtehtäviin ja ammattinimikkeisiin – siis sosiaalisen työn

ytimeen. Tätä kuvaa osaltaan varsin hyvin myös lappilaiskuntien sote-sektorin johtajien tehtävänimikkeet 27.9.2016, joka perustuu tekemäämme kunnittaiseen internet-hakuun. Lappilaiskuntien sote-sektorin ylimmän viranhaltijan yleisimpänä nimikkeenä oli *perusturvajohtaja* (9 kuntaa), seuraavaksi yleisin nimike oli *sosiaali- ja terveysjohtaja* (3 kuntaa), kolmanneksi yleisin nimike oli *sosiaalijohtaja* (2 kuntaa) sekä muina yksittäisinä nimikkeinä olivat *hyvinvointijohtaja*; *hyvinvointipalvelut*, *palvelujohtaja*; kuntayhtymän *kehitys- ja resurssijohtaja*; *perusturvan toimialajohtaja*; *sosiaali- ja terveystoimenjohtaja*; *sosiaalisihteerit* ja *sosiaalisihteerit-lastenvalvoja*. Tehtävänimikkeet vaihtelevat sote-sektorin organisaatorakenteen ja kunnan koon mukaan. Nimikkeet kuvaavat samalla sosiaalisektorin hallinnollisen ymmärtämisen kirjavuutta.

Taulukossa 2. on kuvattuna Ari Väänänen ja Jussi Turtiainen (2014a) laatima koonnos työntekijyyden kehityslinjojen muotoutumisesta Suomessa 1940-luvulta 2010-luvulle. Työmarkkinoilla tapahtuvat muutokset muun muassa työn sisällöissä, palkkatasossa, työsuhdetyypeissä ja kvalifikaatiovaatimuksissa heijastuvat myös hyvinvointipalveluiden kysyntään sekä määrällisesti että laadullisesti. Väestön hyvinvointipalvelutarpeet lisääntyvät ja yksilöllistyvät työelämän muutosten ja elintason nousun myötä.

Taulukko 2. Työntekijyyden kehityslinjat Suomessa 1945–2013.⁵

KEHITYSLINJA	1940–1950	1960–1970–1980	1990–2010
Muutos työssä	Maa- ja metsätaloustyö	Tehdastyö ja palvelualojen kasvu	Palvelu- ja tietotyö
Työntekoympäristöt	Agraari työpaikka	Moderni työpaikka	Jälkimoderni työpaikka
Sukupuolisuus ja työ	Maskuliininen ruumiillinen työ	Feminisoituvat taitovaateet	Tiivistyvät ja laajentuvat taitovaateet
Tuottavuuden luonne	Fyysinen	Teknis-älyllinen	Sosiaalinen, emotionaalinen ja psykologinen
Vauraus ja hyvinvointi	Taloudellinen niukkuus	Vaurastuminen	Subjekttiivinen hyvinvointi
Työn organisointi	Patriarkaalinen	Rationaalinen suunnittelu	Neuvottelu ja sisäinen ohjaus
Sukupolvi	Maalla eläneet	Murroksen sukupolvet	Informaatioyhteiskuntaan syntyneet
Terveysvaarat	Fysiologiset uhkatekijät	Kemikaalit ja myrkyt	Psykologiset ja sosiaaliset riskit
Väsymyksen luonne	Fyysinen uupumus	Psykosomaattisen kasvu	Mielenterveysproblematiikka

⁵ **Lähde:** Väänänen & Turtiainen 2014a, 34–53.

1990-luvulta alkaen on alettu puhua welfare mix -hyvinvointipalveluiden tuottamisen mallista, jossa julkisen sektorin lisäksi yksityinen ja kolmas (järjestö)sektori tuottavat hyvinvointipalveluja. 2010-luvulla welfare mix -malli on legitimoitunut palveluiden valinnanvapausmahdollisuuden ja palvelusetelin käyttöönottamisen myötä. Esimerkiksi lasten päivähoitopalvelutarpeet ja seniorikansalaisten erityyppiset hoivapalvelutarpeet heterogeenistuvat elintason nousun mahdollistaman yksilöitymisen sekä palvelutarjotimen määrällisen ja laadullisen laajentumisen myötä. (Julkunen 2004, 168–184; Kovalainen 2004, 187–206; Viinamäki & Pohjola 2016.)

Työpaikkakehityksen näkökulmasta meneillään olevan sote-uudistuksen hyvinvointipalvelujen kustannus-tehokkuus -diskurssissa on jäänyt marginaaliin kysymys toimialojen suhdanneherkkyyden ja työpaikkojen siirrettävyyden yhteen kietoutumisesta. Työpaikkojen siirrettävyyssindeksi erottelee toiminnot, jotka voivat sijaita maantieteellisesti kaukana asiakkaista niistä toiminnoista, joiden täytyy sijaita maantieteellisesti lähellä asiakkaita. (Huovari ym. 2014, 27–33.) Suhdanneherkillä ja työpaikkojen siirrettävyyssaltililla toimialoilla (esim. teollisuudessa) työpaikkoja siirtyy tuotantokustannuksiltaan edullisiin maihin. Sen sijaan sote-alan työpaikat eivät ainakaan vielä ole yhtä helposti siirrettävissä taloudellisen suhdanteiden mukaan maasta toiseen, mikä heijastuu myös alan työllistävyysasteeseen (Myrskylä 2013, 17–47).

Tarkasteltaessa 2000-luvun työllisyystilannetta avoimien työpaikkojen ja työllisten määrien kehityksen kautta havaitaan, että sosiaali- ja terveyspalveluiden toimiala on noussut merkittävään asemaan suhteessa muihin toimialoihin. Lainsäädännön ja palvelu-uudistusten lisäksi koulutus- ja työmarkkinoiden kysynnän ja tarjonnan kohtaan-tilanne määrittää sosiaali- ja terveysalojen työllisyystilanteen kehitystä niin avoimien työpaikkojen kuin työttömyydenkin osalta. (Taulukot 3–4)

Taulukko 3. Avoimet työpaikat, (vuosikeskiarvo) toimialan (TOL 2008) mukaan 2003–2015.⁶

TOIMIALA	Lkm	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	20013	2014	2015
	%													
Toimialat yhteensä	Lkm	37200	37300	41000	48500	52800	52600	34200	42000	45600	48600	29500	28500	28900
	%	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Maa-, metsä- ja kalatalous	Lkm	800	800	400	600	800	800	600	1000	700	800	500	200	300
	%	2,2	2,1	1,0	1,2	1,5	1,5	1,8	2,4	1,5	1,7	1,7	0,7	1,0
Teollisuus, Kaivostoiminta, Muu teollinen toiminta	Lkm	5500	7100	6800	8700	9200	8300	3400	5100	5100	6100	4100	4100	4000
	%	14,8	19,0	16,6	17,9	17,4	15,8	9,9	12,1	11,2	12,6	13,9	14,4	13,8
Rakentaminen	Lkm	2500	2800	3500	4400	4000	3800	1900	1900	2400	2800	1900	1600	2300
	%	6,7	7,5	8,5	9,1	7,6	7,2	5,6	4,5	5,3	5,8	6,4	5,6	8,0
Kauppa, Kuljetus ja varastointi, Majoitus- ja ravitsemustoiminta	Lkm	9900	8900	9500	10900	12300	12800	8000	9800	12200	12500	6600	5700	6900
	%	26,6	23,9	23,2	22,5	23,3	24,3	23,4	23,3	26,8	25,7	22,4	20,0	23,9
Informaatio ja viestintä	Lkm	1500	1700	1400	1900	1900	2200	1800	2200	2200	2300	1600	1400	2000
	%	4,0	4,6	3,4	3,9	3,6	4,2	5,3	5,2	4,8	4,7	5,4	4,9	6,9
Rahoitus- ja vakuutustoiminta, Kiinteistöalan toiminta	Lkm	900	800	1500	1300	1200	1500	600	1200	1300	1700	900	1600	1000
	%	2,4	2,1	3,7	2,7	2,3	2,9	1,8	2,9	2,9	3,5	3,1	5,6	3,5
Ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta, Hallinto- ja tukipalvelutoiminta	Lkm	3800	3700	5000	5300	8400	7200	4700	6900	7500	6600	5500	6200	5200
	%	10,2	9,9	12,2	10,9	15,9	13,7	13,7	16,4	16,5	13,6	18,6	21,8	18,0
Julkinen hallinto, Koulutus, Terveys- ja sosiaalipalvelut	Lkm	11000	9600	10500	12200	12900	13200	11400	11300	11500	12400	6800	5800	5200
	%	29,6	25,7	25,6	25,2	24,4	25,1	33,3	26,9	25,2	25,5	23,1	20,4	18,0
Muut palvelut	Lkm	1300	2000	2300	3100	2200	2700	1700	2600	2700	3400	1500	1900	2100
	%	3,5	5,4	5,6	6,4	4,2	5,1	5,0	6,2	5,9	7,0	5,1	6,7	7,3

⁶ **Lähde:** Avoimet työpaikat toimipaikan toimialan (TOL 2008) mukaan, vuosikeskiarvo. Suomen virallinen tilasto (SVT). Vuodet 2003–2012 Taulu 10. ja vuodet 2013–2015 Taulu 5.

Yleinen taloudellinen tilanne heijastuu avointen työpaikkojen vuosittaiseen määrälliseen kehitykseen. Osa toimialoista on hyvinkin suhdanneherkkiä, ja osa reagoi pitemmällä aikavälillä taloudellisiin nousu- ja laskusuhdanteisiin. Sosiaali- ja terveysala on vahvistunut suhteellisen tasaisesti palveluyhteiskunnan kehittyessä.

Vuoteen 2015 tultaessa suhteellisesti eniten avoimia työpaikkoja on ollut ”*kauppa, kuljetus ja varastointi, majoitus- ja ravitsemustoiminta*” -toimialalla (24 %). Toiseksi eniten avoimia työpaikkoja on ollut tarjolla ”*julkinen hallinto, koulutus, terveys- ja sosiaalipalvelut*” -toimialoilla sekä ”*ammattillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta, hallinto- ja tukipalvelutoiminta*” toimialoilla (molemmissa 18 %). Myös ”*teollisuus, kaivostoiminta, muu teollinen toiminta*” -toimialoilla on ollut suhteellisen paljon (14 %) avoinna työpaikkoja. Vähiten avoimia työpaikkoja on ollut ”*maa-, metsä- ja kalatalouden*” toimialalla vuosituhannen alun tarkasteluajanjaksona.

Tarkasteluajanjaksolla avoimia työpaikkoja on ollut lukumääräisesti eniten (yli 10 000/vuosi) ”*julkinen hallinto, koulutus, terveys- ja sosiaalipalvelut*” (vv. 2003 ja 2005–2012) sekä ”*kauppa, kuljetus ja varastointi, majoitus- ja ravitsemustoiminta*” -toimialoilla (vv. 2006–2008 ja 2011–2102).

Avointen työpaikkojen kehityksen lisäksi toimialoittaisessa työllisten määrän kehityksessä konkretisoituu näkyviin 2000-luvun elinkeinorakenteen muutos. Siinä erottuu terveys- ja sosiaalipalveluiden merkittävä työllistävän vaikutuksen kasvu. Terveys- ja sosiaalipalveluiden työllisten osuus on vuonna 2011 ohittanut tehdasteollisuuden ja on nykyään suurin työllistäjä maamme elinkeinorakenteessa. Työllisten määrän kehitys antaa myös heikkoja signaaleja lähitulevaisuuden koulutus- ja työvoimatarpeisiin. (Taulukko 4.)

Taulukko 4. Työlliset (1 000 henkeä) toimialoittain vuosina 2000–2015.⁷

TOIMIALA	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Toimialat yhteensä	2298	2332	2357	2360	2374	2411	2455	2507	2563	2501	2484	2516	2538	2520	2507	2497
Maa-, metsä- ja kalatalous	137	132	126	125	123	123	123	123	122	121	120	115	115	112	111	108
Kaivostoiminta ja louhinta	6	6	6	6	5	6	6	6	6	6	6	7	7	6	7	6
Tehdasteollisuus	440	444	435	423	412	413	416	421	426	383	365	369	368	354	344	339
Energiahuolto	15	15	14	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	14	13	13
Vesi- ja jätehuolto	9	9	9	9	10	10	10	11	12	13	12	12	13	13	13	13
Rakentaminen	159	157	159	160	165	174	181	192	199	187	189	194	193	190	188	190
Kauppa	286	287	296	296	299	306	306	314	313	303	294	297	305	302	301	296
Kuljetus ja varastointi	144	144	146	145	146	146	151	154	157	155	154	155	153	150	149	147
Majoitus- ja ravitsemistoiminta	74	76	77	76	76	77	78	79	82	80	77	78	80	81	82	83
Informaatio ja viestintä	85	92	93	92	92	92	94	93	96	94	94	95	96	99	98	100
Rahoitus- ja vakuutustoiminta	42	42	43	43	42	42	44	45	47	46	47	47	47	46	45	45
Kiinteistöalan toiminta	19	19	21	21	21	22	22	23	23	24	24	24	24	24	24	24
Ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta	94	98	100	104	107	110	117	126	135	133	137	141	145	145	146	147
Hallinto- ja tukipalvelutoiminta	69	74	80	82	88	96	102	109	120	121	124	130	132	133	139	141
Julkinen hallinto ja sosiaalivakuutus	169	173	177	180	181	180	180	178	177	177	175	174	169	170	165	163
Koulutus	153	155	158	160	162	160	161	160	162	163	165	165	165	164	163	161
Terveys- ja sosiaalipalvelut	303	313	320	323	328	334	339	344	355	362	364	373	383	385	386	387
✓ Terveyspalvelut	156	161	164	167	169	171	173	173	177	180	182	186	189	190	189	190
✓ Sosiaalipalvelut	147	152	156	156	159	163	167	171	179	182	183	188	193	195	196	196
Muut palvelut	95	96	99	102	105	108	111	116	118	121	124	127	131	133	136	136

⁷ Lähde: Suomen virallinen tilasto (SVT) 2000–2015: Kansantalouden tilinpito. Taulu 8.

Toimialoista tehdasteollisuudessa, kaupan alalla sekä sosiaali- ja terveystalvveluissa ovat olleet suurimmat työllisten osuudet Suomessa 2000-luvulla. Työllisten määrä on lisääntynyt eniten ”*ammattillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta*” sekä ”*hallinto- ja tukipalvelutoiminta*” -toimialoilla sosiaalipalveluiden lisäksi. Eniten työllisten osuus on vähentynyt maa-, metsä- ja kalatalouden sekä tehdasteollisuuden toimialoilla.

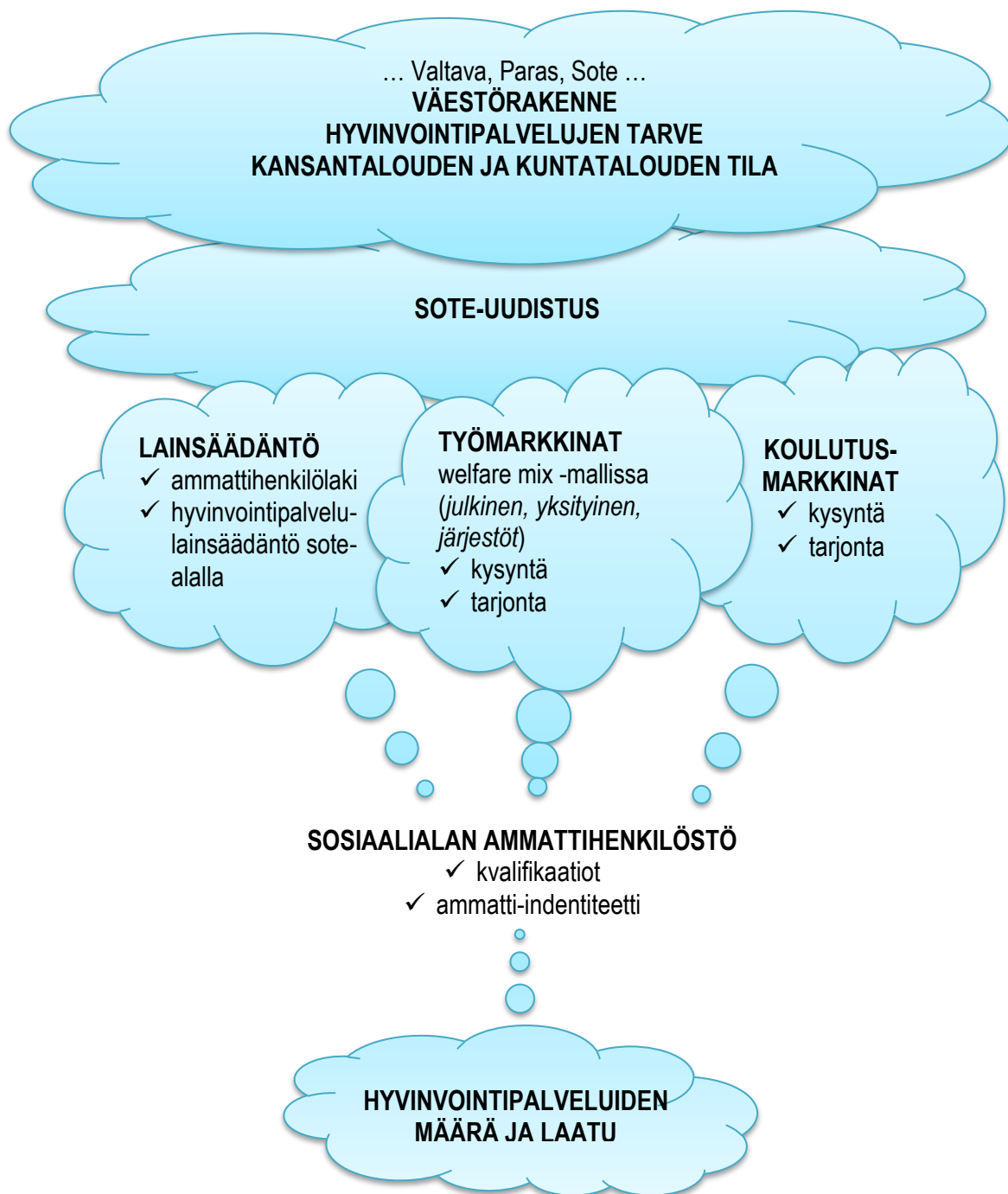
Viimeisimmän tilastointivuoden 2015 mukaan sosiaali- ja terveystalvveluiden toimiala oli selkeästi suurin työllistäjä, sillä alalla työskenteli 387 000 henkilöä (15,5 %, vrt. vuonna 2000 määrä oli 303 000). Näistä terveystalvveluissa toimi 190 000 henkilöä (2000/156 000) ja sosiaalipalveluissa 196 000 henkilöä (2000/147 000). Toiseksi suurimmalla toimialalla, tehdasteollisuudessa työllisten määrä oli 339 000 henkilöä (13,6 %, vrt. vuonna 2000 määrä oli 440 000) ja kaupan alalla 296 000 henkilöä (11,9 %, vrt. vuonna 2000 määrä oli 286 000).

Sosiaalipalveluissa työllisten osuus on ollut vuodesta 2008 alkaen terveystalvveluja suurempi. Vuodesta 2012 alkaen sosiaalipalveluiden työllisten osuus on ylittänyt 190 000 henkilöä ja on kaikista toimialoista erillisesti tarkasteltuna kolmanneksi suurin työllistäjä maassamme. Sosiaalipalveluiden työllisten määrään vaikuttaa kuitenkin jatkossa se, että päivähoitopalvelut ovat siirtyneet hallinnollisesti opetustoimen piiriin (Suomen virallinen tilasto ... 2016). Toisaalta tulevan työvoiman tarpeen ennakkoinnit ovat ennustaneet sosiaalialalle terveystalvveluita suurempaa kasvua tulevina vuosina.

Sosiaali- ja terveystoimialan työllisten osuudessa tapahtuvat muutokset myötäilevät hyvinvointipalveluiden mittavia rakenteellisia uudistuksia, joilla Suomessa on pitkä perinne ja joita on toteutettu kolmella eri vuosikymmenellä 1980-luvulta lähtien. Työvoimatarpeen kannalta keskeisiin rakenteellisiin muutoksiin kuuluu 1980-luvulla toteutettu sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelu sekä valtionosuutta koskeva lainsäädäntöuudistus (*Valtava-uudistus*). 1990-luvun loppupuolella palvelujen rahoitus ja tuotanto sekä kuntarakenne hahmotettiin yhdeksi kokonaisuudeksi (*Paras-hanke*). 2000-luvun uudistuksen tavoitteena on kaventaa ihmisten hyvinvointi- ja terveyseroja, parantaa palvelujen yhdenvertaisuutta ja saatavuutta sekä hillitä kustannuksia (*Sote-uudistus*). (Niemelä 2008, 9–11; THL 2016; ks. myös Viinamäki & Pohjola 2016; Kuvio 3.)

Hyvinvointipalveluiden tuottaminen rakenteistuu uudelleen lainsäädännössä sosiaali- ja terveystalvveluiden tuottamisessa tapahtuvien sekä henkilöstön ammattihenkilöoikeuksia säätelevien lainsäädäntömuutosten⁸ kautta. Sekä terveydenhuoltolaki että sosiaalihuoltolaki on uusittu 2010-luvulla. Laadullisia muutoksia tuottavat esimerkiksi sosiaalialan henkilöstöltä vaadittavat kvalifikaatiot ja ylläpidettävän palvelutarjottimen laajuus ja sisällöt. Määrällisiä muutoksia seuraa muun muassa määritellyistä henkilöstömitoituksista ja palvelutarjottimelle hyväksytyistä kustannuksista.

⁸ Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöstöstä 817/2015; Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä 559/1994.

Kuvio 3. Sosiaalialan ammattihenkilöstö palveluiden kysynnän ja tarjonnan kohtaamattomuudessa.⁹

Sote-uudistuksessa haetaan vastausta hyvinvointipalvelujen tarjonnan ja -kysynnän kohtaamattomuuteen sekä jatkuvasti kasvavien sote-kustannusten pysäyttämiseen. Tavoitteena on hyvinvointipalveluiden tuottaminen nykyistä kustannus-tehokkaammin. Pentti Meklinin (2015) mukaan tätä pyritään toteuttamaan suuruuden ekonomian tuottamalla mittakaavaeduilla ja laajuuden ekonomian yhdistelmäeduilla.

⁹ **Lähde:** Viinamäki & Pohjola 2016.

3.4 Sosiaalialan työn kysynnän ja tarjonnan kohtaanto

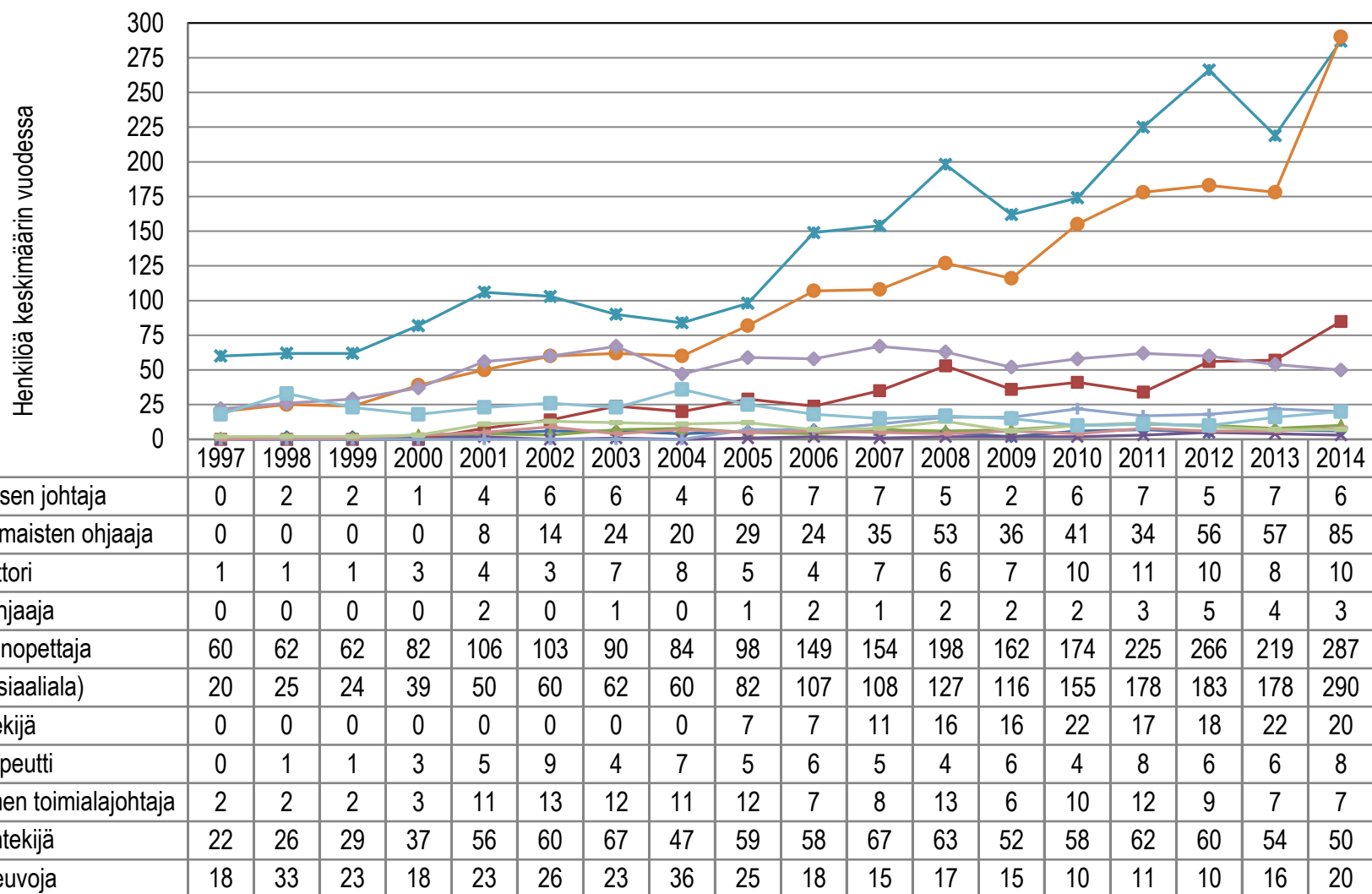
Tarkastelemme sosiaalialan työmarkkinoiden kysynnän ja tarjonnan kohtaantotilannetta kolmen erilaisen tilastoaineiston avulla, mikä mahdollistaa tilastollisen trenditarkastelun, kyselytutkimukseen perustuvan henkilötarkastelun ja asiantuntija-arvioihin perustuvan kunnittaisen aluetarkastelun. Työ- ja elinkeinoministeriöstä saamamme tilastot kuvaavat pitkän aikavälin työllisyyskehitystä. Talentian Urapolkuselvitykset kuvaavat työllisyyskehitystä työmarkkinoilla toimivien sosiaalialan ammattilaisten kokemana. Työ- ja elinkeinoministeriön laatima ammattibarometri ennakoii työvoimavirkailijoiden arviointiin perustuen ammattikohtaista työllisyystilanteen kehitystä seuraavan puolen vuoden aikana.

Sosiaalialan avointen työpaikkojen ja työttömien työnhakijoiden määrän kehitys kuvaa sosiaalialan korkeakoulututkinnon suorittaneiden kysynnän ja tarjonnan kohtaantotilannetta työmarkkinoiden näkökulmasta. Seuraavaksi tarkastelemme sosiaalialan työllisyystilanteen kehitystä vuosina 1997–2014 sekä avoimien työpaikkojen että työttömyyden kehityksen kuvaamana 11 sosiaalialan ammatin kautta. Tällainen trenditarkastelu mahdollistaa korkeakoulututkintoa edellyttävien, työllistävyysvolyymltaan keskeisimpien ja lähitulevaisuudessa todennäköisesti yhä enemmän työllistävien sosiaalialan ammattien työllisyyskehityksen kuvaamisen lähes ammattikorkeakoulujen vaikiintumisen koko ajanjaksolta. (Kuviot 4 ja 6.)

Talentian jäsenilleen kohdentamat kyselyihin perustuvat Urapolkuselvityksen tulokset kuvaavat sosionomi (AMK) ja sosiaalityön maistereiden valmistumisen jälkeisiä työttömyyskokemuksia vuosilta 2005–2014. Talentia on ammattijärjestö, johon osa sosionomi (AMK & ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneista kuuluu. Se on toteuttanut varsin systemaattisesti jäsenilleen työmarkkinoilla toimimista kartoittavia kyselyjä ja julkaissut niistä tehdyt selvitykset. Tarkastelumme kattaa Urapolkuselvitykset vuosilta 2005, 2007, 2009, 2011 ja 2014. (Kuvio 5.)

Työ- ja elinkeinoministeriön keväällä ja syksyllä toteuttama ammattibarometri kertoo työ- ja elinkeinotoimistojen näkemyksen keskeisten ammattien kehitysnäkymistä lähitulevaisuudessa. Ammattien työmarkkinanäkymien arvio tehdään TE-toimistoissa. TE-toimiston virkailijat arvioivat asiantuntemuksensa perusteella noin 200 ammatin työvoiman kysyntänäkymiä sekä työvoiman kysynnän ja tarjonnan tasapainon kehitystä puoleksi vuodeksi eteenpäin. Työ- ja elinkeinotoimistot perustavat arvionsa työnantajilta ja työnhakijoilta haastattelujen ja työnantajakäyntien kautta saamiinsa tietoihin sekä muun muassa barometrien ja seurantajärjestelmien tietoihin. (Mikä on ammattibarometri 2016.) Kuvioissa 7–8¹⁰ kuvaamme lastentarhanopettajien, sosiaalialan ohjaajien ja neuvojen ym. sekä sosiaalityön erityisasiantuntijoiden työllisyystilannetta maaliskuulta ja syyskuulta 2016.

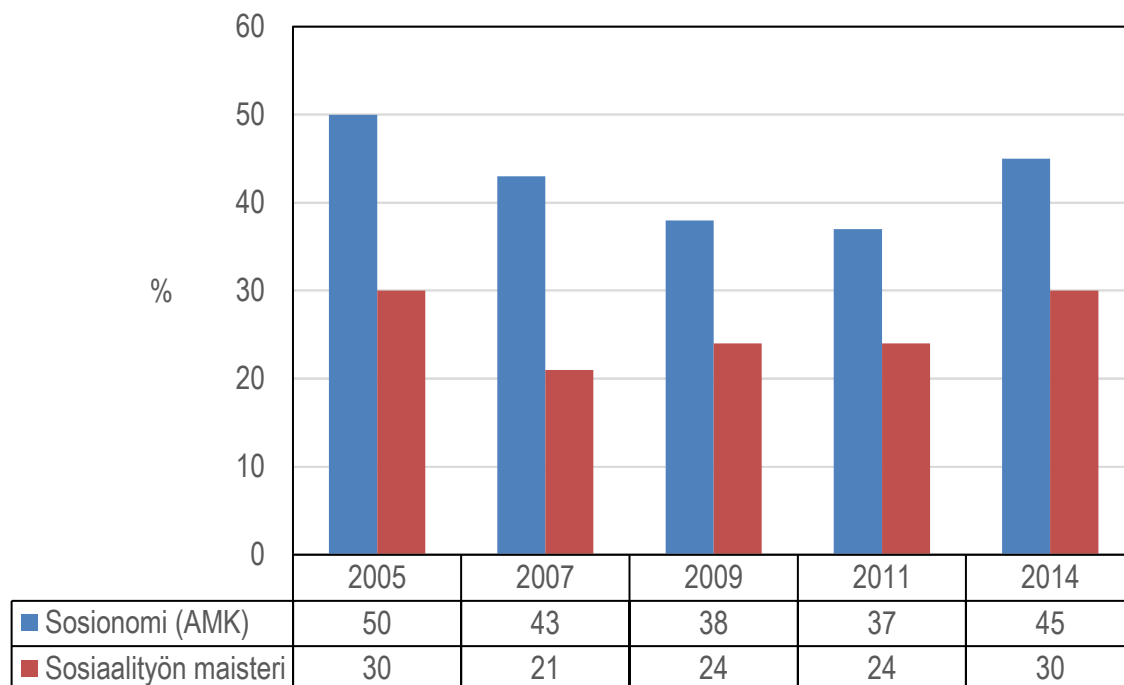
¹⁰ Kuvioiden 4 ja 6 vuoden 2014 tiedot ovat kuukausilta tammi-toukokuu. Vuoden 2014 kesäkuussa TE-hallinnon käyttämä ammattiluokitus vaihtui pohjoismaiseen ammattiluokitukseen perustuvasta kansainväliseen ISCO-ammattiluokitukseen (Lähde: Petri Syvänen 2015; Hilikka Kattelus 2016).

Kuvio 4. Avoimet työpaikat eräissä sosiaalialan ammateissa (pohjoismainen ammattiluokitus) koko maassa keskimäärin vuosina 1997-2014. (Lähde: TEM, Petri Syvänen 2015; Hilikka Kattelus 2016)

Vuosina 1997–2014 avoimia työpaikkoja sosiaalialan ammattiryhmistä on ollut eniten lastentarhanopettajien ja sosiaalialan ohjaajien ammattiryhmissä sekä seuraavaksi eniten kehitysvammaohjaajien ja sosiaalityöntekijöiden ammateissa. Avointen työpaikkojen määrä on noussut erityisesti kehitysvammaisten ohjaajien, lastentarhanopettajien sekä sosiaalialan ohjaajien ammattiryhmissä. Ammattiryhmittäinen tarkastelu havainnollistaa osaltaan myös sosiaalialan korkeakoulututkinnon suorittaneiden uusia toiminta-areenoja esimerkiksi vammais- ja perhetyössä.

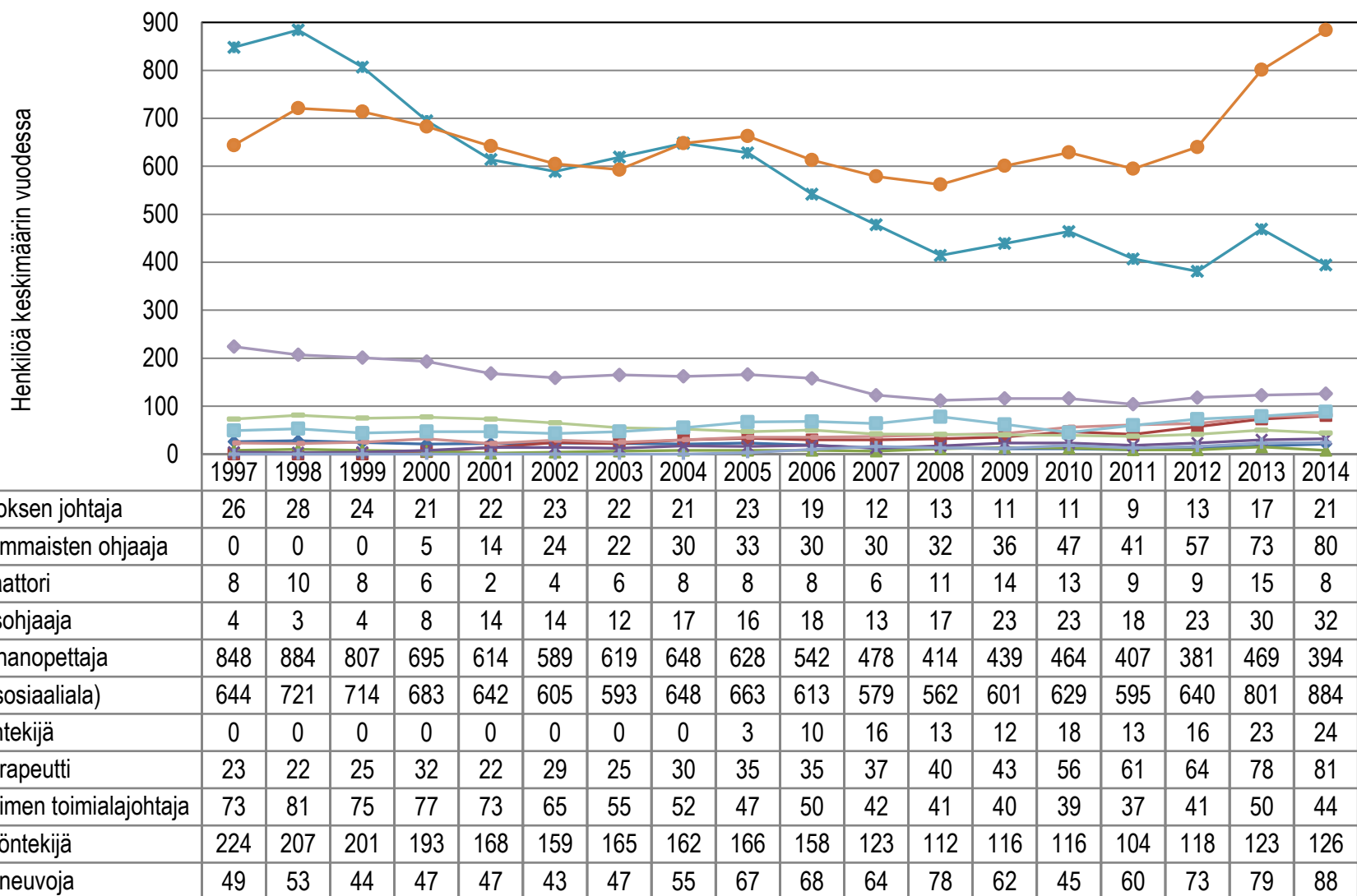
Kuntien terveys- ja sosiaalipalvelujen henkilöstö 2014 -raportin (Ailasmaa 2015, 9) mukaan 2000-luvulla sosiaalityön johtajien ja sosiaalityöntekijöiden määrät eivät ole muuttuneet, kun sosiaalialan ohjaajien määrä on kasvanut samaan aikaan huomattavasti. Sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuus on kuitenkin suhteellisen suurta: henkilöstömäärän vuosikeskiarvosta tehtävästään lähtijöitä oli 14,9 prosenttia ja tulijoita 13,5 prosenttia koko maan tasolla vuonna 2014, mutta heidän työttömyyskokemuksensa ovat sosionomi (AMK) -tutkinnon suorittaneisiin verrattuna harvinaisempia. (Kuvio 5.)

Kuvio 5. Sosionomi (AMK) ja sosiaalityön maistereiden valmistumisen jälkeiset työttömyyskokemukset Talentian Urapolkuelvitysten mukaan (%).¹¹

Sosiaalityö pääaineena maisteritutkinnon suorittaneista enimmillään 30 % on kokenut työttömyyttä valmistumisensa jälkeen, kun sosionomeista enimmillään 50 %:lla on työttömyyskokemuksia. Sosiaalialan korkeakoulututkinnon suorittaneiden työttömyyskokemukset ovat yleensä alle kolme kuukautta (Landgrén & Pesonen 2014, 13). Suomessa korkeakoulututkinnon suorittaneiden työttömyys on vähäistä, vaikka perus- ja keskiaskeleen tutkinnon suorittaneiden työttömyysaste on laskenut korkeakoulututkinnon suorittaneita nopeammin vuoden 1994 jälkeen. (Akavaaka 2016, 17; Kuvio 6.)

¹¹ **Lähde:** Landgrén & Pesonen 2014, 13.

Kuvio 6. Työttömät työnhakijat eräissä sosiaalialan ammateissa (pohjoismainen ammattiluokitus) koko maassa keskimäärin vuosina 1997–2014. (Lähde: TEM, Petri Syvänen 2015; Hilikka Kattelus 2016)

Vuosina 1997–2014 työttömiä työnhakijoita sosiaalialalla on ollut selvästi eniten sosiaalialan ohjaajien ja lastentarhanopettajien ammattiryhmissä. Työttömyyttä on esiintynyt jonkin verran myös sosiaalityöntekijöiden ja työvoimaneuvojien ammattiryhmissä. Tarkastelujaksolla työttömien työnhakijoiden määrä on vähentynyt varsinkin lastentarhanopettajien sekä myös sosiaalitoimen toimialajohtajien ja sosiaalityöntekijöiden ammattiryhmissä.

Sosiaalialan avointen työpaikkojen ja työttömien työnhakijoiden keskinäistä suhdetta selittävät ainakin osittain rekrytoitumiseen liittyvä kitkатыöttömyys ja määräaikaisten työsuhteiden yleisyys. Koulutuksesta valmistuneilla työllistymistä hidastavat työkokemuksen puuttuminen, ja tärkeä tekijä on myös asuinpaikkakunta ja mahdollisuudet liikua sieltä käsin muualla työssä. (Landgrén & Pesonen 2014, 13; Koistinen 2014, 131–137; ks. myös alueittaisesta pendelöimisestä Myrskylä 2012, 119–149.)

Sekä alueellisesti että ammattiryhmittäin tarkasteltuna sosiaalialan työllisyystilanne varioi tarkasteluajakautuvuuden lisäksi varsin huomattavasti työ- ja elinkeinoministeriön vuoden 2016 ammattibarometrien (*maaliskuu ja syyskuu*) mukaan. Ammattien työmarkkinatilanne on määritelty seuraaviin luokkiin: *paljon pulaa hakijoista, pulaa hakijoista, tasapaino, liikaa hakijoita, paljon liikaa hakijoita*. Työvoimapula-ammattien lista on viime vuosina muodostunut pääosin sosiaali- ja terveystieteiden ammattiryhmistä. Työvoimapula näyttäisi arviointien perusteella olevan jonkin verran helpottumassa sosiaalialan ammattiryhmistä esimerkiksi lastentarhanopettajien ja kodinhoitajien osalta. Sen sijaan sosiaalityön erityisasiantuntijoista on työvoimapulaa. (Työvoiman kysynnän ja tarjonnan ... 2016; Kuviot 7–8.^{12, 13, 14, 15})

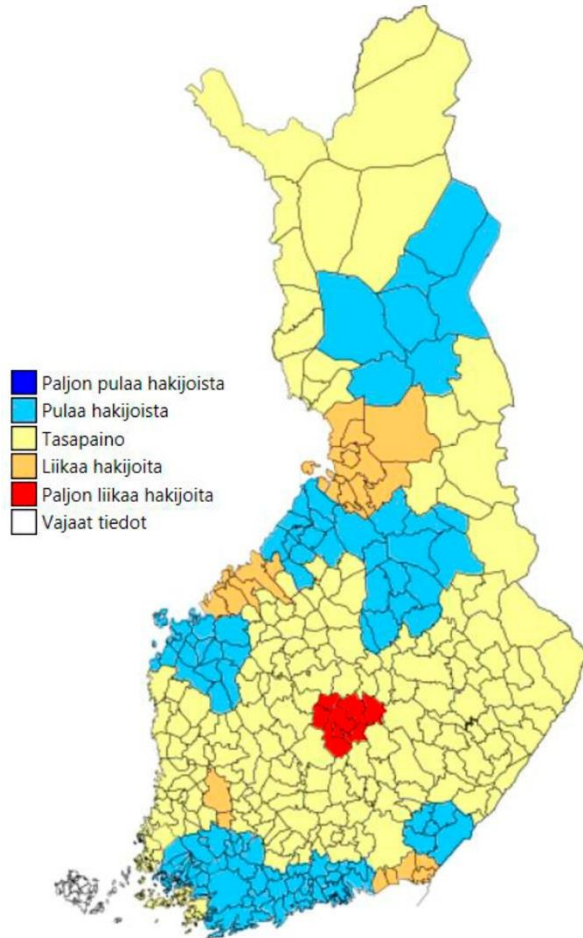
¹² **Lastentarhanopettajat** (lastentarhanopettaja, erityislastentarhanopettaja, esiopetuksen opettaja, muu lastentarhanopettaja).

¹³ **Sosiaalialan ohjaajat ja neuvotat ym.** (askartelunohjaaja, kehitysvammaisten ohjaaja, sosiaalialan ohjaaja, nuoriso-ohjaaja, raittiussihteeri, muu sosiaalialan ohjaaja ja neuvoja).

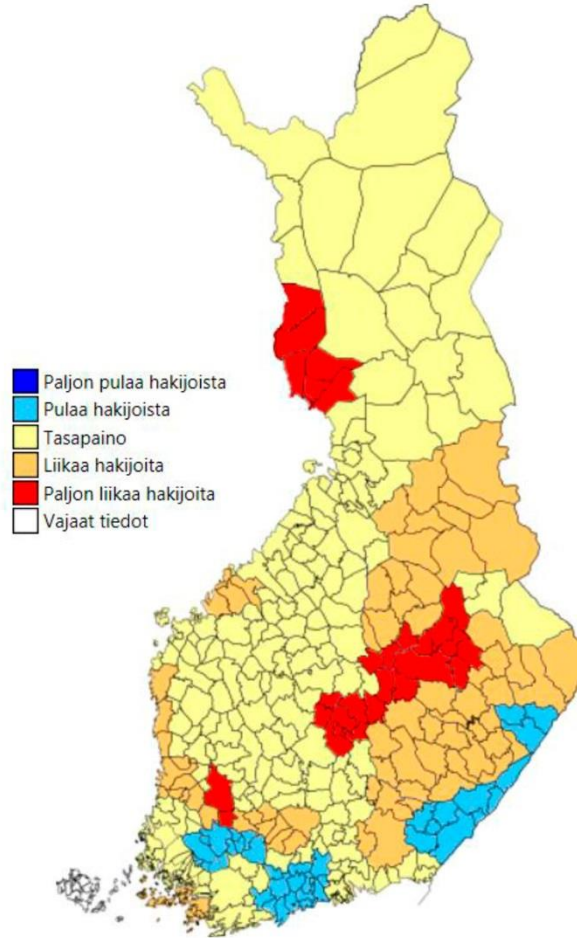
¹⁴ **Sosiaalityön erityisasiantuntijat** (johtava sosiaalityöntekijä, sosiaalityöntekijä, koulukuraattori, sosiaaliterapeutti, muu sosiaalialan erityisasiantuntija).

¹⁵ **Lähde:** Ammattibarometrit 2016. Työ- ja elinkeinoministeriö. ISCO (International Standard Classification of Occupations) -ammattiluokituksen ammatti 5-numeron tarkkuudella. Työ- ja elinkeinoministeriö: mika.tuomaala(at)tem.fi.

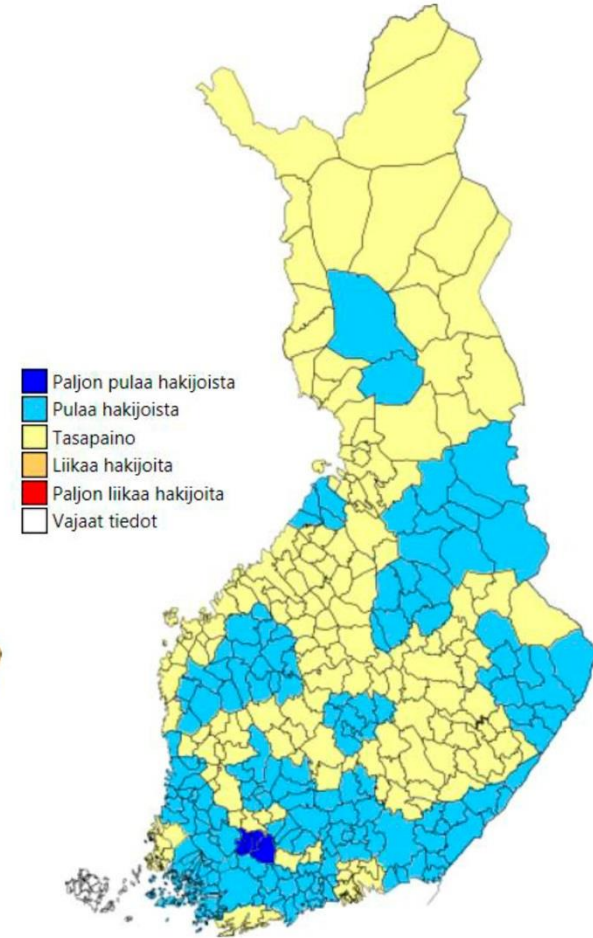
Lastentarhanopettajat

Sosiaalialan ohjaajat ja neuvojat

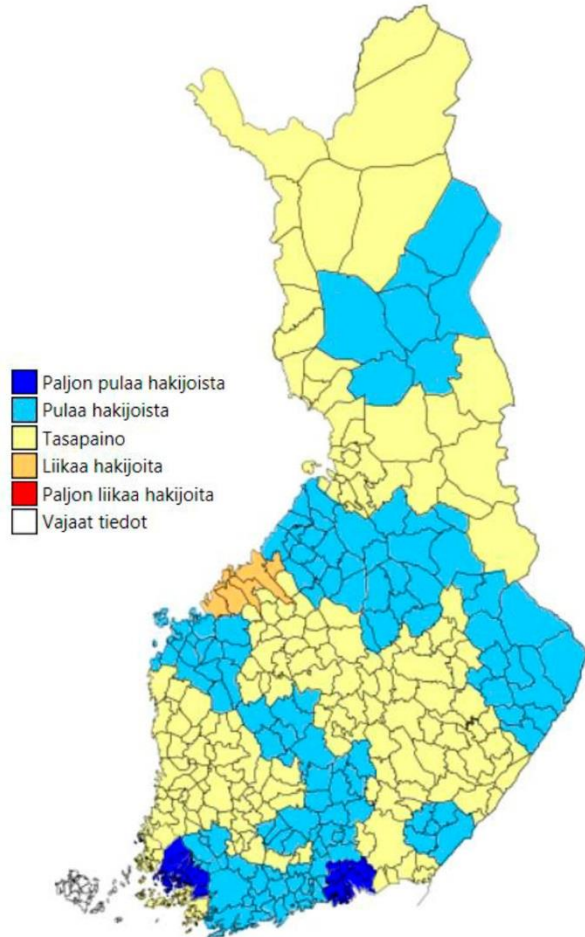

Sosiaalityön erityisasiantuntijat

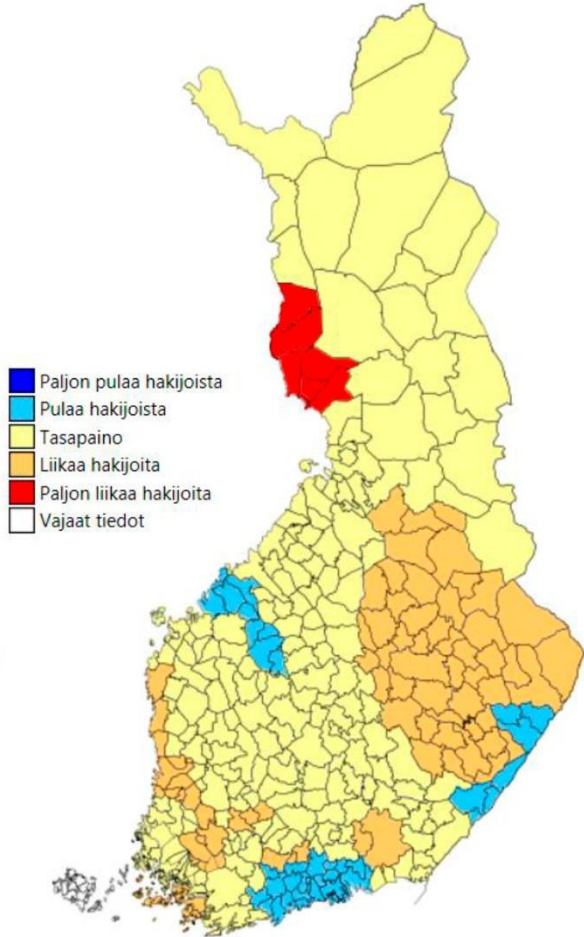

Kuvio 7. Lastentarhanopettajien, sosiaalialan ohjaajien ja neuvojien ym. sekä sosiaalityön erityisasiantuntijoiden kysynnän ja tarjonnan kohtaantotilanne kunnittain maaliskuussa 2016. (Lähde: TEM, Mika Tuomaala 2016)

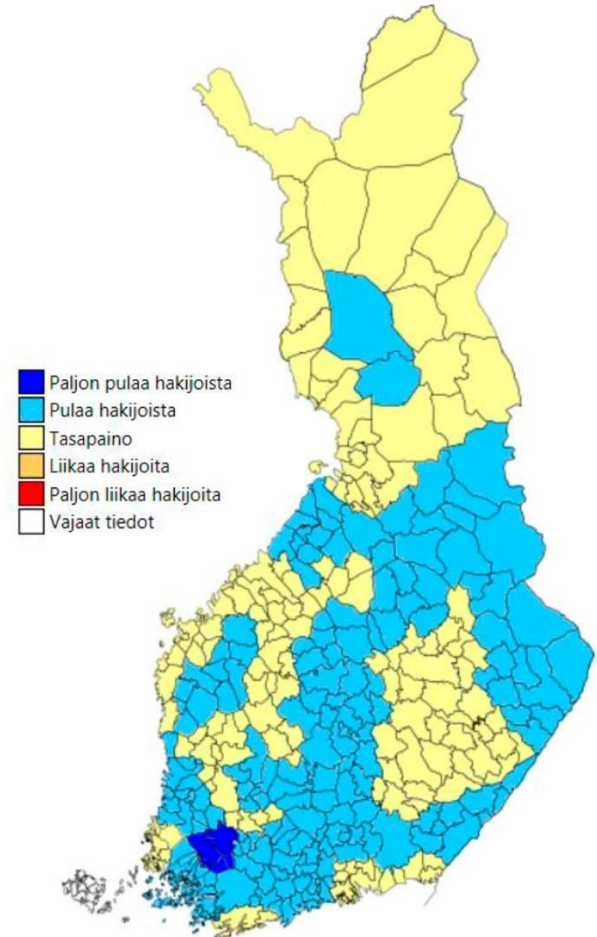
Lastentarhanopettajat

Sosiaalialan ohjaajat ja neuvojat

Sosiaalityön erityisasiantuntijat

Kuvio 8. Lastentarhanopettajien, sosiaalialan ohjaajien ja neuvojien ym. sekä sosiaalityön erityisasiantuntijoiden kysynnän ja tarjonnan kohtaantotilanne kunnittain syyskuussa 2016. (Lähde: TEM, Mika Tuomaala 2016)

Lastentarhanopettajien, sosiaalialan ohjaajien ja neuvojien ym. sekä sosiaalityön erityisasiantuntijoiden työllisyystilanne vaihtelevat ELY-alueittain ja *TE-toimistoittain* tarkasteluajankohdan (*maaliskuu, syyskuu*) lisäksi.

Lastentarhanopettajista oli ylitarjontaa Keski-Suomessa keväällä 2016, mutta syksyllä ei ollut enää kevään kaltaista ylitarjontaa millään ELY-alueella. Pulaa hakijoista oli sekä keväällä että syksyllä Etelä-Pohjanmaalla, Hämeessä, Kaakkois-Suomessa, Kainuussa, Lapissa, Pohjanmaalla, Varsinais-Suomessa ja Uudellamaalla. Päinvastoin kuin keväällä, jolloin ei ollut millään alueella paljon pulaa lastentarhanopettajista, niin syksyllä heistä oli paljon pulaa Varsinais-Suomessa Turussa ja Uudellamaalla Porvoon seudulla syksyllä.

Sosiaalialan ohjaajista ja neuvojista ym. oli keväällä ylitarjontaa ELY-alueista Keski-Suomessa ja Pohjois-Savossa sekä Lapissa, mutta syksyllä enää Lapissa Kemi-Tornion ja Tornionlaakson seutukunnissa. Pulaa heistä oli sekä keväällä että syksyllä Kaakkois-Suomen, Pohjois-Karjalan ja Uudenmaan ELY-alueilla.

Sosiaalityön erityisasiantuntijoista oli sekä keväällä että syksyllä pulaa ELY-alueittain Etelä-Pohjanmaalla, Kainuussa, Pohjois-Karjalassa, Pohjois-Pohjanmaalla, Kaakkois-Suomessa, Keski-Suomessa, Lapissa, Pirkanmaalla, Satakunnassa, Varsinais-Suomessa, Hämeessä ja Uudellamaalla. Syksyllä heistä oli paljon pulaa Varsinais-Suomessa Loimaan seudulla. Syksyllä ainoastaan Pohjanmaan ja Etelä-Savon ELY-keskusten alueilla oli sosiaalityön erityisasiantuntijoiden työvoimatarpeen osalta tasapainotilanne ja maan muiden ELY-keskusten toiminta-alueella oli enemmän tai vähemmän pulaa hakijoista.

Työntekijäpula ei tilastoidu tarkasti ammattiryhmittäin. Esimerkiksi sosiaalityöntekijät tilastoituvat tässä tarkastelussa sosiaalityön erityisasiantuntijoina, mikä ei ole sama kuin sosiaalityöntekijä. Tämä merkitsee sitä, että todellista sosiaalityöntekijöiden työvoimapulaa ei saada tilastollisesti selville, jolloin myös lisäkoulutustarpeiden arviointi ja siten työntekijäpulaan vastaaminen on hankalaa. Työntekijäpulan todellista tilannetta onkin viime aikoina kartoitettu alueittain erillisesti sosiaalialan osaamiskeskusten tekemänä.

4 SOSIONOMI (YLEMPI AMK) TUTKINTONA

4.1 Sosionomi (ylempi AMK) –tutkinnon paikka koulutusjärjestelmässä

Suomalaista sosiaalialan koulutusta on kehitetty intensiivisesti 1980-luvun keskiasteen uudistuksesta ja yliopistokoulutuksen laajentamisesta lähtien (ks. esim. Ahola & Anttila 2013). Uudistusten myötä tulee uusia tutkintonimikkeitä ja -tasoja, jolloin ne vähitellen syrjäyttävät aikaisemmat vastaavat tutkinnot. Muutokset aiheuttavat epävarmuutta ja tulkintatilanteita. Tätä kuvaava esimerkki keskiasteen ja ammattikorkeakoulututkintojen välisestä ”niveltason” tutkintokamppailusta on Helsingin Sanomien (2013) työelämäsivulla esitetty kysymys opistotutkinnon suorittaneen sosiaaliohjaajan ja ammattikorkeakoulututkinnon omaavan sosionomin työelämäpaikasta.

Miksi sosionomi ohittaa sosiaaliohjaajan?

Valmistuin vuonna 1991 sosiaaliohjaajaksi opistotasoisella koulutuksella. Pikkuhiljaa ammattikorkeakoulujen sosionomi-nimike syrjäytti sosiaaliohjaajat työpaikoilta, vaikka piti olla niin, että sosiaaliohjaajat voivat hakea samoja työpaikkoja. Nyt, jos tarjolla on vakityö, sen saa sosionomi, ei sosiaaliohjaaja. Miksi?

Sosiaalihuollon henkilöstön kelpoisuusvaatimuksia määrittää laki. Sen mukaan sosiaaliohjaajan tehtävissä voi työskennellä, kun on sosiaalialalle suuntaava sosiaali- ja terveydenhuollon ammattitutkinto. Lain mukaan tehtävään on kelpoinen myös henkilö, jolla on ennen vuotta 2005 hankittu vastaava opistotasoinen tutkinto. Kysyjällä on siis sosiaaliohjaajan tehtävässä edellytetty koulutus.

Sosiaaliohjaajan tehtäviin on viime vuosina ollut paljon hakijoita, joskus jopa yli sata kelpoisuusehdot täyttävää hakijaa yhtä työpaikkaa kohden. Työnantaja tekee päätöksen kokonaisarvion perusteella, johon vaikuttavat koulutuksen lisäksi hakemus, haastattelu ja aikaisempi työkokemus. Usein haetaan sopivaa ”tyyppiä” työryhmään tai työpariksi. Tällöin koulutus ei ole ratkaiseva tekijä, vaikka vaadittava koulutus on oltava. (Helsingin Sanomat D2, 3.3.2013.)

Esimerkki osoittaa, miten uudet tutkintonimikkeet voivat syrjäyttää vanhemmat nimikkeet. Vastaavaa keskustelua työmarkkinatilanteesta sosiaalialalla on käyty sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon paikasta suhteessa sosiaalityöntekijän pätevyyden yliopistossa hankkineeseen maisteriin (ks. esim. Vuorensyrjä, Borgman, Kempainen, Mäntysaari, Pohjola 2006; Viinamäki 2010a; 2010b; Kinos 2015). Sosiaalialaa leimaa vaikeus määritellä selkeästi eri koulutusten tuottaman osaamisen työnjakoa alan tehtävissä ja siten tutkintojen oman paikan hakemista työmarkkinoilla. Paikkaa etsitään helposti toisten koulutusten alueilta pohtimatta sosiaalialan kokonaisuutta ja sen tarpeita tai mahdollisuuksia ja tilaisuuksia oman koulutuksen tuottaman osaamisen parhaimpaan hyödyntämiseen. Laajalla sosiaalisektorin toimialueella jokainen alan tutkinto on tarpeellinen ja sille on hyvin määritettävissä osaamisaluettaan vastaavia tehtäviä.

Käytyä keskustelua ja sen rakentavan ratkaisun löytymistä voidaan hahmottaa myös niin sanotusta pienestä ja suuresta sosiaalipolitiikasta käsin (Möttönen 2013,12–14). Erottelu paikantaa sosiaalialan työtehtäviä suhteessa toisiinsa toimintavolyymien li-

säksi. Pienen sosiaalipolitiikan lähtökohdat paikantuvat paikallisiin olosuhteisiin ja toiminnassa painottuu yhteisöllisyys ja ihmisläheisyys. Suuren sosiaalipolitiikan tehtävänä on kaikki väestöryhmät kattavien ja saavutettavissa olevien palveluiden järjestäminen. (Taulukko 5.)

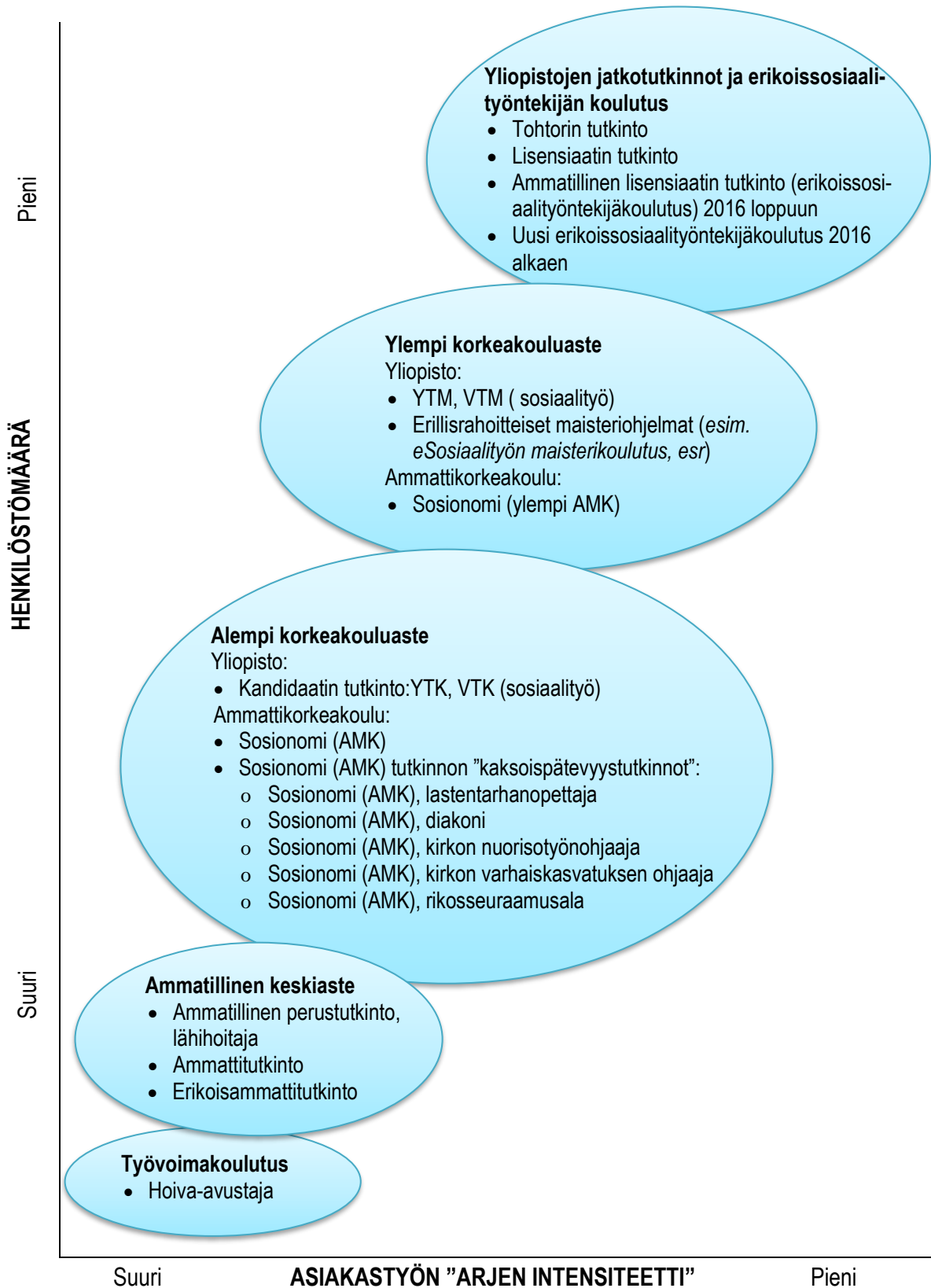
Taulukko 5. *Pieni ja suuri sosiaalipolitiikka.*¹⁶

Pieni sosiaalipolitiikka	Suuri sosiaalipolitiikka
✓ paikallisuus	✓ suuret palvelujärjestelmät
✓ hajautettu, alhaalta ylös -ohjaus	✓ keskitetty, ylhäältä alas -ohjaus
✓ yhdistelmäetu	✓ mittakaavaetu (suuruuden ekonomia)
✓ suora demokratia	✓ kattavuus, peittävyys
✓ yhteisöllisyys	✓ edustuksellinen demokratia
✓ aktivointi, auttaminen	✓ järjestämisen ja tuottamisen erottaminen
✓ kansalaisuus	✓ tuottavuus, tehokkuus
✓ verkostoituminen ja vuorovaikutus	✓ lakisääteisyys
	✓ markkinoiden hyödyntäminen
	✓ asiakkuus

Pieni ja suuri sosiaalipolitiikka jäsentyvät eri tavoilla ja erilaisissa toimintaympäristöissä. Samalla niissä edellytetty osaaminen ja työ vaihtelevat arjen tukemisesta ja yhteisöllisestä työstä järjestelmien ja lakisääteisten etuuksien tuntemukseen. Ne kuvaavat sosiaalialan laajaa toiminta- ja osaamiskenttää sekä havainnollistavat pelkistetysti myös koulutukselle asettuvia monipuolisia ja eriytyviä vaateita. Alalla tarvitaan tosiaan täydentäviä koulutuksellisia osaamisprofiileja ja tehtävärakenteita.

Lähtökohtaisesti sosiaalialan koulutusrakenne on selkeä ja toimiva sekä perustaltaan hyvin työelämässä jäsennettävissä (Vuorensyrjä ym. 2006). Sosiaalialan koulutusrakenneeseen tulee koko ajan uusia osia tai aikaisemmat koulutusmuodot muuttuvat koulutuspoliittisten linjausten seurauksena. Esimerkki uusimmasta tulokkaasta on hoivaavustajakoulutus sekä rakenteeltaan muuttuneesta koulutuksesta sosiaalityöntekijöiden erikoistumiskoulutus ja ammattikorkeakoulujen sosiaalialan erikoistumiskoulutusten kehittäminen (Helminen 2014; Erikoissosiaalityöntekijän koulutus 2016). Toisaalta selkiytymistäkin tapahtuu. Esimerkiksi Diakonia-ammattikorkeakoulun tuottamat tutkintanimikkeet ovat informatiivisia opiskelupaikkaa hakevan opiskelijan ja sosionomi (AMK) -tutkinnon suorittanutta rekrytoivan työnantajan näkökulmasta. Niiden tutkintojen nimirakenne kertoo tutkinnon suorittaneen suuntautumisen. Vastaavanlaisesta tutkinnon nimirakenteesta ei ole muodostunut yleistä käytäntöä sosiaalialan tutkintoja tuottavissa ammattikorkeakouluissa sen informatiivisuudesta huolimatta. (Kuvio 9.)

¹⁶ **Lähde:** Möttönen 2013, 13.

Kuvio 9. Sosiaalialan tutkinnot suomalaisessa koulutusjärjestelmässä.

Sosiaalialan alemman korkeakouluasteen "kaksoispätevyysetutkinnot" muodostavat mielenkiintoisen kokonaisuuden muun muassa kelpoisuuden tuottavien opintopiste-vaatimusten osalta. Sosionomi (AMK) -tutkintoa suorittava saa lastentarhanopettajan

kelpoisuuden, kun hän sisällyttää tutkintoonsa voimassa olevan lainsäädännön mukaiset varhaiskasvatukseen ja sosiaalipedagogiikkaan suuntaavat 60 opintopisteen laajuiset opinnot (ks. tark. Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön ... 2005; Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 817/2015; Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön ... 2016). Kirkollisen kelpoisuuden sisällyttäminen sosionomi (AMK) -tutkintoon puolestaan edellyttää vähintään 90 opintopisteen suuruisia Raamatun, kristinuskon ja kirkon hengellisen elämän tuntemukseen johdattavia opintoja sekä kirkon työhön liittyviä ammattiopintoja (Valtakunnallinen erityistehtävä). Lastentarhaopettajakelpoisuuden hankkimiseksi ei ole erillisiä sosionomi (AMK) -tutkintoon johtavia ”nimikkokoulutuksia” samalla tavoin kuin kirkollisen kelpoisuuden tuottaviin koulutuksiin (esim. sosionomi (AMK) -diakoni), joihin pitää suoraan hakea (ks. tark. Opintopolku.fi, Valintaperusteet ja pääsykokeet).

Sosiaalialalta ammattitutkinnon suorittaneiden määrä on vähentynyt, mutta lisääntynyt sosiaali- ja terveysalojen yhteisistä koulutuksista tutkinnon suorittaneiden keskuudessa. Kun sosiaalialalta ammatillisen tutkinnon suoritti tilastojen mukaan vuonna 2010 yhteensä 1 073 henkilöä, niin vuonna 2015 heitä oli 242 henkilöä. Sosiaali- ja terveysalojen yhteisistä koulutuksista ammatillisen tutkinnon suorittaneita oli vuonna 2015 yhteensä 9 381 henkilöä, kun se oli vuonna 2010 yhteensä 6 698 henkilöä.¹⁷ Esimerkiksi sote-alan määrällisesti suuren ammattiryhmän, lähihoitajien, koulutus perustuu sosiaali- ja terveysalan yhteiseen tutkintoon. Tilastoissa yhdessä tarkastellulta sosiaali-, terveys- ja liikunta-alalta suoritti vuonna 2015 ammatillisen perustutkinnon 11 108 henkilöä, ammattitutkinnon 2 166 henkilöä ja erikoisammattitutkinnon 433 henkilöä.¹⁸ Ammattikorkeakouluista sosionomi (AMK) -tutkinnon suoritti 1 966 henkilöä ja sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suoritti 341 henkilöä vuonna 2015.¹⁹ Yliopistot kouluttavat sosiaalityöntekijöitä valtiotieteiden ja yhteiskuntatieteiden maisteritutkinnossa (320 valmistunutta vuonna 2015, kun se vielä vuonna 2000 on ollut puolet vähemmän eli 163, Sosnetin tilastointi). Sosiaalityö pääaineena suoritetusta yliopistotutkinnosta voi jatkaa erikoissosiaalityöntekijän koulutukseen lisensiaatin- että tohtoritutkintoon (Erikoissosiaalityöntekijän koulutus 2016). Sosiaalityön erikoistumiskoulutus on vuoden 2016 loppuun saakka toteutettu ammatillisena lisensiaatintutkintona ja vuodesta 2016 alkaen uusimuotoisena, ei tutkintoon johtavana erikoistumiskoulutuksena.

¹⁷ **Lähde:** Ammatillisen tutkinnon suorittaneet 2015. Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala. Vipunen. Viitattu 11.12.2016 https://vipunen.fi/fi-fi/_layouts/15/xlviewer.aspx?id=/fi-fi/Raportit/Ammatillinen%20koulutus%20-%20tutkinnot%20-%20aikasarja.xlsb.

¹⁸ **Lähde:** Ammatillisen koulutuksen uudet opiskelijat, opiskelijat ja tutkinnon suorittaneet. Vipunen. Viitattu 11.12.2016 https://vipunen.fi/fi-fi/_layouts/15/xlviewer.aspx?id=/fi-fi/Raportit/Tutkintoon%20johdettavan%20ammattillisen%20koulutuksen%20uudet%20opiskelijat,%20opiskelijat%20ja%20tutkinnot%20-%20Koulutusala.xlsb.

¹⁹ **Lähde:** Ammattikorkeakouluissa suoritettut tutkinnot vuonna 2015. Vipunen. Viitattu 11.12.2016 https://vipunen.fi/fi-fi/_layouts/15/xlviewer.aspx?id=/fi-fi/Raportit/Ammattikorkeakoulujen%20tutkinnot%20-%20vuosi.xlsb.

Tässä yhteydessä on syytä pohtia sosiaalisen kysymyksen uudenlaista asemoitumista ja profiloitumista. Millaista profiloitumista, millaiseen yhteiskunnalliseen tilanneanalyysiin ja mille aikajänteelle perustuen oppilaitokset tekevät ratkaisuja sosiaali- ja terveysalan koulutusten sisällöllisistä painopistealueista ja profiileista? Onko profiloitumisen ensisijaisena perusteena esimerkiksi eri koulutusalojen keskinäinen kilpailu, koulutusten vetovoimaisuus vai hyvinvointipalvelujärjestelmän ja sen asiakkaiden palvelutarpeet, missä syvälinen substanssiosaaminen korostuu entisestään asiakkaiden palvelutarpeiden moninaistuessa ja asiakkuuksien pitkäaikaistuessa. Painotetaanko lyhyen vai pitemmän aikaviiveen tuloksia oppilaitosten, opiskelijoiden vai työelämätarpeiden näkökulmasta?

Selkeää koulutuksen profiloitumista odottavat myös alan koulutuksen käyneet. Duaalimallin ammatilliselta pilarilta ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneet pohtivat sosionomi (ylempi AMK) -tutkintoa osana suomalaista korkeakoulujärjestelmää. Koulutuksen ammatillinen painotus jää aineistositaatissa kuitenkin sivuun, ja odotuksena on enemmänkin akateemiseen tutkimusosaamiseen kiinnittyvät sisällölliset painopisteet:

Toiveeni ammattikorkeakouluille ja yliopistoille on, että korkeakoulutuksen duaalimallia kehitetään käytännön tasolla sellaiseksi, ettei koulutuksellisia umpiperiä muodostu. Erikseen esitän toiveeni ammattikorkeakouluille, että ne jatkaisivat työelämälähtöisten ja kehittämisorientoituneiden ylempien tutkintojen kehittämistä soveltaen tieteellisen tutkimuksen menetelmiä. Tutkimustoiminnan perustiedot ja -taidot on sisällytettävä tiukasti ylempiin ammattikorkeakoulututkintoihin, jotta uuden yliopistolain mukainen mahdollisuus kolmannen syklin opintoihin vahvistuu käytännön tasolla. (Urapolku 7.)

Ylempää AMK-tutkintoa peilattiin myös aineistossamme osana sosiaalialan korkeakoulutuksen ammatillisen pilarin tuottamaa osaamista suhteessa erikoistumisopintoihin. Molemmilla nähdään olevan paikkansa sosiaalialan korkeakoulutuksessa (Volanto, Rinne & Toikko 2014).

Toivonkin, että ylemmät korkeakoulututkinnot rakennetaan laaja-alaisiksi kokonaisuuksiksi, jotka eivät kangistu kapeisiin osaamisaloihin. Kapeat osaamisalat sopivat paremmin erikoistumisopintojen teemoiksi. Esimerkiksi päihdetyö olisi mielestäni hyvä erikoistumisopintojen aihe, mutta ylemmäksi tutkinnoksi liian kapea ja sitova. Toisaalta esimerkiksi kansalais- ja aluelähtöinen kehittäminen sekä vaikkapa johtaminen ovat erittäin laaja-alaisia teemoja, eivätkä kangistu yhteen osaamisalueeseen eivätkä edes sosiaali- ja terveysalan raameihin. Tämän päivän yhteiskunnassa on yhä tärkeämpää laajojen kokonaisuuksien hahmottaminen, kehittäminen ja johtaminen yli toimiala- ja sektorirajojen. (Urapolku 7.)

Lisäksi sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneet pohtivat sen eroa ja tutkinnon tuottamaa työmarkkinallista lisäarvoa suhteessa sosionomi (AMK) -tutkinnon korostuneeseen asiakastyöosaamiseen (Volanto ym. 2014).

Sosionomi ylempi AMK tutkinto antaa mielestäni laaja-alaiset valmiudet, enkä voisi olla enempää painottamatta koulutuksen yhteiskunnallisuutta sekä eri politiikkalohkojen vaikutusta toisiinsa. Tätä näkökulmaa haluaisin edelleen nostaa enenemässä määrin koulutuksessa esiin. (Urapolku 13.)

Omaa työmarkkinapaikkaa pohditaan myös suhteessa sosiaalialalle soveltuvien muiden tutkintojen kesken, joiden välillä nähdään herkästi kilpailuasetelma koulutusammattien välisen yhteistyön sijasta. Tällainen hankauskohta liittyy esimerkiksi suhteessa lastentarhanopettajiin. Myös sosiaali- ja terveystieteiden koulutusten soveltuvuutta peilataan suhteessa toisiinsa, jossa sairaanhoitajakoulutuksella nähdään olevan johtava asema työvoiman rekrytointitilanteissa.

Sosionomin ja yliopisto LTO:n välinen hankaaminen tuntuu ja varsinkin, kun sen vielä tietää ja ymmärtää. (Urapolku 3.)

Uskallan väittää että ne henkilöt, jotka ovat käyneet ylemmän AMK- tutkinnon osaavat (paljon paremmin) työelämän sääntöjä, yhteistyötaitoja sidosryhmien välillä, jne.jne kuin ne henkilöt jotka opiskelevat suoraan YTM:ksi. (Urapolku 12.)

... tuntuu siltä että nykyisin haetaan ennen niin sosiaalialaan kuuluviin toimiin ja virkoihin vain sairaanhoitajia. (Urapolku 6.)

Vaikka sosiaalialan koulutusrakenne on selkeä, niin ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon kohdalla on ollut tavanomaista enemmän keskustelua sen tunnistamisesta ja sijoittumisesta työelämässä. Esillä ollut puhe tutkinnon suhteesta sosiaalityöntekijäpätevyyteen on nostanut kysymyksen koulutuksen tarpeesta, mikäli sillä ei ole lähtökohteisesti omaa selkeää profiilia ja työmarkkinapaikkaa. Suomalaisen korkeakoulujärjestelmän duaalimallin perustana on se, että ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen koulutukset profiloituvat erilaisina osaamistavoitteiltaan ja sisällöiltään, jolloin ne eivät tuota päällekkäistä, vaan toisiaan täydentävää osaamista. Korkeakoulujärjestelmässä ylemmille ammattikorkeakoulututkinnoille asetettu tehtävä on syventää duaalimallin ammatillisen pilarin sosiaalialan perustutkinnon eli sosionomi AMK -tutkinnon tuottamaa osaamista. Tällaisella sosionomin syveneväällä ammatillisella osaamisella on alalla tarvetta.

4.2 Sosionomi (ylempi AMK) sosiaalialan tutkintona

Sosiaalialan koulutus oli pitkään varsin vähäistä ja hajanaista (esim. Vuorikoski 1999; Koulutuksen historia; Sosiaalikasvattaja). Sosiaalityön jo 1980-luvun alkupuolella laajentunutta yliopistokoulutusta lukuun ottamatta alan ammatillinen koulutus on paradoksaalisesti kehittynyt ja vakiintunut 1990-luvun alun laman myötä tapahtuneen hyvinvointivaltion taittumisen jälkeen. Vasta vajaa kolmisen kymmentä vuotta sitten alalle profiloitiin oma useampia tutkintoja sisältänyt sosiaalialan opistoasteen koulutus. Se ehti rakentua kuitenkin vain muutaman vuoden, kun se korvattiin ammattikorkeakoulututkinnoilla (ks. Borgman, DalMaso, Hakonen, Honkakoski, Lyhty 2001.). Ammattikorkeakoulujen sosiaalialan koulutusohjelmat käynnistyivät heti koulutusmuodon kokeiluvaiheen alussa vuonna 1992, ja ne vakinaistettiin kolme vuotta myöhemmin (1995). Tutkintonimike sosionomi otettiin käyttöön vuonna 1999 (Borgman 2006,160).

Samoihin aikoihin ammattikorkeakoulutuksen rakentamisen rinnalla myös kouluasteen tutkinnot uudistuivat ja perustettiin sosiaali- ja terveystieteiden yhteinen lähihoitajatutkinto

(1993) sekä viimeisimpänä vuodesta 2011 alkaen hoiva-avustajan koulutus työvoimakoulutuksena. Hoiva-avustajan koulutus muodostuu kahdesta lähihoitajan tutkinnon osasta (*kasvun tukeminen ja ohjaus ja kuntoutuksen tukeminen*), joiden lisäksi suoritetaan yksi valinnainen osa jostakin muusta ammatillisesta perustutkinnosta (Koponen 2014, 2).

Koulutusjärjestelmässä ammattikorkeakouluista luotiin monialaisia ja alueellisia korkeakouluja, joiden toiminnassa korostuu yhteys työelämään ja alueelliseen kehittämiseen. Niissä suoritettavat tutkinnot ovat ammatillisipainotteisia korkeakoulututkintoja. Tähän liittyen niiden tehtävänä on antaa työelämän ja sen kehittämisen vaatimuksiin sekä tutkimukseen ja taiteellisiin lähtökohtiin perustuvaa korkeakouluopetusta ammatillisiin asiantuntijatehtäviin. Niissä toteutettavan soveltavan tutkimus- ja kehitystyön tavoite on palvella opetusta sekä tukea alueen kehitystä, elinkeinoja ja työelämää. (Ammattikorkeakoululaki 932/2014.)

Valtioneuvoston asetuksessa ammattikorkeakouluista (1129/2014, 4 §) on määritelty ammattikorkeakoulututkintoihin (AMK & ylempi AMK) johtavien opintojen tavoitteet, joissa on kuvattu tutkinnon suorittaneen osaamisen tavoitteet omalta ammattialalta (Taulukko 6).

Taulukko 6. *Ammattikorkeakoulututkintoihin (AMK & ylempi AMK) johtavien opintojen tavoitteet.*

AMK-tutkinto	Ylempi AMK-tutkinto
<ul style="list-style-type: none"> ✓ laaja-alaiset käytännölliset perustiedot ja -taidot sekä teoreettiset perusteet toimia työelämässä oman alansa asiantuntijatehtävissä; ✓ valmiudet seurata ja edistää oman ammattialansa kehittymistä; ✓ edellytykset oman ammattitaidon kehittämiseen ja elinikäiseen oppimiseen; ✓ riittävä viestintä- ja kielitaito oman alansa tehtäviin sekä kansainväliseen toimintaan ja yhteistyöhön. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ laajat ja syvälliset tiedot sekä tarvittavat teoreettiset tiedot toimia työelämän kehittäjänä vaativissa asiantuntija- ja johtamistehtävissä; ✓ syvällinen kuva omasta ammattialasta, sen asemasta työelämässä ja yhteiskunnallisesta merkityksestä sekä valmiudet seurata ja eritellä alan tutkimustiedon ja ammattikäytännön kehitystä; ✓ valmiudet elinikäiseen oppimiseen ja jatkuvaan oman ammattitaidon kehittämiseen; ✓ hyvä viestintä- ja kielitaito oman alansa tehtäviin sekä kansainväliseen toimintaan ja yhteistyöhön.

Valtioneuvoston asetuksessa ammattikorkeakouluista (1129/2014, 17 § 1 mom., 3 mom.) määritellään ammattikorkeakouluopettajien kelpoisuusvaatimuksia, jotka osaltaan luovat perustaa duaalimallin ammatilliselle pilarille. Kelpoisuusvaatimusten mukaan:

Ammattikorkeakoulun yliopettajalta vaaditaan soveltuva jatkotutkintona suoritettu lisensiaatin tutkinto tai tohtorin tutkinto ja lehtorilta soveltuva ylempi korkeakoulututkinto. Yliopettajalta ja lehtorilta, jonka opetustehtävään pääosin kuuluu ammattiopintojen järjestäminen, vaaditaan lisäksi vähintään kolmen vuoden käytännön kokemus tutkintoa vastaavissa tehtävissä.

Ammattiopintojen opetustehtävään nimitetyltä opettajalta siis edellytetään vähintään kolmen vuoden käytännön kokemus tutkintoa vastaavissa tehtävissä, eli sama kuin ylempää ammattikorkeakoulututkintoa hakevalla opiskelijalla on yhtenä hakukelpoisuuden määrittäjänä olevan työkokemusvaatimuksen pituus. Säädösten mukaan ylempään ammattikorkeakoulututkintoon voidaan ottaa opiskelijaksi henkilö, joka on suorittanut soveltuvan ammattikorkeakoulututkinnon tai muun soveltuvan korkeakoulututkinnon ja jolla on vähintään kolmen vuoden työkokemus asianomaiselta alalta tutkinnon suorittamisen jälkeen. (Ammattikorkeakoululaki 932/2014; Valtioneuvoston asetus ammattikorkeakouluista 1129/2014.)

Valtioneuvoston asetuksessa ammattikorkeakouluista (1129/2014) on lueteltu sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinnot, joihin liitetään koulutuksen mukainen tutkintonimike (ks. myös Ammattikorkeakoulututkinnot ja tutkintonimikkeet 2014; Ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot ja tutkintonimikkeet 2014; Taulukko 7).

Taulukko 7. *Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinnot (AMK & ylempi AMK).*

AMK-tutkinto	Ylempi AMK-tutkinto
apuvälineteknikko (AMK), bioanalyytikko (AMK), ensihoitaja (AMK), fysioterapeutti (AMK), <u>geronomi (AMK)</u> , hammasteknikko (AMK), jalkaterapeutti (AMK), <u>kuntoutuksen ohjaaja (AMK)</u> , kätilö (AMK), naprapaatti (AMK), optometrismi (AMK), osteopaatti (AMK), röntgenhoitaja (AMK), sairaanhoitaja (AMK), <u>sosionomi (AMK)</u> , suuhygienisti (AMK), terveydenhoitaja (AMK), toimintaterapeutti (AMK)	apuvälineteknikko (ylempi AMK), bioanalyytikko (ylempi AMK), ensihoitaja (ylempi AMK), fysioterapeutti (ylempi AMK), <u>geronomi (ylempi AMK)</u> , hammasteknikko (ylempi AMK), jalkaterapeutti (ylempi AMK), <u>kuntoutuksen ohjaaja (ylempi AMK)</u> , kätilö (ylempi AMK), naprapaatti (ylempi AMK), optometrismi (ylempi AMK), osteopaatti (ylempi AMK), röntgenhoitaja (ylempi AMK), sairaanhoitaja (ylempi AMK), <u>sosionomi (ylempi AMK)</u> , suuhygienisti (ylempi AMK), terveydenhoitaja (ylempi AMK), toimintaterapeutti (ylempi AMK)

Sosiaalialalla voi suorittaa sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon sekä lisäksi sosiaali- ja terveysalan yhteisinä geronomi (ylempi AMK) sekä kuntoutuksen ohjaaja (ylempi AMK) -tutkinnot, joiden yhteisyys konkretisoituu englanninkielisessä tutkintonimikkeessä (mt.).²⁰ Koulutuskenttä on siten osin sosiaali- ja terveysalan yhteistä. Tässä

²⁰ **AMK-tutkinto:** Geronomi (AMK) *Bachelor of Social Services and Health Care*; kuntoutuksen ohjaaja (AMK) *Bachelor of Social Services and Health Care*; vrt. sosionomi (AMK) *Bachelor of Social Services* ja pelkästään terveysalan AMK-tutkinnot, joiden käännöksenä on *Bachelor of Health Care*; **Ylempi AMK-tutkinto:** geronomi (ylempi AMK) *Master of Social Services and Health Care*;

tutkimuksessa keskitymme kuitenkin sosiaalialan koulutuksen sosionomi (ylempi AMK) -tutkintoon ja erityisesti sen suorittaneiden työmarkkina-aseman rakentumiseen.

Ammattikorkeakoulujen perustamisen jälkeen varsin nopeasti nousi esille ajatus ammattikorkeakoulujen omista jatkotutkinnoista. Opetusministeriön elokuussa 2001 päivätty kirje ammattikorkeakouluille jatkotutkintokokeiluesitysten tekemistä varten on primus motor duaalimallin ammatillisen pilarin jatkotutkinnoille (Opetusministeriön kirje ammattikorkeakouluille 23.8.2001). Tässä kirjeessä kerrottiin jatkotutkintokokeilun käynnistyshistoria, tavoitteet sekä ohjeet ammattikorkeakoulujen jatkotutkintokokeiluja koskeville esityksille. Ensimmäiset jatkotutkintokoulutukset aloitettiin kokeiluna vuonna 2002 ja ne vakinaistettiin lainsäädännössä vuonna 2005. Sosiaalialalla ensimmäiset jatkotutkintokokeilut saivat Diakonia-ammattikorkeakoulu elokuussa 2002 koulutusteemalla *Päihteet ja syrjäytyminen* ja Kemi-Tornion, Seinäjoen ja Laurea -ammattikorkeakoulujen yhteiskoulutushanke tammikuussa 2003 koulutusteemalla *Sosiaalialan käytäntöjen kansalais- ja aluelähtöinen kehittäminen* sekä Stadia-ammattikorkeakoulu²¹ syyskuussa 2003 koulutusteemalla *Lapsi-, nuoriso- ja perhetyö* (Salminen 2003, 9–11; Viinamäki 2008a; ks. Liite 4).

Vakinaistamisen yhteydessä jatkotutkinnon käsite korvautui ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon nimikkeellä. Tällä haluttiin korostaa koulutuksen kaksiportaisuutta, jossa ylemmän tutkinnon jatkokoulutusluonne perustutkintoon nähden edelleen säilyi. Tämä näkyy selvästi koulutusjärjestelmää määrittävästä lainsäädännöstä, minkä mukaan ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot syventävät osaamista. (Ammattikorkeakoululaki 932/2014; Valtioneuvoston asetus ammattikorkeakouluista 1129/2014.) Ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneet voivat työelämässä hankitun kokemuksen jälkeen syventää ammatillista osaamistaan jatkamalla opintoja ja suorittamalla ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon.

Koulutus ei ole säädösperustaltaan automaattinen jatkumo, sillä AMK-tutkinnon jälkeen on mahdollista hakeutua opiskelemaan soveltuvaksi katsotusta koulutuksesta toisen sisältöistä ylempää ammattikorkeakoulututkintoa. Omassa kyselyaineistossamme koulutuksen alkuvaiheessa ylemmän tutkinnon suorittaneista vastaajista viidennes oli tullut koulutukseen muun kuin sosionomi-tutkinnon pohjalta.

Erilaiset perustutkintojen taustat konkretisoituvat sosiaali- ja terveysalan ylempien AMK-tutkintojen moninaisuutena, sillä sosionomi (ylempi AMK) -nimikkeellä voi valmistua varsinaisen sosiaalialan koulutusohjelman lisäksi myös muista sosiaali- ja terveysalan koulutusohjelmista (Taulukko 8).

kuntoutuksen ohjaaja (ylempi AMK) *Master of Social Services and Health Care*; sosionomi (ylempi AMK) *Master of Social Services* ja pelkästään terveysalan ylemmät AMK-tutkinnot, joiden käännöksenä on *Master of Health Care*.

²¹ 1.8.2008 Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia ja EVTEK-ammattikorkeakoulu ovat organisoituneet **Metropolia ammattikorkeakouluksi**.

Taulukko 8. Sosionomi (ylempi AMK) –tutkinnon suorittaneet sosiaali- ja terveysalan koulutusohjelmissä vuosina 2007–2013.²²

Koulutusohjelma	Sosiaali- ja terveysalan ylempi ammattikorkeakoulututkinto, sosionomi (ylempi AMK)							Valmistuneet yhteensä
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Degree Programme in Health Promotion				1	2	1	2	6
Hyvinvointiteknologian koulutusohjelma (sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala)	8	5	1		2	1	2	19
Kuntoutuksen koulutusohjelma				3	4	3	3	13
Sosiaali- ja terveysalan kehittämisen ja johtamisen koulutusohjelma		8	6	40	69	60	67	250
Sosiaalialan koulutusohjelma	31	63	62	64	89	125	152	586
Terveyden edistämisen koulutusohjelma		30	22	29	20	30	30	161
UP för hälsofrämjande				1	1	2	2	6
UP för utveckling och ledarskap inom social- och hälsovård			1	4		4	5	14
Utbildningsprogrammet inom det sociala området							4	4
Yhteensä	39	106	92	142	187	226	267	1 059

²² **Lähde:** Ammattikorkeakouluissa suoritettavat ylempät ammattikorkeakoulututkinnot koulusaloin ja koulutusohjelmittain, Sosiaali- ja terveysalan ylempi ammattikorkeakoulututkinto Sosionomi (ylempi AMK). Vipunen. Viitattu 11.12.2016 https://vipunen.fi/fi-fi/_layouts/15/xlviewer.aspx?id=/fi-fi/Raportit/Ammattikorkeakoulujen%20tutkinnot%20-%20koulutustyyppi.xlsb.

Sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneita on valmistunut sosiaali- ja terveysalan koulutusohjelmista vuosina 2007–2013 yhteensä 1059 henkilöä, joista 590 (55 %) on suorittanut tutkinnon sosiaalialan koulutusohjelmissa. Sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnoista siis miltei puolet (45 %) on suoritettu muun tutkinnon pohjalta sosiaali- ja terveysalan yhteisissä tai pelkästään terveysalan koulutusohjelmissa. (Vipunen 2016.) Ammattikorkeakoululakiuudistuksen myötä uudessa ammattikorkeakoululaissa (932/2014) ei edellytetä ammattikorkeakoulututkintoon johtavien opintojen järjestämistä koulutusohjelminä (vrt. Ammattikorkeakoululaki 351/2003, 19§), mikä heijastuu entistä suurempana sosiaali- ja terveysaloille suuntautuvien koulutusten sisällöllisinä painopistevariaationa. Tästä on konkreettisenä esimerkkinä heinäkuussa 8.7.2016 Opintopolku.fi -osoitteeseen tekemämme haku otsikolla ”sosionomi (ylempi amk)”. Haun mukaan koulutuksia paikantui yhteensä 55, joista sosiaalialalle selkeästi suuntautuvia oli yhteensä 11 (Opintopolku.fi 8.7.2016; ks. myös Liite 5). Viimeisimpänä tilastovuonna eli vuonna 2015 sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon voi suorittaa yhteensä 21 ammattikorkeakoulussa.

...sosionomi ylempi AMK on outo, ainakin nyt kun kyseiseen KO:hon (koulutusohjelmaan, lisäys AP) voi hakea terveydenhuollon tutkinnolla. Itse olen sairaanhoitaja pohjakoulutukseltani ja nyt siis sosionomi ylempi AMK. (Kyselyvastaus 17, kysymys 31.)

Koulutukset eri ammattikorkeakouluissa ovat aihepiireiltään temaattisia. Niiden profiileja sosiaalialalla ovat olleet esimerkiksi kansalais- ja aluelähtöinen työ, lapset ja nuoret sekä perheet, päihteet ja syrjäytyminen, uusyhteisöllisyys, osallisuus ja johtaminen sekä sosiaaliohjaus. Teemojen pohjalta tutkinnolla on aikaisempaa osaamista syventävän tavoitteen lisäksi myös erikoistava luonne. Joukossa on nimikkeinä myös sosiaalialan tai sosiaali- ja terveysalan ylempi AMK -koulutus, jossa ei ole muuta täsmentävää nimikettä.

Sosiaali- ja terveysalan ylempi ammattikorkeakoulututkinto rakentuu noin puolentoista vuoden opintoajalle mitoitettusta 90 opintopisteestä. Se kiinnittyy vahvasti oman työn tekemiseen, johon opinnäytteenä tehtävä kehittämistehtävä usein perustuu. Kehittämistehtävä on laajuudeltaan kolmannes tutkinnosta (30 op). Opinnot on rakennettu opiskeltavaksi työn ohessa sivutoimisesti. Kontaktiopetus toteutetaan lähiopetuspäivinä, joita koulutuksen aikana on keskimäärin 2–3 kuukaudessa, joskin päivien määrä vaihtelee eri koulutusohjelmissa. Ylempi AMK-tutkinto koostuu temaattisista sisällöistä, jolloin se ei rakennu tietyn oppiaineen tai pääaineen varaan samoin kuin ei myöskään sosionomi (AMK) -tutkinto.

Temaattiseen syventämiseen perustuen tutkinto on luonteeltaan lähinnä aikaisempaa koulutusta syventävää erikoistumiskoulutusta. Koulutus muistuttaakin monilta piirteiltään yliopistojen sosiaalityön erikoistumiskoulutusta, joka on ollut vuoteen 2016 saakka ammatillisesti painottunut jatkotutkinto (*lisensiaatintutkinto, YTL tai VTL*). Samanlaisia piirteitä koulutuksissa ovat niiden jatkotutkintoluonne, pääsykriteerinä oleva työkokemus, koulutuksen toteuttaminen erillisinä lähiopetuspäivinä kokonaan työn

ohella, temaattisesti syvenevä erikoisosaaminen tietylle osaamisalueelle, opinnäytteen kiinnittyminen useimmiten omaan työalueeseen. (Vrt. Ammatillinen lisensiaatinkoulutus 2016.)

Tutkinnosta valmistuneilla ei ole tutkintonimikkeen sosionomi (ylempi AMK) lisäksi erillistä ammattinimikettä. Erikoistumiskoulutusluonteen pohjalta ja erityisesti työmarkkinoilla tapahtuvan tunnistettavuuden kannalta olisi selkeyttävää käyttää erikois-etuliitteistä ammattinimikettä (*erikoissosiaaliohjaaja, erikoissosionomi*) tai hyödyntää DIAK-ammattikorkeakoulun kirkollisen työalueen tutkintonimikeideaa myös sosiaalialan ylemmässä AMK -tutkinnossa (ks. Kuvio 9; *sosionomi (AMK) -diakoni, sosionomi (AMK) -kirkon nuorisotyöohjaaja, sosionomi (AMK) -kirkon varhaiskasvatuksen ohjaaja*). Ongelmana on sanottu olevan erikoistumiskoulutuksen nimikkeen varaaminen ammattikorkeakouluissa ainoastaan lyhyempiin erikoistaviin koulutusjaksoihin. Toisaalta monilla aloilla erikoisammattinimike on käytössä siitä huolimatta, että koulutusjärjestelmässä on mahdollista opiskella myös erikoisosaamista tuottavia erilliskokonaisuuksia. Nytemmin (2015) erikoistumiskoulutuksesta korkeakoulujen toteuttamana koulutusmuotona on myös säädetty erikseen yliopisto- ja ammattikorkeakoululaeissa.

5 SOSIAALIALAN OSAAMINEN

5.1 Sosiaalialan korkeakoulutusten tuottama osaaminen selvitysten kohteena

Hyvinvointipalveluissa tehtävärakennetta määrittävät sekä sosiaalialan että terveysalan tarpeet, missä korostuvat sosiaalisen erityisyys ja laaja-alaisuus sekä tietynlaiset keskinäiset vaikutussuhteet ja yhteisyys terveysalan kanssa. Sosiaalinen hyvinvointi on avainasemassa väestön terveys- ja muiden hyvinvointierojen lisääntymiskehityksen pysäyttämässä ja ennaltaehkäisyssä. Hyvinvoinnin eriarvoisuus sosiaaliryhmien välillä ilmenee sosiaalisen aseman eriytymisen lisäksi terveyseroina. Vähäinen koulutus, heikot työolosuhteet, raskas ja epävarma työ, pitkäaikainen työttömyys, köyhyys, alhainen asumistaso, sosiaalisen tuen puute ja epäterveelliset elintavat kasautuvat vaihtelevina yhdistelminä samoihin väestöryhmiin ja siirtyvät monesti sukupolvien yli. Sosioekonomiset terveyserot ovat sosiaalisen aseman mukaisia systemaattisia eroja terveydentilassa, sairastavuudessa, toimintakyvyssä ja kuolleisuudessa. Esimerkiksi 35-vuotias työntekijämies elää keskimäärin 74-vuotiaaksi, kun johtavassa asemassa oleva mies elää 80-vuotiaaksi. (Ks. esim. Rotko, Kauppinen & Palojarvi 2014, 7.)

Sosiaali- ja terveysministeriössä laaditun toimintaympäristöanalyysin mukaan sosiaali- ja terveyspolitiikkaa rakenteistavat 2010-luvulla muun muassa väestön eliniän pidentyminen ja terveiden elinvuosien lisääntyminen, sosiaalimenojen kasvu, sekä väestön ikääntyminen. Samanaikaisesti vaikuttavat hyvinvoinnin rahoituksen tiukkeneminen, kunta- ja palvelurakenteen murros, väestöryhmittäisen ja alueellisen eriytymisuhkan kasvu sekä sosiaali- ja terveyspolitiikan toteutuminen yhä kansainvälisemmässä toimintaympäristössä. Myös ympäristökysymykset heijastuvat enenevästi sosiaali- ja terveyspolitiikkaan. (Sosiaali- ja terveysministeriön Tulevaisuus katsaus ... 2010.) Sote-uudistus pyrkii 2010-luvulla vastaamaan näihin hyvinvointipoliittisiin haasteisiin, joissa tutkittuun tietoon perustuvalla sosiaalisen osaamisella on sekä asiakastyön että palvelujärjestelmän näkökulmista merkittävä rooli ja tarve.

Sosiaalialan osaamisen tarvetta duaalimallin akateemisella ja ammatillisella pilarilla on arvioitu sekä kehittämishankkeiden että tutkimushankkeiden avulla pitkäjänteisesti koko 2000-luvun ajan. Osa kehittämis- ja tutkimushankkeista on ollut ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen yhteishankkeita, ja osa on keskittynyt jomman kumman duaalimallin pilarin kysymysten tarkasteluun. Ajankohtaisia kysymyksiä on pohdittu ja etsitty niihin ratkaisuvaihtoehtoja sekä opiskelijoiden, oppilaitosten edustajien että työelämäedustajien näkökulmista. Taulukoissa 9–10 olemme analysoineet sisällönanalyttisesti esimerkinomaisesti kehittämis- ja tutkimushankejulkaisuja suhteessa tutkimusky-
smyksiimme.

Taulukko 9. *Esimerkkejä tutkimus- ja kehittämishankkeista sosiaalialan korkeakoulutuksen duaalimallin eri kysymyksistä.*

Hanke	Tavoite & keskeiset johtopäätelmät
<p>Koulutus- ja kehittämisohjelma, Sosiaalialan AMK-verkosto 1997–2001. <i>Jämsén, Arja (toim.) 2001.</i> Sosiaalialan amk-pedagogiikkaa koke-massa.</p>	<p>Julkaisussa pohditaan oppimisen, työn ja tutkimuksen yhteensovittamista sekä sosionomi (AMK) ammattitaidon oppimisen ja opettamisen kysymystä muuttuvassa toimintaympäristössä toisin tekemisen mahdollisuuksien kautta ammattikorkeakoulujen toiminnan vakiinnuttua.</p>
<p>Sosiaalihuollon tehtävä- ja ammattirakenteen kehittäminen -projekti (Steam-projekti), STM 2001–2004. <i>Horsma, Teija & Jauhiainen, Elina (toim.) 2004.</i> Sosiaalihuollon tehtävä- ja ammattirakenteen kehittämisprojektin loppuraportti.</p>	<p>Projektin tavoitteena oli kunnallisen sosiaalihuollon tehtävä- ja ammattirakenteen kehittäminen sosiaalialan tutkinnon suorittaneiden keskuudessa lähihoitajista sosiaalityöntekijöihin. Sosiaalityön, sosiaaliohjauksen sekä hoiva- ja huolenpitotyön työtehtävissä toimivien kelpoisuudet pitäisi määrittellä koulutuksiin perustuvina lainsäädännön kautta. Sosiaalityöntekijöiden lisäksi myös sosionomien (AMK) osuudesta sosiaalipalveluiden henkilöstöstä olisi hyvä laatia valtakunnalliset suositukset.</p>
<p>Sosiaalityön valtakunnallinen tutkinnonuudistus -hanke 2003–2006. Valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto Sosnet 2003–2006. <i>Karvinen-Niinikoski, Synnöve & Hoikkala, Susanna & Salonen, Jari 2007.</i> Tutkintorakenne-uudistus sosiaalityön koulutuksessa.</p>	<p>Hankkeessa suunniteltiin ja ennakoitiin 1.8.2005 voimaantulleeseen tutkintorakenne-uudistuksen vaikutuksia yliopistojen sosiaalityön perus- ja jatkokoulutukseen. Hankkeen tulosten mukaan sosiaalityön koulutus ei voi liikaa erilaistua kansallisesti. Sosiaalityön kandidaatin ja maisterin integroidussa koulutusmallissa sosiaalityön kumulatiivinen oppiminen mahdollistuu läpi tutkinnon molempien vaiheiden. Opintosuoritusten korvaavuuskäytäntöjä on tarpeen kehittää yhdenmukaisiksi sosiaalityön yliopistokoulutuksessa.</p>
<p>Sosiaalialan AMK -osaaminen alan työkentällä -verkosto-hanke, Sosiaalialan AMK-verkosto 2007–2010. <i>Viinämäki, Leena (toim.):</i> 14 puheenvuoroa sosionomien (AMK) asemasta Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä 2008; Sosionomilta eivät hommat lopu – Ammattikäytäntöjen kehittäminen haasteena sosionomi AMK –tutkinnoissa 2009; Sosionomi (AMK & ylempi AMK) kansainvälistyillä koulutus- ja työmarkkinoilla 2010; Sosionomin ammatti ja työ 2010–2025 – Havaintoja ja päätelmiä sosionomien (AMK & ylempi AMK) profiilista Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä 2010.</p>	<p>Hankkeen tavoitteena oli syventää käsitystä sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen tuottamasta teoreettisesta ja metodologisesta osaamisesta sekä jäsentää sosionomin (AMK & ylempi AMK) työmarkkina-asemaa, työtä ja osaamista alan työmarkkinoilla. Lisäksi hanke pyrkii vahvistamaan sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen keskinäisiä ja kansainvälisiä verkostoja sekä lisäämään yhteistyötä yliopistojen sosiaalialan koulutusohjelmien kanssa. Lyhyellä aikavälillä merkittäviä sosionomin (AMK & ylempi AMK) ammattitaitoon kohdistuvia vaatimuksia tulee erityisesti hyvinvointipalvelujen markkinahenkistymisestä. Markkinamekanismi tuo sosionomien ammattitaitoon haasteen kyetä kilpailuttamaan palvelut, hallita palvelun laatuksymykset sekä osata palvelutalouteen liittyvät kysymykset. Erityisesti ammattitaidon haasteeksi tulevat kriittinen yhteiskunnallispoliittinen analyysitaito sekä eettiset vaatimukset. Tulevaisuudessa palvelujen ja yhteisöjen verkostoituminen lokalisti ja globaalisti merkitsee ammattitaidon rakentumista yhä enemmän ammattilaisen persoonan ja kyvykkyyden varaan.</p>

<p>Yhteisellä tiellä. Sosiaalialan ja sosiaaliryöön korkeakoulut aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisen ja tunnustamisen (AHOT) kehittäjinä 2012–2013.</p> <p><i>Helminen, Jari & Lähteinen, Sanna (toim.) 2013. Valtakunnallinen sosiaaliryöön yliopistoverkosto Sosnet ja Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkosto.</i></p>	<p>Hankkeen tavoitteena oli yhteisten AHOT-käytäntöjen muotoileminen sosiaalialan ammattikorkeakoulutukseen ja sosiaaliryöön yliopistokoulutukseen. Hankkeessa on luotu perusedellytyksiä toimivien AHOT-käytäntöjen kehittämiseksi nykytilanneanalyysin pohjalta sekä kokeiltu ja kehitetty erilaisia menettelytapoja ja linjauksia aiemmin hankitun osaamisen tunnustamiseen.</p>
--	---

Tutkimus- ja kehittämishankkeet kuvastavat sosiaalialan korkeakoulutuksen haasteita sekä koulutusjärjestelmän että työmarkkinoiden uudistamisen näkökulmista. Käsiteltävät kysymykset ulottuvat opiskelijarekrytoinnista tutkinnon suorittamiseen saakka sekä tutkintoa suorittavien että tutkinnon opetusvastuussa olevien kannalta. Niissä huomioidaan myös koulutuksen jälkeinen työpaikan rekrytointiprosessiin ja työtehtäviin nimityminen. Tulevaisuutta peilaavat lisäksi koulutus- ja työvoimatarpeiden määrälliset ja laadulliset ennakkoinnit. Tutkimus- ja kehittämishankkeet näyttävät parhaimmillaan muodostavan kumulatiivisen kehittämisprosessin, jossa sosiaalialan korkeakoulututkintojen edistämiseksi huomioidaan aikaisempien hankkeiden keskeiset tulokset ja tehdään suositukset jatkokehittämisen kohteista.

Eri hankkeissa on myös toteutettu sosiaalialan korkeakoulutuksen aikalaisanalyysia sekä oppilaitosten että työnantajien näkökulmista. Lisäksi on pohdittu sosiaalialan henkilöstön tehtävärakennetta ja sen muotoutumisen haastetta sosiaalialan korkeakoulututkinnon suorittaneiden osaamista analysoiden (Taulukko 10).

Taulukko 10. *Esimerkkejä tutkimuksista ja työryhmien selvityksistä sosiaalialan korkeakoulutuksen duaalimalliin liittyen.*

Julkaisun bibliografiset tiedot	Tavoite & keskeiset johtopäätelmät
<p>Filppa, Virpi & Horsma, Teija 2003. Sosiaaliryöön koulutuksen ja sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen opetussuunnitelma-analyysi. Valtakunnallinen sosiaaliryöön yliopistoverkosto Sosnet.</p>	<p>Opetussuunnitelma-analyysissa tutkittiin sosiaalialan korkeakoulutuksen tuottamia kvalifikaatioita. Analyysin mukaan ammattikorkeakoulujen OPSit olivat yliopistojen OPSja yksityiskohtaisempia. Ammattikorkeakoulujen OPSssa teoreettinen tietoinen eriytyi kohdeilmion mukaan, mikä mahdollistaa selkeästi ammattiin suuntautuvien koulutusohjelmien suunnittelun. Yliopistojen OPSssa yleinen yhteiskuntatieteellinen oppiaine yhdistettynä sosiaaliryöön teoriaan muodosti tieteellisten ja ammatillisten kvalifikaatioiden perustan.</p>
<p>Sosiaalialan osaamis-, työvoima- ja koulutustarpeiden ennakkointihanke (SOTENNA), Sosiaaliryöön valtakunnallinen yliopistoverkosto Sosnet 2003–2006.</p>	<p>Hankkeessa ennakoitiin sosiaalialan koulutetun työvoiman määrää ja siltä vaadittavaa osaamista vuoteen 2015 saakka. Lähihoitajakoulutuksen, sosionomi (AMK) koulutuksen ja sosiaaliryöntekijäkoulutuksen volyymit tulee mitoittaa vastaamaan sosiaalialan (lähi)tulevaisuuden tarpeisiin. Tutkimustie-</p>

<p><i>Borgman, Merja ym. 2005.</i> Sosiaalialan osaamis-, työvoima- ja koulutustarpeiden ennakointihanke. Väli-raportti;</p> <p><i>Vuorensyrjä, Matti ym. 2006.</i> Sosiaalialan osaajat 2015. Sosiaalialan osaamis-, työvoima- ja koulutustarpeiden ennakointihanke (SO-TENNA): loppuraportti.</p>	<p>don kysyntä ja tarjota pitäisi saada alitarjonnasta tasapainoon. Sosiaalialan koulutus- ja työmarkkinahaasteita (<i>henkilöstömitoitus, palkkaus, työlöt</i>) pitäisi pyrkiä ratkaisemaan yhteistyön kautta, mikä edistää sosiaalialan työtehtävien vetovoimaisuuden säilymistä ja sosiaalialan identiteetin muodostumista.</p>
<p><i>Murto, Lasse ym. 2004.</i> Eettisyyttä, elastisuutta ja elämää - Yliopistojen sosiaalityön ja ammattikorkeakoulujen sosiaalialan arviointi yhteistyössä työelämän kanssa. Korkeakoulujen arviointineuvosto (KKA).</p>	<p>Korkeakoulujen arviointineuvoston teettämän arvioinnin tehtävänä oli valtakunnallisten ja korkeakoulusektorikohtaisten suositusten tuottaminen ja koulutuksen laadun parantaminen. Raportin mukaan korkeakoulupoliittinen dualimalli määrittelee selkeästi molemmille sosiaalialan koulutussektoreille erilaiset profiilit. Profiilit olivat kuitenkin käytännössä hämääriä arvioinnin toteuttamisvaiheessa. Kahden koulutussektorin erojen hämartyksen lisäksi yliopistot poikkesivat jonkin verran toisistaan ja ammattikorkeakoulut olivat keskenään hyvin erilaisia alan koulutusratkaisuisaan. Sekä yliopistojen että ammattikorkeakoulujen on koulutuksissaan kyettävä tahoillaan ratkaisemaan jännite, joka on tieteellisen (akateemisen) uskottavuuden ja käytännöllisen relevanssin välillä. Ristiriita ilmenee sekä koulutuksen sisällöissä, koulutuksen tavoitteena olevan asiantuntijuuden määrittelyssä että koulutuksen työelämäsuhteissa.</p>
<p><i>Sarvimäki, Pirjo & Siltamäki, Aki 2007.</i> Sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön tehtävärakennesuositus. STM.</p>	<p>Tehtävärakennesuosituksen tarkoituksena oli selkiyttää sosiaalihuollon keskeisten ammattiryhmien työnjakoa, muuttaa sosiaalialan tehtävärakennetta asiakkaiden tarpeita vastaavaksi sekä hyödyntää täysimääräisesti sosiaalialan koulutusten tuottamaa asiantuntijuutta. Raportin mukaan henkilöstömitoitusta tulee tarkastella suhteessa asiakkaisiin ja asiakkaiden saamaan vaikuttavaan palveluun. Henkilöstön määräsuosituksen tulee perustua käytännön tietoon ja tarpeeseen. Mitoituksen kehittämisen tavoitteena tulee olla kunnissa kuntalaisten hyvinvoinnin ja sosiaalihuollon tuloksellisuuden lisääminen.</p>
<p>Sosiaalialan korkeakoulutuksen suunta 2007. OKM, työryhmä.</p>	<p>Opetus- ja kulttuuriministeriön asettaman työryhmän tehtävänä oli laatia ehdotus sosiaalialan koulutuksen ja tutkimuksen tarkoituksenmukaisesta järjestämisestä, kehittämisestä ja mitoittamisesta vuoteen 2012 mennessä huomioiden työelämän ja tutkimuksen tarpeet. Työryhmä esitti sosiaalityön yliopistokoulutuksen aloituspaikkojen lisäämistä sadalla sekä kertaluonteisten maisteriohjelmien ja koulutussivupisteiden poistamista. Lisäksi se esitti ammattikorkeakoulujen sosiaalialan koulutusohjelmien lukumäärän ja mahdollisten toimintojen yhdistämistä koskevan selvityksen käynnistämistä. Jatko-suosituksena oli myös ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen yhteistyön jatkaminen ja vahvistaminen.</p>

<p><i>Aaltonen, Elli ym. 2008.</i> Sosiaalityön ja sosiaalialan koulutuksen nykytila ja kehittämishaasteet. Yliopistojen sosiaalityön ja ammattikorkeakoulujen sosiaalialan koulutuksen seuranta-arviointi. Korkeakoulujen arviointineuvosto (KKA).</p>	<p>Korkeakoulujen arviointineuvoston sosiaalialan duaalimallin seuranta-arvioinnin tavoitteena oli arvioida aikaisemman KKA:n arviointisaldon (Murto ym. 2004) toteutumista sekä alan koulutusten ja niiden tuottamien kompetenssien kohtaamista työelämän kanssa. Työryhmä ehdotti yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen yhteistyön vahvistamista edelleen, henkilökohtaisten oppimissuunnitelmien (HOPSien) kehittämistä koko opiskeluajan suunnittelun välineiksi sekä ohjauksen resursoinnin puutteellisuuden tiedostamista. Se korosti koulutuksen toimintaympäristön muutoksia, jotka edellyttävät hyvää ammattitaitoa, verkostotyön taitoja, työmenetelmien kehittämistä, asiakaslähtöisyyttä sekä arviointi- ja raportointitaitoja.</p>
<p><i>Rahko, Elina 2011.</i> Samassa veneessä sosiaalialalla. Tutkimus sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien kokemuksista työparityöstä. Sosiaalityön valtakunnallinen yliopistoverkosto Sosnet.</p>	<p>Tutkimuksessa on analysoitu sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien kokemuksia työparityöstä. Tutkimustulosten mukaan työparityössä työtehtävät jakautuvat selkeästi ja joustavasti ja työskentely asiakkaan kanssa muodostaa kokonaisuuden. Sosiaaliohjaajien ja sosiaalityöntekijöiden työparityön kautta voidaan saavuttaa asiantuntemusta, jonka avulla selviydytään epävarmassa ja monimutkaistuvassa sekä erilaisia riippuvuuksia sisältävässä sosiaalialan toimintaympäristössä.</p>

Valtakunnallisten sosiaalialan korkeakoulutuksen duaalimalliin kohdentuneiden tutkimusten ja työryhmien selvitysten mukaan ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen välinen yhteistyö on jatkuvasti tiivistynyt. Samaan aikaan sosiaalialan korkeakoulutuksen kehittämisen painopisteiden tunnistaminen ja keskinäiset opetus-, tutkimus- ja kehittämistyönjaot ovat selkiytyneet. Sosiaalialan ammattikorkeakoulu- ja yliopistotutkinnot muodostavat toisiaan täydentävän kokonaisuuden sosiaalialan työnjaolisessa tehtävärakenteessa ja henkilöstömitoituksessa. Myös alueellisten selvityshankkeiden tulokset ovat samansuuntaisia valtakunnallisten tulosten kanssa, esimerkiksi sosiaalialan yliopisto- ja ammattikorkeakoulututkimintojen profiilien, koulutusten orientaatioerojen sekä sosiaalialan työn lähitulevaisuuden haasteiden osalta, kuten ammattitaitoisen henkilöstön riittävyyden suhteen (Rantamäki 2009; Välimaa 2009).

Sosiaalialan korkeakoulutusta koskevien kehittämis- ja tutkimushankkeiden sekä palvelurakennemuutosten lisäksi lainsäädäntö määrittää puitteet sekä sosiaalialan koulutukselle että kansalaisten tarvitsemien hyvinvointipalveluiden saamiselle. Keskeisiä peruslakeja tästä näkökulmasta ovat *Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä* (817/2015), *Sosiaalihuoltolaki* (1301/2014), joissa määritellään henkilöstön ammatillista valvontaa ja kelpoisuutta sekä kansalaisten hyvinvointipalvelujen rakentumista ja oikeuksia.

5.2 Osaamisalueiden laajuus ja eriytymisen tarve

Sosiaalisen osaaminen koulutuksen tehtävänä ja alan työelämässä toteutuvana toimintana on kiinnostava ja vaikea kysymys. On osoittautunut hankalaksi jäsentää, mistä sosiaalisen osaaminen lopulta koostuu. Usein onkin tyydytty toteamaan epämääräisesti alan edellyttävän laaja-alaista osaamista (esim. Henriksson & Wrede 2004; Salonen-Soulié 2013; Särkelä, Siltaniemi, Rouvinen-Wilenius, Parviainen & Ahola 2014). Tämä pitää varmasti paikkansa, sillä tieto-taidon laajuutta ja moninaisuutta tarvitaan, mutta se ei riitä vastaukseksi koulutuksessa tuotettavan osaamisen määrittämiseksi. Jostain syystä sosiaalinen näyttäytyy käsitteenä, jota ei osata, tai ehkä enemmänkin ei haluta, määritellä tarkemmin, vaan piiloudutaan yleisen laaja-alaisuuden taakse. Samanaikaisesti sosiaalinen käsitteenä kuitenkin mystifioituu ja liudentuu myös alan toimijoiden itsensä toimesta siihen tarttumattomuuden vuoksi. Käsitteestä tulee kuin saippuapala, joka luiskahtaa otteesta, tarttuu siihen sitten mistä syrjästä tahansa.

Myyttisyys johtaa siihen, että alan osaamistarpeet eivät jäseny ja ne alkavat näyttäytyä yksiulotteisina ja monoliittisina ikään kuin kaikki alan toiminta perustuisi tai tulisi perustua samanlaiseen tieto-taitoon. Rakentuu samuuden myytti, jossa ajatellaan samojen asiakkaiden ja samoiksi miellettyjen ongelmien edellyttävän kaikilta saman osaamisen. Silti kaikki tietävät, että asiakkaiden tarpeet ja tilanteet sekä myös ongelmat jäsentyvät erilaisina ja usein uniikkeina, eivätkä he välttämättä tarvitse kaikkien alan toimijoiden palveluja. ”Kaikki ovat kaikkea ja kaikki tekevät kaikkea” ei yksinkertaisesti toimi elämän todellisuudessa.

Silti sosiaalialan laaja-alaisuus on myös mitä suurimmassa määrin totta. Alalla kohdataan ihmisen kehitys ja elämänvaiheet eri kysymyksineen vauvasta vaariin, ollaan tekemisissä kaikkien mahdollisten yhteiskunnassa ilmenevien sosiaalisten ongelmien kanssa ja koetaan yhteiskunnallisten muutosten seuraukset sekä toimintarakenteissa että ihmisten elämänsä elämissä. On hallittava vuorovaikutus yksilöiden, perheiden, ryhmien, yhteisöjen ja virallisten organisaatioiden kanssa sekä eri tasoilla tarvittavat työmenetelmät ja hallintokäytännöt tietoperustoineen. Alalla tarvitaan myös valmiutta toimia muiden alojen ammattilaisten kanssa ja verkostoituneissa yhteistoiminnallisissa toimintaympäristöissä, mikä edellyttää näiden toimintaympäristöjen jäsentämistä sosiaalialan oman näkökulman lisäksi. On lisäksi ymmärrettävä yhteiskunnalliset toimintamekanismit ja hallittava työtä ohjaava lainsäädäntö sekä eettiset arvot ja toimintaperiaatteet. Sosiaalisen yhteiskunnallisuus ja kiinnittyminen ihmisen elämisen kokonaisuuteen tekee siitä laaja-alaisen ja nostaa esiin kokonaisvaltaisuuden tarpeen.

Esimerkiksi Anneli Pohjola (2003, 160) on todennut, miten sosiaalityön yliopistollisesta koulutuksesta

valmistuvan tulee hallita yhteiskuntaa koskeva tieto, ihmisen käyttäytymiseen ja vuorovaikutukseen liittyvä tieto, sosiaaliin ongelmiin liittyvä tietoperusta, auttamisjärjestelmät ja niiden organisoituminen, sosiaaliturvaa koskeva tieto, alan lainsäädäntö, sosiaalityön eri kohdealueet ja -asiakasryhmät, työn menetelmät eri kohderyhmien ja tilanteiden kohdalla sekä taidot tiedonmuodostukseen ja tiedon välittämiseen päätöksentekijöille ja hyvinvointiohjelmiin.

Sosiaalialan palvelujen erilaisista näkökulmista tarvitaan kuitenkin osaamisen eriytymistä ja syvenemistä näiden osaamisalueiden sisällä, jotta asiakas voi saada parhaan mahdollisen avun omassa spesifissä tilanteessaan. Sosiaalialan osaamista on ansiokkaasti pyritty myös jäsentämään tarkemmin (esim. Horsma & Jauhiainen 2004; Vuorensyrjä ym. 2006; Sarvimäki & Siltaniemi 2007). Näissä keskitytään kuitenkin pääasiassa sosionomien ja sosiaalityöntekijöiden osaamisen analyysiin, koska ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot olivat vasta joko tulossa tai valmistuneita oli vain hyvin vähän.

Sosiaali- ja terveysministeriön Sosiaalihuollon tehtävä- ja ammattirakenteen kehittämisprojektissa (Steam) 2000-luvun alussa (Jauhiainen 2004, 39–48) havaittiin käytännön kentällä selkeä tarve uudistaa sosiaalihuollon vuosikymmenten takaa kumpuava sisäinen rakentuminen. Kunnissa sosiaalihuolto jäsennettiin sosiaalityön, sosiaalipalveluiden, sosiaaliohjauksen ja toimeentuloturvan eriytyviin tehtäväalueisiin. Niiden kesken tarvitaan eri ammattiryhmien osaamiselle rakentuvaa monialaista yhteistyötä, johon sosiaalialan 1990-luvulla uudistunut koulutusrakenne tarjoaa hyvät mahdollisuudet. Se on yhteiseen tavoitteeseen ponnistavaa työtä, johon kukin ammattiryhmä tuo oman erilaisen toisia täydentävän osaamisensa.

Steam-projektissa Teija Horsma (2004, 160–164) kokosi kuntien työntekijöiltä kerättyyn aineistoon perustuvassa tutkimuksessa tiivistetysti sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien (sosionomi AMK) työssään tarvitsemat kvalifikaatiot. Kuten kaikki tiivistykset, myös tämä nostaa esiin aineiston pohjalta rakentuvat, keskeisimmät työn edellyttämät vaatimukset. Vaikka ne on tässä esityksessä asetettu rinnakkain, niin ne ovat tutkimuksessa muotoutuneet omina tarkasteluinaan, ei vertailuna toisiinsa. Tulosten mukaan kvalifikaatiot muotoutuvat erilaisen työn lähtökohdista erilaisiksi (Taulukko 11.).

Taulukko 11. *Sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien (sosionomi AMK) työssään tarvitsemat kvalifikaatiot.*²³

Sosiaalityöntekijä	Sosiaaliohjaaja
✓ Yksilötyön taidot	✓ Kasvatuksen ja opetuksen taidot
✓ Hyvinvointipoliittisen suunnittelun ja rakenteellisen työn taidot	✓ Ohjaustaidot
✓ Ongelmanratkaisutaidot	✓ Organisoititaidot
✓ Lain soveltamisen taidot	✓ Puheeksi ottamisen taidot
✓ Taloudelliset ja taloushallintotaidot	✓ Havainnointitaidot
✓ Arviointitaidot	✓ Taito toimia itsenäisesti
✓ Menetelmien soveltamisen ja kehittämisen taidot	✓ Tilannearviointitaito
✓ Tiedon tuottamisen taidot	✓ Taito työskennellä asiakkaan maaperällä
✓ Henkilöstöhallintotaidot	
✓ Monikulttuurisen työn taidot	
✓ Neuvottelutaidot	
✓ Kriisityön taidot	

Sosiaaliohjaajan (sosionomi AMK) työn kvalifikaatioissa korostuu asiakaspinnassa tapahtuva ammatillinen toiminta, kuten havainnointi, puheeksi ottaminen, ohjaaminen, kasvatusta ja opetus. Työssä vaaditaan kykyä arvioida ja myös organisoida tilanteita sekä itsenäistä työskentelyä. Sosiaalityöntekijän kvalifikaatiot näyttäytyvät huomattavasti moninaisempina ja laajempina. Asiakkaiden sekä kriisitilanteiden kohtaamisen taitojen ohella tarvitaan ongelmanratkaisun ja lain soveltamisen osaamista sekä arviointitaitoja. Niiden lisäksi työssä painottuvat menetelmien kehittäminen, taloudellisten näkökulmien hallinta sekä laajemmin hyvinvointipoliittisen suunnittelun ja rakenteellisen työn osaaminen. Näihin kiinnittyvät myös hallinnollisessa työssä tarvittava osaaminen sekä tiedon tuottaminen.

Tämän sosiaalihuollon tehtävä- ja ammattirakennetta koskevan tutkimuksen (Horsma 2004) lisäksi Sosiaalialan osaamis-, työvoima- ja koulutustarpeiden ennakointihankkeessa (Sotenna 2003–2005) tehtiin yhteinen kysely sosiaalityöntekijöille ja sosionomeille (AMK), jonka vastausten pohjalta työntekijöiden omista näkemyksistä tiivistyi kuva kummankin ammattiryhmän omanlaisista ydinosoamisalueista (Vuorensyrjä ym. 2006; Taulukko 12):

²³ **Lähde:** Horsma 2004.

Taulukko 12. Sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien (sosionomi AMK) ydinosaamisalueet.²⁴

Sosiaalityöntekijä	Sosionomi (AMK)
✓ Yhteiskunnallinen näkemys	✓ Asiakkaan arjen tuntemus
✓ Teoreettinen osaaminen	✓ Käytännön läheisyys
✓ Lainsäädäntö	✓ Vuorovaikutustaidot
✓ Tutkimukselliset valmiudet	✓ Ohjaus ja neuvonta
✓ Asiakkaan tilanteen analyttinen jäsentäminen	✓ Asiakkaan rinnalla kulkeminen

Sotenna-hankkeen kysely vahvisti näkemystä ammattiryhmien eriytyvien osaamisalueiden jäsentymisestä. Tulosten mukaan sosionomi (AMK) ydinosaaminen kiinnittyy asiakkaan rinnalla kulkemiseen, jossa keskeistä on asiakkaan arjen tuntemus, käytännön läheisyys ja vuorovaikutuksen osaaminen. Työssä painottuvat ohjaus ja neuvonta.

Sosiaalityöntekijältä odotettu osaaminen on yhteiskunnallisesti laajempaa, analyttisempää ja tutkimukseen perustuvaa. Sosiaalityöntekijä toimii myös asiakastyössä, mutta hän vastaa asiakkaan kokonaistilanteen edistämisestä, jossa tarvitaan tilanteen analyttistä jäsentämistä. Tärkeimmät sosiaalityöntekijän ydinosaamisalueet liittyvät yhteiskunnallisen näkemyksen hallintaan, teoreettiseen ymmärrykseen, analyttisyyteen, tutkimusvalmiuksiin sekä työssä tarvittavaan lainsäädännön tulkintaan.

Työntekijöiden eri kyselyissä esittämistä ydinosaamisalueista pelkistyy laajan vyöhykkeen osaamisalue, jossa korostuvat kokonaisuuksien jäsentäminen, prosessien hallinta sekä tiedon hallinta sosiaalityöntekijöiden työssä. Sen rinnalle asettuu lähivyöhykkeen osaaminen arjen sujumuuden turvaamisessa sosionomien työnä.

Sosionomi on asiakkaan arjen asiantuntija, ohjaa, tukee ja neuvoo arjessa, tekee samalla tärkeää 'muutostyötä'. 'Käytännön asiantuntijoita.' (Kyselyvastaus 32, kysymys 25.)

Sosionomit toimivat asiakkaan arjessa selviytymisen parissa yhdessä asiakkaan kanssa. (Kyselyvastaus 22, kysymys 25.)

Sosiaalityöntekijät toimivat kokonaisvaltaisesti sosiaalityön asiantuntijoina, ovat ns. päävastuunkantajia. Sosionomit toteuttaa enemmän käytännön tasolla asioita sosiaalityöntekijää tukien. (Perusturvajohtajakysely 3.)

Jatkoimme ammattikorkeakoulujen ylempää tutkintoa koskevassa kyselyssämme sosiaalialan korkeakoulutettujen osaamisen analyysiä. Kysyimme sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneilta näkemyksiä keskeisemmistä heidän oman tutkintonsa tuottamasta osaamisesta sekä toisaalta heidän käsitystään sosiaalityöntekijän koulutuksesta. Taulukossa 13 tiivistämme ylemmän tutkinnon suorittaneiden vastaukset.

²⁴ **Lähde:** Vuorensyrjä ym. 2006.

Rinnalla on vertailuna myös Sotenna-hankkeen kyselyyn pohjautuva koonta sosionomi (AMK) perustutkinnon tuottamasta osaamisesta (Vuorensyrjä ym. 2006).

Taulukko 13. Sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneiden näkemyksiä omasta ja sosiaalityöntekijöiden keskeisestä osaamisesta sekä vertailuna sosionomi (AMK) osaaminen.

Sosionomi (AMK) -tutkinnon osaaminen ²⁵	Sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon osaaminen ²⁶	Sosiaalityöntekijän YTM/VTM -tutkinnon osaaminen ²⁷
✓ asiakkaan arjen asiantuntemus	✓ kehittämiseen liittyvä osaaminen	✓ sosiaalityöhön liittyvä osaaminen
✓ käytännön läheisyys	✓ sosiaalipedagoginen työ	✓ juridinen/hallinnollinen osaaminen
✓ vuorovaikutustaidot	✓ tutkimusosaaminen	✓ teoreettinen osaaminen
✓ ohjaus ja neuvonta	✓ asiakastyö	✓ tutkimusosaaminen
✓ asiakkaan rinnalla kulkeminen	✓ verkostotyö	✓ yhteiskunnallinen osaaminen
	✓ projektityö	
	✓ johtaminen	

Sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneet näkivät oman koulutuksensa tuottaman osaamisen erityisesti kehittämisvalmiuksina, mikä on myös tutkinnolle yleisellä tasolla asetettu tavoite. Vastausten mukaan osaaminen perustuu paljolti sosiaalipedagogiseen työotteeseen, mikä liittyy erityisesti yhteisöissä toimimiseen. Työn osaamisalueina korostuvat toiminta verkostoissa, kehittämisprojekteissa, johtamistehtävissä ja myös asiakastyössä, joiden ohella osaamista on saatu tutkimukseen liittyen.

Kehittäminen on YAMK-tutkintoni punainen lanka. (Kyselyvastaus 9, kysymys 25.)

Koulutuksessa sai hyvät valmiudet sosiaalialan työn kehittämiseen ja analysointiin. (Kyselyvastaus 38, kysymys 25.)

Sosionomi ylempi (AMK) osaaminen: 1) kehittäminen, 2) prosessien hallinta, 3) tiedon ja arjen yhteensovittaminen. (Kyselyvastaus 1, kysymys 25.)

Kysyttäessä sosiaalityöntekijän osaamista ylemmän tutkinnon suorittaneet nostivat ensisijaisesti esille tieteellisen, teoreettisen ja tutkimusosaamisen (*kolmannes vastauksista*). Vahvasti tuotiin esille sosiaalityön ja siihen liittyvä laajempi yhteiskunnallinen osaaminen, mitä he eivät liittäneet omaan osaamiseensa. Tähän liittyen yhtä selkeästi he korostivat sosiaalityöntekijän lainsäädännöllistä ja hallinnollista osaamista. Esitetyt

²⁵ **Lähde:** Borgman, Merja 2006.

²⁶ **Lähde:** "Kartoitus sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneiden koulutus- ja työmarkkinakansalaisuudesta" -postikysely 2008.

²⁷ **Lähde:** "Kartoitus sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneiden koulutus- ja työmarkkinakansalaisuudesta" -postikysely 2008.

sosiaalityöntekijän osaamisalueet noudattavat vahvasti muissa tutkimuksissa rakentunutta kuvaa. Samalla vastaajat löytävät omalle ylemmän tutkinnon tuottamalle osaamiselle sekä sosionomin että sosiaalityöntekijän ammatillisista valmiuksista selkeästi eroavat painotukset.

Sosiaalityöntekijän osaaminen: 1) vahva sosiaalityön perusteoria, 2) hyvä juridinen osaaminen, 3) sisällölliset tieteelliset tutkimusvalmiudet. (Kyselyvastaus 15, kysymys 30.)

Käytännön työkentältä eri tutkimuksissa sekä työntekijöiltä että työnantajilta nousut näkemys saa vahvistuksen myös sosiaali- ja terveysministeriössä laaditussa asiakasprosessiin monipuolisesti pureutuvassa sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön tehtävärakennesuosituksessa (Sarvimäki & Siltaniemi 2007). Siinä sosiaalityö määrittyy asiakasprosesseja koordinoivana ja kokonaisvastuuta kantavana työnä, jossa sosiaalityöntekijä vastaa kokonaistasolla avuntarpeen selvityksestä, asiakkaan palvelusuunnitelmasta, päätöksenteosta sekä tiedon välittämisestä rakenteellisen vaikuttamistyön pohjaksi. Sosiaaliohjaaja (sosionomi AMK) tuo prosessin eri vaiheisiin oman osaamisensa. Hän huolehtii asiakkaan arjen sujumisesta vastaamalla osaltaan palveluohjauksesta, asiakkaan voimavarojen tukemisesta, tarvittavien tukitoimien järjestämisestä sekä työstä lähiyhteisöjen ja viranomaisverkostojen kanssa. Kaikki alan ammattiryhmät tekevät neuvonta- ja ohjaustyötä sekä psykososiaalista työtä ammatillisen osaamisensa perusteella. Lisäksi asiakasprosessiin osallistuu tarpeen mukaan myös muiden ammattien osaajia.

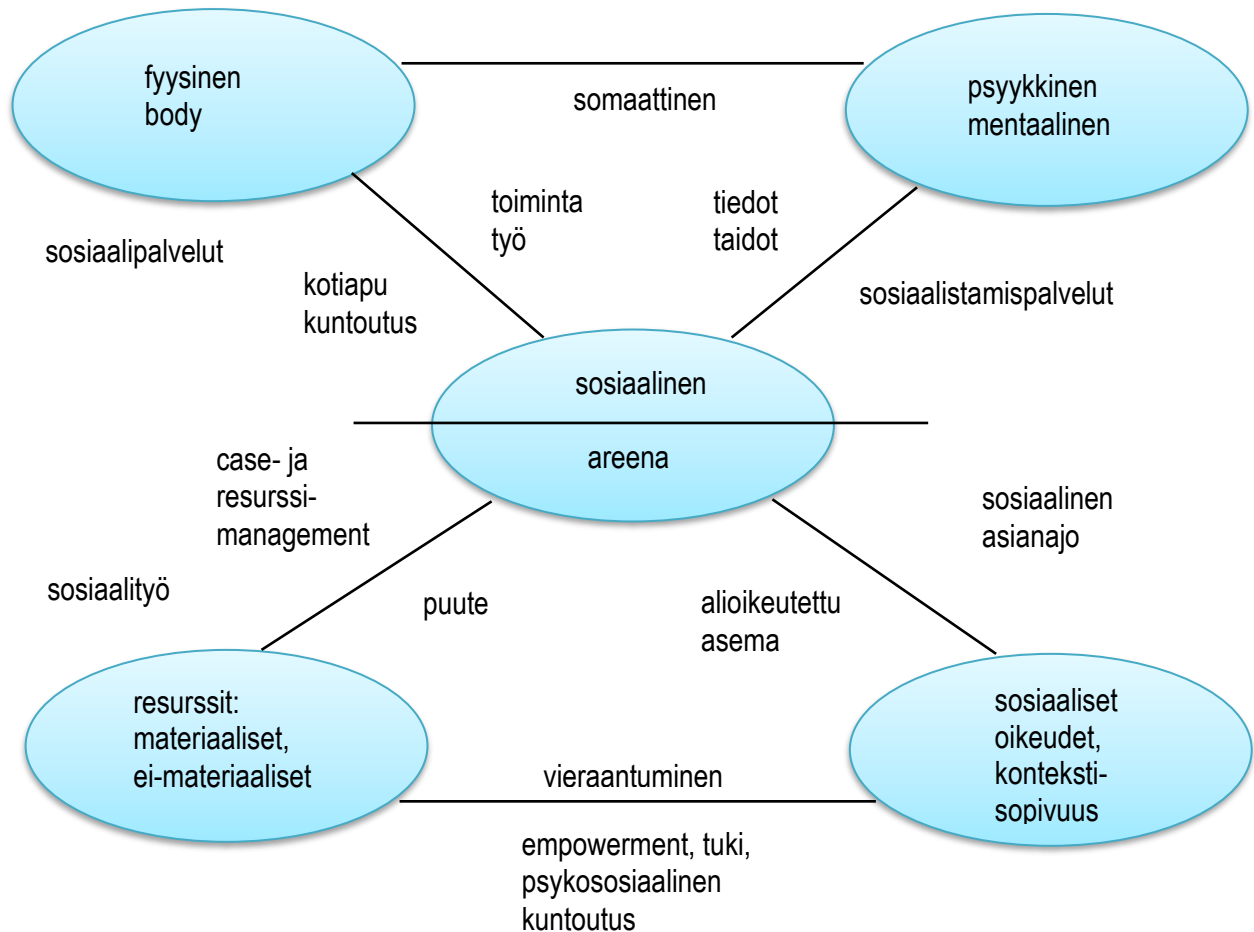
Meillä pääsääntöisesti sosiaalityöntekijät vastaavat isommista kokonaisuuksista, tekevät kokonaisvaltaista asiantuntijatyötä ja vastaavasti sosionomit useinkin toimivat sosiaalityöntekijöiden työpareina asiakaspintaa lähempänä. Esim. sosiaalityöntekijä vastaa palvelutarpeen arvioinnista ja suunnitelmasta ja sosionomi lähtee toteuttamaan käytännössä suunnitelmaa. (Perusturvajohtajakysely 4.)

Mielestäni työnjako on aika selkeä, mutta kehittäisin enemmän työpariutta asiakastilanteissa. (Perusturvajohtajakysely 6.)

Pienissä kunnissa tarvitaan niin laaja-alaista moniosaajaa, etten osaa määritellä työnjakoa kovin yksityiskohtaisesti. Jos kunnassamme on ohjaajina sosionomeja, niin työnjako on ollut aika selkeä. Ikäihmisten kohdalla sosiaalityöntekijä on enemmän virkapäätösten tekijä ja sosionomi arjen asiantuntija ja asiakkaan edustaja, vaikkakin tehdään pari- ja yhteistyötä. (Perusturvajohtajakysely 7.)

Sosiaalialan tehtäväkenttien erot näyttävät eri tutkimustulosten mukaan noudattavan hämmästyttävän hyvin Kyösti Urposen (1995, ks. Filppa 2002, 35; Kempainen, Koskinen, Pohjola & Urponen 1998, 23) jo varhaisessa vaiheessa mallintamaa alan tehtävälajien jakautumista (Kuvio 10). Urponen pelkistää sosiaalisilla areenoilla tarvittavat tehtävälajit sosiaalipalvelutyöhön ja sosiaalityöhön. Sosiaalipalvelutyö sisältää arjen sujuvuutta tukevia tukitoimia, jotka voivat liittyä esimerkiksi perheiden ja kotona selviytymisen tukemiseen, arjen kuntoutukseen sekä toiminnalliseen tai työssä ohjaukseen. Ne voivat painottua myös tietojen tai taitojen ohjaukseen sosiaalistamistyönä. Näistä on tutkimusten mukaan myöhemmin rakentunut sosionomien tehtäväkenttä.

Sosiaalityön tehtävä sosiaalisilla areenoilla on Urponen mallin mukaan asiakkaiden kokonaistilanteisiin ja erilaisiin resurssitarpeiden vajauksiin vastaaminen sekä tukiprosessien yhteensovittaminen, heikossa asemassa olevien valtaistumisen toteutumisesta huolehtiminen ja psykososiaalisen kuntoutuksen tehtäväalue. Sosiaalityössä korostuu lisäksi sosiaalinen asianajo, jossa tuetaan ihmisten sosiaalisten oikeuksien toteutumista ja päätöksentekoa heikompiensaisten hyväksi.

Kuvio 10. Malli sosiaalityön ja sosiaalipalvelujen alueista.²⁸

Eri tutkimusten ja selvitysten pohjalta sosiaalialan osaamisesta ja siihen perustuvien työnjakojen jäsentymisestä piiryy varsin selkeä kuva. Siihen on sujuvasti liitettävissä myös noina ajankohtina vielä uusien ja siten tarkastelujen ulkopuolelle jääneiden tutkintojen asemoituminen. Esimerkiksi sosiaalihuollon tehtävärakennesuosituksessa (Sarvimäki & Siltaniemi 2007, 66) todetaan, että jatkoseurannassa sovitetaan tarvittaessa tehtävärakenteeseen myös sosiaalityön ammatillisen lisensiaatinkoulutuksen ja ylempien ammattikorkeakoulututkintojen sekä ammatti- ja erikoisammattitutkintojen tuottama osaaminen. Mainittujen korkeakoulututkintojen osalta kysymys on ammatillisten perustutkintojen jälkeisestä jatkokouluttautumisesta ja niiden syventämiseen

²⁸ **Lähde:** Urponen 1995, ks. Filppa 2002, 35; Kemppainen ym. 1998, 23.

tähtäväästä osaamisesta, joten tutkinnot täsmentävät kuvaa perusammattien tehtävärakenteesta, ne eivät sinänsä muuta varsinaista rakennetta. Tämä todentuu myös laissa sosiaalihuollon ammattihenkilöistä (817/2015), jossa oikeus harjoittaa sosionomin ammattia säädetään henkilölle, joka on suorittanut sosiaalialalle soveltuvan ammattikorkeakoulututkinnon Suomessa, riippumatta sosionomi-tutkinnon tasosta (8 §).

Pohja (ylemmän tutkinnon ammatilliselle osaamiselle, lisäys AP) muodostuu yleensä jo sosionomi-opintojen aikaan työharjoittelun avittamana. Kaikkia (osaamisalueita) on 'pakko' jalostaa ja käyttää melkeimpä missä tahansa sosionomin (AMK) työsaralla. (Kyselyvastaus 4, kysymys 25.)

Tehtävärakenteiden ja työnjakojen tarkastelun yhteydessä on olennaista jäsentää osaamisessa välttämätön kerrostuminen. Tarvitaan erilaista, toisiaan täydentävää osaamista, joka voi tukea yksilöasiakasta, perhettä, ryhmiä tai yhteisöjä eri tilanteissa eri tavoin, kukin ammattiryhmä omista vahvuuksistaan. Sosiaalialan laajassa kokonaisuudessa kaikkien ei ole mahdollista, eikä myöskään tarve hallita kaikkea, vaan edellytyksenä on tehtävien suunnittelu siten, että niissä toteutuva osaaminen voi yhdessä yhdentyä kokonaisuudeksi.

Kun asiaa katsotaan asiakkaan suunnasta, niin hänellä on oikeus erilaisiin osaamisen vaihtoehtoihin autetuksi tulemisessaan. Hänellä on myös oikeus tunnistaa prosessin eri ammatilliset osaajat toisistaan ja ymmärtää heidän roolinsa kokonaisuudessa. Tom Arnkilin ja Esa Erikssonin (1995, 190–191) sanoin ilmaistuna emme tarvitse ”lisää samaa” sosiaalialan osaamisessa ja tehtävärakenteissa, vaan eriytyvää, täydentyvää ja siten kumuloituvaa, poikkiammatilliseen yhteistyöhön rakentuvaa osaamista. Tähän sote-uudistus tuo vielä lisäulottuvuutena sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen yhteensovittamisen auttamisen kokonaisprosessissa.

5.3 Työelämä ja osaamistarpeet

Sosiaalialan koulutuksessa puhutaan paljon työelämälähtöisyydestä. Harvemmin pyhähdytään kuitenkin purkamaan, mitä sillä tarkoitetaan. Ilmaisuna työelämälähtöisyys on monoliittinen ja yksisuuntainen. Ikään kuin meillä olisi yksi yhtenäinen työelämä, ja se olisi subjekti siinä mielessä, että sillä olisi omia yhdenmukaisia odotuksia tai vaateita koulutukselle. Tämän sijasta meillä on runsas joukko erilaisia organisaatioita ja työpaikkoja julkisella, yksityisellä ja kolmannella sektorilla, joiden tavoitteet ja toiminnat eroavat toisistaan ja joissa tarvitaan erilaisia osaamisen sisältöjä. Tuleville työntekijöille asetetut odotukset saattavat olla hyvinkin ristiriitaisia ja vaihtelevia. Myös maantieteellisen toiminta-alueen erityispiirteet jäävät usein tarkastelujen marginaaliin. On eri asia työskennellä menestyvällä muuttovoitto- kuin kapeutuvien mahdollisuuksien muuttotappioalueella tai lyhyiden etäisyyksien kaupunkialueella kuin pitkien etäisyyksien harvaan asutulla maaseudulla (Helminen ym. 2014).

Samaan aikaan koulutuksessa julkilausutun työelämälähtöisyyden tavoitteen kanssa on kuitenkin tehty olennaisia alan koulutusratkaisuja perustamalla uusia tutkintoja ilman, että työelämän edustajien kanssa olisi käyty perusteellista taustakeskustelua tai tehty tutkimusta työpaikoilla ilmenevistä osaamisen tarpeista. Osaksi toiminta on ollut

vastakkaista työelämälähtöisyyteen nähden – on asetettu työpaikat sopeutumaan koulutuspoliittisiin päätöksiin.

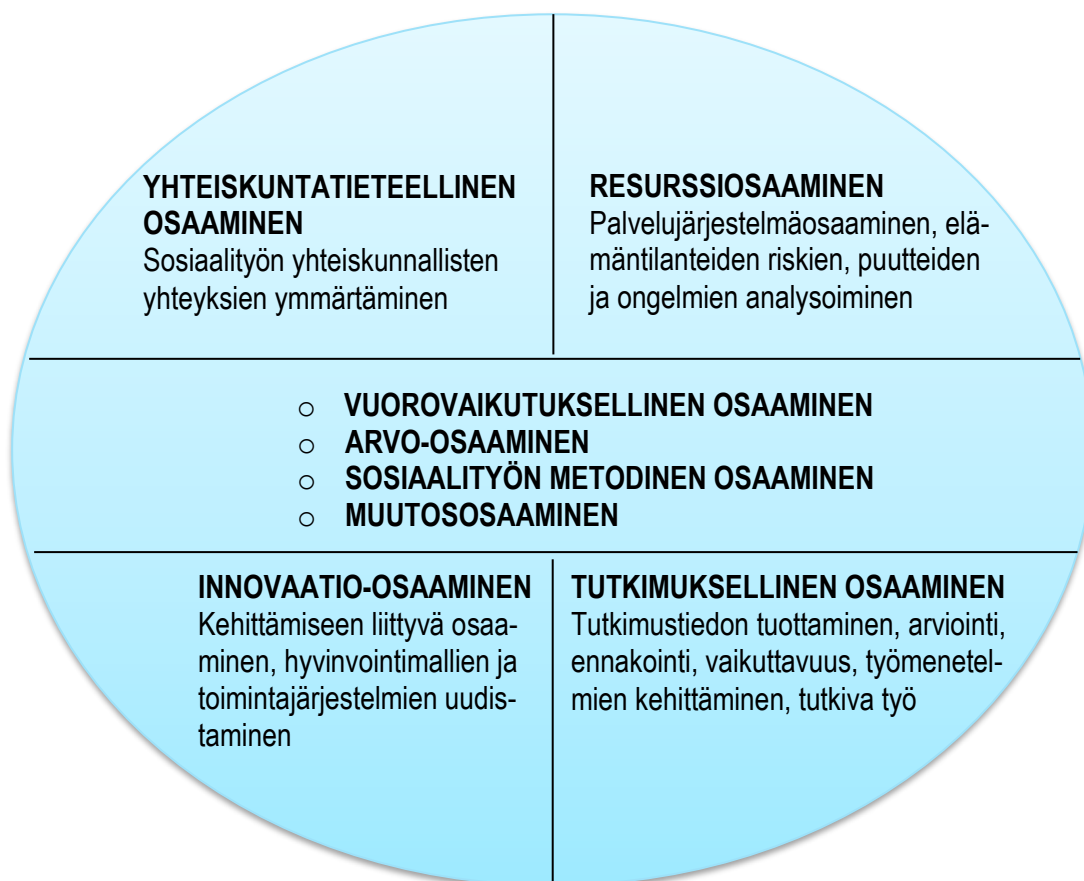
Vastaavaa ilmentää myös esimerkiksi ammattikorkeakoulutuksen ja erityisesti ylemmän tutkinnon tavoitteena oleva työelämän kehittäminen. Näin julkilausuttuna näkökulmaksi asetuu työelämän edellä – ja ehkä myös sen ohi – kulkeminen, ei sen lähtökohdista lähteminen tai sen kanssa yhdessä eteneminen, mitä työelämälähtöisyyden idea varsinaisesti merkitsisi. Miten kehittämisestä saataisiin kaikkien työelämän toimijoiden yhteinen ja jaettu tehtävä? Tätä etsivät myös Timo Toikko ja Teemu Rantanen (2009, 7), kun he avaavat tutkimuksellista kehittämistoimintaa analysoivan kirjansa ilmaisulla *”kehittämistoiminta läpäisee yhteiskunnan”*. Koulutuksen työelämäsuhteiden ja työtehtävien edellyttämän osaamisen lähtökohtia onkin tarpeen miettiä kriittisesti uusin tavoin (ks. esim. Tuohino, Pohjola & Suonio 2012.) Ne eivät rakennu yksisuuntaisesti, vaan suhteissa, joita on samanaikaisesti monia.

Sosiaalialan koulutuksen työelämäsuhde ei myöskään jäännöksellisty vain kapeasti ymmärrettyinä oman alan palveluiden edellyttämän osaamisen jäsentämiseen. Liian usein on jääty tarkastelemaan vain kuntien sosiaalitoimea alalta valmistuvien työllistäjänä. Sosiaalisen osaamista tarvitaan kaikilla yhteiskuntapolitiikan sektoreilla, sillä sosiaalisen näkökulman tulisi ihmisen perusominaisuutena läpäistä kaikki politiikka-alueet (Pohjola & Särkelä 2011; Särkelä ym. 2014). Sosiaalisen hyvinvoinnin turvaaminen on kuntien ja jatkossa maakuntien sosiaalitoimen lisäksi yhtä lailla esimerkiksi sosiaaliturvapolitiikan (*Kela*), elinkeino- ja työvoimapolitiikan (*TE-keskukset, kuntien elinkeinotoimi*), varhaiskasvatuksen ja koulutuspolitiikan (*päivähoito, esiopetus, varhaiskasvatus, koulut*), asumisen (*asuntotoimistot*) sekä yhdyskuntasuunnittelun (*kuntien tekninen toimi*) ja kulttuuripolitiikan tehtävä (Hyyppä 2013). Usein ihmisten elinoloihin vaikuttavia päätöksiä tehdään muilla hallinnonaloilla kuin sosiaalitoimessa. Sosiaalialan koulutuksen pohjalta voi ja myös pitää sijoittua laaja-alaisesti erilaisille yhteiskunnallisille toiminta-alueille sosiaalisen osaamisen ja ihmisten elinmahdollisuuksien edistämiseksi.

Sosionomi (AMK & ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneiden työelämäsijoittumista koskevissa keskusteluissa on tyypillisesti keskitytty sosiaalihuollon aikaisemman kelpoisuuslain (2005) ja sitä seuranneen sosiaalihuollon ammattihenkilölain (2015) säädöksiin. Nämä säädökset rajautuvat kuitenkin puhtaasti sosiaalihuollon tehtävien piiriin. Niiden lisäksi on tarpeen muistaa, että sosionomi (AMK) -tutkinnon suorittaneet ovat tutkintonsa pohjalta paljon laajemmin kelpoisia erilaisiin julkisiin tehtäviin, joissa vaatimuksena on soveltuva korkeakoulututkinto, ja vastaavasti ylemmän tutkinnon suorittaneet ovat kelpoisia tehtäviin, joissa edellytyksenä on soveltuva ylempi korkeakoulututkinto.

Olen kuitenkin mielenkiinnolla seurannut X:n (valtionhallinnon organisaatio poistettu vastajan anonymiteetin suojaamiseksi LV) sisäisesti avoimina olevia työpaikkoja, joissa suunnittelijan tehtäviin on koulutusvaatimuksena ylempi ammattikorkeakoulututkinto :). Harmillisesti nämä ko. työpaikat ovat lähes kaikki etelässä. (Urapolku 14.)

Yhteiskuntapoliittinen kokonaisnäkökulma laajentaa sosiaalisen osaamisen tarpeita ja kattavuutta entisestään. Ulla-Maija Rantalaiho (ks. Kempainen 2006, 258) on kuvannut sosiaalityöntekijän työssä tarvittavaa sisällöllistä osaamista (Kuvio 11). Hänen esittämänsä kuvion ulkokulmat muodostavat sosiaalityön tiedollisen osaamisen keskeisen ytimen. Lähtökohtana on yhteiskunnallisten yhteyksien ymmärtäminen sosiaalityössä esimerkiksi talouden, kulttuurin, muuttuvien elämäntapojen sekä arvojen suhteen, toisin sanoen vahva *yhteiskuntatieteellinen osaaminen*. *Resurssiosaamiseen* sisältyvät erityisesti ihmisten elämäntilanteisiin liittyvien riskien, puutteiden ja ongelmien havaitseminen ja analysoiminen sekä palvelujärjestelmän mahdollisuuksien yhdisteleminen niihin vastaamiseksi. *Tutkimuksellinen osaaminen* liittyy sosiaalityön menetelmälliseen kehittämiseen tutkimustietoon pohjautuen, tutkivaan työotteeseen, arviointi-, ennakointi- ja vaikuttavuustiedon sekä sosiaalisen hyvinvoinnin tilaa koskevan tiedon tuottamiseen ja välittämiseen yhteiskunnallisille päätöksentekijöille. *Innovaatio-osaaminen* kuvaa valmiutta sosiaalityön kehittämiseen muuttuvassa toimintaympäristössä, uudenlaisten hyvinvointimallien tuottamiseen ja palvelujärjestelmän toiminnalliseen uudistamiseen sekä uudenlaisten kumppanuuksien luomiseen.

Kuvio 11. *Sosiaalityön osaaminen.*²⁹

²⁹ **Lähde:** Ulla-Maija Rantalaihon (2005) jäsenyyksen pohjalta (ks. Kempainen 2006, 258).

Sosiaalityön toimintakäytännöt, niiden uudistaminen ja tiedontuottaminen kiinnittyvät ihmisten yhteiskunnalliseen todellisuuteen, jolloin tarvitaan osaamista vuorovaikutuksesta, arvoista ja etiikasta sekä työn menetisyydestä ja muutoksehallaannasta.

Vastaavasti Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkosto on eri vaiheissa kuvannut sosionomi (AMK) sekä sosionomi (ylempi AMK) -koulutusten tavoitteena olevaa osaamista käyttäen kompetenssin käsitettä. Kompetenssin määrittely perustuu korkeakoulutuksen uudistamisen Bolognan prosessiin ja pyrkimykseen saada tutkinnoista läpinäkyvämpiä ja vertailukelpoisia kansainvälisesti. Kompetenssi on osaamisen lähikäsite ja se tarkoittaa työntekijän omaamia valmiuksia, kykyjä, taitoja ja ominaisuuksia suoritua tietyistä tehtävistä. Käsitteen ongelma on sen yksilöön kiinnittyvä ja yksilöstä lähtevä tarkastelu, kun esimerkiksi kvalifikaatio ja osaaminen asettuvat enemmän suhteessa kontekstiin, tehtävään työhön. Osaaminen voi ja sen pitäisi olla myös kollektiivista.

Sosionomi (AMK) kompetenssin sisältöjen määrittely on muuttunut ainoastaan hieman myötäillen yleistä yhteiskunnallista kehitystä ja sosionomi (AMK) -tutkinnon suorittaneiden työn luonteen muuttumista sosiaalipedagogisempaan suuntaan ja hyvinvointipalvelujärjestelmätasoiseen kehittämisen-, tutkimuksellisen ja johtamisosaamisen korostumiseen (Taulukko 14).

Taulukko 14. Sosionomi (AMK) -kompetenssit vuosina 2007, 2010 ja 2016.

Sosionomi (AMK) kompetenssit 2007 ³⁰	Sosionomi (AMK) kompetenssit 2010 ³¹	Sosionomi (AMK) kompetenssit 2016 ³²
✓ Sosiaalialan eettinen osaaminen	✓ Sosiaalialan eettinen osaaminen	✓ Sosiaalialan eettinen osaaminen
✓ Asiakastyön osaaminen	✓ Asiakastyön osaaminen	✓ Asiakastyön osaaminen
✓ Sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen	✓ Sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen	✓ Sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen
✓ Yhteiskunnallinen analyysitaito	✓ Tutkimuksellinen kehittämissaaminen	✓ Tutkimuksellinen kehittämis- ja innovaatioosaaminen
✓ Reflektiivinen kehittämis- ja johtamisosaaminen	✓ Johtamisosaaminen	✓ Työyhteisö-, johtamis- ja yrittäjyysosaaminen
✓ Yhteisöllinen osaaminen ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen	✓ Kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen	✓ Kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen

³⁰ **Lähde:** Kompetenssit. Sosionomi (ylempi AMK). Koulutusohjelmakohtainen kompetenssianalyysi, sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (ylempi AMK) -tutkinto. Sosiaalialan amk-verkosto 29.5.2007.

³¹ **Lähde:** Rouhiainen-Valo ym. 2010, 16–22.

³² **Lähde:** Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetenssit 2016. <https://www.innokyla.fi/documents/1167850/5e8f1ef1-7a5b-4dfb-a629-0ea09dbfe904>.

Sosionomi (AMK) -kompetenssialueista on nähtävissä suhteellisen suoraan lainattuina mutta hieman eri sanoin ilmaistuina edellä kuvatut Ulla-Maija Rantalaihon sosiaalityöntekijän osaamisen jäsenyyksen sisällöt. Mukana ovat yhteiskuntaosaaminen, tutkimuksellisuus sekä palvelujärjestelmän tuntemus resurssina. Asiakastyön osaaminen kattaa vuorovaikutustaidot ja sen menetelmällisen hallinnan. Arvot on ilmaistu eettisenä osaamisena. Oikeastaan vain johtamisosaaminen sosionomin spesifinä kompetenssialueena sekä muutoksen hallinta sosiaalityöntekijän osaamisena on esitetty näille ammattiryhmille erillisinä. Kuvausten miltei samankaltainen sisältö herättää kysymyksiä siitä, jättävätkö kompetenssit tarkastelun niin yleiselle tasolle, että ne eivät pysty osoittamaan ammattiryhmän ominta osaamista, vaan liudentavat osaltaan sosiaalisen osaamista kaikille samaksi. Kysymys on kiinnostava, kun vertaa syntynyttä kuvaa terveydenhuollon koulutusten lukuisiin, hyvin pitkälle eriytyneisiin osaamisalueisiin. Miten sosiaalinen ja terveydellinen voivatkaan jäsenyä niin päinvastaisilla tavoilla?

Sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon viimeisin kompetenssipäivitys on vuodelta 2010, jolloin päivitettiin sekä sosionomi (AMK) että sosionomi (ylempi AMK) -tutkintojen kompetenssit (Rouhiainen-Valo ym. 2010, 9–36; Taulukko 15).

Taulukko 15. Sosionomi (ylempi AMK) -kompetenssit vuosina 2007 ja 2010.

Sosionomi (ylempi AMK) kompetenssit 2007 ³³	Sosionomi (ylempi AMK) kompetenssit 2010 ³⁴
✓ Sosiaalialan eettinen osaaminen	✓ Sosiaalialan asiantuntijuusosaaminen
✓ Asiakastyön ja työmenetelmien osaaminen	✓ Tutkimuksellinen kehittämisosaaminen
✓ Sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen	✓ Johtamisosaaminen
✓ Yhteiskunnallinen analyysitaito	
✓ Reflektiivinen kehittämis- ja johtamisosaaminen	
✓ Yhteisöllinen osaaminen ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen	
✓ Tutkimus- ja kehittämisosaaminen	

³³ **Lähde:** Kompetenssit. Sosionomi (ylempi AMK). Koulutusohjelmakohtainen kompetenssianalyysi, sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (ylempi AMK) -tutkinto. Sosiaalialan amk-verkosto 29.5.2007. Tulostettu 6.4.2009 http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/sosiaalialanamkverkosto/sosiaaliala_ammattikorkeakouluissa/sosionomi_ylempiamk_tutkinto/kompetenssit/.

³⁴ **Lähde:** Rouhiainen-Valo ym. 2010, 23–26.

Sosiaalialan ylemmän AMK-tutkinnon tuottamat kompetenssit on tiivistetty kolmeen osa-alueeseen. Ensinnäkin painotetaan sosiaalialan asiantuntijaosaamista, johon sisältyy analyysi-, ennakointi- ja arviointivalmiuksia, suunnittelu- ja johtamistaitoja, erityisosaamista, itsenäisyyttä työntekijänä sekä kansainvälistä yhteistyökykyä. Toisena kompetenssina esitetään tutkimuksellinen kehittämisosaaminen, johon liittyy tutkimus-, kehittämis- ja innovaatio toiminnan menetelmällistä ja arviointihallintaa sekä oman työn kehittämistä ja kansalaisten osallistamista näihin prosesseihin. Kolmantena kompetenssina on johtamisosaaminen sisältäen strategisen ajattelun sekä kehittävään johtamiseen liittyvät periaatteet. (Rouhiainen-Valo ym. 2010, 23–26; Sosionomien (ylempi AMK) sijoittuminen työelämään 2011.)

Kompetenssiperustaiseen ajatteluun on esitetty myös kovaa kritiikkiä. Yksi sosiaalityön tunnetuimmista kansainvälisistä ajattelijoista, Lena Dominelli (1996, 163) toteaa kompetenssien edustavan ammatillisten tehtävien taylorisaatiota, teknisten ja kontekstistaan irrotettujen taitojen esittämistä siten, että ne on mahdollista hajottaa yhä pienemmiksi osatekijöiksi. Samalla alati muutoksessa oleva sosiaalinen todellisuus tavaltaan pysäytetään, se abstrahoituu ja menettää joustavuuttaan ja työntekijät vieraantuvat todellisista prosesseista, ja työstä tulee suoritteita. Dominellin mukaan tällainen lähestymistapa on poliittisesti hyväksyttävää (mt., 162), koska se sopii nykyiseen lyhyen tähtäimen tuloksellisuuteen, markkinoistamiseen, yksilökeskeisyyteen, sopimusohjaukseen ja kontrolloivaan hallintatapaan. Koulutuksen osalta hän toteaa (mt., 166) yksikantaan, että kompetenssijattelun keskiössä on valmennus ja harjoittaminen (*training*) kasvattavan ja sivistävän koulutuksen sijasta (*education*).

Kompetenssilähtöisen koulutuksen kritiikki on kovaa, ja vaikka kaikkea ei allekirjoitaisikaan, tai haluaisi puolustautua, miten juuri tässä koulutuksessa se on ymmärretty laajemmin ja joustavammin, niin silti sen perussanomaa on syytä pohtia. Onko sosiaalialan koulutus enemmän harjoittamista kuin sivistystä? Kysymys on erityisen polttava aikakautena, jolloin kaikki ympärillä on muutoksessa: organisaatiot, hallintomallit, tiedon ymmärtäminen ja tietoperusta, ihmisten elämäntavat ja elämisen ongelmat sekä ideologiat ja yhteiskunnalliset suhteet. Nämä merkitsevät myös osaamisen uutta jäsentämistä. Muutoksen hallitseminen ja sosiaalialalla sen ohjaaminen ihmisten elämässä edellyttävät vahvaa sivistystä, näkemyksellisyyttä ja arvoperustaa. Ennen kaikkea muutoksen hallinta tarkoittaa kykyä suhteuttaa ja ymmärtää sosiaalisia vaikutustekijöitä, omata välineitä itsenäiseen ajatteluun ja toimintaan sekä muutoksen ennakointiin. Sosiaalialan koulutuksen paljon mainostettu laaja-alaisuus voisi määrittäytyä sivistyneeksi sosiaaliseksi avarakatseisuudeksi ja näkemyksellisyydeksi.

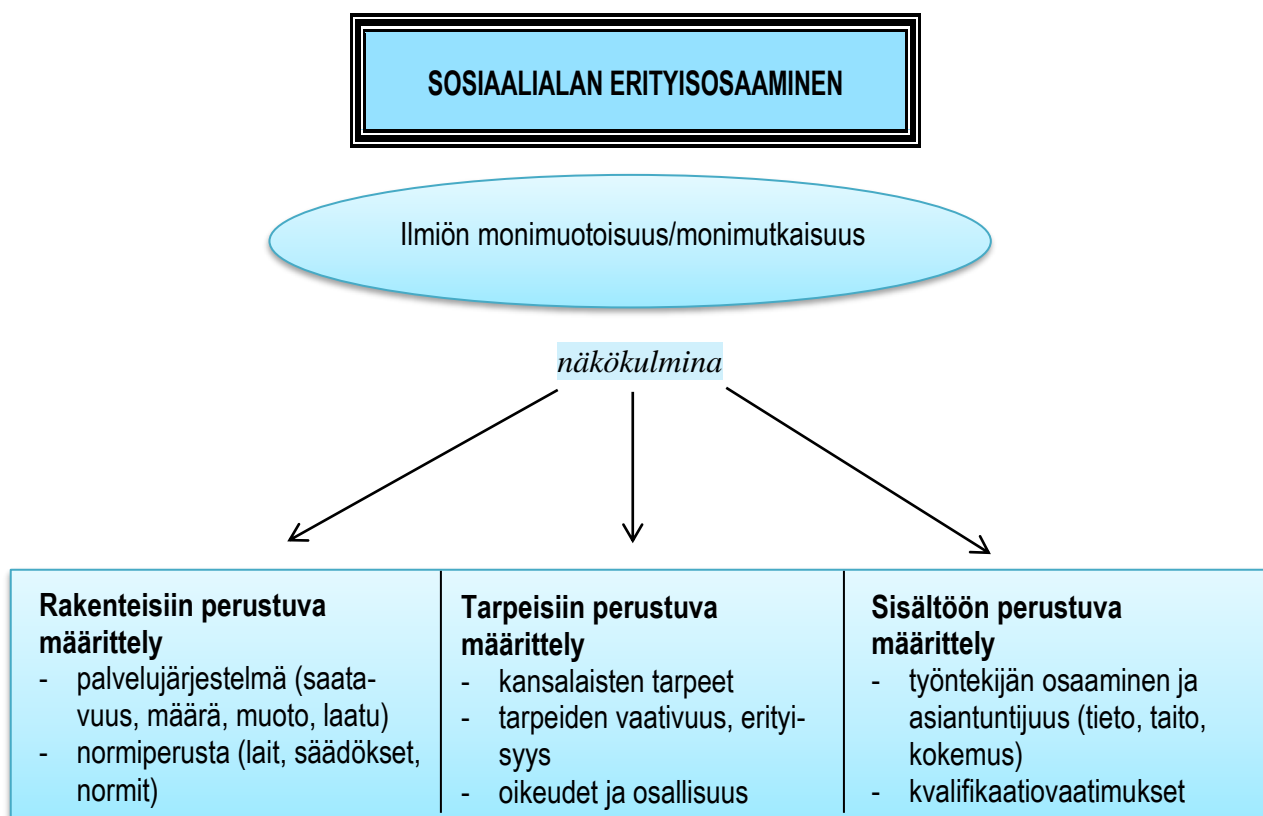
Tähän sisältyy saumattomasti myös kysymys osaamisen ja tiedon suhteesta. Kompetenssiluokittelussa tämä sisältyy keskeisimmin tutkimus-, kehittämis- ja innovaatio-osaamiseen. Käsite ”tutkimus” kuvaa kuitenkin heikosti sen sisältöalueen moninaisuutta. Arto Rautajoki (2009) on väitöskirjassaan sosiaalialan ammattikorkeakoulujen opettajien asiantuntijuuspuheesta analysoinut tutkimuskäsitteen jäsentymistä koulutuksessa. Tutkimus tulee analyysin mukaan ymmärretyksi yhtäältä opiskelijoiden tutkivan, analysoivan ja kehittävän otteen ohjaamisena oppimisessa ja työssä. Toisaalta

se näyttäytyy tutkimuksellisenä suhteena tietoon ja tiedonhankintaan, joka painottuu eri tiedon muotojen yhteensovittamiseen tutkimus- ja kehitystoiminnassa. Kolmanneksi kysymys on opettajien omasta mahdollisuudesta tehdä ammatillis-tieteellistä tutkimusta esimerkiksi kehittämishankkeissa.

Näkemyksissä korostuu koulutuksen tavoitteena oleva työelämän kehittäminen ja tiedon suhde tähän tehtävään, jolloin tutkimus- ja kehittämistyö rakentuu toisiinsa kiinnittyneenä, yhtenä prosessina, ei varsinaisena tutkimuksena. Rautajoki toteaaakin, että kyseessä on opetukseen ja oppimiseen liittyvä tutkiva työote, reflektiivinen ja kriittinen ajattelu pikemminkin kuin ”oikea tutkimus”, jota ei pidetä tarpeellisenakaan. Tutkimuksen sijasta koulutukseen liittyen puhutaankin tutkimuksellisuudesta, joka nähdään ”uudenlaisena suhteena tietoon ja luovempaan suhteena tiedonhankintaan”. Samalla tulee näkyviin myös tutkimuskäsitteen moninaisuus, jolloin se sisältää esimerkiksi tutkivan ja kehittävän työn, asiakaspalautteet, laadun arvioinnit, erilaiset selvitykset ja kartoitukset, tilasto- tai tilannekatsaukset, työmenetelmien ja työkäytäntöjen kehittävän tutkimuksen, arviointitutkimuksen, toimintatutkimuksen tai tutkijakoulutuksen saaneiden ammattitutkimuksen. (Mt., 233–237, 255–256.)

Nämä erilaiset osaamiseen kiinnittyvät kysymykset ovat erityisen ajankohtaisia sosiaali- ja terveystalouden järjestelmän muutoksen tuottamien uusien osaamisnäkökymien kynnyksellä. Palvelurakennemuutokset, joista viimeisimpänä sote-uudistus, muuttavat myös työn ja tehtävien rakenteita, luovat uusia toiminnan ja yhteistyön rajapintoja, vakiinnuttavat uuden normiperustan ja muuttavat organisaatioita ja toimintajärjestelmiä. Toimintoja on suhteutettava sosiaalialan ohella myös terveystaloudelle sekä kuntien ehkäisevän työn alueisiin. Se merkitsee uusia viitepintoja mutta myös tarvetta sosiaalisen osaamisen ja tiedon vahvistamiseen palvelujärjestelmän kokonaisuudessa tasaveroisena terveyden edistämisen kanssa. Osaltaan nämä hallinnollis-rakenteelliset uudistukset muistuttavat yhä suuremmasta haasteesta tuottaa osaamista, jonka avulla on mahdollista pysyä yhteiskunnallisessa muutoksessa mukana.

Sosiaalialan työelämäsuhteiden yksi merkittävä kysymys liittyy myös osaamisen ja palveluiden porrasteisuuteen tai paremminkin pitkälti sen puuttumiseen. Alalla ei ole jäsenyntyä erikoispalvelujen rakenteita oikeastaan kehitysvammapiirejä lukuun ottamatta, eikä näitä palveluja kuvaavia erikoisosaamisen määritteitä. Valmisteilla olevassa sosiaali- ja terveystalouden uudistamisen ja yhteensovittamisen prosessissa tämä kysymys on noussut akuutiksi, sillä sosiaalialan ero terveydenhuoltoon nähden on tältä osin merkittävä. Miten tulisi rakentaa sosiaalialan tulevaisuuden palvelut siten, että asiakkaille on tarjolla tarpeiden mukaan sisällöltään selkeästi syvenevää ja porrasteista osaamista? Tätä pohdittiin sosiaali- ja terveysministeriön organisoima Verkostoituvat erityispalvelut (VEP) -hankkeen yhteydessä vuosituhatteen vaihteessa. Hankkeen aloitteesta Virpi Filppa (2002) analysoi sosiaalialan erityispalveluiden hahmottamista osaamisen näkökulmasta (Kuvio 12).

Kuvio 12. Sosiaalialan erityisosaamisen keskeisimmät ulottuvuudet.³⁵

Analyysissa erityisosaamisen määrittäjinä korostuivat rakenteisiin liittyen palvelujärjestelmän lähtökohdat, tarpeiden näkökulmasta asiakkaiden tarpeet ja oikeudet sekä sisältötekijöinä henkilöstön osaaminen, tietotaidot ja asiantuntijuus. Näitä puolestaan voidaan jäsentää lukuisten merkittävien sisäisten erojen ja variaatioiden näkökulmista. Tämä moninaisia eroja sisältävä työelämän rakenteiden, asiakkaiden tilanteiden ja työntekijöiltä edellytettävän asiantuntijuuden kolminaisuus ohjaa myös sosiaalialan koulutusammateilta edellytettävää eriytyvää osaamista ja siten alan koulutusten keskinäistä täydentävyyttä.

Samoihin aikoihin Verkostoituvat erityispalvelut -pohdintojen kanssa vuosituhannen vaihteessa (2000) käynnistettiin jatkokoulutustasoisena ammatillisena lisensiaatintutkintona suoritettava sosiaalityön valtakunnallinen erikoistumiskoulutus, jonka myötä sosiaalityöhön on saatu tarvittavaa osaamisen porrastumista. Vastaavina aikoina (2002–2005) alkanut ammattikorkeakoulujen sosionomi (ylempi AMK) -tutkinto voisi luoda vastaavat erikoisosaamisen porrasteisuuden mahdollisuudet sosiaaliohjaaja-/sosionomi (AMK) -koulutuksen jatkumona. Erikoispalvelujen kehittämiseen sosiaalialalle tarvitaan tueksi myös erikoistavaa koulutusta. Tämä korostuu erityisesti sosiaali- ja terveystalvelujen uudistuksessa, jossa sosiaalialan kehittäminen tulee uudella tavalla haastetuksi.

³⁵ Lähde: Filppa 2002, 17.

Työkentällä tapahtuvat muutokset haastavat sosiaaliajaa profiloitumaan ja tukemaan sen kokonaisuutta eri ammattiryhmiä vahvistavalla eriytyvällä ja syvenevällä osaamisella. Tässä suhteessa voisi ajatella, että tutkimusperustainen yliopistollinen sosiaalityön osaaminen ja kehittämisorientoitunut sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon tuottama osaaminen sekä niiden toimiva yhteistyö tuottaisivat hyvin toisiaan täydentävää alalla tarvittavaa korkeakoulutukseen pohjautuvaa asiantuntijuutta. Sosiaaliajalla näitä kysymyksiä on lähestytty osin teoreettisen ja usein ohjelmallisen pohtimisen kautta, mutta jäsentämisen välineitä on tärkeä saada myös tutkimustiedosta. Tässä tutkimuksessa yhtenä tehtävänä on analysoida, miten sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneet näkevät itse koulutuksensa ja tarvitsemansa osaamisen alueet.

6 KOULUTUS- JA TYÖMARKKINABIOGRAFIAT TYÖURIEN KUVAAJINA

6.1 Urapolkukuvausten aineisto ja tavoite

Tutkimuksemme yhtenä aineistona ovat tapauskohtaisesti yhden ammattikorkeakoulun (silloinen Kemi-Tornion AMK) sosiaalialan ylemmästä ammattikorkeakoulututkinnosta valmistuneilta pyydyt heidän koulutus- ja työmarkkinabiografiansa muotoutumista kuvaavat vapaamuotoiset kertomukset. Saatekirjeessä annoimme tehtäväksi kuvata omat perustelut sosiaalialan ja myöhemmin ylemmän AMK-tutkinnon opiskelun valitsemisesta opintopoluksi sekä kokemus erilaisista työtehtävistä perustutkinnon ja sittemmin ylemmän AMK-tutkinnon suorittamisen jälkeen. Pyyntöön sisältyi kirjoittaa kommentoivasti aikajärjestyksessä oma opiskelu- ja työhistoria avaintapahtumineen ja ajankohtineen sekä mahdolliset työttömyydet ja muut työmarkkinoilta poissaolemisen vaiheet kokonaiskuvan saamiseksi henkilön työmarkkinaurasta. Lisäksi pyysimme kokemusten pohjalta omakohtaisia terveisiä koulutusta järjestävälle ammattikorkeakoululle. Puhtaiden työmarkkinabiografisten faktatietojen ohella kannustimme vapaamuotoiseen, kommentoivaan ja pohtivaan otteeseen ja kirjoittamaan myös siitä, miten henkilö näkee yleensä sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneiden tavoitteellisen aseman alan tehtävärakenteessa.

Pyyntö koulutus- ja työmarkkinakansalaisuuden muotoutumista koskevista tapauskertomuksista lähetettiin kaikille keväeseen 2012 mennessä Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun sosiaalialan ylemmästä tutkinnosta valmistuneelle 49 henkilölle. Koulutuksen profiilina on sen ensimmäisestä toteutuksesta lähtien ollut kansalais- ja aluelähtöinen työ. Kirjoittamiskutsun otti vastaan 14 valmistunutta eli lähes kolmannes koko perusr ryhmästä. Saadut kirjoitukset olivat suurimmalta osin pitkälle jäsenettyjä ja myös pohdintaa sisältäviä koulutus- ja työmarkkinabiografioita, ja niiden laajuudet vaihtelivat viidestä ja puolesta sivusta muutaman rivin kuvaukseen.

Koulutus- ja työmarkkinabiografiat aineistona edustavat tutkimuksessamme tapaustutkimuksellista metodista lähestymistapaa. Tapaustutkimusta luonnehditaan siten, että sen kautta saadaan perusteellinen ja tarkkapiirteinen (*thick description*) kuvaus tutkitavasta ilmiöstä (Geertz 1973). Sen avulla voidaan analysoida kokonaisvaltaisesti tietyn sosiaalisen ilmiön tietyn historiallisen vaiheen dynamiikkaa (Stoecker 1991). Tapausten kautta voidaan konkretisoida ja havainnollistaa tilanne- ja yksilökohtaisia ilmiöitä ja jäsentää niitä kokonaisuutena toiminnan tasolla. Ne mahdollistavat toiminnan tarkastelun sen konkreettisissa konteksteissa ja toimijoiden omien merkitysten analyysin. (Yin 2014.)

Tutkimuksessamme koulutus- ja työmarkkinaurien biografiakertomukset auttavat havainnollistamisen ja konkretisoimisen lisäksi luomaan kokonaisvaltaista kuvaa valmistuneiden todellisista uraprosesseista. Samalla on mahdollista saada esille myös toimijoiden arvioita heidän uriansa luonteesta. Aineiston kertomukset on analysoitu aineistolähtöistä sisällönanalyysia käyttäen. Analyysi on jätetty teemoitteluasteelle, jotta kirjoittajien näkökulmat saataisiin mahdollisimman hyvin näkyviksi. Kertomusten pohjalta

on myös kuvattu case-esimerkkejä urapolkujen rakentumisesta. Tuomme urakuvausten analyysin rinnalle myös postikyselymme tuloksia soveltuvin osin.

6.2 Koulutukselliset valinnat ja työhön sijoittuminen

Motiivit hakeutua sosionomi-koulutukseen sekä ylempään tutkintoon

Urapolkukertomusten kirjoittajista lähes kaikki olivat tulleet ylempää tutkintoa opiskelemaan sosionomi (AMK) -tutkinnon pohjalta. Yleisin motiivi hakeutua alun perin sosiaalialan koulutukseen sosionomi (AMK) -tutkintoa suorittamaan oli kiinnostus alalle, joka liittyi yleisluonteiseen kiinnostukseen ihmisistä laajemmin tai jostain erityisryhmästä, kuten esimerkiksi lapsista ja nuorista. Osa tähän motiiviryhmään kuuluvista oli käynyt sosiaali- tai hoitoalan koulutusta jo aiemmin tai ollut alalla työssä, jolloin sosionomiksi (AMK) kouluttautuminen oli ollut luonteva valinta. Myös koulutuksen käytännölläheisyys herätti kiinnostusta alaa kohtaan. Toisena motiivitaustana erottui itsensä kehittäminen, johon liittyi oman tieto-taidon lisäämisen ohella näkemys siitä, että silloinen työ oli muuttunut yhä vaativammaksi ja edellytti koulutusta siitä suoriutumiseksi. Osa halusi ylipäättään jatkaa opintojaan ilmaisematta sen taustamotiiveja tarkemmin. Yksittäisinä koulutukseen hakeutumisen tekijöinä mainittiin lisäksi puuttuva ammatillinen koulutus, määräaikaisen työn loppuminen, uteliaisuus silloin uutta sosionomi (AMK) -koulutusta kohtaan tai mahdollisuus opiskella omalla paikkakunnalla. Aina valinnat eivät ole edes jälkikäteen arvioituna kovin tietoisia, sillä vastauksena löytyy myös uran valikoitumisen olevan itselle mysteeri.

Miksi lähdin opiskelemaan, on monia syitä, mutta tässä lyhyesti. Olen kiinnostunut sosiaalialan työstä ja olen tehnyt erilaisia sosiaalialan töitä jo vuosia. Elämäntilanteeni mahdollisti lähteä opiskelemaan amk-tutkintoa. Oman itsensä kehittäminen tutkinnon kautta oli myös yksi syy. Saada itselle tutkinto sosiaalialalta. (Urapolku 12.)

...asiakaspalvelutyö oli muuttunut vaativammaksi monien asiakkaiden alkaessa muuttua ongelmallisista moniongelmaisiksi. Halusin kehittää itseäni, toivoen voivani oppia ymmärtämään yksilön muokkautumisen/selviytymisen vaiheita/keinoja yhteiskuntarakenteiden jatkuvassa muutoksessa. (Urapolku 8.)

Myöhemmin ylempää ammattikorkeakoulututkintoa suorittamaan hakeutumisen motiivit heijastivat selvästi pyrkimystä eteenpäin uralla ja omassa osaamisessa sekä saada aikaisempaan tutkintoon perustuvaan ohjaajan työhön verrattuna uusia haasteita. Keskeisin koulutukseen vetävä tekijä oli halu jatkaa opintoja, ja vahvana tavoitteena oli pyrkimys kehittää edelleen itseään osaajana. Tässä suhteessa ylempi ammattikorkeakoulututkinto toimii hyvin tavoitteensa mukaisesti AMK-tutkinnon jatkokoulutusmahdollisuutena ja osaamisen syventäjänä. Monet kertoivat opintojensa jatkamisen syyksi myös havainnon, että työmarkkinoiden vaatimukset kasvavat koko ajan ja edellyttävät ajan tasalla pysymistä sekä uusia osaamisen ja kehittämisen valmiuksia. Muutamien tavoitteena oli työuralla eteneminen tai erityistoiveena esimerkiksi alan opettajaksi hakeutuminen. Myös tutulla oppilaitoksella ja saman oppilaitoksen ylempään AMK-tutkin-

non koulutusohjelman kansalais- ja aluelähtöisen työn profiililla oli merkitystä koulutukseen hakeutumisessa. Teemallinen koulutus näyttää siten myös toimivan koulutukseen vetävänä tekijänä.

Halusin ylemmän korkeakoulututkinnon. Halusin myös lisätä osaamistani ja lisätä työuralla etenemismahdollisuuksia. (Urapolku 4.)

Työskentely päihdetyönprojektissa opetti, että sisältöalueen osaaminen ei riitä kehittämissyöissä, vaan tarvitaan myös kehittämissosaamista... Tahdoin edetä myös työuralla. (Urapolku 7.)

Ylempää amk:a lähdin suorittamaan sen hyvän koulutusohjelman takia. Olin ja olen hyvin kehittämis- ja johtamisorientoitunut ja ko. koulutusohjelma tuki noita ammatillisia tavoitteitani. (Urapolku 10.)

Urapolkukirjoituksissa opintojen jatkamiselle asetetut tavoitteet olivat aikaisemman vaiheen avoimiin kyselyvastauksiin verrattuna selvästi punnitumpia ja päämäärätietoisempia. Alkuvaiheen valmistuneiden kyselyaineistossa ylempään tutkintoon hakeutumisen motiivit olivat enemmän pragmaattisia. Tärkeimpänä koulutukseen lähtemisen tekijänä kyselyvastauksissa oli ylemmän tutkinnon työelämä- ja käytännönläheisyys (*noin neljännes vastaajista*). Toisena taustatekijänä esitettiin mahdollisuus suorittaa koulutus työn ohella (*noin kuudesosa vastaajista*). Yhtä yleisenä syynä koulutukseen lähtemiselle oli se, että ylempi AMK-tutkinto muodosti luontevan jatkon aikaisemmille opinnoille. Seuraavaksi eniten tuli esille koulutukseen hakeutumisen helppous joko niin, että sitä verrattiin vaikeampana pidettyyn yliopistoon hakemiseen tai painotettiin ylempää AMK-tutkintoa yleensä helpompana ja nopeampana koulutusväylänä. Ylipäänsä opiskeluun liittyvä ”helppous” esiintyi monissa vastauksissa.

Helpompi tie. Omalla paikkakunnalla. Koulutus ”helppoa” työn ohessa. (Kyselyvastaus 7, kysymys 7.)

Opiskelupaikan läheisyys tärkein, Opiskelun käytännönläheisyys. (Kyselyvastaus 6, kysymys 7.)

Ylemmän AMK:n tutkintoa aloin miettimään jo vuonna 2007 ja 2008 ja lopulta hakeuduin vuonna 2009 koulutukseen. Jos en olisi päässyt koulutukseen olisin vaihtanut alaa nk. ”varmemmille vesille” eli sairaanhoitajaksi. Rovaniemellä sosionomit joutuvat kovasti kilpailemaan mm. yliopistosta valmistuvien sosiaalityöntekijöiden kanssa. Taas terveysalan puolella Rovaniemellä on hoitajapula. On seurattava mikä ala vetää ja millä alalla on töitä ja valittava koulutus sen mukaan ja jopa luovuttava omimmasta tutkinnosta jos sillä saralla ei ole töitä. (Urapolku 1.)

Urapolkukertomusten kirjoittajat todensivat omilla valinnoillaan sosiaalialalla yleisesti erottuvan jatkuvan kouluttautumisen (Lähteinen & Tuohino 2013). Monet suorittavat uransa aikana usean tutkinnon ja hankkivat pitkiä täydennyskoulutuksia. Vastaajista kolmella oli jo ennen sosionomi AMK-koulutusta ammatillinen tutkinto (*lähihoitaja, kehitysvammatyö, ylioppilasmerkonomi sekä lisäksi yksi vaihtoi sosiaalialalle kesken terveydenhuoltoalan koulutuksen*). AMK ja ylempi AMK -tutkintojen ohella kirjoituksissa ($n=14$) mainittiin yhteensä vielä kymmenen muuta näiden tutkintojen lisäksi suoritettua koulutusta. Niitä olivat esimerkiksi johtamisen erikoistutkinto (3), yliopistoarvosanoja

(3), opettajan pedagogiset opinnot (2) sekä päihdetyön erikoistumisopinnot ja psykoterapeuttiset perusvalmiudet. Myös omaan työhön liittyvät tehtäväkohtaiset koulutusmahdollisuudet koettiin tärkeinä. Lisäksi alkuvaiheen valmistuneille lähetetyssä kyselyssä erottui voimakkaasti jatkuvan opiskelun idea, sillä lähes puolet ylemmän AMK-tutkinnon suorittaneista oli jatkanut eri tavoin edelleen opiskelua valmistumisen jälkeen. Yleisimpiä opintoalueita olivat opettajan pedagogiset opinnot, eri työmenetelmien opinnot sekä sosiaalityön arvosanojen opinnot.

Sijoittuminen työmarkkinoille

Työurakuvausten perusteella sosionomi AMK-tutkinnon jälkeen työmarkkinoiden eri tehtäviin sijoittumisen kirjo on laaja. Yleisin kuvattu tehtäväalue sisälsi erilaista ohjaajan työtä (8 / n=14) vaihtelevilla nimikkeillä (esim. ohjaaja, sosiaaliohjaaja, kehitysvammaohjaaja). Moni oli toiminut ensin alkuun työmarkkinoille sisäänpääsyssä myös jossain vaiheessa hoitajana (6) lähihoitajan, lastenhoitajan tai kehitysvammahoitajan nimikkeillä. Hanketyön yleisyys erottui siten, että viisi sosionomia oli työskennellyt projektityöntekijänä tai -koordinaattorina. Sosiaaliturvatehtävissä Kelalla tai työvoimapolveluissa TE-toimistossa oli toiminut neljä valmistuneista. Sama lukumäärä oli ollut erilaisissa johtajan tehtävissä palvelukodissa, työvoimatoimistossa ja järjestön alue työssä. Kaikkiaan neljä mainitsi olleensa järjestöjen työntekijöinä. Näiden lisäksi työmarkkinaurien kirjoittajat kuvasivat melkoisen määrän muita ammattinimikkeitä tai tehtäväalueita, kuten esimerkiksi nuorisotyö, erityisluokanopettaja tai lastentarhanopettaja, kriisityöntekijä, kriminaalityöntekijä, koulukuraattori ja yrittäjä. Työttömyysjaksoja mainittiin marginaalisen vähän. Myös Talentian toteuttamissa Urapolkuselvityksissä on havaittu valtakunnallisesti tehtävänimikkeiden laaja kirjo (Lindberg & Tolonen 2005; Tolonen 2007; Tolonen 2009; Nurme & Räisänen 2011; Landgrén & Pesonen 2014).

Kuvaukset ilmentävät laaja-alaisen sosionomi AMK-tutkinnon tuottamia hyvin monia työmarkkinoille sijoittumisen mahdollisuuksia erilaisiin organisaatioihin ja myös julkisten palveluiden ulkopuolelle. Vallitsevin tehtäväalue urapolkuaineistossa liittyy kuitenkin erilaiseen ohjaajan työhön, kuten myös aikaisemmat tutkimukset ovat todentaneet (esim. Borgman 2006, 197–198). Sen ohella muiden nimikkeiden ja työalueiden kirjo on suuri. Työurissa näyttää tapahtuvan jo melko varhaisessa vaiheessa eriytymistä, jota ohjaavat aikaisempi työkokemus, opiskeluajan harjoittelupaikat sekä ne työpaikat, joihin sijoitutaan osin jo opintojen vaiheessa. Lisäksi myös asuinpaikkakunta vaikuttaa ohjaavasti työuraan.

Sosiaalialalla näyttää olevan leimallista erilaisten tehtävänimikkeiden suuri määrä, sillä valmistuneiden kyselytutkimuksessa pyyntöön luetella omat eri tehtävien ammattinimikkeet perustutkinnon ja ylempään AMK-tutkintoon hakeutumisen välillä tuotti 71 nimekettä, kun vastaajilla oli ollut yhteensä 109 eri työtehtävää. Nimikkeiden suuri määrä vaikeutti tehtävien luokittelua, joten luokitus on tehty nimikkeiden sijasta tehtäväalueiden mukaan. Yleisin tehtäväala tutkintojen välillä oli liittynyt lapsiin, nuoriin ja perheisiin muun muassa päivähoidon, perhetyön ja nuorisotyön alueella (neljännes tehtävistä). Seuraavaksi eniten oli toimittu erilaisissa johtotehtävissä (noin kuudesosa

tehtävistä) esimerkiksi toiminnanjohtajan ja päiväkodin, vanhainkodin, lastenkodin tai perhekeskuksen johtajan työssä. Miltei yhtä paljon oli työskennelty ohjaajan eri tehtävissä ja hieman harvemmin myös tilapäisenä sosiaalityöntekijänä (1/7 *mainituista tehtävistä sisältäen koulukuraattorin työn*). Muita useammin mainittuja työtehtäviä oli tehty projekteissa, opetustyössä sekä terveydenhuollon piirissä.

Urapolkukuvausten mukaan työmarkkinoille sijoittuminen ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon jälkeen vaikuttaa samoin kirjoitetaan varsin monipuoliselta. Kuitenkin opiskelun tavoitteena ollut työuralla eteneminen erottuu ilmeisen selvästi. Kun tarkastellaan tutkinnon suorittaneiden vastausajankohtana voimassa olleita työtehtäviä, niin suurin osa (8 / n=14) toimi erilaisissa johtotehtävissä johtajan, päällikön tai esimiehen nimikkeillä, esimerkiksi vammaistyön, kuntoutusorganisaation, nuorisotyön tai järjestön aluetyön johtajana. Sosiaaliohjaajana oli enää yksi vastaaja, ja hänen lisäkseen puhtaaseen perusasiakastyöhön viittaavalla nimikkeellä työskenteli vain neljä vastaajaa (*vakuutussihteeri, kaksi kriminaalihuoltotyöntekijää sekä lastentarhanopettaja*). Työtehtävistä suurin osa oli järjestöissä (6) ja toiseksi eniten kunnissa (4). Muita työnantajia olivat Kela ja aluehallintovirasto. Työurissa esiintyi myös valtakunnallisena asiantuntijana työskentely, esimerkiksi presidentin erityisavustajana sekä ammattiliiton osastopäällikkönä toimiminen. Yksi vastaaja oli sairauden vuoksi työmarkkinoiden ulkopuolella. Myös valtakunnallisten selvitysten tulokset ovat samansuuntaisia tämän tutkimuksen työtehtävänimikkeistön kanssa (Linnanvirta 2013; Kinon 2015).

Aikaisemman vaiheen kyselyssä ylemmän AMK-tutkinnon suorittamisen jälkeisten tehtävänimikkeiden määrä on myös melkoisen suuri, 67 erilaista mainittua tehtävää. Tehtävät painottuivat tuolloin koulutuksen alkuvaiheessa hieman eri tavoin, sillä neljännes vastaajista oli toiminut vastausajankohtaan mennessä erilaisella ohjaajan nimikkeellä. Ohjaajana oli toimittu 16 eri työtehtävässä, mutta niissäkin kymmenellä eri nimikkeellä. Mukana oli myös johtavia ohjauksen tehtäviä (*esimies-ohjaaja, vastaava ohjaaja, erityisohjaaja*). Vajaa viidennes oli toiminut selkeästi nimikkeiltään johtotehtävissä (12). Sosiaalityön eri tehtävänimikkeitä oli yksi seitsemästä (9) sisältäen myös koulukuraattorin työn. Sen kanssa lähes yhtä yleinen tehtäväalue oli toimiminen lasten, nuorten ja perheiden piirissä (8). Useampia mainintoja oli myös opetuksen ja koulutuksen sekä projektityön tehtävistä.

Työurien moninaisuutta voi kuvata ylemmän tutkinnon suorittaneiden urapolkutyypittelyllä, jossa erottuu kolme erilaista polkua: kolmannen sektorin polku järjestöjen tehtävissä, julkisen sektorin polku sekä niin sanottu welfare mix -polku. Viimeksi mainitussa yhdistyvät järjestöissä ja julkisissa palveluissa toimimisen ohella myös mahdollisesti yksityiset palvelut tehtäväalueena. Taulukossa 16 erilaiset uratyypit havainnollistuvat esimerkeillä yhden henkilön työpoluista sekä eteläsuomalaisten että pohjoissuomalaisten sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneiden keskuudesta.

Taulukko 16. *Esimerkkejä sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneiden opiskelu- ja työhistoriabiografiosta.*

Polkutyyppi	Opiskelu- ja työssäkäyntibiografioiden avaintapahtumat sosionomi (ylempi AMK) –tutkinnon suorittaneiden keskuudessa³⁶, aineistona Etelä-Suomesta valmistuneet (Saari & Viinamäki 2012).
3. sektorin polku	Sosionomi (ylempi AMK) -tutkinto 2004 → Kehittämispäällikkö → Yhteisöviestinnän opiskelija → Aluetyön erityisasiantuntija
Julkisen sektorin polku	Sosionomi (ylempi AMK) -tutkinto 2004 → Potilasasiamiehen ja sosiaalimiehen tehtävien sivutoiminen hoitaja → Sivutoiminen tuntiopettaja → Ammattiopettajan koulutus ja osa-aikainen opettaja → Sivutoiminen luento-opettaja → Sosiaalityöntekijä ja potilasasiamiehen sekä sosiaalimiehen tehtävien hoitaja
Welfare mix -polku	Sosionomi (ylempi AMK) -tutkinto 2004 → Hankekoordinaattori (3. sektori) → Yksilövalmentaja (3. sektori) → Työtön → Ohjaaja (yksityinen sektori) → Ohjaaja (julkinen sektori)
Polkutyyppi	Opiskelu- ja työssäkäyntibiografioiden avaintapahtumat sosionomi (ylempi AMK) –tutkinnon suorittaneiden keskuudessa, aineistona tämän tutkimuksen pohjoissuomalaiset urapolkubiografiat.
3. sektorin polku	Sosionomi (ylempi AMK) -tutkinto 2011 → aluesihteeriksi → aluejohtaja
Julkisen sektorin polku	Sosionomi (ylempi AMK) -tutkinto 2009 → projektipäällikkö & asiantuntija → toimitusjohtaja
"Ohut" welfare mix -polku	Sosionomi (ylempi AMK) -tutkinto 2004 & opettajan ped. opinnot 2008 → erityisnuorisotyöntekijä (julkinen sektori) → suunnittelija (3. sektori) → projektipäällikkö (julkinen sektori) → hoitovapaa → projektipäällikkö (julkinen sektori)

Pohjoissuomalaisten sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneiden työmarkkinoilla toimimisen polut ovat eteläsuomalaisten vastaavia polkuja minimalistisempia ja harvinaisimpia ovat welfare mix -työtehtäväpolut, joissa tutkinnon suorittanut on työskennellyt sekä yksityisellä, julkisella että kolmannella sektorilla. Welfare mix -poluista yleisempi muoto onkin julkisen ja kolmannen sektorin työtehtävistä muotoutunut urapolku. Työtehtäväpolkujen alueellisen eriytymisen lisäksi sekä tämän tutkimuksen että Talentian Urapolkuselvitysten mukaan sosionomi (AMK & ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneiden työhistoriaan sisältyy jonkin verran myös sosiaalityöntekijänä toimimista, vaikka tutkinto ei tuota lainsäädännössä määriteltyä sosiaalityöntekijän kelpoisuutta. Tämä ilmentää vallitsevaa valtakunnallista sosiaalityöntekijäpulaa, mitä myös työ- ja elinkeinoministeriön ammattibarometrien tulokset kuvaavat ja havainnollistavat alueittain karttakuvan avulla (ks. Kuviot 7–8; Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 817/2015.)

³⁶ **Lähde:** Saari & Viinamäki 2012.

Ylemmän AMK-tutkinnon suorittaneet kuvasivat muutoksia tehtävissään koulutuksen jälkeen siten, että tutkinto oli mahdollistanut etenemisen johtajaksi tai esimieheksi. Se oli tuottanut myös siirtymistä paikallisista tehtävistä alueelliselle tai valtakunnalliselle tasolle.

Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittamisen (vuosi) jälkeen olen hakeutunut laajempiin lääni/maakuntatasoisiin tehtäviin... Näihin tehtäviin en olisi tullut valituksi ilman ylemmää korkeakoulututkintoa... ja olen päässyt myös osallistumaan kansalliseen kehittämistoimintaan x-ministeriön asettaman työryhmän sihteeristön asiantuntijajäsenenä. ... Verkostoni ja vaikuttamiskanavani ovat ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittamisen jälkeen ja työelämässä etenemiseni myötä kasvaneet ”piirisarjasta” ja kansalliselle tasolle. (Urapolku 7.)

Pienempiin muutoksiin sisältyi se, että osaamista oli hyödynnetty työpaikalla paremmin ja työntekijä oli saanut kehittämistehtäviä osaksi toimenkuvaansa. Vain kaksi vastaa-jaa katsoi, että työtehtävät eivät olleet muuttuneet tutkinnon jälkeen, mutta tarkentaessaan tilannettaan he totesivat muutosta tapahtuneen jo koulutuksen aikana, tai henkilö oli vaihtanut työalansa sisällä tehtävästä toiseen. Kolmen mielestä nykyiset tehtävät eivät vastaa koulutusta, mutta silti he toteavat, miten tutkinto on kuitenkin mahdollistanut vakituisen toimen tai pääsyn henkilön tavoitteena olleeseen opettajakoulutukseen. Nämä eri tekijät huomioiden lopulta kaikki olivat selvästi hyötyneet ylemmästä tutkinnoista (ks. myös Linnanvirta 2013; Kinos 2015).

6.3 Suhde tutkintoon ja palaute koulutukselle

Sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneita ja itse tutkintoa ei voi puristaa vain yhdenlaiseksi kuvaksi, vaan tarvitaan monipuolista ja eriytyntä tarkastelua. Koulutukset eivät ole samanlaisia, vaan ne eroavat erittäin paljon eri ammattikorkeakouluissa koulutusohjelmien profiilien, nimikkeiden ja opetussuunnitelmien sisältöjen suhteen (ks. Liite 5 Opintopolku.fi tulokset haulle ”sosionomi (ylempi AMK)” 8.7.2016). Lisäksi opiskelijat tuovat mukanaan omat moninaiset taustansa, kokemuksensa sekä tavoitteensa, ja he myös elävät eri elämänvaiheita. He tulevat opiskelemaan erilaisilta koulutustaustoilta, monet erilaisten AMK-tutkintojen lisäksi myös jonkin muun ammatillisen koulutuksen hankkineina ja erilaista työkokemusta omaavina. Osa sosionomi (AMK & ylempi AMK) -tutkintoja suorittaneista on suorittanut lähihoitajatutkinnon toiselta asteelta (ks. myös Talentian Urapolkuselvitykset; Kinos 2015).

Tutkinnon suorittaneiden tausta on hyvin monialainen. Ei voi yksityiskohtaisesti sanoa, minne ylempi amk tutkinnon suorittaneen tulisi sijoittua, koska toisilla voi olla työuraa takana 3 v. ja toisilla lähes 20 v. Näin ollen kokemus ja työura ovat isona asiana taustalla jatkotyöllistymistä ajatellessa. Jos ei ole lainkaan esim. johtajakokemusta, ei ylempi amk tutkinto mielestäni anna valmiutta suoraan hakeutua johtajaksi. Tai jos on työkokemusta vain tietyltä saralta (esim. vain kelasta tai vain päiväkodista) ei ylempi amk tutkinto välttämättä avaa ovia aivan uusiin töihin, vaan vahvistaa nykyisen työn osaamista ja kehittämistä ja antaa eväitä hakeutua jatkokoulutukseen. (Urapolku 1.)

AMK-tutkinnon tuottaneen osaamisen vahvistaminen ja syventäminen on ylemmän AMK-tutkinnon keskeinen koulutuspoliittinen tavoite. Myös henkilökohtaisella tasolla

oman osaamisen vahvistaminen on olennainen lähtökohta koulutukseen hakeutumiselle, ja samalla myös sen anti. Työelämä muuttuu ja sen vaatimukset kasvavat, jolloin työntekijän on kyettävä vastaamaan jatkuvaan muutokseen. Tässä murroksessa ihmiset tarvitsevat koulutusta sekä ammatti-identiteetin että oman osaamisen tukemiseen (ks. myös Rantanen & Isopahkala-Bourét 2010; Brunila ym. 2013). Koulutus auttaa myös haasteellisempien tehtävien vastaanottamisessa ja hallinnassa.

Vahvasti aiempaa työkokemustani ja omaa ammatillista identiteettiäni. (Urapolku 1.)

Koulutus antoi varmuuden omasta osaamisesta. (Urapolku 2.)

Opiskelu antoi vahvistusta oman työn tekemiselle. (Urapolku 5.)

Ei saa (ilman lisäkoulutusta, lisäys AP) haasteellisia tehtäviä, osaamista ei oteta tosissaan. (Urapolku 3.)

Yhä useammin nykyisissä työtehtävissä myös edellytetään korkeampaa koulutusta joko työn sisällöistä selviämiseksi tai virallisesti työhön pääsyn ehtona. Työmarkkinoilla on runsaasti erilaisia tehtäviä, joissa toivomuksena tai vaatimuksena on soveltuva ylempi korkeakoulututkinto, mihin ylempi ammattikorkeakoulututkinto antaa mahdollisuuden hakeutua. Joihinkin rajattuihin erityisammatteihin tosin vaaditaan ylempään korkeakoulututkintoon sisältyvänä tai sen lisäksi nimetty erityiskoulutus, kuten esimerkiksi luokanopettajien, pappien, lääkäreiden, psykologien, sosiaalityöntekijöiden tai juristien tehtävissä. Urapolkukirjoituksissa ylempi korkeakoulututkinto nähtiin merkityksellisenä oman työmarkkinoille sijoittumisen kannalta. Esimerkiksi valtakunnan tason johtaviin tehtäviin ja aluehallintoon sijoittuneet sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneet vastaajat toteavat ylemmän tutkinnon antavan hyviä mahdollisuuksia työmarkkinoille:

Mielestäni etenkin ylemmän tutkinnon kautta on mahdollisuus työllistyä laajasti erilaisiin sosiaalialaa sivuaviin tehtäviin, esim. järjestöihin, kuntiin ja valtionhallintoon. Näissä tehtävissä kaivataan selkeästi ammatillisen kokemuksen omaavaa ja samanaikaisesti korkeasti koulutettua työvoimaa. Tähän tarpeeseen voivat ammattikorkeakoulut vastata mm. ylemmän tutkinnon kautta opiskelijoiden työelämäkokemukseen liittyvine vaatimuksineen. (Urapolku 8.)

... huomasin, että hankkimalleni tietotaidolle oli varsin mukavasti kysyntää. Ennen kuin edellinen hanke oli päättynyt, minua pyydettiin hakemaan projektipäälliköksi uuteen hankkeeseen. Tällä kertaa kyse oli minulle vieraasta aiheesta xx... Vaatimuksina määräaikaiseen virkasuhteeseen oli soveltuva ylempi korkeakoulututkinto, työkokemus projektien johtamisesta ja laajat yhteistyöverkostot... Hakuprosessin loppusuoralla oli ekonomi, filosofi, sosiologi, insinööri ja sosionomi (ylempi AMK). Valinta kohdistui minuun ja päättelin, että sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon teema, Kansalais- ja aluelähtöinen kehittäminen, antaa hyvät perusvalmiudet kehittämiseen myös sosiaalialan ulkopuolella. (Urapolku 7.)

Molemmissa aineisto-otteissa todetaan omalle sosiaalialalle tapahtuvan ammatillisen sijoittumisen lisäksi tärkeä näkökulma siihen, miten alan osaamista tarvitaan myös sen rajapinnoilla, lähialueilla ja eri yhteiskunnallisilla alueilla. Silti kumpikin vastaajista työskentelee sisällöllisesti tiiviisti sosiaalisten asioiden keskiössä. On kannatettavaa, että sosiaalialan tietotaitoa on käytettävissä yhteiskunnassa laajasti eri toiminta-alueilla. Se

tukee toiminnallisesti välttämätöntä sektorirajojen ylittämistä. Samalla se vahvistaa sosiaalisen osaamisen valtavirtaistumista, eli sosiaalisen toteutumista kaikissa politikoissa.

Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon soveltuvuus erilaisiin tehtäviin nähtiin koulutus- ja työurakirjoituksissa muutenkin positiivisena. Esimerkiksi järjestösektorilla työskentelevä tutkinnon suorittanut totesi, miten

mielestäni AMK ja YAMK –tutkinnot ovat sopineet erinomaisesti käytännönläheiseen järjestötyöhön, sen kehittämiseen ja jopa toiminnan arviointiin (Urapolku 5).

Samoin vammaisalalla toimiva vakuutti, että

vammaistyön johtamiseen sosionomi (ylempi AMK) on juuri oikea tutkinto alalleni (Urapolku 2).

Koulutus nähtiin yleisesti oikeana asiantuntija-, kehittämis- ja arviointitehtäviin sekä johtamistyöhön. Usein juuri johtamis- tai opetustehtävät näyttivät olevan joko keskeisiä tavoitteita tai omalla uralla etenemisen kannalta merkittäviä. Tosin joillekin oli pettymistä aiheuttanut se, että huolimatta ylemmästä AMK -tutkinnosta ja opettajan pedagogisista opinnoista heitä ei oltu kelpuutettu omana koetun paikallisen ammattikorkeakoulun opettajan tehtäviin.

Sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon kohdalla käydään erityisesti kouluttajien piirissä usein keskustelua myös sen suhteesta sosiaalityöntekijän koulutukseen. Tämä ei vaikuttanut kiinnostavan tutkinnon suorittaneita, sillä asiaa ei juurikaan kommentoitu. Vain kolme (n=14) halusi ottaa tähän kysymykseen kantaa ja heistä ainoastaan yksi esitti tutkinnolle sosiaalityön pätevyyttä painottaen työkokemusta kelpoisuuden tuottajana:

Mielestäni ylempi AMK –tutkinto pitäisi saavuttaa sosiaalityöntekijän pätevyyden, koska aika ja työkokemus on useasti paljon rikkaampaa kuin pelkkä opiskelu. (Urapolku 12.)

Toiset kiistivät oman tutkintonsa suhteen sosiaalityöhön kokonaan ja näkivät ylemmän AMK -tutkinnon monialaisuuden mahdollisuudet selkeästi merkittävämpinä:

En ole koskaan halunnut olla sosiaalityöntekijä, enkä siis ajatellutkaan että amkista sellaisia valmistuu. (Urapolku 5.)

Sosionomien kouluttamisessa ei myöskään ole kyse vain sosiaalityöntekijöiden kouluttamisesta tai ikuisesta pätevyyskiidasta. Koulutuksesta voi työllistyä hyvin erilaisiin tehtäviin ja työllistäviä tahoja on monia. (Urapolku 13.)

Pikemminkin haluttiin antaa palautetta koulutukselle siitä, että tutkintoa pitäisi profiloida ja sen omaa työmarkkinallista soveltuvuutta kirkastaa. Ongelmana on koulutuksen ja sen tuottaman osaamisen heikko tunnettuus työmarkkinoilla. Siitä tulisivat urapolkukirjoittajien mukaan tiedottaa paremmin julkisuudessa.

Sosionomin työnkuva kentällä ei ole selkeä. (Urapolku 14.)

Tiedotusta ja julkisuudessa keskustelua tutkinnon soveltuvuudesta erilaisiin sosiaalialan tehtäviin. (Urapolku 11.)

Tutkinnot tunnetummiksi. (Urapolku 5.)

Sosionomien ja ylemmän amk-tutkinnon suorittaneen sosionomin työnjako on mielestäni vielä tällä hetkellä hyvin epäselvää. (Perusturvajohtaja 4.)

Tutkinto sinänsä nähtiin pääsääntöisesti hyvänä ja erityisesti ”Kemin mallin” mukaista alue- ja kansalaislähtöisen kehittämisen teeman toteutusta kiitettiin, mikä vahvisti osaltaan näkemystä koulutuksen teemallisuuden hyödyllisyydestä. Silti johtamista ja yhteiskunnallisten politiikkalohkojen sisältöjä sekä tutkimusosaamista kaivattiin opetussuunnitelmiin nykyistä enemmän (ks. myös Aaltonen ym. 2008).

Kaikkiaan tutkinnon suorittaneiden koulutus- ja työmarkkinabiografioiden viesti on hyvin selkeästi tulkittavissa. Valmistuneet arvostavat omaa tutkintoaan omaleimaisena koulutuksena, näkevät sen laaja-alaiset mahdollisuudet sosiaalialalla ja sen lähialoilla sekä julkisissa ja yksityisissä palveluissa että järjestötoiminnassa. Heidän tavoitteissaan ylemmän AMK -tutkinnon tehtävänä on tuottaa sosionomi (AMK) -osaamista syvempää ja työprosessien monimutkaistumisen hallintaan vastaavaa osaamista. Opiskeluun hakeutumisen taustalla on lisäksi toive edetä uralla, erityisesti kehittämisen, johtamisen ja opetuksen tehtäviin. Oppilaitokselta he toivovat tutkintonsa profiilin kirjastamista, sen työmarkkinamahdollisuuksien selkeyttämistä sekä näistä tiedottamista julkisuudessa.

7 SOSIONOMI (YLEMPI AMK) TYÖMARKKINAPAIKAN MÄÄRITYMINEN

7.1 Kysymys ammattinimikkeistä

Sosiaalialan korkeakoulutettujen tehtävänimikkeiden kirjossa tapahtuvat muutokset myötäilevät kuntien ja muiden toimijoiden vapaata määrittelyoikeutta sekä sosiaalitoimen tehtävärakenteiden uudelleenmuotoutumista väestörakenteen kehityksen ja työmarkkinoilla tapahtuvien uudistusten seurauksena. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. on 1990-luvulta lähtien selvittänyt kahden vuoden välein vastavalmistuneiden jäsentensä työmarkkinoille sijoittumista (Lindberg & Tolonen 2005, 2). Seuraavaksi analysoimme sosiaalialan korkeakoulutettujen työmarkkinoille sijoittumista 2000-luvulla Talentian urapolkuseelvitysten kautta (ks. Talentian urapolkuseelvitykset; Taulukko 17). Vuonna 2009 Urapolkuseelvityksessä tuli esille 100 erilaista nimikettä, vuonna 2011 niitä oli 70 ja vuonna 2014 ammattinimikkeitä oli 90 sosionomi (AMK) -tutkinnon suorittaneiden keskuudessa (Landgrén & Pesonen 2014, 19).

Vuoden 2005 urapolkuseelvityksessä uusina tehtävänimikkeinä nousivat asiakasneuvojat, etuuskäsittelijät, palveluohjaajat, työvalmentajat ja yksilöohjaajat sekä myös autistiohjaajat ja sas-ohjaaja (Lindberg & Tolonen 2005, 17). Vuoden 2007 selvityksessä uusia tehtävänimikkeitä olivat sovittelun ohjaaja, uraohjaaja ja kuntoutumisvalmentaja (Tolonen 2007, 21). Vuonna 2009 havaittuja uusia nimikkeitä olivat avotuki-palvelun ohjaaja, omaisneuvoja, työnsuunnittelija ja urasuunnittelija. Vuoden 2011 urapolkuseelvityksessä uusia puolestaan olivat muistikoordinaattori, vanhustenhuollon ohjaaja, kotiutusohjaaja ja muistiyksikön esimies sekä kotipalveluohjaaja. (Nurme & Räisänen 2012, 21.) Työtehtävät ovat monipuolistuneet, ja erityisesti vanhustenhuollossa alalle on tullut uutena sosiaali- ja terveysalan tutkintona geronomi (AMK), silti vanhuspalveluissa painottuu terveydenhuolto sosiaalialan osaamisen sijasta huolimatta siitä, että sekä sosiaalialan että terveysalan osaamisalueille olisi työtehtäviä (ks. esim. Tolonen 2007, 21; Tolonen 2009, 25–26.)

Sosiaalityön maisterien tehtävänimikeprofiilia hallitsee sosiaalityöntekijän nimike, sen sijaan sosionomi (AMK) -tutkinnon suorittaneilla ei ole havaittavissa yhtä selkeää tehtävänimikejakaumaa. Uraselvityksissä nousee kuitenkin vahvasti näkyviin ohjaajanimikkeen yleisyys eri muodoissaan. Toisena erottuu lastentarhanopettaja, joka viimeisenä seurantavuonna 2014 on noussut ohjaajanimikkeen rinnalle. Yhdessä ne kattavat yli puolet käytössä olevista sosionomien työurien ensimmäisistä tehtävänimikkeistä. (Taulukko 17).

Taulukko 17. Sosionomi (AMK) ja sosiaalityön maisteritutkinnon suorittaneiden ensimmäinen tehtävänimike Talentian urapolkuseelvitysten mukaan (%).

Vuosi	Sosionomi (AMK)	%	Sosiaalityön maisteri	%
2005 ³⁷	Vastaava ohjaaja/ohjaaja	28	Sosiaalityöntekijä	83
	Lastentarhanopettaja	13	Koulukuraattori	4
	Sosiaalityöntekijä	6	Johtava/vastaava sosiaalityöntekijä	3
2005 ³⁸	Vastaava ohjaaja lastensuojelulaitos	20	Sosiaalityöntekijä, vastaava sosiaalityöntekijä	85
	Lastentarhanopettaja	15	Koulukuraattori	5
	Asumispalvelun/yksikön vastaava ohjaaja ja ohjaaja; erilaisia ohjaajan tehtäviä	7	Projektitehtävä	3
2009 ³⁹	Vastaava ohjaaja/vastaava ohjaaja lastensuojelulaitos	18	Sosiaalityöntekijä, vastaava sosiaalityöntekijä	80
	Lastentarhanopettaja	15	Koulukuraattori	4
	Sosiaaliohjaaja; asumispalvelun/yksikön vastaava ohjaaja ja ohjaaja; kehitysvammaisten ohjaaja	7	Projektitehtävä, yrittäjä	2
2011 ⁴⁰	Lastensuojelulaitos ohjaaja/vastaava ohjaaja	20	Sosiaalityöntekijä	85
	Lastentarhanopettaja	18	Koulukuraattori	6
	Sosiaaliohjaaja	16	Projektipäällikkö, -sihteeri, -työntekijä	4
2014 ⁴¹	Lastentarhanopettaja	26	Sosiaalityöntekijä	77
	Lastensuojelulaitos ohjaaja/vastaava ohjaaja	18	Koulukuraattori	6
	Sosiaaliohjaaja	10	Projektipäällikkö, -sihteeri, -työntekijä	3

Sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneiden paikkaa työmarkkinoilla ja erityisesti hyvinvointipalvelujärjestelmässä on mahdollista havainnollistaa myös kartoittamalla tutkinnon suorittamisen jälkeisiä ammattinimikkeitä. Taulukossa 18 kuvaamme Kemi-

³⁷ **Lähde:** Lindberg & Tolonen 2005, 15–16.

³⁸ **Lähde:** Tolonen 2007, 17–18.

³⁹ **Lähde:** Tolonen 2009, 20–21.

⁴⁰ **Lähde:** Nurme & Räisänen 2011, 20–21.

⁴¹ **Lähde:** Landgrén & Pesonen 2014, 20–21.

Tornion ammattikorkeakoulusta valmistuneiden⁴², Talentian sekä Sosiaalialan AMK-verkoston tehtävänimikelistaukset.

Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun työtehtävänimikelistus perustuu ylemmästä tutkinnosta valmistuneille lähetettyyn koulutus- ja työmarkkinabiografioiden kuvauksiin sekä valmistuneiden nimillä tehtyyn internet-pohjaiseen työpaikkahakuun. Tutkinnon ajanjaksona 17.12.2004–31.5.2012 suorittaneiden ammattinimikkeitä on laaja lista, koska se on kerätty usealta sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneelta vuosikurssilta. Valmistuneita oli tuolloin yhteensä 49 ja erilaisia ammattinimikkeitä löytyi 45. Talentian vastaava listaus perustuu toukokuussa 2013 Talentian jäsenille tehtyyn verkkokyselyyn. Sosiaalialan AMK-verkoston 2015 listaus puolestaan perustuu valtakunnallisen sosiaalialan ammattikorkeakouluverkoston YAMK-työryhmän 2015 selvityksiin sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneiden työtehtävänimikkeistä.

⁴² 1.1.2014 Kemi-Tornion ja Rovanimemen ammattikorkeakoulut organisoituivat **Lapin ammattikorkeakouluksi**.

Taulukko 18. Esimerkkeinä kolme listausta sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneiden työtehtävänimikkeistä.

Kemi-Tornion AMK 2012 ⁴³	Talentia 2013 ⁴⁴	Sosiaalialan AMK-verkosto 2015 ⁴⁵
<p>aluejohtaja, Ely-keskuksen asiantuntija, ehkäisevän työn koordinaattori, erikoissuunnittelija, erityisnuorisotyöntekijä, erityisryhmätoiminnan koordinoija, kehittämispäällikkö, kehitysvammahuollon johtaja, kotihoidon palveluesimies, koulukuraattori, kuraattori, lastentarhanopettaja, ma. nuoriso-ohjaaja, nuorisosihteeri, nuorisotyön johtaja ja piirisihteeri, ma. ohjaaja, ohjaaja, palveluohjaaja, palveluesimies, palvelukodin johtaja, palvelutalon johtaja, perhetyöntekijä, potilasasiamies, projektipäällikkö, projektityöntekijä, päivähoiton ohjaaja, päiväkodin johtaja, rikosseuraamustyöntekijä, sosiaalijohtaja, sosiaaliohjaaja, sosiaalityöntekijä, suunnittelija, suunnittelupäällikkö, tasavallan presidentin erityisavustaja, toiminnanohjaaja, toiminnanohjaaja (aluetyö ja suunnittelu), toimiston johtaja, toimitusjohtaja, työllisyysasioiden päällikkö, vakuutussihteeri, valtakunnallisen ammattiliiton sosiaalipoliittinen asiantuntija, vammaistyön johtaja, vastaava sosiaaliohjaaja, vs. apulaisjohtaja, vs. johtava sosiaalityöntekijä (vanhus), vs. palveluesimies, vt. sosiaalityöntekijä. Lisäksi oli mainittu mm. merkittävä asiantuntijatehtävä, kuten asiantuntijajäsen sisäasiainministeriön työryhmässä.</p>	<p>Asumispalvelun/asumisyksikön vastaava ohjaaja, kotipalveluohjaaja, koulukuraattori, lastentarhanopettaja, ohjaaja (lastensuojelulaitos), opettaja/lehtori, perhetyöntekijä, projektikoordinaattori, projektipäällikkö, sosiaaliohjaaja, sosiaalityöntekijä, toiminnanohjaaja, vanhainkodin/vanhustyön johtaja, vastaava ohjaaja (lastensuojelulaitos)</p>	<p>Asiakastyössä: lastentarhanopettaja, päivähoiton ohjaaja, ehkäisevän työn koordinaattori, toiminnanohjaaja, sosiaaliohjaaja, vastaava sosiaaliohjaaja, ohjaaja, potilasasiamies, nuorisosihteeri, erityisryhmätoiminnan koordinoija, koulukuraattori, vs. sosiaalityöntekijä, vs. johtava sosiaalityöntekijä, sosiaalityöntekijä, vs. lastenvalvoja, perhetyöntekijä, johtava perhetyöntekijä, johtava sosiaaliohjaaja, palveluohjaaja</p> <p>Johtamisessa: sosiaalijohtaja, vammaistyön johtaja, kotihoidon palveluesimies, työllisyysasioiden päällikkö, aluejohtaja, toimitusjohtaja, apulaisjohtaja, toiminnanohjaaja (<i>aluetyö ja suunnittelu</i>), palveluesimies, toimiston johtaja, päiväkodin johtaja, palvelutalon johtaja</p> <p>Kehittämisessä: kehittämispäällikkö, suunnittelija, projektipäällikkö, erikoissuunnittelija, projektityöntekijä</p>

⁴³ **Lähde:** Kemi-Tornion ammattikorkeakoulusta valmistuneiden sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneiden (17.12.2004–31.5.2012) ammattinimikkeitä.

⁴⁴ **Lähde:** Linnanvirta 2013.

⁴⁵ **Lähde:** Rousu & Sinkkonen (toim.) ja Valtakunnallisen sosiaalialan ammattikorkeakouluverkoston YAMK-työryhmä 2015.

Tähän ammattinimikekirjoon on aiheellista lisätä vielä työ- ja elinkeinoministeriön vuonna 2014 käyttöön ottama ammattiluokitus, jonka mukaan myös sosiaalialan tehtävissä toimiminen tilastoituu (TE-palveluissa käytettävä ammattiluokitus ... 2014). ISCO-luokitus (*International Standard Classification of Occupations*) erottaa vaativuustason mukaisessa järjestyksessä ensinnäkin sosiaalialan joitakin *johtotehtäviä*, kuten lastenhoidon, vanhustenhuollon, sosiaalialan laitosten sekä sosiaalitoimen johtamisen. Seuraavana tasona *erityisasiantuntijoina* tulevat tunnistetuiksi johtava sosiaalityöntekijä, sosiaalityöntekijä, sosiaaliterapeutti ja muu sosiaalialan asiantuntija. Lisäksi erityisasiantuntijoihin kuuluvat päivähoidon ammatit lastentarhanopettaja, erityislastentarhanopettaja sekä muu lastentarhanopettaja. Sosiaalialan ammattitehtävinä *asiantuntijoiden* luokitteluun sisältyvät sosiaalialan korvauskäsittelijä, sosiaaliturvan asiantuntija, kehitysvammaohjaaja, sosiaalialan ohjaaja sekä muu sosiaalialan ohjaaja ja neuvoja. *Hoivapalvelujen* ja terveydenhuollon työntekijöihin lukeutuvat esimerkiksi lähihoitajat sekä lasten- ja kodinhoidon työntekijät sekä eri palvelualueiden erilaiset avustajat. Sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon mahdollistamat ammattinimikkeet sisältyvät tässä lähinnä eri johtotehtäviin, erityisasiantuntijaluokittelun lastentarhanopettajan ja muu sosiaalialan asiantuntijatehtäviin sekä asiantuntijanimikkeiden luokituksen tehtäviin. ISCO-ammattiluokitus rajaa omalla tavallaan tehtävänimikkeiden kirjoa.

Aineistojemme mukaan sosiaalialan tehtävänimikkeet ovat todella moninaisia ja kirjavaisia, jolloin ne antavat heikosti kuvaa sosiaalialan kokonaisuuden jäsentymisestä. Toisaalta ne kuvaavat monipuolisia työllistymisen mahdollisuuksia. Toteutuvaa työllistymistä määrittävät työhakijoiden opiskelu- ja työssäkäyntihistoria, asuinpaikkakunnan työllisyystilanne ja pendelöintimahdollisuudet sekä työnantajapuolella työpaikkojen osaamisvaje, rekrytointipolitiikka sekä alaa koskeva lainsäädäntö (ks. esim. Julkunen 2008, 118–199; Väänänen & Turtiainen 2014b, 261–294).

Kolmen esimerkkilistauksen avulla havainnollistamamme työtehtävänimikekirjo tuottaa kuitenkin mitä todennäköisimmin hämmennystä nykyisille ja mahdollisille tuleville opiskelijoille, alan henkilöstölle, työnantajille, yhteistyökumppaneille ja myös koulutusorganisaatioille ja työhallinnolle. Ammattinimikkeiden tehtäväkirjo tekee myös mahdottomaksi sosiaalialan työntekijöiden selkeän tilastoinnin ja siten kokonaiskuvan saamisen alan toteutuvasta tehtäväjakaumasta.

Pitkistä sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneiden ammattinimikelistoista voi selvästi nähdä, että sosiaalialan ammattikorkeakoulututkinnoille ei ole vakiintunut omia ammattinimikkeitä, vaikka niille olisi käyttötarvetta kaikkien työmarkkinoiden eri osapuolten keskuudessa. Sosionomi (AMK) -tutkinnonimike otettiin käyttöön vuonna 1999, kun sosiaalialan ammattikorkeakoulututkintoja oli voitu suorittaa jo vuodesta 1992 alkaen. Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuuksista (2005) määrittäi sosionomi (AMK) -tutkinnon suorittaneiden ammattinimikkeeksi sosiaaliohjaajan. Alan kouluttajat eivät hyväksyneet sitä, vaikka valtaosa koulutuksesta valmistuneista sijoitui käytännössä tutkimusten ja Talentian urapolkuseelvitysten mukaan erilaisiin ohjaustehtäviin (esim. Horsma 2004; Borgman 2006; Tolonen 2009; Nurme & Räisänen 2011; Landgrén & Pesonen 2014).

Tilanne merkitsi, että työmarkkinoiden rekrytoijille ei ollut tarjolla selkeää koulutusta koskevaa ammatillista nimikettä, mikä vaikeutti tutkinnon suorittaneiden tunnistamista tehtävärakenteessa ja sijoittumista alan tehtäviin. Kymmenen vuotta kelpoisuuslakia myöhemmin palattiin lähtöruutuun ja lakiin sosiaalihuollon ammattihenkilöistä (2015) sosionomin koulutuksen suorittaneen ammattinimikkeenä kirjattiin tutkintonimike sosionomi. Se kattaa myös sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneet. Ylemmällä AMK -tutkinnolla ei siten ole erillistä ammatillista nimikettä tutkintonimikkeen sosionomi (ylempi AMK) lisäksi. Tämä vahvistaa sen tarkoituksen, että tutkinnon suorittaneet sijoittuvat koulutuksen tehtävänä olevan aikaisemman tutkinnon täydentämisen ja jatko-opintoluonteen pohjalta sosionomien työkentälle. Siellä ylempi AMK-tutkinto mahdollistaa pääsyn vaativampiin ohjaus-, kehittämis- ja johtamistehtäviin.

Eduskunnan sosiaali- ja terveystieteiden valiokunta totesi ammatillisen koulutuksen lausunnossaan, miten

lakiehdotus antaa joustavuutta ja mahdollistaa nykyistä paremmin tehtävärakenteen ja työnjaon uudistamisen, kun lailla ei määritellä tehtävänimikkeitä niihin liittyvine kelpoisuuksineen. Työnantajilla on mahdollisuus määritellä virkojen tai toimien tehtävänimikkeet ja niihin liittyvät koulutus- ja osaamisvaatimukset. (StVM 52/2014 vp — HE 354/2014 vp.)

Tämä työnantajien vapaa tehtävien, niiden nimikkeiden ja niihin liittyvien edellytysten määrittely on ollut kuntatyönantajien vaatimuksena pitkään. Samalla se säilyttää sosiaalialan tehtävärakenteen ja -nimikkeiden suuren kirjavuuden ja myös sen seurauksena olevan vaikeuden täsmentää alan koulutusammattien toimivaa työnjakoa. Työnantajat eivät todellisissa rekrytointitilanteissa edelleenkään tunnista riittävällä tavalla eri tutkintoja suorittaneita (ks. myös Kuvio 9 Sosiaalialan tutkinnot suomalaisessa koulutusjärjestelmässä; Liitekuviot 1 Suomen koulutusjärjestelmä).

Voikin kysyä, mitä ja keiden etua sosionomi (ylempi AMK) ammattinimikkeen puuttuminen hyödyttää. Vapaata työnantajien tehtävämäärittelyä on perusteltu erityisesti ”norminpurkuna”, joka tuottaisi säästöjä työvoiman käyttämisessä. Epäselkeys ei kuitenkaan ole säästökäsitteitä, vaan aiheuttaa kumuloituvia lisäkustannuksia toisaalla. Koulutuksen tuottaman osaamisen hyödyntämättömyys oikeissa paikoissa voi kääntyä myös tuhlaukseksi. Eniten tilanne vaikuttaa siihen, että sosiaalialan kenttä ei jäsenny selkeästi jatkossakaan.

Ammattinimikkeen puuttumiseen kulminoituu pitkälti myös aineistomme urapolkukirjoituksissa ja aiemmin valmistuneiden kyselyvastauksissa esiin noussut ongelma koulutuksen heikosta tunnettuudesta työnantajien keskuudessa ja tarve tiedottaa tutkinnosta. Eri aineistojen vastaajien viestit sisältävät ammattikorkeakoulutuksen nimikkeisiin liittyvät hankaluudet, jotka vaikeuttavat tutkintojen tunnistamista työmarkkinoilla. Tutkintonimike sosionomi (ylempi AMK) ei ole informatiivinen työnantajien suuntaan, eikä se korvaa puuttuvaa ammatillista nimikettä. Ammattikorkeakoulun tutkintonimikkeillä on haettu ehkä enemmän statusta ja arvostusta kuin selkeää viestiä ammatillisesta osaamisesta tai koulutuksen painopisteistä. Osalla ammattikorkeakoulun tutkin-

toimikkeistä ole riittävän selkeää viestiä tutkinnon suorittaneiden ammatillisesta osaamisesta tai koulutuksen painopisteistä. Työnantajille tärkeimpiä ovat koulutuksen sisällöt ja sen tuottama tosiasiallinen osaaminen.

Työntajat vaativat/toivovat selkeitä jatko-opintokokonaisuuksia ja nimiä ja mitä niillä on saatu lisäarvoa nykyiseen tutkintoon. ... Liian monimutkaiset tutkinnon nimet voivat laskea työntajan mielenkiintoa hakijaa kohtaan. (Urapolku 1.)

Oppilaitosten kanssa samaan, ensisijaisesti statusta painottavaan genreen, olivat sosiaalistuneet myös varhaisvaiheessa ylemmästä tutkinnosta valmistuneet, jolloin ylempiä ammattikorkeakoulututkintoja pyrittiin vakiinnuttamaan osaksi korkeakoulutuksen duaalimallia (ks. myös Liite 4). He esittivät kyselyvastauksissaan koulutusta parhaiten vastaavaan ammattinimikkeeseen useimmiten ammatillisen painotuksen sijasta tutkintoon ja erityisesti tutkintotasoon viittaavaa koulutusnimikettä. Suosituin ehdotus oli erilainen maisteri-nimen johdannainen (*runsas kolmannes vastauksista*). Maisteri-johdannaisia nimiä perusteltiin ylempään tutkinnon rinnasteisuudella yliopistotutkintoon, sen samaa tasoa suhteessa yliopistojen maisteritutkintoon koulutustasojen luokitusjärjestelmässä ja tätä kautta paremmalla statuksella. Maisteri-vaihtoehtoa on myös helppo ajatella, koska sosionomi (ylempi AMK) käännetään englanniksi *master of social services* ja kaikki muutkin ylempät tutkinnot kääntyvät yliopistotermillä *master* (sekä lisäksi tutkinnon koulutusala). Vastaajien esitysten joukossa oli myös nimike sosiaalialan tohtori (yliAMK). Ammattikorkeakoulutuksesta tai sen ammatillisesta osaamisesta itsestään määrittynyttä nimikettä ei näissä vastauksissa näyttänyt löytyvän, vaikka koulutuksen yleistä osaamisperustaa arvostettiin.

Huomattavasti pienempi osa kyselyvastaajista pyrki esittämään ammatillisen nimikkeen painottaen koulutuksen piirteitä tutkintoon perustuvan nimikkeen sijasta. Kyselyvastaajien esityksiä olivat esimerkiksi *erikoissosionomi tai erityissosiaaliohjaaja, yli-sosionomi, sosiaalipedagogi, sosiaalialan ammattilainen sekä kehittämisspäällikkö ja sosiaalipalvelupäällikkö*. Osa ei osannut ottaa nimikkeeseen kantaa, mutta halusi kuitenkin muutosta nykyiseen. Nimikkeen määrittely ei ollut helppo tehtävä vastaajille, sillä neljännes kyselyyn osallistuneista ei ottanut lainkaan kantaa tai vastannut kysymykseen.

Nimike joka kuvastaa, että koulutus on jatkoa sosionomikoulutukselle ja tasoltaan korkeampi mutta ei ole yliopistokoulutusta. Nykyinen nimike liian pitkä. (Kyselyvastaus 22, kysymys 31.)

Nyt ei erotu sosionomi-tittelistä. Täytyy aina itse selittää, noloa. Ei saa riittävästi arvostusta. Itse sain 'taisteltua' itselleni kehityskeskusteluissa erityissosiaaliohjaajan tittelin. (Kyselyvastaus 32, kysymys 31.)

Sosiaalipalvelupäällikkö. Voidaan soveltaa eri sektoreille, kertoo korkeasta osaamisesta ja vaativasta työstä. Johtotehtäviin. (Kyselyvastaus 1, kysymys 31.)

Maisteri-nimike jollain lisäliitteellä. Tärkeintä olisi, että ymmärretään rinnasteisuus yliopistotutkintoon master of... (Kyselyvastaus 21, kysymys 31.)

Erikoissosionomi: Muissakin ammatti-nimikkeissä sana 'erikois' ilmoittaa, että on opiskeltu lisää vähintään vuosi. Sana 'erityis'-etuliitteenä voisi olla myös, mutta mielestäni erikoissosionomi on parempi, vrt. erikoissairaanhoidaja. (Kyselyvastaus 27, kysymys 31.)

Viimeinen kyselyn avovastaus viittaa sosiaalialan rinnasteisuuteen terveystalouden kanssa. Tulevan sosiaali- ja terveydenhuollon integraation toteutumisessa on erityisen merkityksellistä myös se, miten alojen tehtävät ja nimikkeet kommunikoivat suhteessa toisiinsa. Tämä korostuu myös sen vuoksi, että sosiaali- ja terveystalouden ammattikorkeakoulututkinnot (AMK & ylempi AMK) ovat terveystaloudellisia, kuten myös ISCO-ammattiluokituksen ammattierittely (Taulukko 8; TE-palvelujen ammattinimikkeet ja -kuvaukset 2016). Julkisen sektorin työnantajat tulevat olemaan pitkälti yhteisiä. Tähän liittyen on kiinnostavaa se, miten sosiaali- ja terveystalouden esittämää työnantajien vapaata tehtävä- ja nimikemäärittelyä ei ole milloinkaan mainittu terveystaloudella koskevilla keskusteluilla.

7.2 Koulutuksen tuottaman osaamisen ja työmarkkinoiden suhde

Työmarkkinoille sijoittumisessa olennaista on se, miten saadun koulutuksen tuottama osaaminen vastaa työmarkkinoiden olemassa olevia ja tulevia tarpeita. Tämä on ollut perinteisesti ”ajattoman ajankohtainen” kysymys kaikessa koulutuksessa aina kunkin tarkasteluajankohdan yhteiskunnallisessa kontekstissa ja työelämän muutoksessa. Osaamisvaatimukset muovautuvat, uusiutuvat ja moninaistuvat jatkuvasti (ks. esim. (Pohjola 2001; Laitinen & Pohjola 2003; Karvinen ym. 2005; Saari & Viinamäki 2010). Sosiaalialalla erityisesti palveluita uudistavat lainsäädäntömuutokset sekä tuleva sosiaali- ja terveystalouden järjestelmämuutos heijastusvaikutuksineen tuottavat suuria muutoshaasteita myös sosiaalialan koulutukselle. Koulutuksen työmarkkinarelevanssi on merkittävä kohtalonkysymys varsinkin koulutusmarkkinoille tulleiden uudempien tutkintojen kohdalla siinä, miten ne onnistuvat raivaamaan osaamiselleen paikkaa työelämän tehtävärakenteissa (ks. myös Henriksson & Wrede 2004). Tähän liittyen aiheistossamme koulutuksesta valmistuneiden keskeinen viesti oppilaitokselle oli parempi tiedon välittäminen sosiaalialan ylemmästä ammattikorkeakoulututkinnosta työelämän edustajille.

Sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon kohdalla on käyty monin tavoin huolestunutta keskustelua sen työmarkkinapaikan löytämisen vaikeudesta. On puhuttu siitä, miten työnantajat eivät tunne koulutusta tai eivät palkkaa uuden tutkinnon suorittaneita ammattilaisia. Vähemmän näyttäisi pohditun yhdessä työelämän kanssa sitä, millaista uutta osaamista sosiaalialan työkentällä tarvitaan sekä mitä sieltä nykyisellään puuttuu tai millaisia visioita kentän toimijat näkevät tulevan osaamisen tarpeista. Tässä suhteessa vaikuttaisi, että koulutus- ja työmarkkinat toimivat liiaksi erillään, mistä osuvina esimerkkeinä ovat myös edellä kuvaamamme tutkinto- ja ammattiluokitukset ja nimikkeet sekä niiden kansainvälisen vertailukelpoisuuden haaste (Hällström & Putkonen 2014).

Toisistaan erillään olevat koulutus- ja työmarkkinat kommunikoivat Niklas Luhmannin (2004) ekologisen kommunikaatioteorian ideaa todistaen lähinnä sisäisesti, keskenään oman toimintapiirin sisällä, mutta heikosti ulospäin suhteessa toisiinsa. Vaikka koulutuksen periaatteissa painotetaan työelämälähtöisyyttä, se realisoituu koulutuksen toteutusvaiheessa lähinnä opiskelijoiden harjoitteluiden järjestämisessä, kehittämis-

hankkeissa ja opinnäytteissä. Sen sijaan koulutushallinnossa uusien koulutusten ja niiden sisältöjen suunnitteluvaiheessa ollaan enemmän sidoksissa sisäisesti koulutusjärjestelmään kuin työmarkkinoihin.

Todellisuudessa sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneiden tilanne näyttää olevan huomattavasti parempi kuin yleisesti esillä oleva kuva heikosta työmarkkina-asemasta antaa olettaa. Koulutetut työllistyvät hyvin, työttömyyttä on vähän, valmistuneet kertovat hyötyneensä monin tavoin koulutuksesta, pääsääntöisesti myös asema työmarkkinoilla nousee, joskin ehkä vasta koulutusta seuraavan sisääntuloammatin jälkeen. Kyselyaineistojen pohjalta tutkinnosta ja sen mahdollisuuksista muodostuu varsin positiivinen kuva.

Tutkinnosta aiemmin valmistuneet antoivat hyvää palautetta erityisesti opetuksen toteutustavoista, menetelmistä, opettajista sekä opiskelijaryhmän hyödyntämisestä. Tyytyväisyyttä lisäsi mahdollisuus opiskella työn ohella, koulutuksen käytännönläheisyys ja työelämäyhteys. Teemallisesti painottunutta koulutusohjelmaa pidettiin onnistuneena. Kansalais- ja aluelähtöisyyden teeman lisäksi hyvänä nähtiin koulutuksen kehittämisorientaatio, joka sisälsi myös tutkimuksellisuutta. Samalla teoreettinen osaaminen ja teorian yhdistäminen käytäntöön parani. Asiantuntijuus ja oman alueen osaaminen syvenivät, kuten tutkinnon koulutuspoliittiseksi tavoitteeksi on asetettu.

Työelämän huomioiminen (koulutuksessa, lisäys AP). Työvälineitä sai lisää. Syvensi oman alueen osaamista. (Kyselyvastaus 35, kysymys 32.)

Kansalais- ja aluelähtöinen kehittäminen on onnistunut koulutusohjelma. Ei keskitytty jonkin tietyn substanssin problematiikkaan, vaan opiskeltiin kehittämisosaamista. (Kyselyvastaus 9, kysymys 32.)

Koulutuksen sitominen käytännön työhön, samalla kuitenkin vuoropuhelu uusien tutkimusvirtausten kanssa. Kirjallinen esitystapa kehittyi, samoin tiedonhankkimismenetelmät. (Kyselyvastaus 38, kysymys 32.)

Näkemykset kuitenkin hajoavat, sillä opetuksen toteutustavat saivat kiitoksen ohella myös moitteita. Opetukseen liittyviä asioita kritisoitiin kyselyvastauksissa eniten (23/65 vastausta). Yhtäältä opetusta pidettiin liian teoreettisena, mutta toisaalta opetuksen tasoa pidettiin matalana verrattuna tavoitteiden vaativuuteen. Osin toteutusta häiritsi opettajien suuri vaihtuvuus. Lisäksi viidennes valmistuneista toi esiin koulutuksen sisältöpuutteita (11/65 vastausta). Osaamista olisi kaivattu enemmän esimerkiksi kansainvälisyydessä, kielissä, tietoteknologiassa, tutkimusmenetelmissä, arvioinnissa sekä taloudessa ja johtamisessa. Myös tässä yhteydessä kritiikkinä tuli näkyviin tutkinnon koettu epäselvä paikka työmarkkinoilla.

Liian teoreettinen. Liian paljon tehtäviä... Työn ohessa opiskelevalle aikuiselle työläs urakka. Tähdättiin liikaa kehittämistehtävään = opinnäytetyöhön. (Kyselyvastaus 34, kysymys 33.)

Ei päteväittänyt mihinkään. Ei vaikuttanut etenemismahdollisuuksiin uralla. (Kyselyvastaus 35, kysymys 33.)

Tutkinnon tuottaman osaamisen osalta tarkensimme kuvaa kysymällä keskeisimpiä osaamisen vajeita koulutuksessa. Joka kuudennessa maininnassa kaivattiin lisää

osaamista juridiikasta ja taloudesta (10/63 vastausta). Muita yleisemmin mainittuja osaamisalueiden vajeita olivat johtaminen, kielet, tutkimusmenetelmät, yrittäjyys sekä kokonaisvaltainen näkemys yhteiskunnasta. (Ks. myös Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon (ylempi AMK) ... 2010, työnantajakysely.) Osaksi painotettiin koulutuksen tehtävää ammatillisuuden ja valmistuneiden työmarkkinapaikan tukemisessa, jolloin vastauksissa korostuivat ”ammattiuskon vahvistamisen, terveen ammatillisuuden, erityisasiantuntijuuden sekä yleisen arvostuksen” vahvistamisen vajeet (ilmaukset eri vastauksista).

*1. Johtaminen. 2. Kielet. 3. Talousosaaminen. Juuri näihin asiakokonaisuuksiin liittyvää ope-
tusta on erittäin vähän. (Kyselyvastaus 5, kysymys 26.)*

*1. Vähäinen yhteiskunnallinen tietämys. 2. Taloudellinen tietämys ja osaaminen vähäistä. 3.
Viestinnälliset taidot huonot. Sosiaalialalla ymmärretään huonosti oma positio osana yhteis-
kuntaa ja taloudelliset reunaehdot, jotka ohjaavat toimintaa. (Kyselyvastaus 23, kysymys
26.)*

Perusturvajohtajille tehdyn kyselyn vastaukset (n=8) vahvistavat osaksi samoja osaa-
misen alueita tärkeinä sosionomi (ylempi AMK) työmarkkinavalmiuksina. Verkkoky-
selyymme vastanneet lappilaiset perusturvajohtajat nostavat esiin lainsäädännön sekä
taloudellisen osaamisen merkityksen koulutuksesta valmistuneiden tavoin. Juridiikan
osalta keskeisiä ovat myös koko julkista sektoria säätelevä lainsäädäntö sekä työelä-
mäosaamista tukeva työlainsäädäntö. Lisäksi osaamistarpeena mainitaan koulutuk-
sen erityisenä tavoitteena oleva muutostyössä tarvittava kehittämisosaaminen. Konk-
reettisenä kehittämisalueena esitetään sähköisten palvelujen edistäminen, mikä edel-
lyttäisi myönteisen asenteellisen valmiuden syntymistä niiden mahdollisuuksiin jo kou-
lutusaikana. Erona koulutuksesta valmistuneiden vastauksiin perusturvajohtajat pai-
nottavat vahvasti asiakastyön osaamista, mikä edellyttää vuorovaikutustaitoja, ihmisen
aitoa kohtaamista sekä hoivatyön hallintaa. Sosiaalialan työ lähtee asiakkaiden tar-
peista ja niihin vastaavien palveluiden tarjoamisesta, mutta tämä erottuu heikosti kou-
lutuksen tavoitteissa ja myös koulutuksesta valmistuneiden omista näkemyksissä
osaamisalueistaan.

*Sosionomit (ylemmät, lisäys AP) voivat toimia hyvin erityyppisissä tehtävissä, mikä toisaalta
edellyttää tietotaitoa hyvin moninaisista asioista. Erityisesti lainsäädännön tuntemusta, vuo-
rovaikutustaitoja niin asiakkaiden kohtaamiseen kuin esimiestehtävien hoitamiseen. (Perus-
turvajohtaja 4.)*

*Taloudellinen näkökulma, talousosaamista tarvitaan missä tahansa tehtävässä. On erittäin
tärkeää osata perusasioita esim. talousarviosta, miten talouden toteutumaa seurataan jne.
(Perusturvajohtaja 5.)*

*Näkins myös, että ylemmän amk tutkinnon suorittaneet toimisivat erityisesti kehittämistehtä-
vissä, joten heillä täytyisi olla erityisosaamista kehittämis- ja muutoksiin tähtäävään työ-
hön. (Perusturvajohtaja 4.)*

*Asiakastyön osaamista, ei riitä että on hallinnolliseen osaamiseen kiinnostusta. Lainsäädän-
nön kautta hoiva- ja hoivatyön hallintaa. Ihmisen aitoa kohtaamista ja työyhteisön pelisään-
töjen omaksumista. (Perusturvajohtaja 7.)*

Kaikkein voimakkaimmin sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneiden kohdalla julkista keskustelua on käyty koulutuksen suhteesta sosiaalityöntekijänä toimimiseen. Erityisesti yksittäiset kouluttajat ovat toistuvasti nostaneet tätä keskustelua. Aineistois- tamme ei löydy tukea siihen, että ylempi tutkinto antaisi tai pitäisi antaa sosiaalityöntekijän kelpoisuuden (ks. myös Kinon 2015, 27–28). Valmistuneista vain muutama mainitsee vastauksissaan sosiaalityön ja ainoastaan pari vastaajaa esittää koulutukselle sosiaalityön pätevyyden tuottamista. Vastaavasti osa mainitsee erikseen, että ei ole koskaan suuntautunutkaan sosiaalityöhön. Sosionomin (AMK & ylempi AMK) ja sosiaalityöntekijän osaamisalueet nähdään erilaisina ja arvostetaan kummankin ammattialueen osaamista. Samoin koulutusten profiilit jäsentyvät vastauksissa erilaisiksi. Omassa osaamisessa painotetaan kehittämisen, sosiaalipedagogisen työn ja projektityön osaamista, joihin suuntaudutaan verkostotyön, johtamisen ja dialogisten työmenetelmien avulla. Sosiaalityöntekijöiden osaamisessa korostuvat vastausten mukaan sosiaalityön sekä hallinnon ja juridiikan hallinta että teoreettinen ja tutkimuksellinen osaaminen. (Ks. myös Viinamäki & Pohjola 2009.)

Kun aloitin opiskelut, niin DIAK:sta annettiin ymmärtää, että koulutuksen myötä saa sos.työntek. pätevyyden. (Kyselyvastaus 30, kysymys 33.)

Keskittyminen liikaa vain sosiaalityöhön. (Kyselyvastaus 8, kysymys 26.)

Sosiaalityöntekijäksi ei pätevä. Jotakin tarttis saada lisää, että vois olla riittävän analyttinen. (Kyselyvastaus 27, kysymys 26.)

Sosiaalityön osalta lainsäädäntö ohjaa hyvin vahvasti tehtävät, joissa vaaditaan maisterin tutkinto. Pääsääntöisesti näen, että nykyisessä (sosiaalityön, lisäys AP) maisterin tutkintoa edellyttävissä tehtävissä tulee jatkossakin olla sama koulutusvaatimus. Kun meillä on toiminut sijaisuuksissa sosiaalityöntekijän tehtävissä sosionomin tutkinnolla suorittaneita henkilöitä, tarvitsevat he hyvin vahvaa ohjausta työtehtävistä suoriutumiseen. Tämä mielestäni kuvaa sitä, että ainakaan nykyisellään sosionomien koulutus ei vastaa sosiaalityöntekijöiden tehtävien hoitamiseen, mikä ei tietenkään ole tarkoituskaan. (Perusturvajohtaja 4.)

Työmarkkinoiden ja osaamisen yhdistävässä tarkastelussa tarvitaan erityisesti näkymää siitä, miksi sosionomi ylempi (AMK) -tutkintoa tarvitaan koulutusrakenteessa, siis mihin sen tuottama relevanssi työelämän rakenteissa suuntautuu. Tutkinnon tuottamista valmiuksista nousevaa asemoitumista työmarkkinoille on syvällisemmin keskusteltu liian vähän. Useimmiten on tyydytty toistamaan sen tavoitteena olevan sosiaalialan kehittämis- ja johtamistehtävät. Tämä yleinen päämäärä ei kuitenkaan konkretisoi niitä paikkoja ja osaamisen aukkoja palvelujärjestelmässä, joihin valmistuneet voivat oikeasti sijoittua. Vaikka mahdollisuudet ovat laajoja, jokin jäsenetty näky todellisuudesta tukisi koulutukseen hakeutuvia ja siitä valmistuvia. Tämän puute pukeutui kyselyvastauksissa kritiikiksi koulutuksen aloittamiselle:

ei kartoitettu palvelujärjestelmään sijoittumista (kyselyvastaus 20, kysymys 26).

Valtion talouden tarkastusvirasto onkin perännyt tehtävärakenteiden ja työnjaon jäsentämistä sosiaali- ja terveydenhuollossa (Työnjaon kehittäminen sosiaali- ja terveydenhuollossa 2016). Se toteaa, miten työnjaon kehittämisen syyn tulisi olla asiakkaiden

tarpeet, mutta todellisuudessa kunnissa on lähdetty liikkeelle resurssipulasta ja tarpeesta tehostaa toimintaa. Tarkastusraportissa todetaan, että sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien tehtäväkuvien määrittely on kesken ja sitä voidaan kehittää lisäämällä sosiaaliohjausta palveluissa. Samalla tulisi kuitenkin huolehtia sosiaalityöntekijöiden ammatillisesta kehityksestä ja saatavuudesta tulevaisuudessa. (Mt., 33.) Työnjakojen osalta tarkastusvirasto katsoo toimivan tiimin keskeisenä edellytyksenä olevan, että sen jäsenillä on selkeät ja toisistaan erilliset tehtäväkuvat (mt., 41). Raportissa tuodaan selvästi näkyviin se, miten kunnille työnantajina säilytetty tehtävä vastata väljien normien puitteissa tehtävarakenteista ja niihin kiinnittyvästä koulutusosaamisesta on johdettu epävarmuuteen ja epäselvyyteen. Tilanne kasvattaa palveluiden erilaisia painoituksia eri kunnissa. Tähän kiinnittyy myös yleinen huoli kuntien palveluiden eriytymisestä siten, että kansalaisten oikeus yhdenvertaisiin palveluihin vaarantuu.

7.3 Asemoitumisen mahdollisuuksia työmarkkinoilla

Tarkasteltaessa sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneiden sijoittumista työmarkkinoille tilanne vaikuttaa kuitenkin yleisesti käytyjä keskusteluja paljon selkeämältä. Epäselvyys korostuu lähinnä sosiaalialan tehtävänimikkeiden suuressa kirjossa. Lisäksi tarkastelut rajautuvat yleensä vain sosiaalihuollon alueelle, jolloin unohdetaan ylempään AMK -tutkinnon suorittaneiden mahdollisuudet hakeutua moniin julkisiin tehtäviin, joissa kelpoisuutena on soveltuva ylempi korkeakoulututkinto.

Ammattihenkilösäädösten, valtakunnallisten suositusten ja kannanottojen ohella sosionomi (AMK & ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneiden työllistymismahdollisuuksia määrittävät paikalliset ja alueelliset työssäkäyntimahdollisuudet. Ne eriytyvät Etelä-Suomen hyviin ja Pohjois-Suomen heikompiin työllistymismahdollisuuksiin myötäillen alueiden yleistä työllisyystilannetta. Tutkinnon suorittaneen ”rekrytoitumiskvalifikaatio” määrittelevät siten vain osan työllistymismahdollisuuksista (ks. myös Nurme & Räisänen 2012; Linnanvirta 2013; Koistinen 2014, 131–139; Varje 2014, 54–83). Lisäksi sosiaaliala on naisvaltainen, ja perheissä työhön liittyvät muuttamisratkaisut tehdään usein parempaa palkkaa saavan puolison intressien mukaan, mikä heijastuu myös alueellisesti eriytyneisiin tutkintoa vastaaviin työssäkäyntimahdollisuuksiin.

Aineistomme valmistuneiden urapolkujen pohjalta rakentuu kuva, että ylempään AMK -tutkinnon suorittaneet ovat sijoittuneet hyvin ja monipuolisesti sekä useimmiten he ovat edenneet urallaan. Nimikkeissä painottuvat erilaiset johtamisen ja esimiestehtävät koulutukselle annettujen tavoitteiden mukaisesti. Myös erikoisosaamiseen viittaavat erityistyöntekijän tehtävät erottuvat urapoluissa. Monet työskentelevät erilaisissa ohjaajan tehtävissä, mitkä profiloituvat hyvin monilla tavoilla, ja mukana on esimerkiksi johtamiseen liittyvä toiminnanohjaajan nimike. Tehtäväkuvissa erottuvat lisäksi monenlaiset, myös alueellisen ja valtakunnan tason asiantuntijatehtävät.

Työmarkkina-aseman monipuolisuudesta kertoo se, että tutkinnon suorittaneet sijoittuvat laajasti sekä julkiselle että kolmannelle sektorille. Sen sijaan pohjoissuomalaiset

sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneet eivät ole juurikaan työllistyneet yksityiselle sektorille, koska Pohjois-Suomessa on verraten vähän tutkinnolle soveltuvia yksityisorganisaatioita ja siten myös työtehtäviä (Hartman 2012; Nieminen 2015).

Julkisissa tehtävissä ylemmän AMK -tutkinnon suorittaneet toimivat perinteisen sosiaalialan lisäksi nuorisotyön, työhallinnon ja Kelan tehtävissä. Urapolkujen pohjalta voi todeta koulutuksen tavoitteena olevan laaja-alaisuuden toteutuvan sijoittumisessa monille eri toimintakentille, joissa tarvitaan sosiaalisen osaamista.

Sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon työmarkkinapaikkaa on jäsennetty 2010-luvun taitteessa sosiaali- ja terveysministeriön organisoimassa Sosiaalialan foorumin työryhmätyöskentelyssä, jossa edustettuina ovat olleet Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkosto sekä Sosiaalityön valtakunnallinen yliopistoverkosto Sosnet. Työryhmä keskittyi ylemmän tutkinnon paikan jäsentämiseen lähinnä sosiaalialan julkisen sektorin tehtävissä mutta huomioi osaksi myös koulutuksen laaja-alaiset mahdollisuudet muilla tehtäväalueilla. Ensimmäisessä vaiheessa työskentelyä kummankin verkoston edustajien tehtävänä oli erikseen pohtia ylemmän tutkinnon työmarkkinapaikkoja.

Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkoston ryhmä katsoi, että sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneet ovat sijoittuneet tai heillä on parhaiten mahdollisuuksia sijoittua (Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon (sosionomi AMK) ... 2010):

- Kelan ja työvoimahallinnon kuntouttavan sosiaalityön alueille
- projektityöntekijöiksi ja -päälliköiksi
- erilaisiin sosiaalialan suunnitteluun ja kehittämiseen liittyviin tehtäviin
- esimies- ja päällikkötason tehtäviin sosiaalipalveluiden piirissä
- erityisasiantuntijoiksi mm. avohuollon perhetyön tai varhaisen tuen kehittäjiksi ja johtajiksi sekä monikulttuurisen työn asiantuntijoiksi
- sosiaaliasiamiehiksi
- lastenvalvojiksi
- sosiaalikuraattoreiksi
- erilaisiin hallinnollisiin ja asiakastyön ohjaukseen liittyviin tehtäviin.

Verkosto painotti, että kuntien tehtävärakenneuudistuksiin on tärkeä saada näkyviin ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneille selkeitä sosionomin (AMK) työtä kehittäviä tehtäväkokonaisuuksia, ja että ylempi AMK -tutkinto tunnustetaan ja tunnustetaan duaalimallin mukaisena ylempänä korkeakoulututkintona. (Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon (sosionomi AMK) ... 2010.) Verkoston johtopäätösten mukaisesti kolmas sektori oli tunnistanut ylemmän tutkinnon tuottaman osaamisen julkista toimintakenttää paremmin (ks. myös Linnanvirta 2013).

Vastaavasti sosiaalityön yliopistoverkoston ryhmän mukaan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden tehtäväkenttää voidaan heidän erikoistumisalastaan riippuen jäsentää esimerkiksi seuraavina sijoittumisalueina erilaisiin erikoissosiaaliohjauksen, kehittämisen ja johtamisen ym. tehtäviin:

- lastensuojelun sijaishuollon yksiköiden ja eriytyneiden toimintojen kehittämis- ja johtotehtävät, sosiaalityöntekijä vastaisi yksittäisten lasten prosesseista
- lastensuojelun avohuollon palveluiden erikoissosiaaliohjauksen, kehittämisen ja johtamisen tehtävät

- perhetyön kehittämis- ja ohjaustehtävät
- perhekeskusten ja perheneuvoloiden erikoissosiaalihjauksen ja neuvonnan tehtävät
- varhaiskasvatuksen kehittämis- ja johtamistehtävät erikoistumisalueen mukaan
- päivähoidon erityisen tuen tehtävät sosiaalihjauksen osalta
- koulujen sosiaalihjauksen tehtävät koulun sosiaalityöntekijöiden ja koulupsykologien kanssa tiimityössä
- nuorisotyön ja erityisnuorisotyön tehtävät, sosiaalinen nuorisotyö
- erityisryhmien erikoissosiaalihjaus ja palveluohjaus, esim. päihdepalvelut
- lähihoitajien lähiesimiestyö ja työalueiden kehittäminen, esim. vanhustyö
- poliisin työparityöskentely
- kriminaalihuollon erikoissosiaalihjaus
- työvoimahallinnon ohjaustehtävät
- kelan sosiaaliturvatehtävät
- kuntien sosiaalitoimessa työparityöskentely sosiaalityöntekijän kanssa, tiimityön kehittäminen yhteistyössä
- toimeentuloturvan tehtävät
- kehittämishankkeiden tehtävät ja projektityö. (Mt.)

Yliopistoverkoston ryhmän mukaan ylempi AMK -tutkinto antaa hyviä valmiuksia erilaisiin sosiaalialan tehtäviin koulutuksen temaattisten erikoistumisteemojen mukaisesti. Alalla on paljon tehtäviä, jotka eivät ole riittävän hyvin alan oman osaamisen hallussa. Sosiaalialalla on noin kahdeksan prosenttia maan koko työvoimasta, mutta vain runsas kolmannes työntekijöistä on suorittanut alan koulutuksen, heistä valtaosa on lähihoitajia. (Vuorensyrjä ym. 2006.) Oman alan koulutukseen perustuvaa osaamista on keskeistä saada kasvatettua.

Samoin korkeakoulutettujen työntekijöiden osuus sosiaalialan työvoimasta on alan koulutuksen myöhäisen kehittymisen vuoksi alhainen, joten osaamisprofiilia on tarpeen parantaa. Yliopistokoulutettuja sosiaalityöntekijöitä on alan koko työvoimasta vain vajaa kaksi prosenttia, jolloin heidän tehtäväkenttensä on hyvin suppea. Sen ulkopuolella on lukuisia tehtäväalueita, joihin tarvitaan korkeakoulutusoista osaamista. On myös tehtäviä, joita ei ole systemaattisesti tarkasteltu alan kokonaistehtävärakenteessa, kuten esimerkiksi lastensuojelun laajeneva sijaishuolto tai ehkäisevän työn tarpeet. Lisäksi on tärkeää ennakoida palvelurakenteiden uudistamisen tuottamia muutoksia tehtävärakenteessa, jossa syntyy uudella tavalla määriteltyjä tehtäviä.

Vielä osin jäsentymättömässä tehtävärakenteessa on löydettävissä varsin paljon tehtäväkenttää ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneille. Kyseessä ovat itsenäiset kehittämisen, johtamisen ja asiakkaiden erikoissosiaalihjauksen alueet eri tehtävälajoilla ja myös eri hallintokunnissa ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon idean mukaisesti. Sosiaalisen asiantuntemuksen leviäminen yli sektorirajojen vahvistaa sosiaalialaa arkielämän sujuvuuden ja sosiaalisen turvallisuuden lisääntymisenä sekä moniosaajatiimien rakentumisena myös ehkäisevässä näkökulmassa. (Mt.)

Yhteisen työskentelyn ja tehtäväjäsenysten pohjalta laadittiin niitä noudattava esitys ylemmän AMK -tutkinnon tehtäväalueiksi työmarkkinoilla 2010. Sitä ei kuitenkaan julkistettu, vaan työryhmä jatkoi työskentelyä tehtävien määrittämiseksi. Jatkotyöskentelyssä sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneiden työmarkkinapaikan määrittely palautui uudelleen varsin yleiselle tasolle. Kuvauksessa painotettiin tehtäväkentän asemoitumista sekä julkiselle, yksityiselle että kolmannelle sektorille ja myös varsinaisen sosiaalihuollon toimintaympäristöjen ohella erilaisiin ammattien välisiin toimintakenttiin, kuten opetus- ja sivistyshallintoon, Kelaan, työhallintoon ja järjestöihin sijoittumista. Perussanomana oli ylemmän tutkinnon suorittaneiden mahdollisuus saada työelämäpaikkansa hyvin moninaisesti sosiaalisen osaamista hyödyntävissä työelämän eri paikoissa, eri tehtävissä ja eri sektoreilla.

Vuonna 2011 rakentui uusi jäsenitys sosionomi (ylempi AMK) työelämäpaikan ja tehtävien määrittelyksi. Sen tuotti työryhmälle Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkosto ja se perustui verkoston koulutukselle asettaman kolmen tavoitteena olevan kompetenssin varaan: sosiaalialan asiantuntijuusosaaminen, tutkimuksellinen kehittämisosaaminen ja johtamisosaaminen. Taulukossa 19 on kuvattuna ammattikorkeakouluverkoston työryhmälle tuottama esitys muistion 10.11.2011 mukaisesti.

Taulukko 19. *Luonnos sosionomi (ylempi AMK) työelämäpaikan ja tehtävien määrittelyksi.*⁴⁶

Tehtävä- tyyppi	Varsinaiset sosiaalihuollon toimintaympäristöt	Moniammatilliset toimintaympäristöt
Asiantuntija- tehtävät	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Sosiaaliasiamies ✓ Lastenvalvoja ✓ Oppilas- ja opiskelijahuollon tehtävät ✓ Vaativat asiakastyön tehtävät 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijatehtävät ✓ Opetus- ja sivistystoimen asiantuntijatehtävät ✓ Kelan ja työhallinnon asiantuntijatehtävät ✓ Muut asiantuntijatehtävät
Johtamis- tehtävät	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Sosiaalihuollon ja sen toimintayksikköjen johtamistehtävät ✓ Asiakastyön ohjausta sisältävät johtamistehtävät 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Sosiaali- ja terveydenhuollon johtamis- ja esimiestehtävät ✓ Kelan ja työhallinnon johtamis- ja esimiestehtävät ✓ Muut johtamis- ja esimiestehtävät
Kehittämisen tehtävät	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Sosiaalipalveluiden kehittämistehtävät ✓ Kehittämishankkeiden suunnittelu ja johtaminen ✓ Projektityön tehtävät 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelu- ja kehittämistehtävät ✓ Kelan ja työhallinnon suunnittelu- ja kehittämistehtävät ✓ Muut suunnittelu- ja kehittämistehtävät

Sosionomin (ylempi AMK) -tutkinnon työelämäpaikka voidaan hahmottaa osaamisen ja toimintaympäristöjen näkökulmista. Tutkinnon tuottaman osaaminen kohdentuu sosiaalialan asiantuntijuuteen, johtamiseen ja kehittämiseen. Tässä yhteydessä tehtäviä jäsenetään vain varsinaisten sosiaalihuollon toimintaympäristöjen ja muiden moniammatillisten toimintaympäristöjen näkökulmasta. Varsinaisia sosiaalihuollon toimintaympäristöjä ovat muun muassa sosiaalitoimistot, lastensuojeluyksiköt, vammaishuollon yksiköt ja vanhustenhuollon yksiköt. Sosiaalialan asiantuntijuutta tarvitaan kuitenkin yhä enemmän myös erilaisissa moniammatillisissa organisaatioissa. Tällaisia toimintaympäristöjä ovat esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon yhteiset organisaatiot, mutta myös sivistys- ja opetushallinnon sekä Kansaneläkelaitoksen (Kela) ja työhallinnon organisaatiot sekä kolmannen sektorin organisaatiot. (Mt.)

⁴⁶ **Lähde:** Sosionomien (ylempi AMK) sijoittuminen työelämään 2011. Sosiaali- ja terveysministeriön Sosiaalialan foorumin Ylempi ammattikorkeakoulututkinto -työryhmän muistio 11.10.2011. Julkaisematon.

Asiantuntijatehtävät. Varsinaisissa sosiaalihuollon toimintaympäristöissä asiantuntijatehtäviä ovat sosiaaliamiehen ja lastenvalvojan tehtävät sekä oppilas- ja opiskelijahuollon tehtävät. Näiden yksittäisten tehtävien lisäksi asiantuntijatehtävillä tarkoitetaan myös vaativia asiakastyön tehtäviä. Moniammatillisten toimintaympäristöjen alueella asiantuntijuus kohdentuu laajemmin ”sosiaalisen” asiantuntijuuteen. Sosionomi (ylempi AMK) edustaa sosiaalisen ja sosiaalipalveluiden asiantuntijuutta sosiaali- ja terveydenhuollon yhteisissä organisaatioissa, mutta myös opetus- ja sivistystoimen sekä Kelan ja työhallinnon organisaatioissa. Muita mahdollisia moniammatillisia toimintaympäristöjä ovat esimerkiksi rikosseuraamusalan organisaatiot. Ylempi ammattikorkeakoulututkinto yhdessä opettajakoulutuksen ja riittävän työkokemuksen kanssa tuottavat myös kelpoisuuden ammatillisen toisen asteen ja ammattikorkeakoulun lehtorin tehtäviin. (Mt.)

Johtamistehtävä. Varsinaisissa sosiaalihuollon toimintaympäristöissä esimerkkejä julkisen sektorin johtamistehtävistä ovat sosiaalijohtajan tai perusturvajohtajan tehtävät. Johtamistehtävät voivat kohdentua myös sosiaalihuollon toimintayksikköjen johtamis- ja esimiestehtäviin. Tällöin puhutaan esimerkiksi lastenhuollon, päihdehuollon, vanhustenhuollon, ja vammaishuollon toimintayksiköiden johtamis- ja esimiestehtävistä. Lisäksi tehtävä voi kohdentua johtamistehtäviin, jotka sisältävät asiakastyön ohjausta. Yksityisellä sektorilla ja kolmannella sektorilla sosiaalialan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittanut voi sijoittua näiden esimies- ja johtotehtäviin. Moniammatillisten toimintaympäristöjen alueella esimies- ja johtamistehtävät kohdentuvat esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon, Kelan ja työvoimahallinnon sekä rikosseuraamusalan johtamis- ja esimiestehtäviin. (Mt.)

Kehittämistyön tehtävät. Sosiaalialan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon tavoitteena on tuottaa asiantuntijoita, jotka kykenevät sosiaalialan työstä nousevien tarpeiden analysointiin, ammatillisen tiedon tuottamiseen ja käytäntöjen kehittämiseen. Varsinaisen sosiaalihuollon toimintaympäristöissä kehittämistyön tehtävät paikantuvat sosiaalipalveluiden kehittämiseen, jolloin kysymys on olemassa olevien palveluiden jatkuvasta kehittämisestä. Tästä esimerkkinä on kehittämispäällikön tehtävä. Lisäksi keskeinen osa kehittämistehtävistä kohdentuu erityisten kehittämisohjelmien ja -hankkeiden suunnitteluun ja johtamiseen. Tästä esimerkkinä voivat olla hankejohtajan ja projektipäällikön tehtävät. Edelleen kehittämistyö liittyy olennaisesti asiantuntijatyöhön, josta esimerkkinä voivat olla kehittäjä-sosionomin tehtävä. Moniammatillisten toimintaympäristöjen alueella työtehtävät kohdentuvat sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden suunnitteluun ja kehittämiseen. Vastaavasti työtehtävät paikantuvat myös Kelan ja työvoimahallinnon suunnittelu- ja kehittämistehtäviin. Yksityisellä sektorilla sosiaalialan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittanut voi sijoittua sektorien välisten toiminta- ja palvelumallien kehittämistehtäviin. (Mt.)

Työryhmän tuotoksia ei julkaistu, ja niinpä yksipuolinen keskustelu sosiaalialan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden vaikeudesta löytää työmarkkina-asemansa on jatkunut eri foorumeilla. Tilannetta on ruokkinut myös liian vähäinen koulutusta koskeva tutkimukseen perustuva tieto sosiaalialalla. Sosiaalityöntekijöiden ja

sosionomien välinen työnjako on kuitenkin viime vuosina selkiytynyt, mutta käytäntö on edelleen kirjava. Hallinnollisesti sosiaalialan toimivaa työnjakoa on viitoittanut eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta, joka korostaa, että sosiaalihuollossa tarvitaan palvelujen vaikuttavuuden lisäämiseksi eri ammattiryhmien monipuolisen osaamisen yhdistämistä. Sen mukaan kaikkein vaikeinta päätöksentekoa edellyttävä sosiaalityön osuus on tehtävärakenteen ja työnjaon kehittämiseksi kuitenkin hyvä kohdentaa sosiaalityöntekijöille. Valiokunnan mietinnössä todetaan, että ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden osaamista on työelämässä jo vuosia hyödynnetty monipuolisesti ja tätä kehitystä tulee edistää. Uusi sosiaalihuoltolaki mahdollistaa sosionomi (AMK) -tutkinnon suorittaneiden samoin kuin ylemmän sosionomi (AMK) -tutkinnon suorittaneiden toimimisen eri tehtävissä sosiaalipalveluissa. (Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö 2014.)

8 POHDINTA

Olemme tässä tutkimuksessa etsineet summatiivis-lähihistoriallisesta näkökulmasta vastausta kysymykseen sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneen työelämäpaikasta. Olemme tarkastelleet tutkinnon paikantumista sekä koulutus- että työmarkkinoista käsin triangulatiivisen tutkimusasetelman avulla. Sosiaalialan muutoshasteisiin vastaaminen rakentavasti ja realistisesti on mahdollista, jos sosiaalialan ammattilaisia on riittävästi hyvinvointipalvelujärjestelmän jokaisella tasolla ja jos heidän sosiaalialan substanssiosaamisensa ja alan kehittämiseen sitoutuva ammatti-identiteettinsä ovat riittävän vahvoja. Myös sosiaalialan koulutusten riittävä sisällöllinen ketteryys ja lähitulevaisuuden työvoiman osaamistarpeiden realistiseen, tutkittuun ja analysoituun tietoon perustuvan ennakkoinnin merkitys korostuu sosiaalisen ja sosiaalialan haasteisiin vastaamisessa.

Tutkimuksemme kohteena oleva sosionomi (ylempi AMK) koulutus on uusi tulokas sosiaalialan tutkintorakenteessa. Se rakentui alun perin ammattikorkeakoulujen jatkokutkintojen kehittämävaiheessa, ja sen jatkokoulutusluonne sisältyy edelleen koulutussäädöksiin, joiden mukaan ylempi tutkinto syventää hakukriteerinä olevien alempien tutkintojen osaamista. Vaatimuksena on soveltuva taustatutkinto, sillä laaja-alaiseksi tarkoitettuna koulutuksen ei tarvitse olla jatkumo samalla alalla. Koulutukset ovat 90 opintopisteen laajuisia ja sisällöllisesti useimmiten sosiaalialan sisältöalueisiin temaatteisesti painottuneita. Tavoitteena olevan osaamisen keskiössä ovat kehittäminen ja johtaminen. Temaattisuus tuo tutkintoihin erikoistavan luonteen.

Koulutus muistuttaa toteuttamistavaltaan sitä vähän aikaisemmin alkanutta sosiaalityöntekijöiden erikoistumiskoulutuksena vuoden 2016 loppuun järjestettyä ammatillisesti painottunutta lisensiaatinkoulutusta. Molemmat ovat jatkokoulutusluonteisia, kokonaan työn ohella, rajattuina lähiopetuspäivinä toteutettuja, temaattisesti painottuneita, niiden opinnäyte perustuu tyypillisesti omasta työalueesta nousevaan tutkimustehtävään ja opinnäytetyö muodostaa kolmanneksen koulutuksen kokonaisuudesta. Ylemmän AMK-tutkinnon tavoitteena olevan osaamisen keskiössä ovat kehittäminen ja johtaminen, joiden katsotaan tiedontuotantovalmiuksien ohella olevan tulevaisuuden palvelujärjestelmässä tarvittavia avaintaitoja.

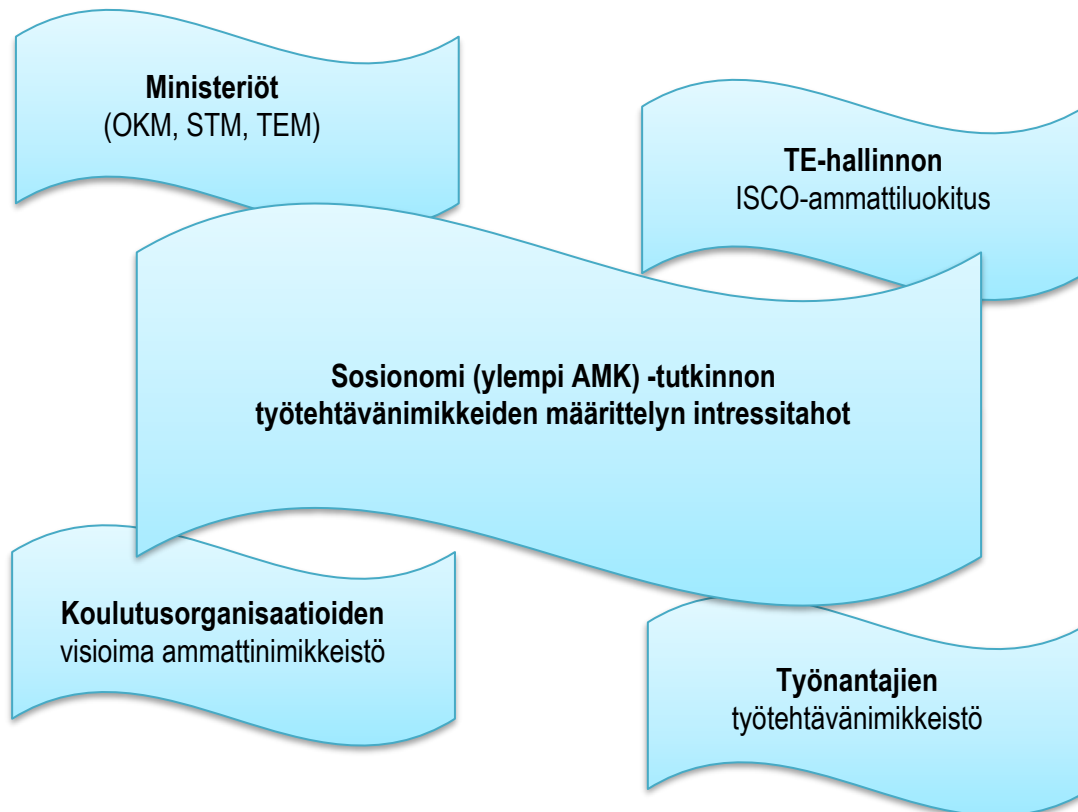
Koulutuksen työelämävastaavuuteen asettuu uusia haasteita, sillä meneillään oleva sote-uudistus rakenteistaa uudelleen hyvinvointipalvelujärjestelmän lisäksi sen ammatti- ja tehtävärakenteita. Muutoksessa korostuu tutkittuun tietoon, kuten arviointi- ja ennakkointitietoon perustuvan päätöksenteon merkitys entisestään. Lisäksi edellytyksenä on hyvinvointipalveluja käyttävien asiakkaiden kokemusasiantuntijuuden analyttinen hyödyntäminen. Työvoima- ja osaamistarpeita on ennakoitava myös aikaisempaa tehokkaammin. Esimerkiksi Rita Asplundin ym. (2015) mukaan ammatti- ja tehtävärakenteiden murros on keskeisimpiä ja kauaskantoisimpia työmarkkinoiden kehitystrendejä. Lisäksi osaamisalueista tutkiva työnkehittäminen on avaintekijä onnistuneessa sote-muutosprosessissa ja muutosjohtamisessa. Tutkivan työnkehittämisen

yksi keskeinen reunaehto on ammattitaitoisen tutkivaa työtä tekevän henkilöstön lisäksi riittävät koulutus- ja työvoimaa kuvaavat tilastot, jotta voidaan tehdä analyysia nykytilanteen ymmärtämiseksi ja tulevaisuuden visioimiseksi.

Sosionomi (AMK & ylempi AMK) -tutkintojen ympärillä on käyty monentyyppistä keskustelua useampivuotisten kehittämis- ja tutkimushankkeiden lisäksi koko niiden toteutushistorian ajan. Kysymystä sosionomien (AMK & ylempi AMK) koulutus- ja työmarkkinoilla toimimisen paikantumisesta on käsitelty monilla eri foorumeilla. Näitä keskusteluja luonnehtii ensinnäkin Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkoston, Valtakunnallisen sosiaalityön yliopistoverkosto Sosnetin ja Talentian keskuudessa käyty *toimijakeskustelu*. Toiseksi niitä luonnehtii eri julkaisufoorumeilla käyty *julkaisukeskustelu* sekä kolmanneksi ministeriöissä (OKM, STM, TEM) toteutuva hallinnollinen *päätöksentekokeskustelu*. Saldoksi on kertynyt lukuisa määrä erilaisia ja osin ristiriitaisia lausuntoja, kannanottoja ja kirjelmiä. Keskusteluista on erottunut tutkinnon statukseen kiinnittyvä argumentointi työmarkkinoiden kysynnän ja alan osaamistarpeiden sijasta. Sosiaalialan kehittämiseksi pitäisi kuitenkin tehdä konkreettisia kustannustehokkaita päätöksiä alan tehtävärakenteesta ja koulutustarpeesta huomioiden sekä alan omat että sosiaali- ja terveysalan yhteiset welfare mix -palvelumallin kansalliset, alueelliset ja paikalliset tarpeet.

Varsin mielenkiintoisen lisän näihin keskusteluihin tuo koulutusjärjestelmän tuottamien tutkintojen, työmarkkinoiden ammattinimikekirjon ja vuonna 2014 Suomessa käyttöön otetun ISCO-ammattiluokituksen ammattinimikkeiden suhde. ISCO-luokitus korvasi yli 30 vuotta käytössä olleen pohjoismaisen ammattiluokituksen. Pohjoismainen ammattiluokitus määritteli ammatit koulutustason ja toimialan mukaan ja siinä oli noin 1700 eri ammattinimikettä. Uudessa ISCO-luokituksessa ammatit määritellään työn vaativuuden ja vastuun perusteella ja ammatteja on noin 1100. Työt ryhmitellään ammatteiksi ensisijaisesti taitotasojen, erikoistuneen osaamisen ja koulutustason perusteella. (TE-palveluissa käytettävä ammattiluokitus ... 2014.)

On aiheellista pohtia, mitä haasteita käyttöön otettu ISCO-luokitus tuo sosiaalialan työtehtävä- ja ammattinimikkeistökeskusteluun (Kuvio 13). Sosiaalialan koulutuksen ja ammattitehtävien tilastoituminen on alan seurannan ja kehittämisen kannalta merkittävä ongelma. Erityisesti maisteritason sosiaalityöntekijöiden tilastoinnissa on kehitettävää, koska ammattiryhmä ei tilastoidu enempää koulutus- kuin työmarkkinatilastoisakaan samalla tarkkuudella kuin esimerkiksi sosionomi (AMK & ylempi AMK).

Kuvio 13. *Sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon tehtävänimikkeistön määrittelyn intressitahoina työelämä⁴⁷, koulutusmarkkinat⁴⁸ ja työhallinto⁴⁹.*

Sosiaalialalle työvoimaa rekrytoivat työnantajat, sosiaalialan tutkintoja tuottavat koulutusorganisaatiot sekä työllistymistä ja opiskelua suunnittelevia kansalaisia palveleva työhallinto tuottavat oppilaitosten visioiman, työnantajien realisoiman ja TE-hallinnon tilastoissa realisoitavan ammatti- ja tehtävänimikkeistön. Työelämän työtehtävänimikkeiden muodostamisen logiikka, koulutusmarkkinoiden mahdollistaman ammattinimikkeistön laatimisen logiikka sekä työhallinnon käyttämän ammattiluokituksen logiikat ovat kuitenkin eri ilmiöperustaisia. Kuvaamamme osaamisen tulkintojen jännite suhteessa työelämälähtöiseen kysyntään, opiskelijoiden ammatillisen osaamisen tarpeisiin sekä oppilaitoslähtöiseen tarjontaan muodostaa hämmentävän triangelin. Siinä vaarana on, että eri intressiryhmät olettavat puhuvansa samasta ilmiöstä, vaikka ne tosiasiaassa puhuvat saman ilmiön eri ulottuvuuksista.

⁴⁷ Ks. Taulukko 18. Esimerkkeinä kolme listausta sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneiden työtehtävänimikkeistä.

⁴⁸ Ks. Liite 5. Opintopolku.fi tulokset haulle ”sosionomi (ylempi AMK)” 8.7.2016.

⁴⁹ Ks. Kuviot 7–8. Lastetarhanopettajien, sosiaalialan ohjaajien ja neuvojen ym. sekä sosiaalityön erityisasiantuntijoiden kysynnän ja tarjonnan kohtaantotilanne maaliskuussa ja syyskuussa 2016 kunnittain (ks. myös TE-palvelujen ammattinimikkeet ja -kuvaukset 2016).

Sosiaalialan korkeakoulutuksen osalta varsin mielenkiintoinen stereotypia sosiaalityöntekijän kelpoisuuden merkittävydestä saa uutta näkökulmaa sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneiden palautteesta. Duaalimallin ammatillista pilaria opiskelemaan hakeutuvilla ovat tavoitteina muun tyyppiset työtehtävät kuin sosiaalityöntekijän työ. Heidän mielenkiintonsa kohdistuu vahvimmin kehittämisen asiantuntijatehtäviin sekä esimies- ja opetustehtäviin (myös esim. Kinos 2015, 27–28.) Sosiaalityöntekijän kelpoisuuskeskustelun yhteydessä yleensä unohtuu se, että sosiaalityöntekijän työtehtävät ovat sosiaalialan henkilöstömäärän osalta marginaalisia, ainoastaan pari prosenttia alan työvoimasta. Lisäksi julkisella sektorilla, nykyisin kunnissa ja jatkossa maakunnissa, on lainsäädännön pohjalta suuri päätävävalta sosiaalialan tehtäväraikenteen määrittelyssä. Määrittelyvalta vaikuttaa liiankin suurelta, sillä tuloksena on ammattinimikkeiden valtava kirjo ja siitä seuraava epäselkeys työmarkkinoilla. Esimerkiksi Talentian viimeisimmässä urapolkuelvityksessä vuonna 2014 sosionomi (AMK) -tutkinnon suorittaneiden keskuudessa oli 90 eri ammattinimikettä (Landgren & Pesonen 2014,19).

Keskusteluissa on keskitytty työtehtäviin ja nimikkeisiin, mutta sen sijaan 2000-luvun sote-uudistusdiskurssissa on jäänyt lähes marginaaliin kysymys sosiaalialan ammatti-identiteetistä, sen moniulotteisesta ja kauaskantoisesta merkittävydestä huolimatta. Se on keskeinen palvelujen laadun varmistaja ja alan kehittämisen mahdollistaja. Sosionomi (ylempi AMK) ammatti-identiteetin muodostumisessa keskeisessä roolissa ovat ammattikorkeakoulujen sosiaalialan opetussuunnitelmiin perustuva opetus, jossa korostuu opetuskokonaisuuksien sosiaalinen näkökulma. Myös työelämän edustajat harjoittelujaksojen toimipisteissä määrittävät työelämän toimijoina ammatti-identiteettiä heidän ohjatessaan sosionomi (AMK) -opiskelijoiden työelämäjaksoja. Samalla he välittävät työelämän käsityksiä sosionomien (AMK & ylempi AMK) kompetensseista ja paikasta hyvinvointipalvelujärjestelmässä.

Koulutusmarkkinakansalaisen näkökulmasta sosionomi (AMK & ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneet ovat haasteellisessa tilanteessa työmarkkinoille rekrytoitumisen osalta. Opiskeluvaihtoehtoja miettivät kansalaiset, työvoimaa rekrytoivat työnantajat tai koulutuksen suunnittelusta vastaavat tahotkaan eivät välttämättä tunne riittävästi sosiaalialan eri tutkintojen tosiasiallista työmarkkinarelevanssia ja niiden sisältöjen painopiste-eroja. Ylemmän AMK -tutkinnon työmarkkina-aseman kannalta on tärkeää, että koulutus profiloituu selkeänä AMK-tutkintoa syventävänä omana osaamisalueena, jotta se voi lunastaa paikkansa koulutus- ja työmarkkinoilla erillisenä tutkintona. Selkiytymisen pohjalta on mahdollista vahvistaa koulutuksen tunnettua sekä tulevien opiskelijoiden että työnantajien keskuudessa.

Sosionomin (AMK & ylempi AMK) työmarkkinakansalaisuutta määrittävät institutionaalisisella tasolla palveluja koskeva lainsäädäntö sekä welfare mix -malliin perustuvassa hyvinvointipalvelujen tuottamisessa työnantajien rekrytointiperiaatteet ja -käytännöt. Sosionomi (AMK & ylempi AMK) -tutkinnoista on muodostunut yleisiä mielikuvia, mitkä vaihtelevat sektori- (yksityinen, julkinen ja kolmas sektori) ja paikkakuntaakohtaisesti

sekä myös yksilökohtaisesti. Yksilötasolla kuvaa tutkintojen antamista mahdollisuuksista säätelevät opiskelu- ja työhistorian mukaiset ja perhepiirikohtaiset elämisen reunaehdot. Sosiaalialan ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot ovat tyypillisesti rakentuneet teemallisesti alan eri osaamisalueisiin profiloituvina, minkä koulutuksesta valmistuneet näkivät vastaavan hyvin työmarkkinoilla oleviin laaja-alaisiin erikoisosaamisen tarpeisiin.

Palveluja tarvitsevan hyvinvointiyhteiskuntakansalaisen näkökulmasta on keskeistä se, millainen ymmärrys sosionomien (AMK & ylempi AMK) tekemästä työstä on muodostunut hyvinvointipalvelujärjestelmän eri osa-alueilla suhteessa muita hyvinvointityön ammatillisia tutkintoja suorittaneisiin. Kysymys on siitä, mikä on sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon tuottama uusi ammatillinen lisäarvo suomalaiseen hyvinvointipalvelujärjestelmään. Tutkinto profiloituu sisällöllisesti kehittämisen ja johtamisen osaamiseen, mutta sen asemoitumista työmarkkinoilla on hankaloittanut koulutuksen tuottamasta erityisestä osaamisesta kertovan ammattinimikkeen puuttuminen. Ylemmän AMK -tutkinnon osaamiskokonaisuuteen vaikuttavat myös sitä edeltävien opintojen sisällöt, jotka vaihtelevat suoritetun taustatutkinnon mukaan. Sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneista noin puolella (55 %) on pohjana sosionomin koulutus ja lähes puolella lähinnä jokin terveystieteiden painottuva ammattikorkeakoulututkinto. Ongelmana on ollut tutkinnon heikko tunnettuus palvelujen piirissä. Sosiaalialan koulutusten lisäarvoa punnittaessa lähtökohtana on, että asiakkailta on oikeus parhaaseen mahdolliseen apuun ja palveluun sekä oikeus tunnistaa selkeästi, millaiseen osaamiseen palvelu perustuu.

Sosiaalialan kvalifikaatiot omaavan henkilöstön merkitys korostuu entisestään, kun hyvinvointipalveluja tuotetaan monitoimijaisesti julkisella, yksityisellä ja kolmannella sektorilla ja vaateena on yhä vahvemman laadun lisäksi kustannustehokkuus. Samaan aikaan Suomi polarisoituu muuttotappio- ja muuttovoittoalueisiin maakunnallisesti sekä seutukunnallisesti, ja kansalaisten eriarvoisuus kasvaa. Työntekijöiden tarve kasautuu suuriin väestökeskuksiin. On kuitenkin tärkeää, että työnantajat saavat rekrytoitua sosiaalialan tehtäviin myös muuttotappioalueille Itä- ja Pohjois-Suomeen päteviä sosiaalialan osaajia, eikä vain lähialojen tutkintoja suorittanutta työvoimaa. Kansalaisten syrjäytymiseen liittyvät ongelmat heterogeenistuvat, monimutkaistuvat ja pitkäaikaistuvat, jolloin niihin vastaaminen edellyttää sosiaalialan ammatillisilta yhä laaja-alaisempaa sosiaalialan ammatillista kvalifikaatiovalikoimaa.

Kaikkiaan sosiaalialan koulutusrakenne (*lähihoitajat, sosionomi (AMK & ylempi AMK) sekä sosiaalityöntekijä ja erikoissosiaalityöntekijä*) on selkeä ja toimiva, kun sen osaamisalueiden profiloitumisesta ja tunnettuudesta työmarkkinoilla huolehditaan. Tutkimustulostemme mukaan sosiaalialan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneet ovat tyytyväisiä tutkintoonsa ja arvostavat sen tuottamaa osaamista muuttuville työmarkkinoille hyvin soveltuvaan kehittämis- ja johtamisprofiiliin pohjautuvana. Vastoin vallitsevaa keskustelua ylemmän tutkinnon suorittaneet työllistyvät hyvin ja monipuolisesti. He sijoittuvat sekä julkisten sosiaalipalveluiden että järjestöjen tehtäviin ja

myös lähialueille Kelaan, nuorisotyöhön ja työhallintoon. Ammattinimikkeiden valtavasta kirjosta huolimatta valtaosa nimikkeistä kiinnittyy erilaisen ohjauksen ja varhaiskasvatuksen alueille. Koulutus on useimmiten mahdollistanut uralla etenemisen ja siirtymisen vaativampiin tehtäviin. Tutkinnon suorittaneet sijoittuvat työkokemusta saatuaan erilaisiin johto- ja asiantuntijatehtäviin.

Ylemmän AMK-tutkinnon suorittaneiden sijoittuminen osaksi sosiaalialan ulkopuolelle laajentaa yhteiskunnassa tarvittavaa sosiaalisen osaamista myös lähisektorien piiriin. Moniin sosiaaliseen hyvinvointiin liittyviin tekijöihin vaikutetaan sosiaalialan ulkopuolella, esimerkiksi koulutus-, kulttuuri-, nuoriso-, elinkeino- ja työpolitiikan alueilla. Samalla koulutus ylempänä korkeakoulututkintona vahvistaa sosiaalialan perinteisesti melko matalaa koulutukseen perustuvaa osaamisrakennetta. Näitä koulutuksen yhteiskunnallisia merkitystekijöitä on tärkeä vahvistaa profiloimalla edelleen sosiaalialan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon tuottamaa omaleimaista kehittämisosaamista.

KIRJALLISUUS

- Aaltonen, Elli & Anoschkin, Emmi & Jäppinen, Maija & Kotiranta, Tuija & Wrede, Georg Henrik & Hiltunen, Kirsi 2008. Sosiaalityön ja sosiaalialan koulutuksen nykytila ja kehittämishaasteet. Yliopistojen sosiaalityön ja ammattikorkeakoulujen sosiaalialan koulutuksen seuranta-arviointi. Korkeakoulujen arviointineuvosto. Viitattu 13.3.2015 http://www.kka.fi/pdf/julkaisut/KKA_308.pdf.
- Ahola, Sakari & Anttila, Aino 2013. Ammatillisen koulutuksen ja tutkintojärjestelmän kehittäminen. Tilannekatsaus. Maaliskuu 2013. Opetushallitus. Muistiot 2103:2. Viitattu 3.3.2015 http://www.oph.fi/download/148243_Ammatillisen_koulutuksen_ja_tutkintojarjestelman_kehittaminen.pdf.
- Aikio, Annukka 1985. Uusi sivistyssanakirja. Helsinki: Otava. (Toisen painoksen uusi-nut Rauni Vornanen.)
- Ailasmaa, Reijo 2015. Kuntien terveys- ja sosiaalipalvelujen henkilöstö 2014. Viitattu 1.6.2016 https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126388/Tr16_15_kokonaisraportti.pdf?sequence=4.
- Akavaaka 2016. Punnittua tietoa akavalaisista. Akavaaka-tilastokooste Kevät 2016. Viitattu 12.6.2016 http://www.akava.fi/tyoelama/akavalaiset_tyoelamassa/akavaaka-tilastokooste_antaa_punnittua_tietoa_akavalaisista.
- Ammattibarometrit 2016. Työ- ja elinkeinoministeriö. ISCO (International Standard Classification of Occupations) -ammattiluokituksen ammatti 5-numeron tarkkuudella. Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 29.9.2016 [mika.tuomaala\(at\)tem.fi](http://mika.tuomaala(at)tem.fi).
- Ammatillinen lisensiaatinkoulutus 2016. Viitattu 6.6.2016 <http://www.sosnet.fi/Suomexi/Koulutus/Erikoistumiskoulutus/Ammatillinen-lisensiaatinkoulutus>.
- Ammatillisen koulutuksen uudet opiskelijat, opiskelijat ja tutkinnon suorittaneet. Vipunen. Viitattu 11.12.2016 https://vipunen.fi/fi-fi/_layouts/15/xlviewer.aspx?id=/fi-fi/Raportit/Tutkintoon%20johtavan%20ammattillisen%20koulutuksen%20uudet%20opiskelijat,%20opiskelijat%20ja%20tutkinnot%20-%20Koulutusala.xlsb.
- Ammatillisen tutkinnon suorittaneet 2015. Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala. Vipunen. Viitattu 11.12.2016 https://vipunen.fi/fi-fi/_layouts/15/xlviewer.aspx?id=/fi-fi/Raportit/Ammatillinen%20koulutus%20-%20tutkinnot%20-%20aikasarja.xlsb.
- Ammattikorkeakoululaki 351/2003. Viitattu 11.12.2016 <http://www.finlex.fi/fi/laki/smur/2003/20030351>.
- Ammattikorkeakoululaki 932/2014. Viitattu 3.3.2016 <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20140932>.
- Ammattikorkeakoulututkinnot ja tutkintonimikkeet 2014. OKM. 17.11.2014. Viitattu 2.4.2016 http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Koulutus/ammattikorkeakoulutus/opiskelu_ja_tutkinnot/amk_tutkinnot_ja_tutkintonimikkeet_2014.pdf.
- Ammattikorkeakouluissa suoritettut tutkinnot vuonna 2015. Vipunen. Viitattu 11.12.2016 https://vipunen.fi/fi-fi/_layouts/15/xlviewer.aspx?id=/fi-fi/Raportit/Ammattikorkeakoulujen%20tutkinnot%20-%20vuosi.xlsb.
- Ammattikorkeakouluissa suoritettut ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot koulutusaloittain ja koulutusohjelmittain, Sosiaali- ja terveysalan ylempi ammattikorkeakoulututkinta Sosionomi (ylempi AMK). Vipunen. Viitattu 11.12.2016 https://vipunen.fi/fi-fi/_layouts/15/xlviewer.aspx?id=/fi-fi/Raportit/Ammattikorkeakoulujen%20tutkinnot%20-%20koulutustyyppi.xlsb.

- Arnkil, Tom Erik & Eriksson, Esa 1995. Mukaan meneminen ja toisin toimiminen. Nuorisopoliklinikka verkostoissaan. Tutkimuksia 51. Helsinki: Stakes.
- Asplund, Rita & Kauhanen, Antti & Vanhala, Pekka 2015. Ammattirakenteet murtuvat. Mihin työntekijät päätyvät ja miksi? Elinkeinoelämän tutkimuslaitos ETLA. Sarja B 268. Viitattu 7.9.2015 http://www.etla.fi/wp-content/uploads/ETLA_B268_Ammattirakenteet_murtuvat_kansilla.pdf.
- Avoimet työpaikat toimipaikan toimialan (TOL 2008) mukaan, vuosikeskiarvo. Suomen virallinen tilasto (SVT). Vuodet 2003–2012 Taulu 10. ja vuodet 2013–2015 Taulu 5. Suomen virallinen tilasto (SVT): Avoimet työpaikat [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-2251. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 8.6.2016]. Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/atp/index.html>.
- Borgman, Merja 2006. Sosionomit AMK 2015. Teoksessa Vuorensyrjä, Matti & Borgman, Merja & Kemppainen, Tarja & Mäntysaari, Mikko & Pohjola, Anneli Sosiaalialan osaajat 2015. Sosiaalialan osaamis-, työvoima- ja koulutustarpeiden ennakointihanke (SOTENNA): loppuraportti. Jyväskylän yliopiston sosiaalityön julkaisusarja 4. Tampere, 157–229. Viitattu 4.5.2016 <http://www.sosiaalihanke.fi/Resource.phx/sosiaalihanke/hankkeet/henkilosto/index.htx.i1356.pdf>, 157–229.
- Borgman, Merja & DalMaso, Riitta & Hakonen, Sinikka & Honkakoski, Arja & Lyhty, Tuomo 2001. Sosionomin (AMK) ydinosaaminen 2001. Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen verkosto. Rovaniemi: Pohjolan Painotuote Oy.
- Borgman, Merja & Kemppainen, Tarja & Mäntysaari, Mikko & Pohjola, Anneli & Vuorensyrjä, Matti 2005. Sosiaalialan osaamis-, työvoima- ja koulutustarpeiden ennakointihanke. Väliraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön monisteita 2005:12. Sosiaali- ja terveysministeriö. Opetusministeriö. Euroopan sosiaalirahasto. Viitattu 8.9.2015 <http://www.stm.fi/Resource.phx/publishing/store/2005/12/hl1134976243673/passthru.pdf>.
- Brunila, Kristiina & Hakala, Katariina & Lahelma, Elina & Teittinen, Antti (toim.) 2013. Ammatillinen koulutus ja yhteiskunnalliset eronteot. Helsinki: Gaudeamus.
- Bäckman, Guy 1992. Terveyspolitiikka Suomessa. Teoksessa Riihinen, Olavi (toim.) Sosiaalipolitiikka 2017. Näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuuteen. Sitra 123. Helsinki: WSOY, 533–554.
- Denzin, Norman K. 1978. The Research Act. A Theoretical Introduction to Sociological Methods. New York: McGraw-Hill Book Company.
- Dominelli, Lena 1996. Deprofessionalizing social work: Antioppressive practice, competencies and postmodernism. *British Journal of Social Work* 2 (26), 153–175.
- Elovainio, Päivi 1992. Muuttuva koulutus. Teoksessa Riihinen, Olavi (toim.) Sosiaalipolitiikka 2017. Näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuuteen. Sitra 123. Helsinki: WSOY, 413–432.
- Erikoissosiaalityöntekijän koulutus 2016. Viitattu 2.8.2016 <http://www.sosnet.fi/Suomeksi/Koulutus/Erikoistumiskoulutus>.
- Filppa, Virpi 2002. Kansalaisten tarpeista sosiaalialan erityisosaamiseen Osaamisen monimuotoisuutta jäsentämässä. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2002:9. Viitattu 1.3.2012. <http://pre20031103.stm.fi/suomi/pao/eritosaamis/raportti.pdf>.
- Filppa, Virpi & Horsma, Teija 2003. Sosiaalityön koulutuksen ja sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen opetussuunnitelma-analyysi. Lapin Yliopisto. Korkeakoulujen arviointineuvoston monisteita.

- Geertz, Clifford 1973. *The Interpretation of Culture*. New York: Basic Books.
- Hartman, Sanna 2012. Sosiaalipalvelut. Toimialaraportti 5/2012. Viitattu 7.12.2016 http://www.temtoimialapalvelu.fi/files/2163/Sosiaalipalvelut_marraskuu_2012.pdf.
- Helminen, Jari 2014. Sosiaalialan työmenetelmien ja kehittämistoiminnan osaajat. Ammattikorkeakoulujen sosiaalialan erikoistumiskoulutukset vahvistamassa ammatillista osaamista. Sosiaalialan ammattihenkilöiden foorumi. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2014:8. Viitattu 7.12.2016 https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70269/URN_ISBN_978-952-00-3477-1.pdf?sequence=1.
- Helminen, Jari & Lähteinen, Sanna (toim.) 2013. Yhteisellä tiellä. Sosiaalialan ja sosiaalityön korkeakoulut aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen (AHOT) kehittäjinä. SOSNET Julkaisuja 6. Valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto Sosnet. Viitattu 8.10.2015 <http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=a7733c9f-596c-4cd3-bdf6-24f5932ec5f6>.
- Helminen, Ville & Nurmio, Kimmo & Rehunen, Antti & Ristimäki, Mika & Oinonen, Kari & Tiitu, Maija & Kotavaara, Ossi & Antikainen, Harri & Rusanen, Jarmo 2014. Kaupunki-maaseutu-alueuokitus. Paikkatietoihin perustuvan alueuokituksen muodostamisperiaatteet. SUOMEN YMPÄRISTÖKESKUKSEN RAPORTTEJA 25|2014. Viitattu 20.3.2016 <http://hdl.handle.net/10138/135861>.
- Helsingin Sanomat D2, 3.3.2013. Miksi sosionomi ohittaa sosiaaliohjaajan?
- Henriksson, Lea & Wrede, Sirpa (toim.) 2004. Hyvinvointityön ammatit. Helsinki: Gaudeamus.
- Hilkka.Kattelus(at)tem.fi <Hilkka.Kattelus(at)tem.fi VS: Tilastojen hakupyynnö Lapin AMKn sosiaalialan koulutusohjelmasta.
- Horsma, Teija 2004. Sosiaalityö ja sosiaaliohjaus sosiaalihuollossa. Teoksessa Horsma, Teija & Jauhiainen, Elina (toim.) 2004. Sosiaalihuollon tehtävä- ja ammattirakenteen kehittämisprojektin loppuraportti Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2004:10. Viitattu 4.4.2014 <http://www.stm.fi/Resource.phx/publishing/store/2004/06/mk1087379046252/passthru.pdf>, 87–196.
- Horsma, Teija & Jauhiainen, Elina (toim.) 2004. Sosiaalihuollon tehtävä- ja ammattirakenteen kehittämisprojektin loppuraportti Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2004:10. Viitattu 7.9.2015 <http://www.stm.fi/Resource.phx/publishing/store/2004/06/mk1087379046252/passthru.pdf>.
- Huovari, Janne & Jauhiainen, Signe & Kerkelä, Leena & Esala, Lauri & Härmälä, Valtteri 2014. Alueiden yritys- ja elinkeinorakenteen muutos. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Alueiden kehittäminen 13/2014. Viitattu 8.4.2016 http://www.tem.fi/files/39281/TEMjul_13_2014_web_04042014.pdf.
- Hyypä, Markku T. 2013. KULTTUURI PIDENTÄÄ IKÄÄ. Helsinki: Duodecim.
- Hällström, Eric & Putkonen, Kirsi-Marja 2014. Uusi ammattiluokitus työ- ja elinkeinohallinnossa. Työpoliittinen Aikauskirja 4/2014, 63–68. Viitattu 11.12.2016 <http://tem.fi/tyopoliittiset-aikauskirjat-2015>.
- Jauhiainen, Elina 2004. Tehtävärakenteiden Kehittämiskokeilut. Teoksessa Horsma, Teija & Jauhiainen, Elina (toim.) 2004. Sosiaalihuollon tehtävä- ja ammattirakenteen kehittämisprojektin loppuraportti Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2004:10. Viitattu 9.9.2015 <http://www.stm.fi/Resource.phx/publishing/store/2004/06/mk1087379046252/passthru.pdf>, 17–86.

- Julkunen, Raija 2004. Hyvinvointipalveluiden uusi politiikka. Teoksessa Lea Henriksen & Sirpa Wrede (toim.) Hyvinvointityön ammatit. Helsinki: Gaudeamus, 168–186.
- Julkunen, Raija 2008. Uuden työn paradoksit. Keskusteluja 2000-luvun työprosess(e)ista. Tampere: Vastapaino.
- Juntto, Anneli 1992. Asuminen suomalaisena hyvinvointiongelmana – saavuttaako Suomi koskaan eurooppalaisten hyvinvointivaltioiden asumistasoa? Teoksessa Riihinen, Olavi (toim.) Sosiaalipolitiikka 2017. Näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuuteen. Sitra 123. Helsinki: WSOY, 555–575.
- Jämsén, Arja (toim.) 2001. Sosiaalialan amk-pedagogiikkaa kokemassa. Sosiaalialan AMK-verkoston julkaisu. Kemi.
- Järvinen, Teemu 2009. Yrittäjyyden näkökulma osana sosiaalialan ammattikorkeakoulutusta. Liiketalouden koulutusohjelman opinnäytetyö. Taloushallinto. Tradenomi (AMK). Viitattu 2.2.2010 http://www.tokem.fi/Suomeksi/Tutkimus_ja_kehitys/Julkaisut/Opinnaytetyot.iw3.
- Karvinen-Niinikoski, Synnöve & Hoikkala, Susanna & Salonen, Jari 2007. Tutkintorakenneuudistus sosiaalityön koulutuksessa. Sosiaalityön valtakunnallinen hanke 2003–2006. SOSNET julkaisuja 1. Sosnet. Viitattu 20.4.2014 <http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=d7323d1d-a65c-4168-85ba-33e3ce093182>.
- Karvinen-Niinikoski, Synnöve & Salonen, Jari & Meltti, Tero & Yliruka, Laura & Tappola-Haapala, Maria & Björkenheim, Johanna 2005. Konstikas sosiaalityö 2003. Suomalaisen sosiaalityön todellisuus ja tulevaisuuden näkymät. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2005:28. Viitattu 28.3.2014 <http://www.stm.fi/Resource.phx/publishing/store/2006/01/hl1136808640322/passthru.pdf>.
- Kemppainen, Tarja 2006. Sosiaalityöntekijät 2015. Teoksessa Vuorensyrjä, Matti & Borgman, Merja & Kemppainen, Tarja & Mäntysaari, Mikko & Pohjola, Anneli. Sosiaalialan osaajat 2015. Sosiaalialan osaamis-, työvoima- ja koulutustarpeiden ennakointihanke (SOTENNA): loppuraportti. Sosiaalityön julkaisusarja 4. Jyväskylän yliopisto, 230–284. Viitattu 8.3.2014 <http://www.sosiaalihanke.fi/Resource.phx/sosiaalihanke/hankkeet/henkilosto/index.htx.i1356.pdf>, 157–229.
- Kemppainen, Tarja & Koskinen, Simo & Pohjola, Anneli & Urponen, Kyösti 1998. Sosiaalityö epävarmuuden oloissa. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 28. Rovaniemi: Lapin Yliopistopaino.
- Kinos, Sirppa 2015. Selvitys sosionomi yamk-opiskelijoiden koulutustausta, työkokemuksesta ja tavoitteista työuralle. Raportti. Turun ammattikorkeakoulu.
- Koistinen, Pertti 2014. Työ, työvoima & politiikka. Tampere: Vastapaino.
- Kompetenssit. Sosionomi (ylempi AMK). Koulutusohjelmakohtainen kompetenssianalyysi, sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (ylempi AMK) -tutkinto. Sosiaalialan amk-verkosto 29.5.2007. Tulostettu 6.4.2009 http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/sosiaalialanamkverkosto/sosiaaliala_ammattikorkeakouluissa/sosionomi_ylempiampk_tutkinto/kompetenssit/.
- Koponen, Eija-Leena 2014. Selvitys hoiva-avustajan koulutuksesta. TEM raportteja 28/2014. Viitattu 9.10.2015 https://www.tem.fi/files/41729/TEM-rap_28_2014_web.pdf.
- Korkala, Viivi 2009. Sosionomin (ylempi AMK) osaamisprofiili - Kuinka opiskelijan, oppilaitoksen ja työelämän näkökulmat kohtaavat? Sosiaalialan opinnäytetyö.

- Lapsi- ja nuorisotyö. Sosionomi (AMK). Viitattu 2.2.2010 http://www.token.fi/Suomeksi/Tutkimus_ja_kehitys/Julkaisut/Opinnaytetyot.iw3.
- Koulutuksen historia. Viitattu 5.5.2016 <http://www.uta.fi/yky/arkisto/stperkurs/koulu-tus.htm>.
- Kovalainen, Anne 2004. Hyvinvointipalveluiden uusi politiikka. Teoksessa Lea Henriksson & Sirpa Wrede (toim.) Hyvinvointityön ammatit. Helsinki: Gaudeamus, 187–209.
- Kvale, Steinar 1996. *InterViews. An Introduction to Qualitative Research Interviewing*. California: Sage Publications.
- Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.) 2003. *Sosiaalisen vaihtuvat vastuut*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Laki kunta- ja palvelurakennemuutoksesta 9.2.2007/169. Viitattu 1.4.2016 <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070169>.
- Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 272/2005. Viitattu 11.12.2016 <http://www.finlex.fi/fi/laki/smur/2005/20050272>.
- Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetun lain kumoamisesta 287/2016. Viitattu 11.12.2016 <http://www.finlex.fi/fi/laki/smur/2016/20160287>.
- Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 817/2015. Viitattu 22.4.2016 <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150817>.
- Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä 559/1994. Viitattu 22.4.2016 <http://www.finlex.fi/fi/laki/smur/1994/19940559>.
- Landgrén, Saana & Pesonen, Tiia 2014. Vastavalmistuneiden urapolut 2014. Vuosina 2012–2013 valmistuneiden Talentian jäsenten sijoittuminen työelämään. Viitattu 22.2.2016 http://www.talentia.fi/files/4320/Urapolku_2014_Verkkoversio.pdf.
- Leppiman, Anu 2010. Arjen elämyksiä: leiri- ja elämispohjainen Arkipäivät-perhepalvelu sosiaalisen kokemuksen tuottajana. Rovaniemi: Acta Universitatis Lapponiensis. Viitattu 16.4.2016 <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ula-20112101057>.
- Lindberg, Jukka & Tolonen, Mervi 2005. Vastavalmistuneiden urapolut. Vuosina 2003–2004 valmistuneiden Talentian jäsenten sijoittuminen työelämään. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Viitattu 22.2.2016 http://www.talentia.fi/files/97/Urapolku_2005.pdf.
- Linnanvirta, Suvi 2013. Sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneiden urakehitys. Selvitys ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden Talentian jäsenten kokemuksista urakehityksestään ja tutkinnon suorittamisesta. Viitattu 22.2.2016 [http://www.talentia.fi/files/3103/Sosionomi_\(ylempi_AMK\)_-tutkinnon_suorittaneiden_urakehitys.pdf](http://www.talentia.fi/files/3103/Sosionomi_(ylempi_AMK)_-tutkinnon_suorittaneiden_urakehitys.pdf).
- Luhmann, Niklas 2004. *Ekologinen kommunikaatio*. Helsinki: Gaudeamus. (Alkuperäinen 1990)
- Lähteinen, Sanna & Tuohino, Noora 2013. Kahden sosiaalialan korkeakoulututkinnon suorittaneiden käsitykset alan korkeakoulutusten tuottamasta osaamisesta. *Janus. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti* 1 (21), 41–58.

- Meklin, Pentti 2015. Sote-uudistus – mistä uudistuksen hyödyt syntyvät? ARTTU2-tutkimus ohjelman julkaisusarja 3/2015. Viitattu 1.2.2016. http://shop.kunnat.net/product_details.php?p=3124.
- Mikä on ammattibarometri 2016. Viitattu 2.5.2016 <https://www.ammattibarometri.fi/info.asp>.
- Murto, Lasse & Rautniemi, Lasse & Fredriksson, Karin & Ikonen, Seena & Mäntysaari, Mikko & Niemi, Leena & Paldanius, Kalevi & Parkkinen, Terttu & Tulva, Taimi & Ylönen, Fiia & Saari, Seppo 2004. Eettisyyttä, elastisuutta ja elämää. Yliopistojen sosiaalityön ja ammattikorkeakoulujen sosiaalialan arviointi yhteistyössä työelämän kanssa. Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisuja 5:2004. Viitattu 3.2.2013 http://www.kka.fi/pdf/julkaisut/KKA_504.pdf.
- Myrskylä, Pekka 2012. Alueellisten työmarkkinoiden muutos. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 1/2012. Viitattu 7.5.2014 http://www.tem.fi/files/31991/1_2012_netti.pdf.
- Myrskylä, Pekka 2013. Hyvin koulutetuilla naisilla ja miehillä on pitkä työura. Teoksessa Pietiläinen, Marjut (toim.) Työ, talous ja tasa-arvo. Tilastokeskus, 17–47. Viitattu 7.5.2014 http://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/tytata_201300_2013_10369_net.pdf.
- Mäkinen, Päivi & Raatikainen, Eija & Rahikka, Anne & Saarnio, Tuula 2009. Ammatina sosionomi. Helsinki: WSOYpro.
- Möttönen, Sakari 2013. Onko kunnalliselle sosiaalipolitiikalle tilaa rakenteiden muutoksessa? Teoksessa Salonen-Soulié, Ulla (toim.) Kunnallisen sosiaalipolitiikan tila ja tulevaisuus. Haasteet opetukselle ja tutkimukselle. Huoltajasäätiö, 4–15. Viitattu 1.2.2016 http://www.huoltaja-saatio.fi/wp-content/uploads/2016/06/HuSa_Kunnallisen-sosiaalipolitiikan-tila-ja-tulevaisuus.pdf.
- Niemelä, Mikko 2008. Julkisen sektorin reformin pitkä kaari Valtava-uudistuksesta Paras-hankkeeseen. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 102. Kela. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10250/7935/Tutkimuksia102.pdf?sequence=3>.
- Nieminen, Jouko 2015. Alueelliset kehitysnäkymät 2/2015. TEM:n ja ELY-keskusten julkaisu. Viitattu 12.12.2016 http://www.temtoimialapalvelu.fi/files/2465/Alueelliset_kehitysnakymat_syksy_2015.pdf.
- Nurme, Kirsi & Räisänen, Enni 2011. Vastavalmistuneiden urapolut 2011. Vuosina 2009–2010 valmistuneiden Talentian jäsenten sijoittuminen työelämään. Viitattu 22.2.2016 http://www.talentia.fi/files/1152/vastavalmistuneiden_urapolut.pdf.
- Opetusministeriön kirje ammattikorkeakouluille 23.8.2001. Haku ammattikorkeakoulujen jatkotutkintoon. 31/401/2001.
- Opintopolku.fi 8.7.2016. Viitattu 8.7.2016 [https://opintopolku.fi/app/#!/haku/sosionomi%20\(ylempi%20amk\)?page=3&facetFilters=teachingLangCode_ffm:FI&tab=los](https://opintopolku.fi/app/#!/haku/sosionomi%20(ylempi%20amk)?page=3&facetFilters=teachingLangCode_ffm:FI&tab=los).
- Petri.Syvanen(at)tem.fi 2015. VS: Tilastojen hakupyynnö Lapin AMKn sosiaalialan koulutusohjelmasta.
- Pohjola, Anneli 2001. Sosiaalityön käsitteen haltuun ottamisen haaste. Teoksessa Kallinen-Kräkin, Salme (toim.) Sosiaalityö näkyväksi. Sosiaalityön luokitusseminaarin julkaisu. Stakes. Aiheita-monistesarja 3/2001. Viitattu 8.10.2014 <http://www.stakes.fi/verkkojulk/pdf/Aiheita12-2001.pdf>.

- Pohjola, Anneli 2003. Sosiaalityön koulutuksen tila ja paikka. Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.) Sosiaalisen vaihtuvat vastuut. Jyväskylä: PS-kustannus, 145–165.
- Pohjola, Anneli 2014. Sosiaalisesti kestävä kehitys ja talous. Teoksessa Särkelä, Riitta & Siltaniemi, Aki & Rouvinen-Wilenius, Päivi & Parviainen, Heikki & Ahola, Eija (toim.) Hyvinvointitalous. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry, 98–106. Viitattu 6.3.2016 http://www.soste.fi/media/pdf/julkaisut/hyvinvointitalous_final.pdf.
- Pohjola, Anneli & Kempainen, Tarja & Väyrynen, Sanna (toim.) 2012. Sosiaalityön vaikuttavuus. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Pohjola, Anneli & Särkelä, Riitta 2011. Tarttumapintoja sosiaalisesti kestäväan kehitykseen. Teoksessa Pohjola, Anneli & Särkelä, Riitta (toim.) Sosiaalisesti kestävä kehitys. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry, 299–310.
- Rahko, Elina 2011. Samassa veneessä sosiaalialalla. Tutkimus sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien kokemuksista työparityöstä. SOSNET julkaisu 3. Viitattu 9.10.2015 <http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=90906602-0672-484f-ac5e-e363e41c793a>.
- Rantamäki, Niina 2008. Keskipohjalaisen sosiaalialan työn tila ja tulevaisuus. Jyväskylän yliopisto. Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. Viitattu 5.5.2014 <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18980/9789513932442.pdf;sequence=1>.
- Rantanen, Teemu & Isopahkala-Bouret, Ulpu (toim.) 2010. Näkökulmia ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon tuottamaan osaamiseen sosiaali- ja terveysalalla. Vantaa: Laurea-ammattikorkeakoulun julkaisusarja A 71.
- Rantanen, Teemu & Viinamäki, Leena 2010. SOSIONOMIEN (ylempi AMK) TUTKIMUS-, KEHITTÄMIS- JA JOHTAMISOSAAMINEN. Teoksessa Viinamäki, Leena (toim.) Sosionomi (AMK & ylempi AMK) kansainvälistyville koulutus- ja työmarkkinoilla. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisu. Sarja A: Raportteja ja tutkimuksia 2/2010, 199–216. Viitattu 6.6.2014 http://www.token.fi/kirjasto/tiedostot/Viinamaki_A_2_2010.pdf.
- Rautajoki, Arto 2009. Asiantuntijuutta vakuuttamassa. Opettajien työelämäsuhteen asiantuntijuuspuhe sosiaalialan ammattikorkeakouluverkoston työelämäprojekteissa. Acta Universitatis Lapponiensis 165. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Riihinen, Olavi (toim.) 1992. Sosiaalipolitiikka 2017. Näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuuteen. Sitra 123. Helsinki: WSOY.
- Rinne, Risto & Salmi, Eeva 1998. Oppimisen uusi järjestys. Tampere: Vastapaino.
- Rose, Nikolas 1998. Vallan ja vapauden välissä: Hyveen hallinta vapaassa yhteiskunnassa. Yhteisö ja käytöksen politiikka. Janus. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti 6 (1), 1–33.
- Rotko, Tuulia & Kauppinen, Tapani & Palojarvi, Elina 2014. Kuntaan elinvoimaa ja kuntalaisille hyvinvointia eriarvoisuutta vähentämällä. Kide 17. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 9.9.2015 http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116161/Kide%2017_VERKKO.pdf?sequence=1.
- Rouhiainen-Valo, Tuula & Rantanen, Teemu & Hovi-Pulsa, Raija & Tietäväinen, Sirpa 2010. Kompetenssit sosionomien (amk ja ylempi amk) ydinosaamisen avajina. Teoksessa Viinamäki, Leena (toim.) Sosionomin ammatti ja työ 2010–2025.

- Havainnot ja päätelmiä sosionomien (AMK & ylempi AMK) profiilista Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisu. Sarja A. Raportteja ja tutkimuksia 3/2010, 9–30. Viitattu 5.6.2014 http://www.tokem.fi/kirjasto/tiedostot/viinamaki_A_3_2010.pdf.
- Rousu, Sirkka & Sinkkonen, Merja (toim.) ja Valtakunnallisen sosiaalialan ammattikorkeakouluverkoston YAMK-työryhmä 2015. Viitattu 6.4.2016 <https://www.innokyla.fi/documents/1167850/2d745d16-fdf4-45d9-a37a-0f2c36cb921b>.
- Saari, Erkki & Viinamäki, Leena 2010. ENNAKOINTEJA SOSIONOMIEN (AMK & YLEMPI AMK) PAIKASTA TULEVAISUUDEN HYVINVOINTIPALVELUJÄRJESTELMÄN AMMATTILAISINA. Teoksessa Viinamäki, Leena (toim.) Sosionomin ammatti ja työ 2010–2025. Havainnot ja päätelmiä sosionomien (AMK & ylempi AMK) profiilista Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisu. Sarja A. Raportteja ja tutkimuksia 3/2010, 150–217. Viitattu 8.11.2015 http://www.tokem.fi/kirjasto/tiedostot/viinamaki_A_3_2010.pdf.
- Saari, Erkki & Viinamäki, Leena 2012. Sosionomit (ylempi AMK) Suomen hyvinvointipalvelujärjestelmän ammattilaisina. Teoksessa Töyhtäri, Aija (toim.) Kehittyvä YAMK – Työelämää uudistavaa osaamista. Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulun julkaisu 9/2012, 102.
- Saari, Erkki & Viinamäki, Leena & Antikainen, Jaakko 2014. Miten tuotamme luotettavaa kokemustietoa? Teoksessa Nieminen, Ari & Vuorio, Elina (toim.) Kokemustieto, hyvinvointi ja paikallisuus. Turun ammattikorkeakoulun Raportteja 177, 54–71. Viitattu 10.10.2015 <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522164353.pdf>.
- Saari, Juho 2010. Yksinäisten yhteiskunta. Helsinki: WSOYpro.
- Salminen, Hannele 2003. Uuden tutkinnon kehittämisen tausta ja tarve. Teoksessa Okkonen, Eila (Toim.) 2003 Ammattikorkeakoulun jatkotutkinto – lähtökohdat ja haasteet. Julkaisu 1. Viitattu 9.10.2013 <http://www4.hamk.fi/julkaisut/julkaisu.php?id=434>. 6–22.
- Salonen-Soulié, Ulla 2013. Kunnallisen sosiaalipolitiikan tila ja tulevaisuus. Haasteet opetukselle ja tutkimukselle. Huoltajasäätiö. Viitattu 8.3.2016 http://www.huoltajasaaatio.fi/wp-content/uploads/2016/06/HuSa_Kunnallisen-sosiaalipolitiikan-tila-ja-tulevaisuus.pdf.
- Sarvimäki, Pirjo & Siltaniemi, Aki 2007. Sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön tehtävärakennesuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2007:14. Viitattu 18.9.2013 <http://stm.fi/Resource.phx/publishing/store/2007/06/ka1181634468618/passthru.pdf>.
- Sociopolis, Työelämäyhteys. Viitattu 3.3.2016 <http://www.luc.fi/Sociopolis/tyoelamayhteys>.
- Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetenssit 2016. <https://www.innokyla.fi/documents/1167850/5e8f1ef1-7a5b-4dfb-a629-0ea09dbfe904>.
- Sosiaalialan korkeakoulutuksen suunta 2007. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:43. Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto. Opetusministeriö. Viitattu 2.5.2014 <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2007/liitteet/tr43.pdf?lang=fi>.
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Viitattu 16.3.2016 <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>.

- Sosiaalikasvattaja. Viitattu 5.5.2016 http://www.talentia.fi/talentia/jasenyhdistykset/sosiaalipedagogit_talentia_ry/jasenisto/sosiaalikasvattaja.
- Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen Tulevaisuusraportti 2010. Terve ja hyvinvoiva Suomi 2020. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen selvityksiä 2010:23. Viitattu 10.11.2015 <https://julkari.fi/bitstream/handle/10024/112280/URN%3aNBN%3afe201504223750.pdf?sequence=1>.
- Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen mietintö 52/2014 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sosiaalihuollon ammattihenkilöistä ja Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta annetun lain muuttamisesta. Viitattu 6.1.2015 https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/mietinto/Documents/stvm_52+2014.pdf.
- Sosiaalitoimen ja sosiaalialan koulutukselle uusi yhteistyörakenne 17.1.2012. Viitattu 20.1.2012 http://www.ulapland.fi/Suomeksi/Yksikot/Yhteiskuntatieteiden_tiedekunta/Ajankohtaista.iw3?showlocation=274ebff3-67b2-46d4-a5fd-b5e1f6cb65d6&newsID=045023c7-91dd-4c78-b7c1-9aca55b2d8c1.
- Sosionomien (ylempi AMK) sijoittuminen työelämään 2011. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen Sosiaalialan foorumin Ylempi ammattikorkeakoulututkinto -työryhmän muistio 11.10.2011. Julkaisematon.
- Stake, Robert E. 1995. The Art of Case Study Research. California. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Stoecker, Randy 1991. Evaluating and Rethinking the Case Study. The Sociological Review 1 (39), 88–112.
- StVM 52/2014 vp - HE 354/2014 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sosiaalihuollon ammattihenkilöistä ja Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta annetun lain muuttamisesta. Viitattu 7.7.2016 <https://www.edilex.fi/mt/stvm20140052>.
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Kansantalouden tilinpito [verkkajulkaisu]. ISSN=1795-8881. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 17.10.2016]. Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/vtp/index.html>.
- Särkelä, Riitta 2011. Osallisuus, vaikuttamismahdollisuudet ja sosiaalinen kestävyys. Teoksessa Pohjola, Anneli & Särkelä, Riitta (toim.) Sosiaalisesti kestävä kehitys. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus, 144–167.
- Särkelä, Riitta & Siltaniemi, Aki & Rouvinen-Wilenius, Päivi & Parviainen, Heikki & Ahola, Eija (toim.) 2014. Hyvinvointitalous. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry Viitattu 17.9.2015 http://www.soste.fi/media/pdf/julkaisut/hyvinvointitalous_finaal.pdf.
- Talentian urapolkuseelvitykset. Viitattu 22.2.2016 <http://www.talentia.fi/materiaalit/tutkimukset>.
- TE-palveluissa käytettävä ammattiluokitus muuttuu kesäkuussa 2014. Viitattu 8.5.2016 http://www.te-palvelut.fi/te/fi/nain_asioit_kanssamme/te_palvelut/ajankohtaista/02_2014/2014-05-22-01/index.html.
- TE-palvelujen ammattinimikkeet ja -kuvaukset 2016. 1.2.2016 Viitattu 8.5.2016 KEHA-keskus. <http://www.te-palvelut.fi/te/fi/pdf/isco.pdf>.
- Terveystieteiden tutkimuskeskuksen laki 1326/2010. Viitattu 3.3.2016. osoitteesta <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326>

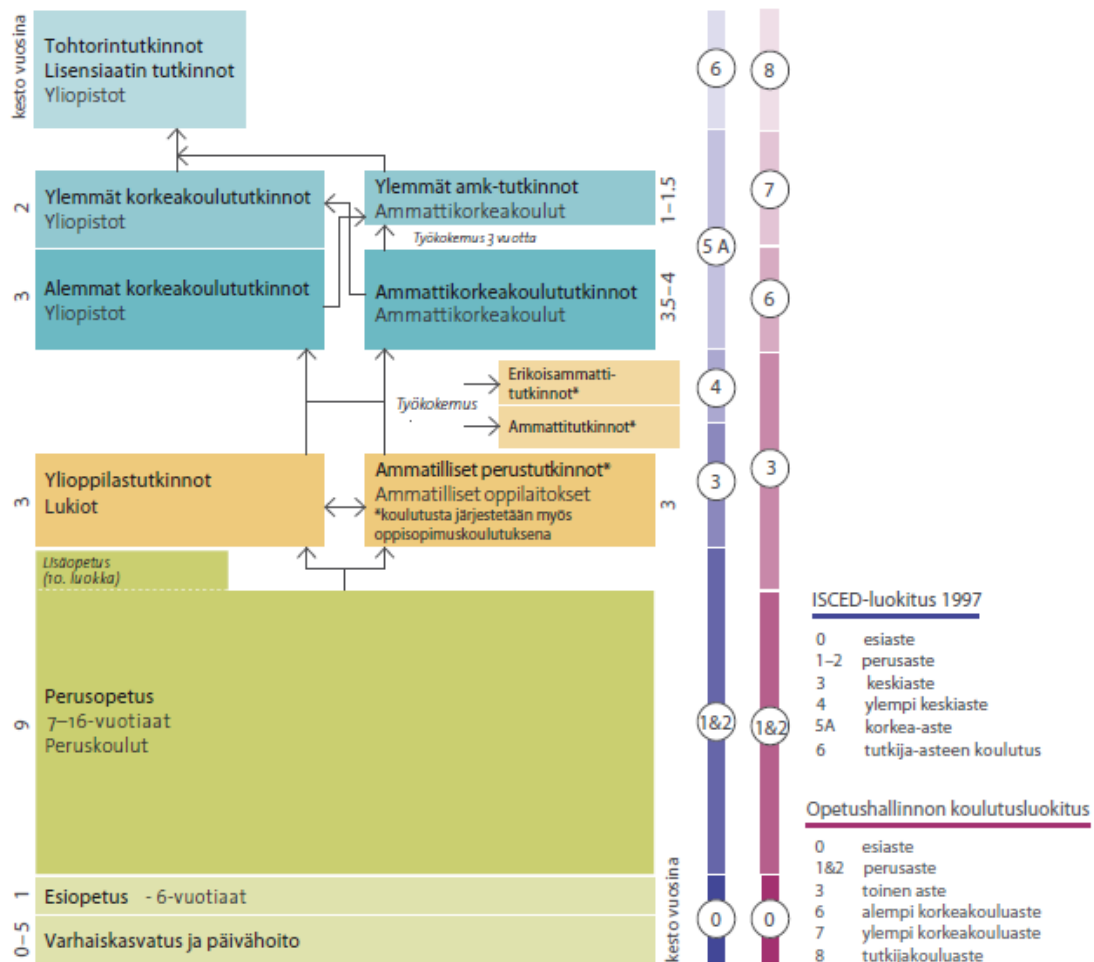
- THL 2016. Sote-uudistus. Viitattu 6.4.2016. osoitteesta <https://www.thl.fi/fi/web/paatosenteko-talous-ja-palvelujarjestelma/sote-uudistus>.
- Toikko, Timo & Rantanen, Teemu 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Tampere university press.
- Tolonen, Mervi 2007. Vastavalmistuneiden urapolut 2007. Vuosina 2005–2006 valmistuneiden Talentian jäsenten sijoittuminen työelämään. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Viitattu 22.2.2016 http://www.talentia.fi/files/98/Urapolku_2007.pdf.
- Tolonen, Mervi 2009. Vastavalmistuneiden urapolut 2009. Vuosina 2007–2008 valmistuneiden Talentian jäsenten sijoittuminen työelämään. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Viitattu 22.2.2016 http://www.talentia.fi/files/99/Urapolku_2009.pdf.
- Tuohino, Noora & Pohjola, Anneli & Suonio, Mari (toim.) 2012. Sosiaalityön käytännön opetus liikkeessä. Sosnet julkaisuja 5. Rovaniemi: Valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto Sosnet.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- Työnjaon kehittäminen sosiaali- ja terveydenhuollossa 2016. Tuloksellisuustarkastuskertomus. valtionalouden tarkastusviraston tarkastuskertomukset 1/2016. Viitattu 1.7.2016 https://www.vtv.fi/ajankohtaista/tyonjaon_kehittaminen_sosiaali_ ja_terveydenhuollossa.5698.xhtml.
- Työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaantotilanne eri ammateissa TE -toimistojen arvio maaliskuussa 2016. Viitattu 9.9.2016 <https://www.ammattibarometri.fi/>.
- Törrönen, Maritta 2016. Vastavuoroisuuden yhteisöllinen luonne. Teoksessa Törrönen, Maritta & Hänninen, Kaija & Jouttimäki, Päivi & Lehto-Lunden, Tiina & Salovaara, Petra & Veistilä, Minna Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus, 39–56.
- Uljas-Rautio, Katriina 2010. Kirjoittamisen ja lukemisen taito. Teoksessa Hurting, Johanna & Laitinen, Merja & Uljas-Rautio, Katriina (toim.) Ajattele itse! Tutkimuksellisen lukutaidon perusteet. Jyväskylä: PS-Kustannus, 149–182.
- Urponen, Kyösti 1995. Sosiaalityön tehtävä sosiaalialan kokonaisuudessa. Esitys sosiaalityön yksikköjen ”Sosiaalityön yhteiskuntasuhteet” -kevätseminaarissa 12.5 1995. Työpaperi. Julkaisematon.
- Valtakunnallinen erityistehtävä. Viitattu 11.12.2016 <http://www.diak.fi/hakijalle/Hakeminen%20koulutukseen/Koulutusohjelmat/Tutkintojenkirkollisetkelpoisuudet/Sivut/default.aspx>.
- Valtioneuvoston asetus ammattikorkeakouluista 1129/2014. Viitattu 7.7.2016 <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141129>.
- Varje, Pekka 2014. »Palvelukseen halutaan»: Työpaikkailmoitusten työntekijä. Teoksessa Väänänen, Ari & Turtiainen, Jussi (toim.) Suomalainen työntekijä 1945–2013. Tampere: Vastapaino, 54–83.
- Viinämäki, Leena 2008a. Sosionomi (ylempi AMK) -tutkintona Kansalais- ja aluelähtöinen sosiaalialan käytäntöjen kehittäminen -koulutusohjelma. Julkaisussa Sosiaalisen Aika. Sosiaalialan 20 vuotisjulkaisu. → Väylää murtamassa → Sosionomi (ylempi AMK) tutkinto. Viitattu 5.3.2013 <http://www.token.fi/sosiaalisenaika/>.

- Viinamäki, Leena (toim.) 2008b. 14 puheenvuoroa sosionomien (AMK) asemasta Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja Sarja A. Raportteja ja tutkimuksia 2/2008. Viitattu 5.6.2013 http://www.tokem.fi/kirjasto/tiedostot/Viinamaki_A_2_2008.pdf.
- Viinamäki, Leena (toim.) (toim.) 2009. Sosionomilta eivät hommat lopu – Ammattikäytäntöjen kehittäminen haasteena sosionomi AMK -tutkinnoissa. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja A: Raportteja ja tutkimuksia 1/2009. Viitattu 5.6.2013 http://www.tokem.fi/kirjasto/tiedostot/viinamaki_A_1_2009.pdf.
- Viinamäki, Leena (toim.) (toim.) 2010a. Sosionomi (AMK & ylempi AMK) kansainvälistyillä koulutus- ja työmarkkinoilla 2010. Sarja A: Raportteja ja tutkimuksia 2/2010. Viitattu 5.6.2013 http://www.tokem.fi/kirjasto/tiedostot/Viinamaki_A_2_2010.pdf.
- Viinamäki, Leena (toim.) (toim.) 2010b. Sosionomin ammatti ja työ 2010–2025 – Havaintoja ja päätelmiä sosionomien (AMK & ylempi AMK) profiilista Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja A. Raportteja ja tutkimuksia 3/2010. Viitattu 9.9.2013 http://www.tokem.fi/kirjasto/tiedostot/viinamaki_A_3_2010.pdf.
- Viinamäki, Leena 2015. Näyttötutkintojärjestelmä osana suomalaista aikuiskoulutusjärjestelmää. Teoksessa Viinamäki, Leena & Selkälä, Arto (toim.) 2015. 20 vuotta suomalaista näyttötutkintojärjestelmää – ”Näyttötutkinto on ollut silloin onnistunut valinta, jos työtön tai työttömyysuhan alainen henkilö saa tutkinnon läpi ja työllistyy haluamaansa työhön” Viitattu 1.6.2016 http://www.oph.fi/julkaisut/2015/nayttotutkintojarjestelma_20_vuotta, 133.
- Viinamäki, Leena & Pohjola, Anneli 2009. Sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneiden näkemykset osaamisestaan ja paikastaan työmarkkinoilla. Teoksessa Viinamäki, Leena (toim.) Sosionomilta eivät hommat lopu. Ammattikäytäntöjen kehittäminen haasteena sosionomi AMK -tutkinnoissa. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja A: Raportteja ja tutkimuksia 1/2009, 22–41. Viitattu 5.6.2014 http://www.tokem.fi/kirjasto/tiedostot/viinamaki_A_1_2009.pdf.
- Viinamäki, Leena & Pohjola, Anneli 2016. Sosiaalialan T-osaaminen tulevassa Sote-uudistuksessa. Viitattu 2.7.2016 <https://uasjournal.fi/tyoelama/sosiaalialan-t-osaaminen-sote-uudistuksessa/>.
- Viinamäki, Leena & Rantanen, Teemu 2009. Sosionomit (ylempi AMK) sosiaalialan korkeakoulutettujen ristiaallokossa. Teoksessa Varjonen, Birgitta & Maijala, Hanna (toim.) Ylempi korkeakoulututkinto – Osana innovaatioympäristöjä. Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulun julkaisuja 3/2009, 105–121.
- Viinamäki, Leena & Rantanen, Teemu 2010. Sosionomien (ylempi AMK) osaaminen ja työhönsijoittuminen. Teoksessa Rantanen, Teemu & Isopahkala-Bouret, Ulpu (toim.) Näkökulmia ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon tuottamaan osaamiseen sosiaali- ja terveysalalla. Vantaa: Laurea-ammattikorkeakoulun julkaisusarja A 71, 85–107.
- Viinamäki, Leena & Tissari, Jukka 2010. OPINNÄYTETYÖ JA T&K -TOIMINTA OPISKELIJAN, OPPILAITOKSEN JA TYÖELÄMÄN NÄKÖKULMISTA. Teoksessa Viinamäki, Leena (toim.) Sosionomi (AMK & ylempi AMK) kansainvälistyillä koulutus- ja työmarkkinoilla. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja A. Raportteja ja tutkimuksia 2/2010, 230–258. Viitattu 5.6.2014 http://www.tokem.fi/kirjasto/tiedostot/Viinamaki_A_2_2010.pdf.

- Volanto, Sinikka & Rinne, Päivi & Toikko, Timo 2014. SOIL Sosiaalihuollon tehtävä-rakennemalli. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Seinäjoki: SeAMK henkilöstön muut raportit ja artikkelit. Viitattu 9.6.2016 <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2014100214415>.
- Vuorensyrjä, Matti & Borgman, Merja & Kemppainen, Tarja & Mäntysaari, Mikko & Pohjola, Anneli 2006. Sosiaalialan osaajat 2015. Sosiaalialan osaamis-, työvoima- ja koulutustarpeiden ennakointihanke (SOTENNA): loppuraportti. Jyväskylän yliopisto. Sosiaalityön julkaisusarja 4. Viitattu 1.4.2015 <http://www.sosiaalihanke.fi/Resource.phx/sosiaalihanke/hankkeet/henkilosto/index.htx.i1356.pdf>.
- Vuorikoski, Marjo 1999. Sosiaalityön professionaalistuminen ja koulutus. Tampere: Acta Universitatis Tamperensis 687.
- Välimaa, Outi 2009. Tutkintojen vertailu. Sosionomi (AMK) (Piramk) – YTK/sosiaalityö (Tay). Tampere: Raportti/SosUtopia.
- Väänänen, Ari & Turtiainen, Jussi 2014a. Suomalaisen työntekijyyden ja työntekijäidealien historia. Teoksessa Väänänen, Ari & Turtiainen, Jussi Suomalainen työntekijyys 1945–2013. Tampere: Vastapaino. 34–53.
- Väänänen, Ari & Turtiainen, Jussi 2014b. Suomalaisen työntekijyyden muutos 1945–2013. Teoksessa Väänänen, Ari & Turtiainen, Jussi (toim.) Suomalainen työntekijyys 1945–2013. Tampere: Vastapaino, 261–302.
- Waris, Heikki 1973. Suomalaisen yhteiskunnan sosiaalipolitiikka. Johdatus sosiaalipolitiikkaan. Helsinki: WSOY.
- Yin, Robert K. 2014. Case Study Research. Design and Methods. California. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon (sosionomi AMK) suorittaneiden sijoittuminen sosiaalialalle 2010, luonnos 5.10.2010 STM.
- Ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot ja tutkintonimikkeet 2014. OKM 2.12.2014. Viitattu 8.10.2015 http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Koulutus/ammattikorkeakoulutus/opiskelu_ja_tutkinnot/ylemmat_amk_tutkinnot_ja_tutkintonimikkeet_2014.pdf.

LIITTEET

Suomen koulutusjärjestelmä

Liitekuvio 1. Suomen koulutusjärjestelmä.⁵⁰

⁵⁰ **Lähde:** Opetus- ja kulttuuriministeriö. <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Koulutus/koulutusjarjestelmae/liitteet/koulutusjarjestelma.pdf> 25.1.2015.

Liitetaulukko 1. Sosionomi (AMK) osaaminen alan työkentällä -hankkeen (2007–2010) julkaisut teemoineen.

Julkaisun Nimi	Julkaisun Teema	Julkaisufoorumi
14 puheenvuoroa sosionomien (AMK) asemasta Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä 2008	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Sosionomin (amk) paikantamishistoria ✓ Sosionomit sosiaalialan työkentällä ✓ Sosionomi (AMK) koulutus- ja työmarkkinoilla 	Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja Sarja A. Raportteja ja tutkimuksia 2/2008. http://www.tokem.fi/kirjasto/tiedostot/Viinamaki_A_2_2008.pdf
Sosionomilta eivät hommat loppu – Ammattikäytäntöjen kehittäminen haasteena sosionomi AMK –tutkinnoissa 2009	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Sosiaalialan ammattikorkeakoulutus duaalimallissa ✓ Näkökulmia ammatilliseen kehittämiseen ja kehittymiseen ✓ Ylempi ammattikorkeakoulututkinto kompetenssien tuottajana ✓ Sosiaalialan yrittäjyys 	Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja A: Raportteja ja tutkimuksia 1/2009. http://www.tokem.fi/kirjasto/tiedostot/viinamaki_A_1_2009.pdf
Sosionomi (AMK & ylempi AMK) kansainvälistyvillä koulutus- ja työmarkkinoilla 2010	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Kansainvälisyyden monet ulottuvuudet sosionomi (AMK & ylempi AMK) -koulutuksessa ✓ T&K -toiminta luontevaksi osaksi sosionomi (AMK & ylempi AMK) -koulutusta 	Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja A: Raportteja ja tutkimuksia 2/2010. http://www.tokem.fi/kirjasto/tiedostot/Viinamaki_A_2_2010.pdf
Sosionomin ammatti ja työ 2010–2025 – Havainnot ja päätelmiä sosionomien (AMK & ylempi AMK) profiilista Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetenssit ✓ Suomalainen sosiaalialan korkeakoulutus kansainvälisessä vertailussa ✓ Sosiaalialan korkeakoulutuksen kysyntä tulevaisuuden hyvinvointipalvelujärjestelmässä vuoteen 2025 	Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja A. Raportteja ja tutkimuksia 3/2010. http://www.tokem.fi/kirjasto/tiedostot/viinamaki_A_3_2010.pdf

Liitetaulukko 2. *Julkaisukartta ”Kartoitus sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneiden koulutus- ja työmarkkinakansalaisuudesta” -osahankkeesta ilmestyneistä artikkeleista ja opin- näytetöistä.*

Julkaisu- tyyppi	Tekijä(t)	Julkaisun nimi	Julkaisufoorumi
Tutkimusartikkelit	Viinämäki, Leena & Pohjola, Anneli 2009.	Sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneiden näkemykset osaamisesta ja paikastaan työmarkkinoilla. Teoksessa Viinämäki, Leena (toim.) Sosionomilta eivät hommat lopu. Ammattikäytäntöjen kehittäminen haasteena sosionomi AMK -tutkinnoissa.	Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisu. Sarja A: Raportteja ja tutkimuksia 1/2009, 22–41. http://www.tokem.fi/kirjasto/tiedostot/viinamaki_A_1_2009.pdf
	Viinämäki, Leena & Rantanen, Teemu 2009.	Sosionomit (ylempi AMK) sosiaalialan korkeakoulutettujen ristiaallokossa. Teoksessa Varjonen, Birgitta & Majjala, Hanna (toim.) Ylempi korkeakoulututkinto – Osana innovaatioympäristöjä.	Hämeen ammattikorkeakoulun julkaisu 3/2009. Hämeenlinna, 105–121.
	Rantanen, Teemu & Viinämäki, Leena 2010.	SOSIONOMIEN (ylempi AMK) TUTKIMUS-, KEHITTÄMIS- JA JOHTAMISOAAMINEN. Teoksessa Viinämäki, Leena (toim.) Sosionomi (AMK & ylempi AMK) kansainvälistyvillä koulutus- ja työmarkkinoilla.	Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisu. Sarja A: Raportteja ja tutkimuksia 2/2010, 199–216. http://www.tokem.fi/kirjasto/tiedostot/Viinamaki_A_2_2010.pdf
	Viinämäki, Leena & Rantanen, Teemu 2010.	Sosionomien (ylempi AMK) osaaminen ja työhönsijoittuminen. Teoksessa Rantanen, Teemu & Isopahkala-Bouret, Ulpuukka (toim.) Näkökulmia ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon tuottamaan osaamiseen sosiaali- ja terveysalalla.	Laurea-ammattikorkeakoulun julkaisusarja A 71. Vantaa, 85–107.
	Viinämäki, Leena & Tissari, Jukka 2010.	OPINNÄYTETYÖ JA T&K -TOIMINTA OPISKELIJAN, OPPILAITOKSEN JA TYÖELÄMÄN NÄKÖKULMISTA. Teoksessa Viinämäki, Leena (toim.) Sosionomi (AMK & ylempi AMK) kansainvälistyvillä koulutus- ja työmarkkinoilla.	Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisu. Sarja A. Raportteja ja tutkimuksia 2/2010, 230–258. http://www.tokem.fi/kirjasto/tiedostot/Viinamaki_A_2_2010.pdf
AMK-tutkintoon liittyvät opinnäytetyöt	Korkala, Viivi 2009.	Sosionomin (ylempi AMK) osaamisprofiili - Kuinka opiskelijan, oppilaitoksen ja työelämän näkökulmat kohtaavat?	Sosiaalialan opinnäytetyö. Lapsi- ja nuorisotyö. Sosionomi (AMK). http://www.tokem.fi/Suomaksi/Tutkimus_ja_kehitys/Julkaisut/Opinnaytetyot.iw3
	Järvinen, Teemu 2009.	Yrittäjyyden näkökulma osana sosiaalialan ammattikorkeakoulutusta	Liiketalouden koulutusohjelman opinnäytetyö. Taloushallinto. Tradenomi (AMK). http://www.tokem.fi/Suomaksi/Tutkimus_ja_kehitys/Julkaisut/Opinnaytetyot.iw3

10.10.2008

Arvoisa vastaaja!

Olet suorittanut sosiaalialan ylempään ammattikorkeakoulututkinnon jossakin Taulukossa 1. mainituissa ammattikorkeakouluissa joko ns. kokeiluvaiheessa tai vakinaistamisen jälkeen. Tämä Sosiaalialan AMK-osaaminen alan työkentällä -hankkeeseen liittyvä kysely kartoittaa opiskelu- ja työmarkkinakokemuksiasi ylempään ammattikorkeakoulututkinnon suorittamisen jälkeen. Vastamalla kyselyyn mahdollistat osaltasi sosiaalialan ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtavien koulutusohjelmien kehittämisen entistä paremmaksi. Hankkeessa noudatetaan tutkimuseettisiä toimintaperiaatteita ja tietosuojalakia. Hankkeen lisäksi kyselyn tuloksista raportoidaan vuosina 2008–2009 eri foorumeilla ilmestyvissä julkaisuissa ja sosionomi AMK-tutkintoon liittyvässä opinnäytetyössä. Bibliografiset tiedot näistä julkaisuista päivitetään Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun www-sivulle → <http://www.token.fi> → opiskelu → koulutustarjonta → ylempät AMK-tutkinnot → Sosiaalialan koulutusohjelma.

Taulukko 1. Ylempään AMK-tutkinnon suorittaneiden määrä sukupuolittain sosiaalialan eri koulutusohjelmissa kesäkuuhun 2008 mennessä.

Taustamuuttaja	Ammattikorkeakoulu				Yht.
	Diakonia-ammattikorkeakoulu	Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu	Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia	Seinäjoen ammattikorkeakoulu	
Koulutusohjelman nimi	Päihteet ja syrjäytyminen	Sosiaalialan käytäntöjen kansalais- ja aluelähtöinen kehittäminen	Lapsi-, nuoris- ja perhetyö	Sosiaalialan käytäntöjen kansalais- ja aluelähtöinen kehittäminen	
Sukupuoli					
mies	7	1	3	5	6
nainen	31	16	19	27	3
Valmistuneet	38	17	22	32	09

Yhteystietosi on saatu ammattikorkeakoulusta, jossa olet suorittanut ylempään AMK-tutkinnon sekä väestötietojärjestelmästä, josta Lapin maistraatin Kemin yksikkö on poiminut reaaliaikaiset osoitteetietosi. Pyydän Sinua vastaamaan kyselyyn 24.10.2008 mennessä. Lomakkeen voit palauttaa oheisessa palautuskuoressa. Mikäli haluat lisätietoja kyselystä, voit ottaa yhteyttä allekirjoittaneeseen.

Kiitän kyselyyn vastaamisesta ja toivotan mukavaa syksyn jatkoa.

Leena Viinamäki

Leena Viinamäki, yliopettaja (YTT)

Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveysala, PL 504, 94101 KEMI
 puh. 0400 142 445; sp. leena.viinamaki@token.fi

27.10.2008

Arvoisa vastaaja!

Lähetin Sinulle 10.10.2008 Sosiaalialan AMK-osaaminen alan työkentillä -hankkeeseen liittyvän kyselyn, joka kartoittaa opiskelu- ja työmarkkinakokemuksiasi ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittamisen jälkeen. Vastaamalla kyselyyn mahdollistat osaltasi sosiaalialan ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtavien koulutusohjelmien kehittämisen entistä paremmaksi. Yhteystietosi on saatu ammattikorkeakoulusta, jossa olet suorittanut ylemmän AMK-tutkinnon sekä väestötietojärjestelmästä, josta Lapin maistraatin Kemin yksikkö on poiminut reaaliaikaiset osoitetietosi.

Hankkeessa noudatetaan tutkimuseettisiä toimintaperiaatteita ja tietosuojalakia. Hankkeen lisäksi kyselyn tuloksista raportoidaan vuosina 2008–2009 eri foorumeilla ilmestyvissä julkaisuissa ja sosionomi AMK-tutkintoon liittyvässä opinnäytetyössä. Bibliografiset tiedot näistä julkaisuista päivitetään Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun www-sivulle → <http://www.token.fi> → opiskelu → koulutustarjonta → ylemmät AMK-tutkinnot → Sosiaalialan koulutusohjelma.

Lähetän Sinulle tämän muistutuskirjeen ja uuden kyselylomakkeen varmistaakseni mahdollisuutesi osallistua kyselyyn. Jos olet jo vastannut kyselyyn aiemmin lähetettyä lomaketta käyttäen, on tämä lomake aiheeton. Mikäli et ole vastannut kyselyyn, pyydän Sinua vastaamaan siihen tällä lomakkeella 7.11.2008 mennessä. Lomakkeen voit palauttaa oheisessa palautuskuoressa, jonka postimaksu on maksettu.

Mikäli haluat lisätietoja kyselystä, voit ottaa yhteyttä allekirjoittaneeseen.

Kiitän kyselyyn vastaamisesta ja toivotan mukavaa syksyn jatkoa.

Leena Viinamäki

Leena Viinamäki, yliopettaja (YTT)

Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveysala, PL 504, 94101 KEMI

puh. 0400 142 445; sp. leena.viinamaki@token.fi

KYSELY SOSIAALIALAN YLEMMÄN AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINNON SUORITTA-NEILLE

Vastausohje:

Ympyröi mielipidettäsi parhaimmin vastaavaa vaihtoehtoa osoittava numero tai kirjoita vastauk-
sesi sille varattuun tilaan.

1 OPISKELUHISTORIA

1. Missä korkeakoulussa suoritetulla korkeakoulututkinnolla hait opiskelemaan sosiaa- lialan ylempää ammattikorkeakoulututkintoa (kokeiluvaiheessa ns. jatkotutkintoa)?

- 1 Arcada - Nylands svenska yrkeshögskola
- 2 Diakonia-ammattikorkeakoulu
- 3 Etelä-Karjalan ammattikorkeakoulu
- 4 Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia
- 5 Hämeen ammattikorkeakoulu
- 6 Jyväskylän ammattikorkeakoulu
- 7 Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu
- 8 Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu
- 9 Kymenlaakson ammattikorkeakoulu
- 10 Lahden ammattikorkeakoulu
- 11 Laurea-ammattikorkeakoulu
- 12 Mikkelin ammattikorkeakoulu
- 13 Oulun seudun ammattikorkeakoulu
- 14 Pirkanmaan ammattikorkeakoulu
- 15 Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu
- 16 Rovaniemen ammattikorkeakoulu
- 17 Satakunnan ammattikorkeakoulu
- 18 Savonia-ammattikorkeakoulu
- 19 Seinäjoen ammattikorkeakoulu
- 20 Svenska yrkeshögskolan
- 21 Turun ammattikorkeakoulu
- 22 Vaasan ammattikorkeakoulu
- 23 Yrkeshögskolan Sydväst
- 24 jokin muu korkeakoulu, mikä? _____

2. Millä korkeakoulututkinnolla hait opiskelemaan sosiaalialan ylempää ammattikor- keakoulututkintoa (kokeiluvaiheessa ns. jatkotutkintoa)?

- 1 sosionomi (AMK)
- 2 geronomi (AMK)
- 3 yhteisöpedagogi (AMK)
- 4 jokin muu tutkinto, mikä tutkinto? _____

3. Minä vuonna olet suorittanut korkeakoulututkinnon, jolla hait opiskelemaan ylempää ammattikorkeakoulututkintoa (kokeiluvaiheessa ns. jatkotutkintoa)? _____

4. Mille sosiaalialan osa-alueelle suuntauduit suorittaessasi korkeakoulututkintoa, jolla hait opiskelemaan sosiaalialan ylempää ammattikorkeakoulututkintoa (ns. suuntautumisvaihtoehto, kuten lapset, nuoret, vanhukset, vammaiset jne.)?

Miksi valitsit ko. suuntautumisvaihtoehdon? _____

5. Minä vuonna valmistuit sosiaalialan ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtaneesta koulutusohjelmasta? _____

6. Jos Sinulla on lastentarhanopettajan kelpoisuus, minkä tutkinnon osana olet sen hankkinut (esim. ammattikorkeakoulututkinto, ylempi ammattikorkeakoulututkinto)?

- 1 minulla ei ole lastentarhanopettajan kelpoisuutta
- 2 sosiaali- tai terveysalan ammattikorkeakoulututkinto (esim. sosionomi AMK -tutkinto)
- 3 ylempi ammattikorkeakoulututkinto
- 4 kasvatustieteen kandidaatin tutkinto yliopistossa
- 5 jokin muu tutkinto, mikä tutkinto? _____

7. Miksi hakeuduit opiskelemaan sosiaalialan ylempää korkeakoulututkintoa ns. ammatillisen väylän kautta (ammattikorkeakouluun), etkä akateemisen väylän kautta (yliopistoon)?

8. Mitä sosiaalialan osa-aluetta kehitit sosiaalialan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyönä tekemässäsi kehittämishankkeessa?

Perustele valintasi: _____

9. Oletko opiskellut sosiaali-alan ylempään ammattikorkeakoulututkinnon suorittamisen jälkeen tai opiskeletko par'aikaa?

1 en ole opiskellut/en opiskele

2 kyllä olen opiskellut/opiskelen

2.1 Mitä olet opiskellut/opiskelet? _____

2.2 Missä oppilaitoksessa olet opiskellut/opiskelet? _____

Perustele ratkaisusi: _____

10. Oletko hakenut opiskelemaan sosiaalityötä pääaineena yliopistoon?

1 en ole hakenut opiskelemaan sosiaalityötä pääaineena yliopistoon

2 olen hakenut opiskelemaan sosiaalityötä pääaineena yliopistoon, mutten ole päässyt

3 olen suunnitellut hakevani opiskelemaan sosiaalityötä pääaineena yliopistoon

4 opiskelen tällä hetkellä sosiaalityö pääaineena yliopistossa

5 olen suorittanut maisterin tutkinnon pääaineena sosiaalityö yliopistossa

Kerro kokemuksistasi opiskella sosiaalityötä pääaineena yliopistossa:

11. Mikä on korkein ammatillinen tutkintosi?

1 ylempi ammattikorkeakoulututkinto

2 ylempi korkeakoulututkinto yliopistossa

3 muu tutkinto, mikä? _____

2 TYÖHISTORIA

12. Oletko tällä hetkellä?

- 1 työssä
- 2 työtön (ml. työvoimapolitiittiset toimenpiteet)
- 3 lomautettu
- 4 äitiys- tai vanhempainlomalla tai hoitovapaalla
- 5 päätoiminen opiskelija
- 6 ei-päätoiminen opiskelija (esim. työn ohessa opiskelija)
- 7 eläkeläinen
- 8 muu, mikä _____

13. Jos olet tällä hetkellä työssä, onko työsuhteesi?

- 1 en ole työsuhteessa
- 2 määräaikainen, osa-aikainen
- 3 määräaikainen, kokoaikainen
- 4 vakinainen, osa-aikainen
- 5 vakinainen, kokoaikainen

14. Millä sektorilla työskentelet tällä hetkellä tai työskentelit viimeisimmässä työsuhteesasi?

- 1 julkisella sektorilla
- 2 yksityisellä sektorilla
- 3 kolmannella eli ns. järjestösektorilla

15. Luettele ammattinimikkeet, joilla olet työskennellyt korkeakoulututkintosi (jolla hait opiskelemaan sosiaalialan ylempää ammattikorkeakoulututkintoa) suorittamisen jälkeen:

16. Oletko ollut työttömänä em. korkeakoulututkinnon suorittamisen jälkeen?

- 1 en ole ollut työttömänä
- 2 olen ollut työttömänä

17. Luettele ammattinimikkeet, joilla olet työskennellyt sosiaalialan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittamisen jälkeen:

18. Montako työsuhdetta Sinulla on ollut sosiaalialan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittamisen jälkeen? _____ kpl

19. Oletko ollut työttömänä sosiaalialan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittamisen jälkeen?

- 3 en ole ollut työttömänä
4 olen ollut työttömänä

20. Kuinka monta kuukautta olet ollut työttömänä sosiaalialan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittamisen jälkeen? _____ kuukautta

Miksi olet ollut tai olet tällä hetkellä työttömänä arviiosi mukaan? _____

21. Oletko hakenut työpaikkaa, jonka ensisijaisena kelpoisuusvaatimuksena on ollut ylempi korkeakoulututkinto pääaineena sosiaalityö?

- 1 en ole hakenut
2 olen hakenut, mutten ole saanut ko. työpaikkaa
3 olen hakenut ja sain ko. työpaikan

Kerro em. työpaikan hakukokemuksistasi:

3 SOSIAALIALAN YLEMMÄN AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINNON SUORITTANEIDEN AMMATILLINEN OSAAMINEN

22. Miten seuraavat väittämät pitävät mielestäsi paikkansa?

Sosiaalialan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittamisen jälkeen sosionomin (ylempi AMK)	Olen täysin samaa mieltä	Olen samaa mieltä	En osaa sanoa	Olen eri mieltä	Olen täysin eri mieltä
1. yleissivistystaso on hyvä					
2. viestintätaito äidinkielellä on hyvä					
3. viestintätaito vieraalla kielellä on hyvä					

Sosiaalialan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittamisen jälkeen sosionomin (ylempi AMK)	Olen täysin samaa mieltä	Olen samaa mieltä	En osaa sanoa	Olen eri mieltä	Olen täysin eri mieltä
4. tietotekniikka ja -verkkotaidot ovat hyvät					
5. informaation käsittelytaidot (kyky hankkia ja analysoida tietoa eri lähteistä) ovat hyvät					
6. ammatillinen osaaminen vastaa sosiaalialan työn tarpeisiin					
7. tiimityötaidot (kyky moniammatilliseen yhteistyöhön) ovat hyvät					
8. yrittäjyysosaaminen on hyvä					
9. johtamiseen liittyvä osaaminen on hyvä					
10. juridinen osaaminen on hyvä					
11. hallinnollinen osaaminen on hyvä					
12. talousosaaminen on hyvä					
13. kehittämisosaaminen on hyvä					
14. tutkimusosaaminen on hyvä					
15. sosiaalialan työmenetelmäosaaminen on hyvä					
16. monimutkaisten yhteiskunnallisten muutosten analysointitaito on hyvä					
17. ammatillinen osaaminen riittää sosiaalityöntekijän työtehtäviin					
18. kyky toimia eettisten periaatteiden mukaan on hyvä					

23. Nimeä kolme keskeisintä tutkimusmenetelmää, joita sosionomit (ylempi AMK) tarvitsevat työssään (esim. havainnointi, haastattelu, kysely):

- 1 _____
- 2 _____
- 3 _____

Miksi nimesit em. tutkimusmenetelmät? _____

24. Nimeä kolme keskeisintä työmenetelmää, joita sosionomit (ylempi AMK) tarvitsevat työssään (esim. ennakointidialogi, ratkaisukeskeinen työ, verkostotyö):

1 _____

2 _____

3 _____

Miksi nimesit em. työmenetelmät? _____

25. Nimeä kolme keskeisintä sosionomien (ylempi AMK) ammattillista osaamisaluetta:

1 _____

2 _____

3 _____

Miksi nimesit em. osaamisalueet? _____

26. Nimeä kolme keskeisintä sosionomien (ylempi AMK) ammattilliseen osaamiseen liittyvää vajetta:

1 _____

2 _____

3 _____

Miksi nimesit em. vajeet? _____

4 YHTEISTYÖ SOSIAALIALAN ERI AMMATTIRYHMIEN TOIMIJOIDEN VÄLILLÄ

27. Miten kehittäisit lähihoitajien, sosionomien (AMK & ylempi AMK) ja sosiaalityöntekijöiden (maisteri) välistä työnjakoa?

28. Miten kehittäisit sosionomien (ylempi AMK) ja sosiaalityöntekijöiden (maisteri) yh-teistyötä?

29. Nimeä kolme keskeisintä eroa sosionomien (ylempi AMK) ja sosiaalityöntekijöiden (maisteri) ammatillisessa osaamisessa:

1 _____

2 _____

3 _____

Miksi nimesit em. erot? _____

30. Nimeä kolme keskeisintä sosiaalityöntekijän (masteri) ammatillista osaamisen aluetta:

1 _____

2 _____

3 _____

Miksi nimesit em. osaamisalueet? _____

**5 SOSIAALIALAN YLEMMÄN AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINNON KEHITTÄMIS-
EHDOTUKSIA**

31. Millainen ammattinimike vastaisi parhaimmin sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneiden ammatillista osaamista? Perustele vastauksesi.

32. Mikä oli onnistunutta koulutusohjelmassa, jossa suoritit sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon?

33. Mikä oli epäonnistunutta koulutusohjelmassa, jossa suoritit sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon?

34. Miten kehittäisit koulutusohjelmaa, jossa suoritit sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon?

35. Millaisia terveysiä lähetät ammattikorkeakouluille, joissa voi suorittaa sosiaalialan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon

36. Millaisia terveysiä lähetät yliopistoille, joissa voi suorittaa maisterin tutkinnon pääaineena sosiaalityö

37. Millaisia terveysiä lähetät työnantajille, jotka palkkaavat sosiaalialan korkeakoulututkinnon suorittaneita

38. Millaisia terveysiä lähetät Talentialle, joka toimii sosiaalialan korkeakoulututkinnon suorittaneiden ammattilaisten edunvalvojana

6 TUTKIMUKSELLINEN YHTEISTYÖPYYNTÖ JA VASTAUSKIITOKSET

Ylemmästä ammattikorkeakoulututkinnosta tarvitaan vielä tämän kyselyn jälkeenkin tutkimustietoa. Opetusministeriön rahoittamassa "Suomalaisen korkeakoulutuksen dualimalli ja koulutuksen tuottama osaaminen" -hankkeessa selvitetään, millaista osaamista ylempi ammattikorkeakoulututkinto tuottaa suhteessa yliopiston maisteritutkintoon. Asiaa tutkitaan työnantajakyselyn ja valmistuneiden opiskelijoiden haastattelujen avulla.

- o Mikäli olet valmis siihen, että Sinua haastatellaan ylempään ammattikorkeakoulututkintoon liittyvistä kysymyksistä alkuvuodesta 2009, ilmoita siitä sähköpostitse Teemu Rantaselle teemu.rantanen@laurea.fi.
- o Ilmoittautumisen yhteydessä lähetä seuraavat tiedot: nimesi, yhteystietosi, mistä ammattikorkeakoulusta olet valmistunut, työtehtäväsi, työssäkäyntipaikkakuntasi.
- o Lisätietoja asiasta saat Teemu Rantaselta sähköpostitse tai puhelimitse numerosta 040 830 6149.

Kiitos vastaamisestasi ja mukavaa päivänjatkoa!

Liite 2. Sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneille opiskelu- ja työhistoriakysely.

20.4.2012

Hyvä sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittanut!

Lähetämme Sinulle opiskelu- ja työssäkäyntihistoriaasi koskevan tiedustelun, jossa pyydämme Sinua kirjoittamaan meille kuvauksen opiskelu- ja työhistoriasi muotoutumisesta erityisesti sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittamisen jälkeen.

Kuvauksessa toivomme Sinun kirjoittavan vapaamuotoisesti siitä:

1. miksi lähdit aikoinaan opiskelemaan sosiaalialaa tai sosiaalialan lähialaa ammattikorkeakouluun/yliopistoon?
2. millaisiin työtehtäviin olet sijoittunut suorittamasi AMK- tai yliopistotutkinnon jälkeen? (*nimeä AMK- tai yliopistotutkintosi jälkeiset ammattinimikkeesi*)
3. miksi hakeuduit opiskelemaan sosionomi (ylempi AMK) -tutkintoa? (*nimeä sosionomi [ylempi AMK] tutkintosi jälkeiset ammattinimikkeesi*)
4. mitä olet opiskellut tai/ja millaisissa työtehtävissä olet työskennellyt sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittamisen jälkeen ja ovatko työtehtäväsi vastanneet koulutustasi? Kerro aikajärjestyksessä opiskelu- ja työhistoriasi avaintapahtumat ajankohtineen, taustoineen ja perustelluineen. (*Ts. kirjoita aikajärjestyksessä opiskelujaksosi, työssäkäyntijaksosi, mahdolliset työttömyysjaksot, ase- tai siviilipalvelukset ja äitiyslomat jne. kommenttiesi kera*).
5. millaisia terveisiä lähetät koulutuksen kehittämiseksi ammattikorkeakouluille, joissa voi suorittaa sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon?

Toivomme siis Sinun omaa koulutus- ja työuraasi koskevien faktatietojen kirjoittamisen lisäksi myös kommentoivan valintojasi ja kokemuksiasi. Lisäksi toivomme mukaan pohdintaa/esityksiä, millaisiin työtehtäviin sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneen tulisi sijoittua sosiaalialan tehtäväraenteessa ja miten sosiaalialan eri tutkinnot ja koulutukset suhteutuvat arviosi mukaan sosiaalialan kokonaistehtäviin.

Lähetämme tämän tiedustelun Kemi-Tornion ammattikorkeakoulusta sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneille (N=49). Tiedustelu on osa Lapin yliopiston ja Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun Sociopolis -hankkeeseen liittyvää Sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneen työ- ja koulutusmarkkinapaikan kysymys -julkaisua. Sociopolis-hankkeessa terävöitetään ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutuksen ja yliopiston sosiaalityön oppiainepoolin koulutuksen yhteistyötä, työnjakoa, profiloitumista ja vetovoimaa.

Tutkimustulosten raportoinnissa noudamme tutkimuseettisiä toimintaperiaatteita ja tietosuojalainsäädäntöä. Lähetä edellä pyytämämme opiskelu- ja työhistoriakuvauksesi sähköpostiosoitteeseen: leena.viinamaki@tokem.fi 6.5.2012 mennessä.

Mikäli haluat lisätietoja tutkimushankkeestamme, ota yhteyttä allekirjoittaneisiin. Lähetämme valmiin raportin PDF-muodossa jokaiselle tämän kyselyn saaneelle.

Kiitämme kyselyyn vastaamisesta jo ennakkoon ja toivotamme Sinulle mukavaa kevään aikaa

Leena Viinamäki
yliopettaja, YTT
Kemi-Tornion amk
leena.viinamaki@tokem.fi
Puh. 0400 142 445

Anneli Pohjola
professori, YTT
Lapin yo
anneli.pohjola@ulapland.fi
Puh. 040 5537 498

Voitto Kuosmanen
lehtori, YTM
Kemi-Tornion amk
voitto.kuosmanen@tokem.fi
Puh. 040 5599 386

Lähetämme Sinulle Sosiaalialan AMK -osaaminen alan työkentällä -verkosto-hankkeen (2007–2010) julkaisujen URL-osoitteet, joille Sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneen työ- ja koulutusmarkkinapaikan kysymys -julkaisu on jatkoa.

1. Viinamäki, Leena (toim.) 2008. 14 puheenvuoroa sosionomien (AMK) asemasta Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä. Sarja A. Raportteja ja tutkimuksia 2/2008. URL: http://www3.tokem.fi/kirjasto/tiedostot/Viinamaki_A_2_2008.pdf
2. Viinamäki, Leena (toim.) 2009. Sosionomilta eivät hommat lopu – ammattikäytäntöjen kehittäminen haasteena sosionomi AMK -tutkinnoissa. Sarja A. Raportteja ja tutkimuksia 1/2009. URL: http://www3.tokem.fi/kirjasto/tiedostot/viinamaki_A_1_2009.pdf
3. Viinamäki, Leena (toim.) 2010. Sosionomi (AMK & ylempi AMK) kansainvälistyvillä koulutus- ja työmarkkinoilla. Sarja A. Raportteja ja tutkimuksia 2/2010. URL: http://www3.tokem.fi/kirjasto/tiedostot/Viinamaki_A_2_2010.pdf
4. Viinamäki, Leena (toim.) 2010. Sosionomin ammatti ja työ 2010–2025 – Havaintoja ja päätelmiä sosionomien (AMK & ylempi AMK) profiilista Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä. Sarja A. Raportteja ja tutkimuksia 3/2010. URL: http://www3.tokem.fi/kirjasto/tiedostot/Viinamaki_A_3_2010.pdf

Liite 3. Lappilaisille perusturvajohtajille kysely sosionomi (ylempi AMK) –tutkinnon suorittaneiden keskeisistä työ- ja tutkimusmenetelmävalifikaatioista.

15.11.2015

Hyvä lappilainen perusturvajohtaja!

Lähetämme Sinulle pienimuotoisen, mutta tärkeän kyselyn sosionomi (ylempi AMK) –tutkinnon suorittaneiden työmenetelmiin ja tutkimusmenetelmiin liittyvästä osaamisesta ja osaamistarpeista. Saamiamme tutkimustuloksia hyödynnetään mm. opetus-suunnitelmatyössä, työelämäyhteistyön kehittämisessä sekä sosionomi (ylempi AMK) ja sosiaalityöntekijä (maist.) tutkintojen välisessä oppilaitoslähtöisessä profiloitumisessa (ks. Liite 1.).

Kysely on osa Lapin yliopiston ja Lapin ammattikorkeakoulun Sociopolis -hankkeeseen liittyvää *Sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneen ”markkina-arvo”* -julkaisua. Sociopolis-hankkeessa terävöitetään ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutuksen ja yliopiston sosiaalityön oppiainepoolin koulutuksen yhteistyötä, työnjakoa, profiloitumista ja vetovoimaa.

Tutkimustulosten raportoinnissa noudamme tutkimuseettisiä toimintaperiaatteita ja tietosuojalainsäädäntöä.

Pyydämme Sinua vastaamaan kyselyyn **30.11.2015 mennessä**. Kyselyn voit palauttaa oheisessa, jo valmiiksi postimaksetussa palautuskuoressa. Mikäli haluat lisätietoja tutkimushankkeestamme, ota yhteyttä allekirjoittaneisiin. Lähetämme valmiin raportin PDF-muodossa jokaiselle tämän kyselyn saaneelle.

Kiitämme kyselyyn vastaamisesta jo ennakoon ja toivotamme Sinulle mukavaa loppuvuoden aikaa.

Leena Viinamäki
yliopettaja, YTT
Lapin ammattikorkeakoulu
leena.viinamaki@lapinamk.fi
Puh. 0400 142 445

Anneli Pohjola
professori, YTT
Lapin yliopisto
anneli.pohjola@ulapland.fi
Puh. 040 5537 498

1. TAUSTATIEDOT

1. Minkä lappilaiskunnan perusturvajohtaja olet? _____
2. Onko kunnassanne sosiaali- ja terveysalalla työntekijöinä sosionomi (AMK) –tutkinnon suorittaneita?
 1. kyllä
 2. ei
3. Onko kunnassanne sosiaali- ja terveysalalla työntekijöinä sosionomi (ylempi AMK) –tutkinnon suorittaneita?
 1. kyllä
 2. ei

2 SOSIONOMI (ylempi AMK) -TUTKINNON SUORITTANEIDEN AMMATILLINEN OSAAMINEN

4. Seuraavassa on väittämiä sosionomi (ylempi AMK) –tutkinnon suorittaneiden työlämäosaamisesta. (Ympyröi sopivin vaihtoehto)?

Sosiaalialan ylempään ammattikorkeakoulututkinnon suorittamisen jälkeen sosionomin (ylempi AMK)	Olen täysin samaa mieltä	Olen samaa mieltä	En osaa sanoa	Olen eri mieltä	Olen täysin eri mieltä
1. yleissivistystason pitäisi olla hyvä	1	2	3	4	5
2. viestintätaitojen äidinkielellä pitäisi olla hyvä	1	2	3	4	5
3. viestintätaitojen vieraalla kielellä pitäisi olla hyvä	1	2	3	4	5
4. tietotekniikka ja -verkkotaitojen pitäisi olla hyvät	1	2	3	4	5
5. informaation käsittelytaitojen (kyky hankkia ja analysoida tietoa eri lähteistä) pitäisi olla hyvät	1	2	3	4	5
6. ammatillisen osaamisen pitäisi vastata sosiaalialan työn tarpeisiin	1	2	3	4	5
7. tiimityötaitojen (kyky moniammatilliseen yhteistyöhön) pitäisi olla hyvät	1	2	3	4	5
8. yrittäjyysosaamisen pitäisi olla hyvä	1	2	3	4	5
9. johtamiseen liittyvän osaamisen pitäisi olla hyvä	1	2	3	4	5
10. juridisen osaamisen pitäisi olla hyvä	1	2	3	4	5
11. hallinnollisen osaamisen pitäisi olla hyvä	1	2	3	4	5
12. talousosaamisen pitäisi olla hyvä	1	2	3	4	5
13. kehittämisosaamisen pitäisi olla hyvä	1	2	3	4	5
14. tutkimusmenetelmäosaamisen pitäisi olla hyvä	1	2	3	4	5
15. sosiaalialan työmenetelmä osaamisen pitäisi olla hyvä	1	2	3	4	5
16. monimuotoisten yhteiskunnallisten muutosten analysointitaidon pitäisi olla hyvä	1	2	3	4	5
17. kyky toimia eettisten periaatteiden mukaan pitäisi olla hyvä	1	2	3	4	5

5. Nimeä kolme keskeisintä tutkimusmenetelmää, joita sosionomit (ylempi AMK) tarvitsevat työssään (esim. arviointitutkimus, havainnointitutkimus, haastattelututkimus, kyselytutkimus, tilastotutkimus, toimintatutkimus):

1

2

3

Miksi nimesit em. tutkimusmenetelmät?

6. Nimeä kolme keskeisintä työmenetelmää, joita sosionomit (ylempi AMK) tarvitsevat työssään (esim. ennakointidialogi, ratkaisukeskeinen työ, verkostotyö):

1

2

3

Miksi nimesit em. työmenetelmät?

3 YHTEISTYÖ SOSIAALIALAN ERI AMMATTIRYHMIEN TOIMIJOIDEN VÄLILLÄ

7. Miten kehittäisit lähihoitajien, sosionomien (AMK & ylempi AMK) ja sosiaalityöntekijöiden (maisteri) välistä työnjakoa?

8. Miten kehittäisit sosionomien (ylempi AMK) ja sosiaalityöntekijöiden (maisteri) yhteistyötä?

4 LÄHITULEVAISUUDEN TYÖVOIMATARVE SOSIAALIALAN ERI AMMATTITUTKINTOJA SUORITTANEIDEN KESKUUDESSA

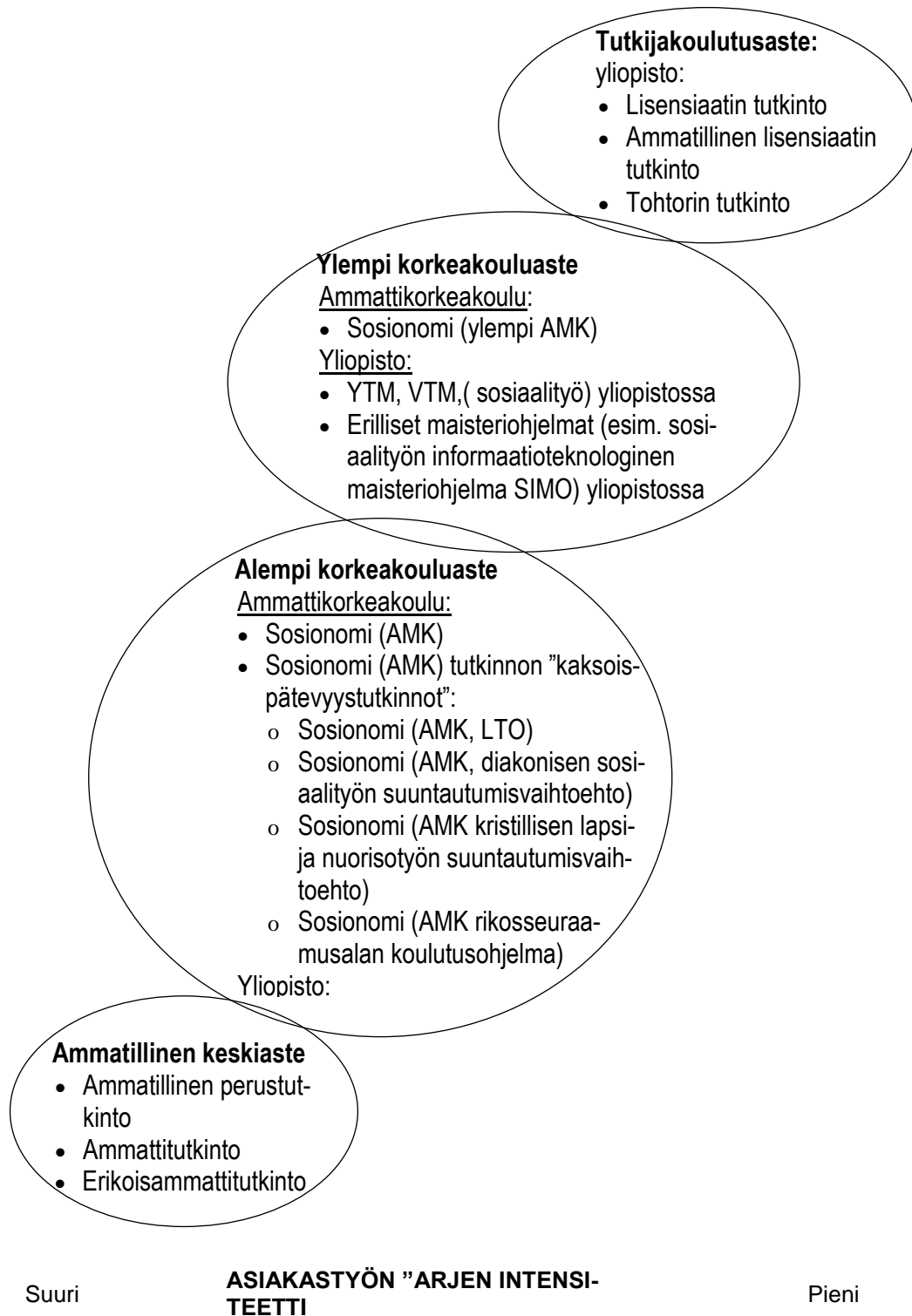
9. Mitä sosiaalialan ammattitutkinnon suorittaneita pitäisi palkata lisää kuntasi hyvinvointipalveluihin seuraavan kolmen vuoden aikana (Ympyröi sopiva vaihtoehto jokaisen sosiaalialan tutkinnon osalta; ks. myös Liite 1.)?

Sosiaalialan ammatillinen perustutkinto	Kyllä	Ei
Sosiaalialan ammattitutkinto	kyllä	2 ei
Sosiaalialan erikoisammattitutkinto	kyllä	2 ei
Sosionomi (AMK)	kyllä	2 ei
Sosionomi (ylempi AMK)	kyllä	2 ei
Sosiaalityöntekijä (maist.)	kyllä	2 ei
Lisensiaatin tutkinto sosiaalialalta	kyllä	2 ei
Ammatillinen lisensiaatin tutkinto sosiaalialalta	kyllä	2 ei
Tohtorin tutkinto sosiaalialalta	kyllä	2 ei

Pieni

HENKILÖSTÖMÄÄRÄ

Suuri

Sosiaalialan tutkinnot suomalaisessa koulutusjärjestelmässä.

Liite 4. Summa summarum: ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot suomalaisessa korkeakoulujärjestelmässä.⁵¹

Valtakunnallinen hallinnollinen käynnistysvaihe

1. Valtioneuvoston hyväksyntä jatkotutkintojen käynnistämiseksi Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa vuosille 1999–2004 → 29.12.1999
2. Hallituksen esitys määräaikaisesta jatkotutkintokokeilusta eduskunnalle → 9.3.2001
3. Jatkotutkintoa koskevan lain vahvistaminen → 13.7.2001
4. Jatkotutkintokokeiluja koskevat esitykset opetusministeriöön ja Korkeakoulujen arviointineuvostolle → 31.10.2001
5. Arviointineuvosto arvioi jatkotutkintokokeiluhakemukset ja tekee ehdotuksen opetusministeriölle → 1.11.2001–31.12.2001
6. Jatkotutkintoa koskeva laki voimaan määräajaksi → 1.1.2002–31.7.2005
7. Ensimmäiset kokeilulupapäätökset → 28.2.2002
8. Ylempi ammattikorkeakoulututkinto vakinaistetaan → 10.6.2005

Valtakunnallinen korkeakoulujen arviointineuvoston arviointivaihe jatkotutkintokokeilusta ja sosiaalialan korkeakoulutuksesta

9. Korkeakoulujen arviointineuvosto arvioi jatkotutkintokokeilun käynnistysvaihetta kansallisin asiantuntijoin → 25.11.2002–19.1.2004
10. Korkeakoulujen arviointineuvosto arvioi sosiaalialan korkeakoulutusta → 25.11.2002–31.3.2004
11. Korkeakoulujen arviointineuvosto tekee jatkotutkintokokeilusta loppuarvion kansainvälisin asiantuntijoin → 15.12.2003–26.10.2004

Paikallinen koulutusohjelmakohtainen konkreettinen toiminnan vaihe

12. Ensimmäinen jatkotutkinto-opiskelijaryhmä aloittaa opiskelunsa Sosiaalialan käytäntöjen kansalais- ja aluelähtöinen kehittäminen -sosiaalialan koulutusohjelmassa → 13.1.2003
13. Toinen jatkotutkinto-opiskelijaryhmä aloittaa opiskelunsa Sosiaalialan käytäntöjen kansalais- ja aluelähtöinen kehittäminen -sosiaalialan koulutusohjelmassa → 20.1.2004
14. Ensimmäiset jatkotutkinto-opiskelijat valmistuvat Sosiaalialan käytäntöjen kansalais- ja aluelähtöinen kehittäminen -sosiaalialan koulutusohjelmasta → 17.12.2004
15. Ensimmäinen ylempää AMK-tutkintoa suorittava opiskelijaryhmä aloittaa opiskelunsa Kansalais- ja aluelähtöinen sosiaalialan käytäntöjen kehittäminen -sosiaalialan koulutusohjelmassa → 15.9.2005
16. Ensimmäiset ylempään AMK-tutkinnon suorittaneet opiskelijat valmistuvat Kansalais- ja aluelähtöinen sosiaalialan käytäntöjen kehittäminen -sosiaalialan koulutusohjelmasta → 25.5.2007
17. Toinen ylempää AMK-tutkintoa suorittava opiskelijaryhmä aloittaa opiskelunsa Kansalais- ja aluelähtöinen sosiaalialan käytäntöjen kehittäminen -sosiaalialan koulutusohjelmassa → 13.9.2007

Valtakunnallinen visiointivaihe

18. Visiona ammatillisen tohtoritutkinnon väylä myös ylempään ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneille → 27.8.2007

⁵¹ **Lähde:** Viinämäki, Leena 2008a. **HUOM.** Paikallinen koulutusohjelmakohtainen konkreettinen toiminnan vaihe kuvaa Kemissä toteutettua sosiaalialan ylempää AMKkoulutusta.

Sosiaali- ja terveysala (ylempi AMK), **kuntoutus**; Sosiaali- ja terveysalan ylempi AMK; **Sosiaali- ja terveysalan ylempi AMK**; 1) Sosionomi (ylempi AMK), **Uusyhteisöllisyys, osallisuus ja johtaminen**; 2) Sosionomi (Ylempi AMK), **sosiaali- ja rikosseuraamusalan johtaminen ja kehittäminen**; **Sosiaalisen kuntoutuksen ja terveyden edistämisen johtaminen ja kehittäminen** (ylempi AMK); Sosiaali- ja terveysalan ylempi ammattikorkeakoulututkinto, **sosiaali- ja terveysalan johtaminen**; Sosiaali- ja terveysalan ylempi ammattikorkeakoulututkinto, **sosiaali- ja terveysalan johtaminen**; Sosiaali- ja terveysala (ylempi AMK), **sosiaali- ja terveysalan johtaminen**; Sosiaali- ja terveysalan ylempi AMK, **terveyden edistäminen**; Sosiaali- ja terveysalan ylempi AMK, **Terveyden edistämisen koulutus**; Sosiaali- ja terveysalan ylempi AMK, **Hyvinvointiteknologian koulutus**; 3) Sosiaali- ja terveysalan ylempi AMK -tutkinto, **Sosionomi (ylempi AMK)**; Sosiaali- ja terveysalan ylempi amk-tutkinto, **Sosiaali- ja terveysalan kehittäminen ja johtaminen**; 4) Sosiaali- ja terveysalan ylempi AMK, **sosiaaliala**; Sosiaali- ja terveysalan (ylempi AMK) **Johtamisen ja yhteiskunnallisesti vaikuttavan palvelutuotannon kehittäminen**; 5) Sosiaali- ja terveysala ylempi AMK, **Sosiaaliala**; Sosiaali- ja terveysalan ylempi AMK, **Sosiaali- ja terveysalan kehittäminen ja johtaminen**; Sosiaali- ja terveysala ylempi AMK, **Kehittäminen ja johtaminen**; Sosiaali- ja terveysala (ylempi AMK), **Kuntoutus**, Pori; Sosiaali- ja terveysala (ylempi AMK), **Terveyden edistäminen**, Pori; Sosiaali- ja terveysala (ylempi AMK), **Vanhustyö**, Pori; Sosiaali- ja terveysalan (ylempi AMK), **Diakonia ja kristillinen kasvatus**; Sosiaali- ja terveysalan (ylempi AMK), **Päihitteet ja syrjäytyminen**; 6) Sosiaali- ja terveysala (ylempi AMK), **Sosiaaliala**, Pori; Sosiaalialan ylempi AMK, **Lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen**; 7) **Sosiaalialan käytäntöjen asiakaslähtöinen kehittäminen** (ylempi AMK); Sosiaali- ja terveysala (ylempi AMK), **kehittäminen ja johtaminen**; **Sosiaali- ja terveysalan (ylempi AMK), kehittäminen ja johtaminen**; Sosiaali- ja terveysalan ylempi AMK, **Sosiaali- ja terveysalan johtamisen koulutus**; Sosiaali- ja terveysalan ylempi amk-tutkinto, **Sosiaali- ja terveysalan kehittäminen ja johtaminen**; Sosiaali- ja terveysala ylempi AMK, **sosiaali- ja terveysalan kehittäminen ja johtaminen**; Sosiaali- ja terveysala ylempi AMK, **monialainen toimintakyvyn edistäminen**; **Sosiaali- ja terveysala ylempi AMK, sosiaali- ja terveysalan kehittäminen ja johtaminen**; 8) **Sosionomi (ylempi AMK) -koulutus**; **Hyvinvointiteknologia (ylempi AMK)**, Terveysala, Pori; Sosiaali- ja terveysalan ylempi AMK, **Hyvinvointiteknologian koulutus**; **Sosiaali- ja terveysalan ylempi amk-tutkinto, Sosiaali- ja terveysalan kehittäminen ja johtaminen**; Sosiaali- ja terveysalan ylempi AMK, **hyvinvointiteknologia**; Sosiaali- ja terveysalan ylempi AMK, **klininen asiantuntija**; 9) **Sosiaali- ja terveysala (ylempi AMK), sosiaaliala**; Sosiaali- ja terveysalan ylempi AMK, **Ikäosaaminen**, monimuotototeutus; **Sosiaali- ja terveysalan ylempi AMK, Sosiaali- ja terveysalan kehittäminen ja johtaminen**, monimuotototeutus; **Sosiaali- ja terveysalan kehittäminen ja johtaminen**, ylempi AMK; Sosiaali- ja terveysalan ylempi AMK, **terveyden edistäminen**; Sosiaali- ja terveysalan ylempi ammattikorkeakoulututkinto, **Kriisi- ja erityistilanteiden johtaminen**, Sosiaali- ja terveysalan ylempi ammattikorkeakoulututkinto, **Kriisi- ja erityistilanteiden johtaminen**; Sosiaali- ja terveysalan ylempi ammattikorkeakoulututkinto, **Tulevaisuuden tietojohtaminen sosiaali- ja terveysalalla**; Sosiaali- ja terveysala (ylempi AMK), **sosiaali- ja terveysalan kehittäminen ja johtaminen**, monimuotototeutus; Sosiaali- ja terveysalan ylempi AMK, **Sosiaali- ja terveyspalvelujen digitalisaatio ja liiketoimintaosaaminen**; **Sosiaali- ja terveysala (ylempi AMK), sosiaali- ja terveysalan kehittäminen ja johtaminen, kriisityö**; **Sosiaali- ja terveysala (ylempi AMK), sosiaali- ja terveysalan kehittäminen ja johtaminen**; **Sosiaali- ja terveysala (ylempi AMK), kulttuuri- ja taidetoiminta hyvinvoinnin edistäjänä**; 10) Sosiaali- ja terveysalan ylempi AMK, **sosiaaliala**; 11) Avoin AMK, Sosionomi (YAMK) **Uusyhteisöllisyyden, osaamisen ja johtamisen koulutus**, polkuopinnot, syysy 2016 - kevät 2017, 20 op.

⁵² Haku tehtiin www-osoitteesta: [https://opintopolku.fi/app/#!/haku/sosionomi%20\(ylempi%20amk\)?page=3&facetFilters=teachingLangCode_ffm:FI&tab=los](https://opintopolku.fi/app/#!/haku/sosionomi%20(ylempi%20amk)?page=3&facetFilters=teachingLangCode_ffm:FI&tab=los)

Osallistumme tutkimuksellamme ylempien ammattikorkeakoulututkintojen koulutus- ja työmarkkina-asemasta ajankohtaiseen keskusteluun sosiaalialan koulutuksen osaamisen tuottamasta työnjaosta alan tehtävärakenteessa. Työnjakojen toimiva määrittely on tarpeen alan lainsäädännön ja palvelurakenteen uudistuessa. Sekä uusi sosiaalihuoltolaki (2014) että sosiaalialan ammatillisen toiminnan vastuita täsmentävä ammattihenkilölaki (2015) asettavat uusia, aikaisempaa suurempia vaatimuksia alan palveluille ja samalla niissä tarvittavalle osaamiselle. Lisäksi tulossa oleva sote-uudistus merkitsee koko sosiaali- ja terveystalouden merkittävää muutosta, jossa erityisesti sosiaalialan on asemoiduttava uudella, entistä selkeämmällä tavalla.

Uudistuvassa palvelurakenteessa tavoite tulisi suunnata toimintojen kehittämiseen, uusiin toimintatapoihin ja muuttuviin ammatillisiin tehtäviin, jotka rakentuvat uudentyyppisille osaamisen painopisteille, työnjaolle ja tehtävärakenteille sekä kasvavalle yhteistyölle. Kysymys on samalla uudistuvan sosiaalialan palvelurakenteen luomisesta, sosiaalisen toiminta-alueen profiloitumisesta ja sen osaamisen vahvistamisesta. Toivomme tutkimuksellamme olevan käyttöarvoa sosiaalialan toimijoiden keskuudessa heidän pohtiessaan sosiaalisen paikkaa ja markkina-arvoa suomalaisessa hyvinvointipalvelujärjestelmässä.

Julkaisumme *Tutkimus sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneiden koulutus- ja työmarkkina-asemasta* on Sociopolis-tutkimuksia 1. Se on Lapin ammattikorkeakoulun, Lapin yliopiston ja Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Posken Sociopolis -yhteistyörakenteen ensimmäinen tutkimusjulkaisu. Sociopolis on Lapin korkeakoulukonsernin osaamiskeskittymä, joka tekee yhteistyötä sosiaalialan korkeakoulujen, osaamiskeskuksen, käytännön toimijoiden ja asiakkaiden kanssa. Sociopolis palvelee sosiaalialan ammattilaisia ja opiskelijoita, jotta alan koulutus ja tiedontuotanto vahvistuvat ja tutkittu tieto sosiaaliryönnästä, asiakkaista, menetelmistä ja vaikuttavuudesta lisääntyy.

Pohjoisimpana Suomessa voi opiskella Lapissa sosiaalialaa ylempällä korkeakoulututkintotasolla sekä yliopistossa että ammattikorkeakoulussa. Sosiaaliryönnästä on voinut opiskella yliopistossa vuodesta 1982 alkaen. Sosionomi (ylempi AMK) -tutkintoa on voinut suorittaa ammattikorkeakoulussa tammikuusta 2003 alkaen – viimeisin eli 8. vuosikurssi aloitti opiskelunsa syksyllä 2015.

